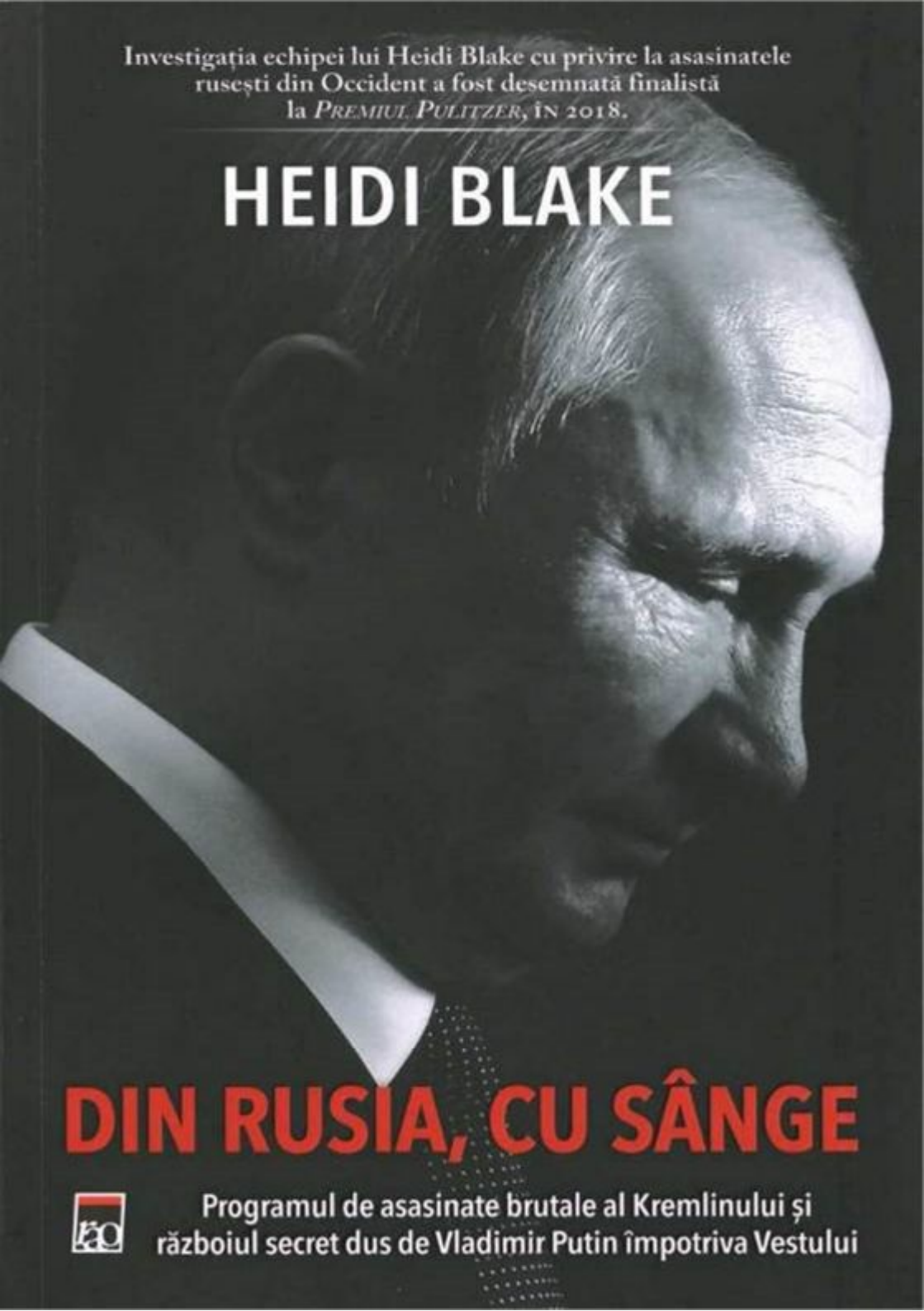

Investigația echipei lui Heidi Blake cu privire la asasinatele
rusești din Occident a fost desemnată finalistă
la *PREMIUL PULITZER*, în 2018.

HEIDI BLAKE

DIN RUSIA, CU SÂNGE

Programul de asasinare brutale al Kremlinului și
războiul secret dus de Vladimir Putin împotriva Vestului

Heidi Blake s-a documentat asupra rețelei morții dezvoltate pe pământ britanic și american și, în prezenta carte, expune curajos campania de asasinat planificate ale Kremlinului, ca o componentă a dorinței nemiloase a lui Putin de dominare globală. În același timp, dezvăluie de ce guvernele occidentale nu au reușit să oprească vărsarea de sânge.

Istorisirea relatată, scrisă cu ritmul și incisivitatea unui thriller, îi poartă pe cititori de la cluburile de noapte din Londra la ascunzătorile de milioane de dolari din Miami, zugrăvind, în cele din urmă, un

Heidi Blake

Din Rusia, cu sânge

Programul de asasinat brutale al Kremlinului și
războiul secret dus de Vladimir Putin împotriva
Vestului

Pe baza unor investigații conduse de BuzzFeed

Această carte îi este dedicată lui Mark Schoofs, mereu o lumină călăuzitoare; tovarășilor mei de investigații Tom Warren, Richard Holmes, Jane Bradley, Jason Léopold și Alex Campbell, fără de care această poveste ar fi rămas îngropată. Și acelor membri curajoși ai presei independente din Rusia care-și riscă viețile în fiecare zi în goana lor după adevăr.

Cuvânt-înainte
*Câteva rânduri despre investigația inițială
a celor de la BuzzFeed News*

În decembrie 2014, am zburat la New York să mă întâlnesc cu Mark Schoofs, editorul-legendă care, la vremea aceea, conducea investigațiile la BuzzFeed News, pentru a discuta organizarea unei echipe noi de investigații, la sediul din Marea Britanie al companiei. Am adus cu mine o tăietură din ziar ce conținea primele indicii ale unui mister pe care speram eu să-l rezolve noua echipă. Era vorba despre moartea unui magnat imobiliar multimilionar, care căzuse, în urmă cu doar câteva zile, de la etajul al patrulea al unei case din Londra – devenind cel mai recent deces dintr-un grup de bărbați unde era inclus și oligarhul rus Boris Berezovski, care sfârșiseră cu toții în circumstanțe bizare. Mă fascina ce se afla în spatele acestei rețele de morți, care se extindea în inima Londrei – și Mark era la fel de curios.

La scurt timp după ce m-am alăturat BuzzNews Feed și am început să recrutez noua echipă din Marea Britanie, am primit din senin un telefon, pentru a fi chemată la o întâlnire misterioasă, într-un apartament

dintr-o zonă elegantă a Londrei. Când am ajuns, m-am trezit față în față cu fosta soție a însuși magnatului care murise în acea fatală căzătură. Ea a spus că fostul ei soț a fost asasinat și, din întâmplare, voia ca noua mea echipă să investigheze asta. Și mai neașteptat era faptul că ea deținea o adevărată comoară alcătuită din documente care detaliau activitățile fostului ei soț și ale asociațiilor lui, în anii precedenți deceselor lor premature.

Curând, mi s-a alăturat un grup extraordinar de colegi. Tom Warren Jane Bradley și Richard Holmes au intrat în noua echipă de investigații din Londra și am colaborat cu colegii noștri americani, Jason Léopold și Alex Campbell, pentru a căuta indicii și peste Atlantic. În următorii doi ani, sub supravegherea inspirată a lui Mark, echipa noastră a făcut legătura dintre căzătura mortală a mogulului imobiliar și o serie de paisprezece morți în Marea Britanie – și una în Statele Unite –, toate având legături flagrante cu Rusia. În mod surprinzător, niciunul dintre acele cazuri nu fusese considerat suspect de autorități. Dar am obținut sute de cutii cu documente, ore de înregistrări video și audio, o arhivă imensă de fișiere recuperate într-un mod sofisticat, de pe telefoane mobile și calculatoare, și saci aruncați, cu dovezi ale poliției, care au condus, împreună, la explozia poveștii oficiale.

Am introdus toate materialele noastre, obținute în exclusivitate, într-o bază de date creată special, la care am adăugat mii de pagini de înregistrări publice și am făcut căutări avansate prin toată arhiva, pentru a reconstitui o poveste despre bani, trădare și crimă, desfășurată la nivel internațional. Apoi am localizat și interviewat peste două sute de oameni care aveau legături cu cei cincisprezece bărbați decedați. În același timp, am adunat informații de la peste patruzeci de spioni și polițiști, foști și actuali, de pe ambele maluri ale Atlanticului. Și am obținut multiple poze din dosarele secrete de spionaj ale Statelor Unite – inclusiv un raport secret trimis Congresului de un înalt ofițer de spionaj american, în care detalia campania de asasinate țintite din Vest a lui Vladimir Puțin.

Fiecare reporter a fost extrem de important în proiect. Richard a verificat chiar el, manual, sute de mii de documente, pentru ca noi să le putem digitaliza și cerceta, și a contribuit cu surse esențiale din poliție. Tom a organizat imensa noastră bază de date și și-a folosit geniul criminalistic pentru a înțelege manevrele financiare amețitoare din inima poveștii. Jane și-a mobilizat abilitățile inegalabile în a găsi oamenii și a-i convinge să vorbească, în ciuda tuturor obstacolelor, și Alex și-a tocit pantofii alergând după piste prin America. Jason – genul de reporter rock'n'roll, care s-ar

opri pentru un tatuaj nou între două întâlniri cu spioni, a făcut să explodeze povestea atunci când a obținut detalii despre dosarele secrete, de la o multitudine de surse de informații din Statele Unite, care legau toate decesele din Marea Britanie cu Rusia.

Relatarea acestei povești a fost uneori o călătorie riscantă. Luni de zile, unul dintre reporteri a avut în fața casei sale un om într-o mașină neagră, în fiecare noapte; un alt reporter a ajuns acasă și și-a găsit lucrurile personale împrăștiate prin dormitor; și se părea că un alt membru al echipei era filat. Am folosit dispozitive de urmărire, butoane de panică, alarme contra hoților, codare și tehnici de contraspionaj, pentru a fi în siguranță – și în faza finală a proiectului, unii dintre reporteri au fost mutați în locuri ascunse, pentru siguranța lor.

Ancheta noastră inițială a fost publicată de BuzzFeed News, în iunie 2017. Unda de șoc creată de acest demers este detaliată în paginile următoare. De atunci, am continuat să investigăm și să adunăm informații noi care plasează cele cincisprezece asasinate bănuite, dezvăluite inițial, în centrul unei campanii mult mai extinse de asasinate în jurul lumii, autorizate de Kremlin.

Prezentul volum se bazează pe această activitate. Detaliile evenimentelor descrise sunt luate din

depoziul nostru vast de documente și probe digitale, din interviurile cu oameni care au fost prezenți la fața locului, iar dialogul relatat aici se bazează pe amintirile celor care le-au auzit. Urmează o poveste pe care cel puțin un guvern și-ar fi dorit s-o păstreze ascunsă – și, fără munca neobosită a incomparabililor mei colegi de la BuzzFeed News, ea ar fi rămas îngropată pentru totdeauna.

Heidi Blake

Introducere

Salisbury, Anglia – 4 martie 2018

Ceața care acoperise orașul peste noapte se ridicase până la ora prânzului, dezvăluind celor câțiva oameni de pe strada Castle, care și-ar fi ridicat privirile, acoperișul înalt și ascuțit, ascuns în nori, al catedralei Salisbury. După-amiaza era rece și liniștită și o ploaie ușoară cădea pe acoperișurile medievale, în timp ce două siluete ieșeau pe ușa unui restaurant cu coloane. Cuplul – un bărbat elegant, plinuț, cu părul alb și o blondă cu câțiva zeci de ani mai tânără decât el – ar fi trecut neobservat prin mulțimea de la prânz, din restaurantul Zizzi, unde mâncaseră risotto și băuseră vin alb, dacă el nu ar fi avut o ieșire în toiul mesei lor. După criza lui zgomotoasă de nervi, cuplul plecase

subit din restaurant, strecurându-se pe o alee și îndepărtându-se în grabă de piață, dar pasul lor s-a domolit când au reapărut și au traversat podul, deasupra apelor umflate ale râului. Dincolo de Avon, se află un teren de joacă împrejmuit de mici copaci, unde copiii hrăneau rațele, prin burniță, și bărbatul a zăbovit pentru a le da acestora niște pâine păstrată de la prânz, apoi cuplul s-a îndreptat spre marginea spațiului verde. Acolo, cei doi s-au oprit subit. În câteva minute, trecătorii vor încremeni în fața unei priveliști bizare.

Bărbatul și femeia erau prăbușiți amândoi pe o bancă – ea inconștientă, el făcând gesturi ciudate cu mâna, aparent fascinat de imaginea cerului. Pe măsură ce curioșii s-au apropiat cu precauție, bărbatul părea să înlemnească. Apoi femeia a început să aibă convulsii, cu ochii albiți și cu spume la gură.

Cumpărătorii de week-end care s-au grăbit să-i ajute nu erau conștienți de importanța globală și cutremurătoare a scenei desfășurate în fața lor. Era ultima salvă a unui război secret, dus în Vest de o superputere străină și ostilă, iar liniștitul lor oraș Wiltshire devenise un câmp de luptă: locul primului atac cu arme chimice dezlănțuit pe teritoriu european, de la al Doilea Război Mondial. Și mai îngrijorător, inclusiv acei buni samariteni se expuneau la o otravă

mortală, chiar în timp ce stăteau sub copaci și adăposteau sub umbrele perechea afectată, în așteptarea ambulanței.

Cei doi aflați pe bancă erau Serghei Skripal – un fost spion rus devenit agent dublu, pentru MI6 – și fiica lui de treizeci și trei de ani, Iulia. Skripal, care avea șaiszeci și șase de ani, sosise în Marea Britanie cu opt ani mai devreme, după ce fusese eliberat dintr-o închisoare rusească, unde își ispășise pedeapsa pentru înaltă trădare. Fostul ofițer superior de informații al armatei fusese condamnat din cauză că vânduse secrete Marii Britanii și distrusese, în 2006, acoperirea pentru vreo trei sute de agenți ruși. Patru ani mai târziu, a fost eliberat, împreună cu alți trei bărbați condamnați că spionau pentru Vest, în cadrul unui schimb care a presupus revenirea la Moscova a zece spioni ruși descoperiți în America suburbană, unde trăiau foarte bine ascunși. Tranzacția a avut loc pe pista aeroportului din Viena, în cel mai mare schimb de spioni dintre Est și Vest de la Războiul Rece – dar imediat cum grupul celor care reveneau în Rusia a ajuns în siguranță pe teritoriul național, Vladimir Putin și-a făcut bine cunoscute intențiile legate de bărbații proaspăt eliberați:

— Trădătorii vor da ortu' popii, a anunțat el la televiziunea națională. Credeți-mă. Acești oameni și-au

trădat prietenii, camarazii. Indiferent ce au obținut la schimb, cei treizeci de arginți primiți le vor sta în gât.

Evenimentele desfășurate sub copacii din Salisbury au demonstrat că președintele Rusiei se ținea de cuvânt. Serghei și Iulia Skripal stăteau întinși pe bancă, sufocându-se, în timp ce căile lor respiratorii se închideau, din cauza unei substanțe chimice mortale care fusese întinsă, în urmă cu doar câteva ore, pe clantele ușilor din casa lor situată în suburbii.

Când au ajuns la unitatea de terapie intensivă a spitalului zonal Salisbury, cei doi Skripal aveau convulsii, plămânii li se umpleau cu lichid și bătăile inimilor lor încetiniseră până aproape de oprire. Inițial, doctorii au fost nedumeriți, dar când poliția i-a informat că bărbatul internat era un trădător rus aflat sub protecția guvernului britanic, simptomele au început să capete un sens îngrozitor. Cei doi Skripal prezentau toate semnele unei expuneri la o neurotoxină – o substanță chimică de tip militar, care atacă sistemul nervos central și provoacă colapsul tuturor funcțiilor vitale ale corpului. Aceste otrăvuri în formă gazoasă, lichidă și de vapori sunt atât de letale, încât lumea a interzis cu vreo douăzeci de ani în urmă dezvoltarea sau depozitarea lor. În situația de neconceput în care cei doi fuseseră atacați cu o armă chimică pe străzile din Salisbury, nu existau deja acolo

și alte victime?

Acele temeri s-au amplificat la sosirea în terapie intensivă a unui nou pacient. Sergent-detectivul Nick Baily, din poliția Wiltshire, era un ofițer decorat, trimis să percheziționeze casa lui Serghei Skripal, care prezenta aceleași simptome ca spionul și fiica lui. La scurt timp după aceea, au mai fost internați doi ofițeri de poliție care aveau mâncărimi la ochi și dificultăți respiratorii. Apoi au urmat cei trei copii care luaseră pâinea de la Serghei Skripal, pentru a hrăni rațele, un doctor în afara programului de lucru și o asistentă, care, înainte de sosirea ambulanței, se grăbiseră să le facă respirație gură la gură celor doi Skripal. Într-un interval foarte scurt de timp, se prezentaseră douăzeci și una de persoane cu simptome de otrăvire cu neurotoxine.

Era destul de clar că ambii Skripal fuseseră atacați de o substanță chimică mortală – care puna în pericol, fără discernământ, viețile a sute de cetățeni britanici, probabil. Medicii de la spitalul zonal Salisbury s-au pregătit pentru o criză de sănătate publică de durată, în timp ce ofițerii din brigada de antiterorism de la Scotland Yard au intervenit pentru a prelua ancheta de la poliția locală și, purtând combinezoane albe, protectoare, 180 de cadre militare au fost mobilizate, alături de investigatorii specialiști, pentru a cerceta

dacă existau urme de neurotoxină pe străzi. Dar era imposibil să știi de unde provenea – sau cum puteau să-i fie tratate efectele îngrozitoare – fără a identifica exact substanța folosită în atac.

La nord-est de Salisbury, încercuit de sârmă ghimpată și plasat pe aproape trei hectare de teren deschis, se află un larg complex de laboratoare fără ferestre și de buncăre, unde sunt adăpostite unele dintre cele mai bine protejate secrete ale Marii Britanii. Cei doi Skripal fuseseră otrăviți la câțiva kilometri de Porton Down, unde se află Laboratorul pentru Știință și Tehnologie în domeniul Apărării, unul dintre cele mai de seamă centre de cercetare în arme chimice și biologice din lume. Imediat cum medicii au depistat simptomele unei posibile otrăviri cu neurotoxine, au fost recoltate probe de la cei doi Skripal și trimise repede spre analiză la laboratorul strict secret.

Oamenilor de știință guvernamentali nu le-a trebuit mult timp să identifice otrava. Era tulpină pură de noviciok¹ – o armă chimică la fel de letală, pe cât de evidentă era proveniența rusească – și cercetătorii de la Porton Down studiau neurotoxine de acest tip de ani

¹ Noviciok, în traducere literală, în limba rusă, înseamnă nou-venit și este numele dat unei serii de neurotoxine de a patra generație, produse în Uniunea Sovietică și Rusia, între anii 1971 și 1993, ca arme chimice, (n. red.).

de zile. Toxina fusese dezvoltată între anii 1970 și 1980, în cadrul programului sovietic secret cu numele de cod Foliant, la baza militară de cercetare din Shikhany, în sud-vestul Rusiei. Existența stocului de noviciok a fost demascată de doi chimiști ai statului rus în 1992, chiar după prăbușirea Uniunii Sovietice și exact în momentul când țara adera la Convenția Armelor Chimice, interzicând dezvoltarea și păstrarea de arme chimice și biologice, iar MI6 aduna încă de atunci informații privind adaptarea sa în asasinat țintite. Descoperirea că în atacul asupra celor doi Skripal se utilizase această otravă de proveniență clar sovietică a fost primită cu o uimire cumplită. Nu era o simplă încercare sub acoperire de a lichida un trădător și a regla conturile: era și un act fățiș, deliberat, de agresiune. Otrăvirea lui Serghei și a Iuliei Skripal era un mesaj și adresa expeditorului era evidentă. Kremlin.

Prim-ministrul trebuia informat. Theresa May și-a convocat șefii serviciilor secrete la o întâlnire unde i s-au prezentat dovezile că Putin trimisese agenți ai statului pentru a-i extermina pe cei doi Skripal pe teritoriul britanic. MI6 avea dovezi întemeiate că președintele rus supervizase personal un program prin care să fie remodelat un arsenal de arme chimice și biologice, inclusiv noviciok, pentru a fi utilizat în asasinat țintite, în ultimii zece ani. Echipa specializată

de lichidare fuseseră antrenate în a folosi neurotoxine pentru a ținti dușmanii individuali ai statului rus – și fuseseră învățați în mod special cum să întindă substanțe chimice pe clanțele ușilor, unde se identificase cea mai mare concentrare de noviciok din probele luate din casa lui Serghei Skripal. Spionii ruși se arătaseră interesați de familia Skripal încă din 2013, când o unitate de spionaj a armatei țării spărsese mai multe adrese de e-mail ale Iuliei. Mai alarmant fusese faptul că soția lui Serghei și fiul lor muriseră subit în anii care au urmat mutării familiei în Marea Britanie și existau bănuieli că și ei fuseseră otrăviți.

Guvernul britanic nu avea de ales și trebuia să acționeze. Pe 12 martie, la opt zile de la prăbușirea pe stradă a celor doi Skripal, prim-ministrul a anunțat în fața Camerei Comunelor că era „foarte probabil” ca Vladimir Putin să fie responsabil.

— Ori este vorba despre un atac direct al statului rus împotriva țării noastre, ori guvernul rus a pierdut controlul asupra acestei neurotoxine potențial catastrofale, a afirmat ea, cerând o explicație din partea Kremlinului până la miezul nopții, în ziua următoare.

Oficialii ruși au răspuns imediat, spunând că remarcile sunt provocatoare și descriind declarația prim-ministrului ca fiind un „spectacol de circ în parlamentul britanic”, dar n-a urmat nicio explicație.

Două zile mai târziu, May a anunțat expulzarea a douăzeci și trei de spioni ruși care operau sub acoperire diplomatică în Londra. Rusia a urmat repede exemplul, expulzând douăzeci și trei de diplomați britanici din Moscova.

Acuzația că Rusia derulase un atac cu arme chimice în Marea Britanie a declanșat o reacție internațională fără precedent, ducând la expulzarea a peste 150 de diplomați ruși din douăzeci și opt de țări vestice. Liderii Statelor Unite, Marii Britanii, Franței și Germaniei au emis o declarație comună, unde condamnau Rusia pentru „prima utilizare ofensivă, de la al Doilea Război Mondial, a unei neurotoxine în Europa”, descriind atacul ca o „agresiune asupra suveranității Marii Britanii” și o încălcare a dreptului internațional, care „amenință siguranța noastră, a tuturor”. Consecința a fost prăbușirea relațiilor dintre Rusia și Vest la nivelul de temperaturi sub zero, cum nu mai fuseseră de la sfârșitul Războiului Rece. Pentru Marea Britanie, tot mai izolată din cauza deciziei ei de a ieși din Uniunea Europeană, atacul asupra celor doi Skripal provocase o înduioșătoare demonstrație internațională de solidaritate. Și, din câte se părea, permisesse unui prim-ministru copleșit de eșecurile dureroase ale negocierilor privind Brexitul să se re poziționeze ca o femeie de stat redutabilă la nivel

global. Dar la Moscova, Putin privea cu o bucurie abia mascată.

Răspunsul Vestului la tentativa de asasinat asupra celor doi Skripal n-ar fi putut fi un cadou mai bun pentru bărbatul de la Kremlin. Alegerile prezidențiale din Rusia erau programate pe 18 martie – la două săptămâni după atac – și Putin trebuia să-și mobilizeze electoratul. E adevărat că nu avea prea multă concurență. Liderul opoziției, Alexei Navalnîi, fusese atacat în mod repetat și închis pe toată perioada campaniei, pentru ca, într-un final, să i se interzică să candideze, iar precedentul contracandidat al lui Puțin, Boris Nemțov, fusese împușcat pe un pod, dincolo de Kremlin, în urmă cu trei ani. Rezultatul alegerilor era deja hotărât. Dar Putin își dorea o victorie răsunătoare, în timp ce punea mâna pe putere pentru încă șase ani, iar asta însemna o prezență masivă la vot. Pentru a-și realiza obiectivul, avea nevoie să trezească în poporul rus un sentiment de fervoare patriotică și să îi distragă atenția de la starea deplorabilă a economiei rusești lovite de sancțiuni, de la corupția excesivă, de la infrastructura ce se năruia, de la serviciul de sănătate subfinanțat în mod cronic și de la sistemul educațional care eșua. Și care putea fi cea mai bună cale pentru a obține toate astea decât să invoci amenințarea iminentă

a dușmanilor Rusiei din Vest, în fața cărora numai el putea să apere patria-mamă?

Acesta fusese principalul obiectiv în discursul despre starea națiunii, ținut de Putin cu trei zile înainte de atacul asupra celor doi Skripal, în care anunța că Rusia dezvoltase un nou arsenal de rachete nucleare, capabile să penetreze defensiva aeriană a Statelor Unite. Luând poziția pe podium într-un costum negru și o cravată de un roșu închis, a declarat:

— Aș vrea să le spun celor care în ultimii cincisprezece ani au încercat să escaladeze cursa înarmării, pentru a câștiga avantaje unilaterale pe seama Rusiei și pentru a impune restricții și sancțiuni... Încercarea de a stopa Rusia a eșuat.

În spatele lui, două ecrane mari s-au aprins, prezentând filmările unor lansatoare de rachete acoperite de zăpadă care trimiteau rachete imense spre cerul înnorat, acestea fiind urmate de o animație care descria traiectoria unui glonț încercuind întregul glob.

Setea de război a lui Putin din discursul despre starea națiunii a fost primul pas în spectacolul lui dinainte de alegeri, de om puternic pe plan mondial, bine pregătit, iar atacul asupra celor doi Skripal a reprezentat continuarea perfectă. După ce Marea Britanie a arătat cu degetul spre Kremlin, iar țările din NATO, aflate sub conducerea Statelor Unite, au făcut la fel, toate

mecanismele statului rus au intrat în acțiune pentru a pregăti isteria națională în legătură cu nedreptatea comisă de dușmanii vestici. Chiar și pentru standardele versatei mașinării de propagandă rusească, rareori fusese răspândită o astfel de varietate amănunțită de teorii alternative ale conspirației, de multitudinea de fabrici de troli, producători de știri false și organe de propagandă agitatoare. Marea Britanie îi băgase intenționat pe cei doi Skripal în comă și inventase dovezi pentru a învinui Rusia – ori pentru a distrage atenția de la dificultățile legate de negocierile Brexitului, ori pentru a-l defăima pe Putin înainte de alegerile prezidențiale, ori pentru a distruge reputația Rusiei de „mediator” în Siria, ori din invidie, deoarece pierduse dreptul de a organiza Campionatul Mondial de Fotbal din 2018. Conform tuturor acestor teorii, MI6 îl otrăvise pe Skripal de teamă că el s-ar putea întoarce și ar începe să vândă Moscovei secretele Marii Britanii. În spatele atacului se afla guvernul prooccidental al Ucrainei. Suedia, Slovacia sau Cehia erau răspunzătoare. O grupare mafiotă pusese un preț pe capul lui Skripal. Noviciok-ul provenea din laboratorul de la Porton Down sau SUA crease propria versiune a neurotoxinei sau o furase când inspectase fostele state sovietice, în domeniul armelor chimice. Teoriile continuau la nesfârșit.

Serghei Narîşkin, directorul Serviciului de Informații Externe al Rusiei, a spus despre otrăvire că este „o provocare grotescă, prost regizată de agențiile de spionaj ale Marii Britanii și ale Statelor Unite” – și însuși Putin a avut o declarație disprețuitoare și indiferentă, descriind acuzațiile Marii Britanii ca pe unele „delirante și prostești”. Dar președintele și propagandiștii lui au avut grijă și să alimenteze flăcările bănuielilor.

La trei zile după atacul asupra celor doi Skripal, înainte ca Marea Britanie să fi acuzat public Rusia de încercarea de asasinat, postul de televiziune Channel One al Kremlinului s-a folosit de principala emisiune de știri interne pentru a emite un avertisment clar. Skripal era „un trădător al țării sale”, a declarat moderatorul.

— Nu doresc moartea nimănui, a continuat el, dar doar în scop educativ, pentru cine visează la o asemenea carieră, am un avertisment: a fi trădător este una dintre cele mai periculoase meserii din lume.

Anna Chapman, fascinantul element central al unei rețele de zece agenți ruși inactivi, prinsă spionând în Statele Unite în 2010, l-a acuzat și ea, în mod public, pe Skripal de trădare. Și în ajunul alegerilor prezidențiale, chiar Putin s-a folosit de un documentar solicitat în mod special pentru a-și susține propriul avertisment.

Întrebat de reporterul selectat personal dacă era în stare să ierte, președintele a încuviințat din cap. Apoi pe chip i s-a întins un zâmbet glacial.

— Dar nu totul, a spus el.

Reporterul a vrut să știe ce anume nu putea să ierte președintele.

— Trădarea, a răspuns Puțin.

Poporul rus este obișnuit să trăiască într-o asemenea disonanță cognitivă. Așa este hipnotizată o națiune: amestecând confuzia, conspirația și contradicția, denaturând polemicile cu dezinformări și distorsionând faptele cu falsuri, astfel încât conștiința colectivă să fie tulburată de o ceață perpetuă de ambiguități, unde nimic nu este adevărat și nimeni nu este responsabil. Serghei Skripal și-a trădat patria vânzând secrete rusești Vestului – și Putin este un bărbat puternic, așa că trădătorii vor fi pedepsiți. Vestul defăimează Rusia cu acuzații false, pentru a-i amenința puterea – și Putin este un bărbat puternic, așa că doar el poate salva națiunea. Acestea erau mesajele disonante primite de poporul rus – și, în general, au fost crezute.

Când a sosit ziua alegerilor, Putin a câștigat cu 77% din voturi și o prezență la vot care a depășit două treimi din populație. Imediat cum s-au închis urnele pe 18 martie, purtătorul de cuvânt din campania sa a

atribuit succesul unui singur eveniment.

— Prezența la vot este mai mare cu opt-zece procente față de așteptările noastre și pentru asta trebuie să mulțumim Marii Britanii, a spus Andrei Kondrașov. De fiecare dată când Rusia este acuzată de ceva la întâmplare și fără dovezi, poporul rus se unește în jurul centrului puterii. Și astăzi, centrul puterii este, cu siguranță, Puțin.

Atacul asupra lui Serghei Skripal fusese o provocare evidentă creată pentru ca Marea Britanie – și Vestul – să nu aibă de ales, fiind nevoită să reacționeze exact cum o făcuse, iar strategia a avut un foarte mare succes. Dar făcea parte, în același timp, și dintr-un film mult mai amplu și mai sinistru.

Adevărul era că Puțin, din prima zi de când devenise președinte, se folosisese de forță letală pentru a-și elimina inamicii și Vestul se prefăcuse că nu vede nimic în tot acest timp. Politicieni disidenți, jurnaliști, susținători, dezertori, investigatori și critici fuseseră împușcați, otrăviți, loviți de mașini, aruncați pe ferestre, bătuți mortal sau explodaseră pe teritoriul rusesc de când ajunsese el la Kremlin, în ultima zi a anului 1999. A închide ochii în fața acestei brutalități reprezenta costul plătit pentru a face afaceri cu o putere nucleară ce renăștea economic, care avea monopolul asupra sursei de energie pentru Europa și cu o clasă de oligarhi

extrem de bogată, care vărsa milioane în economiile vestice. Mai mulți lideri se lăsaseră ademeniți de credința că Putin era genul de om cu care se puteau face afaceri – un bărbat care, orientat corect, ar putea să iasă, în sfârșit, din frig și să integreze cea mai mare țară a lumii în căldura ordinii mondiale liberale, bazată pe reguli. S-a dovedit a fi o eroare catastrofală de judecată.

Putin nu-și dorise niciodată să se alăture clubului. A rămas ceea ce fusese mereu: o creatură a statului sovietic totalitar și securist. În mintea lui, prăbușirea URSS, cu crimele în masă, cu cenzura, cu represiunea politică și cu izolaționismul agresiv, era „cea mai mare catastrofa geopolitică din secolul douăzeci” și dădea vina pe Vest. În revoluțiile din 1989, care au dus la căderea Cortinei de Fier, la reunificarea Europei și la acceptarea în UE și NATO a fostelor state-satelit sovietice – vedea numai fărâdelegi care trebuiau răzbunate. Așa că el avansase în ierarhia KGB și sosise la Kremlin unde, pentru a readuce Rusia la fosta ei glorie, s-a folosit de toate tacticile pe care le avea la dispoziție în cadrul serviciilor securiste ale statului. În timp ce liderii Statelor Unite și ai Europei îl curtau la summituri și în vizite de stat, predându-i președinția G8 și creând un Consiliu NATO-Rusia, pentru a stimula apropierea relațiilor militare și politice, Putin zâmbea în fața camerelor de filmat, strângea mâini și

punea la cale un război tăcut, contra instituțiilor liberale și a alianțelor de care depindea stabilitatea Vestului. Vulpea era în cotețul găinilor.

Exterminarea sistematică a inamicilor, a trădătorilor și a oponentilor se afla în centrul campaniei clandestine a lui Puțin. Asasinatul țintit constituie o formă de politică de stat profund sovietică, o pârghie de putere apreciată care, mai bine de jumătate de secol, s-a aflat în mâinile serviciului de securitate al URSS, de unde provenea și noul președinte. KGB-ul condusesese lumea în arta și știința asasinatului nedetectabil, cu fabricile lui de otrăvuri și laboratoarele de arme, pregătind niște minuni letale, precum spray-uri cu bacili contagioși, gloanțe de cianură, rujuri-pistol și umbrele ale căror vârfuri erau îmbibate cu ricin. Aceste abilități se diminuaseră după căderea URSS – dar nu și pe tura lui Puțin. În vreme ce Vestul îl primea în brațele sale, președintele rus era ocupat cu revitalizarea programului de asasinate țintite al KGB-ului. A aruncat cu bani publici în cercetarea și dezvoltarea de arme chimice și biologice, droguri psihotrope, substanțe cancerigene obscure și alte otrăvuri nedetectabile și a înarmat echipe specializate de lichidare, pentru a-i vâna pe dușmanii din interiorul și exteriorul țării. A restabilit puterea înfricoșătoare a aparatului sovietic securist de stat – prin îmbogățirea și dezvoltarea

FSB-ului (Serviciul Federal de Securitate¹), agenția succesoare KGB-ului, și prin puterile speciale acordate agenților săi în toată lumea, pentru a omorî dușmanii statului, fără a fi pedepsiți. Oricine trăda patria-mamă, oricine amenința puterea absolută a statului rus, oricine știa prea multe ajungea în vizorul Kremlinului. Și fiecare cadavru trimitea un semnal. Dacă te pui cu Vladimir Vladimirovici Puțin, nu ai unde să te ascunzi pe acest pământ.

Campania de asasinare țintite era o linie de atac crucială într-un război de subminare mult mai vast. În timp ce prețul în creștere al petrolului umplea buzunarele statului, Putin a pompat resurse nu doar în dezvoltarea de armament cibernetic, capabil să închidă infrastructurile străine la atingerea unui buton, dar a și spart laboratoare de unde ar fi putut să adune *kompromat*² despre adversarii săi. A ridicat operațiunile de spionaj la nivelul la care erau în Războiul Rece, inserând celula ilegală de agenți adormiți ai Annei Chapman în suburbiile americane, infiltrând spioni în toate capitalele europene importante și dezvoltând o rețea de agenți de influență care să aducă agenda Kremlinului pe coridoarele puterilor vestice. A înarmat înfricoșătoarele celule de crimă organizată din Rusia,

² Probe compromițătoare, în lb. rusă, în original (n.red.).

implicând și mai mult puternicele grupuri mafiote din țară în guvernarea sa și în serviciile secrete și extinzându-le tentaculele în jurul lumii, ca o excrescență neoficială a statului rus. A dezvoltat o mașină de propagandă internațională tot mai întinsă, pentru a răspândi dezinformare, a adunat o armată de troli, războinici pe rețelele sociale ce rulau milioane de conturi false, pentru a alimenta teorii ale conspirației și a semăna haos în Vest, și a construit cu bani negri canale pentru a finanța extremismul, terorismul și despotismul în afara țării. Și a dublat cheltuielile pentru apărare, pompând echivalentul a sute de milioane de dolari într-un program rapid de modernizare militară, pentru a înlocui învechitul armament sovietic cu sute de bombardiere, submarine, nave de război și rachete intercontinentale noi-nouțe.

În timp ce Putin își extindea rețeaua, utilizarea de asasinate țintite dincolo de propriile granițe creștea într-un ritm deșănțat. În 2006, prinsese destul curaj cât să promulge legi noi care să dea FSB-ului permisiunea de a omorî dușmanii Rusiei pe teritoriu străin. De atunci, criticii regimului său, oponentii lui și trădătorii au căzut secerați în circumstanțe violente sau greu de înțeles atât în Statele Unite, cât și în Europa. Dar Putin nu și-a urmărit nicăieri campania de asasinate cu mai multă vigoare – și mai fără milă – ca în Marea Britanie.

Londra s-a dovedit a fi un „loc de joaca” perfect pentru rușii foarte bogați care fugeau de regimul lui Puțin. Băncile în plină expansiune și piața imobiliară în creștere vertiginoasă le ofereau un teren sigur unde să-și depoziteze banii pe care-i jefuiseră pe durata perioadei postcomuniste, când fiecare a luat ce a putut, în timp ce hotelurile opulente, magazinele de lux și cluburile de noapte strălucitoare din Londra erau locuri atrăgătoare unde să-și cheltuiască banii. Anglia era un teritoriu unde atât o avere dobândită necinstit, cât și o reputație pătată puteau fi spălate și făcute să arate la fel de pure ca niște crini. Avocații și contabilii de talie mondială se aflau la îndemână pentru a ajuta la scoaterea în siguranță a banilor din Moscova în companii britanice ce păreau respectabile, prin structuri offshore netransparente. Agenții imobiliari erau gata să predea cheile celor mai prestigioase adrese din țară, fără să pună prea multe întrebări, și experții șlefuiți în relații publice se adunau pentru a îndepărta orice pată provocată de îmbogățirea prin afaceri murdare în Rusia, care putea dăuna reputației. O donație către un colegiu din Oxbridge ici, o donație către partidul de la guvernare colo, o casă impunătoare, un copil înscris la Eton – nu era nevoie de mai mult pentru a face un nou-sosit de la Moscova să

fie prezentabil în cercurile cele mai înalte ale societății britanice.

În scurt timp, bani rusești în valoare de milioane de lire sterline curgeau spre băncile și proprietățile londoneze, în fiecare an. Guvernele lui Tony Blair, Gordon Brown și David Cameron erau dornice toate să păstreze acest nou colac de salvare pentru o economie tot mai dependentă de serviciile financiare care înlocuiau producția industrială muribundă. Din acest motiv, au fost acordate cu asemenea generozitate azil politic și vize de investiții nou-sosiților bogați de la Moscova. Dar la fel de important era să cultive legături strânse cu Putin și să netezească drumul investițiilor britanice energetice în Rusia. Și acesta a fost motivul pentru care instituțiile s-au uitat discret în altă direcție atunci când dușmanii Kremlinului au început să cadă secerați pe teritoriul britanic.

Boris Berezovski a fost elementul central al comunității rușilor exilați care au fugit în Marea Britanie după ce Putin a venit la putere. Genialul matematician sovietic ajunsese milionar devalizând activele statului, în perioada cât fusese un înalt oficial în guvernul lui Boris Elțin, și se considera făuritorul de regi care-l smulsese pe Putin din anonimat. Dar când protejatul său a sărit drept în autocrație și a început să înăbușe toată opoziția, Berezovski s-a folosit de ziarele

și canalele TV pe care le acumulase pentru a lansa atacuri violente. Înfuriat, Putin a avertizat public că oligarhii care întreceau măsura vor fi zdrobiți și a început să distrugă imperiul de afaceri al lui Berezovski, din Moscova. Dar, spre furia președintelui, oligarhul a fugit cu averea intactă pe dealurile verzi ale Angliei.

Berezovski a găsit o rețea de avocați și finanțiști britanici care să-l ajute să-și scoată banii din Moscova și de sub controlul autorităților rusești printr-o rețea de offshore-uri, specializate în mituire ascunsă, pentru dezvoltarea de afaceri. Apoi a început să-și folosească marea avere expatriată pentru a finanța o campanie de opoziție internațională față de regimul lui Putin, din noua lui casă situată într-o provincie din Anglia, și să finanțeze un grup de disidenți, inclusiv pe dezertorul denunțător Aleksandr Litvinenko, care i se alăturase în Marea Britanie. În câteva luni, bărbatul care ajutase la aducerea lui Putin la putere devenise inamicul numărul unu al statului rus.

Berezovski și asociații lui turbulenți au crezut că au găsit un paradis sigur în Anglia. Au sperat că acordarea azilului politic din partea guvernului britanic va fi suficient pentru a-i salva de brațul lung al Kremlinului. Se înșelau. În anii care au urmat, unul după celălalt, avocații, intermediarii, disidenții și oamenii de afaceri

din cercul lui Berezovski aveau să moară în circumstanțe ciudate sau care stârneau bănuieli. Autoritățile britanice vor închide cazurile unul câte unul, fără să investigheze, și vor continua să curteze Kremlinul.

A existat o singură excepție. Asasinatul din 2006 al lui Litvinenko, săvârșit cu poloniu radioactiv, într-un hotel londonez, a fost un act de provocare pe care guvernul britanic nu-l putea ignora. Cei doi asasini trimiși pentru a-l otrăvi pe dezertorul FSB au compromis acțiunea atât de rău, încât au lăsat o urmă radioactivă prin toată capitala. Litvinenko a murit lent, în văzul presei internaționale, permițând ca imaginile cu silueta lui sfrijită și lipsită de păr să fie transmise în jurul globului și ca el să-și poată rezolva propriul asasinat printr-o declarație de pe patul de moarte, prin care acuza Kremlinul că ordonase să fie ucis.

Marea Britanie nu avea altă opțiune decât să răspundă și autoritățile i-au acuzat de crimă, în contumacie, pe cei doi asasini, după ce aceștia fugiseră înapoi în Rusia. Dar reacția guvernului a fost discretă chiar și în fața unui act evident de terorism nuclear pe străzile capitalei. Marea Britanie a expulzat doar patru diplomați și, ca răspuns, patru angajați ai ambasadei britanice din Moscova au fost trimiși înapoi, în țara lor. Când Rusia a refuzat să-i extrădeze pe cei doi criminali,

anulând orice speranță a unui proces penal, guvernul a stat în calea eforturilor văduvei, Marina Litvinenko, prin care aceasta încerca să obțină o anchetă publică referitoare la asasinarea soțului ei. Theresa May a intervenit personal pentru a înăbuși această posibilitate în timpul mandatului ei de ministru de interne, citând nevoia de a proteja „relațiile internaționale” cu Rusia. Abia zece ani mai târziu, după ce anexarea Crimeii de către Rusia a făcut imposibilă repararea relațiilor cu guvernul de la Kremlin, guvernul britanic a cedat, în sfârșit, la solicitarea unei anchete, în urma căreia s-a descoperit că Litvinenko a fost cel mai probabil asasinat din ordinul lui Puțin. Dar în 2006, Marea Britanie avea prea multe de pierdut pentru a începe o luptă de necâștigat cu puterea de la Kremlin.

Realitatea cinică, mercenară era că afacerile anglo-rusești înfloreau. Marea Britanie devenise cel mai mare investitor în sectorul energetic din Rusia, la vremea când Litvinenko era otrăvit, și gigantul petrolier britanic BP³ semnase o istorică asociere în participație cu Gazprom, compania deținută de statul rus la acel moment, la doar o săptămână după jocul celor două țări cu expulzările diplomatice din cauza crimei. Companiile rusești de energie investeau și ele

³ BP - British Petroleum, în lb. engl. (n.red.).

masiv în Marea Britanie și ofertele publice inițiale din partea firmelor moscovite valorau la acea vreme zeci de milioane de lire sterline, în fiecare an, la bursa de valori din Londra. Toate acestea erau un sprijin esențial pentru economia britanică și lui Putin îi convenea de minune. Investițiile străine în Rusia și expansiunea globală a afacerilor autohtone însemnau mai multe ruble în campania lui subversivă din străinătate, pentru înarmarea cibernetică și modernizarea militară. Și oricât ar fi fost Putin un rezultat al educației sovietice, el era și un simbol al cleptocrației. Voia ca Rusia să fie din nou măreață și avea de gând ca el și cercul lui de apropiați să se îmbogățească în acest proces. Cu cât veneau mai mulți bani spre Moscova, cu atât mai mulți putea el să extragă pentru rețeaua secretă de conturi offshore, trusturi și proprietăți care îl vor transforma, până la urmă, în cel mai bogat om al lumii, după estimările unora.

Cu toate astea, dificultățile diplomatice provocate de certurile despre asasinarea lui Litvinenko blocau relațiile anglo-rusești într-un moment în care Marea Britanie nu-și dorea nimic altceva decât să fie în același pas cu Vestul și să păstreze Kremlinul aproape. În anii care au urmat, când emigranții ruși și intermediarii lor britanici au murit cu o frecvență din ce în ce mai mare,

autoritățile au fost și mai ferme în hotărârea lor de a se uita în altă direcție. Și cu cât se arăta guvernul britanic mai dispus să închidă ochii, cu atât Rusia devenea mai îndrăzneată.

Motivele pasivității Marii Britanii erau mai mult decât financiare. Sângeroasa crimă organizată a Rusiei și complexa securitate de stat începuseră să invadeze Vestul exact când atacurile din 11 Septembrie 2001 atrăgeau, în războiul împotriva terorismului, toată muniția mașinăriei de securitate și spionaj anglo-americană. Oficialii serviciului de securitate de la MI5 și detectivii de la combaterea terorismului de la Scotland Yard, care se ocupau cu localizarea grupurilor de crimă organizată și monitorizarea activităților subversive ale statelor străine, au fost extrași din activitățile lor și reorientați spre lupta împotriva extremiștilor jhadiști, în timp ce șefii informațiilor externe de la MI6 au redus personalul dedicat Rusiei și au mărit resursele alocate Orientului Mijlociu. Când Berezovski și colegii lui de exil au sosit în Marea Britanie, au adus cu ei legături extinse cu crima organizată și în urma lor veneau echipe de spioni ruși, transformând Londra într-un creuzet al serviciilor secrete rusești și al activităților mafiote, exact când instituțiile de securitate și spionaj britanice își luaseră ochii de pe minge.

Puținii oficiali care au rămas dedicați amenințărilor rusești în Marea Britanie aveau de înfruntat o provocare sisifică. Rețelele criminale ale Rusiei sunt așa de profund încurcate cu aparatul statal de securitate și Berezovski și asociații lor erau ei înșiși atât de legați de crima organizată, încât atunci când au fost detectate amenințări nu puteai să-ți dai seama dacă proveneau de la guvern, de la mafie sau de la ambele. FSB-ul angaja deseori huligani din crima organizată pentru lovituri brutale date în numele său, în timp ce grupările mafiote puternice puteau să angajeze la negru mercenari ai statului, pentru a realiza asasinate mai rafinate, dacă era nevoie. Și când statul era implicat în crimă, viclenia metodelor depășea deseori capacitățile de înțelegere ale Scotland Yardului, darămite ale forțelor poliției rurale care preluau frecvent ancheta atunci când ruși bogați mureau în casele lor din provincie. Asasinii FSB erau experți în a deghiza crimele în accidente sau sinucideri – folosind chiar droguri sau tactici psihologice pentru a-și determina victimele să-și ia propriile vieți –, iar laboratoarele statului dezvoltaseră un arsenal de otrăvuri nedetectabile, create pentru a face crima să pară o moarte naturală. Chiar dacă agențiile de spionaj ale Marii Britanii aveau informații incontestabile care indicau un asasinat, deseori era imposibil să

împărtășești datele secrete în tribunal sau unui medic legist fără a distruge acoperirea surselor și a dezvălui metodele confidentiale de obținere a acestora. În astfel de situații, era mai ușor să fie declarată o moarte suspectă decât să se provoace tensiuni diplomatice și să fie alarmat publicul în legătură cu anumite acuzații despre un asasinat politic, care ar fi avut puține șanse să reziste la o examinare judiciară.

Pe măsură ce activitățile Rusiei la nivel global au devenit tot mai vădit ostile, autoritățile britanice se vedeau obligate să ia în considerare un element nou în calculele lor. Teama. Consilierii pe probleme de securitate ai guvernului au avertizat asupra posibilității Kremlinului de a pricinui daune masive Marii Britanii, dezlănțuind atacuri cibernetice, destabilizând economia sau mobilizând pioni din cadrul numeroasei populații ruse aflate în Marea Britanie, pentru a provoca tulburări. Tăierile importante de fonduri de la nivelul poliției, ca urmare a crizei din 2008, slăbiseră capacitățile agențiilor de profil din Marea Britanie, iar zece ani de concentrare pe terorismul jihadist estompase concentrarea instituțională asupra Rusiei, din cadrul serviciilor de securitate și informații, lăsând națiunea expusă și vulnerabilă. Șefii departamentelor de la Ministerul Apărării au avertizat că armata modernizată a lui Putin depășea cu mult posibilitățile

forțelor armate britanice, diminuate de austeritate, și existau îngrijorări că Rusia, pe măsură ce acțiunile sale deveneau tot mai fățiș ostile, s-ar putea îndrepta spre un conflict pe scară largă cu Vestul. Dintr-odată, pe coridoarele de la Whitehall, se discuta despre fantoma unui război general cu Rusia. Dacă s-ar ajunge la asta, au căzut cu toții de acord, totul s-ar putea întâmpla foarte rapid – și Marea Britanie ar fi nepregătită. Nu mai era vorba doar despre afaceri. Existau amenințări existențiale veritabile care trebuiau luate în considerare în momentul când guvernul calcula răspunsul la operațiunile rusești de pe propriul teritoriu.

Putin își încorda mușchii mai curajos după asasinarea lui Litvinenko. La câteva săptămâni de la crimă, a pus în mișcare planurile de modernizare a armelor, urmate rapid de un val de atacuri cibernetice devastatoare asupra Estoniei, și s-a lansat în prima lui aventură militară externă, prin invazia Georgiei în 2008. Atacuri cibernetice asupra Germaniei, Franței și Statelor Unite urmau să vină, însoțite de creșterea fățișă a finanțărilor și a suportului pentru grupurile de extremă dreapta și separatiste din Europa. Însă pe măsură ce agresiunile deveneau tot mai îndrăznețe, guvernul britanic s-a trezit blocat între aliatul său american mai agresiv și partenerii europeni care rămâneau foarte dependenți de petrolul și gazele

rusești și care nu aveau chef de luptă. Invazia estului Ucrainei a fost punctul culminant.

Anexarea Crimeei de către Rusia, în martie 2014, a marcat sfârșitul oricărei speranțe serioase că Putin putea fi ademenit în curtea liberalismului. Rusia a fost suspendată din G8, țările membre NATO au încetat orice cooperare politică și militară cu Moscova, iar Statele Unite și Uniunea Europeană au impus sancțiuni dure care, însoțite de căderea mondială a prețului la petrol, amenințau să schilodească economia Rusiei. Neabătut, Putin a continuat cu cea mai recentă aventură a sa, trimițând tancuri și armament greu peste graniță, în agitatele regiuni Donetsk și Luhansk, și declanșând un conflict armat în toată regula cu guvernul ucrainean. Au urmat alte valuri de sancțiuni. Apoi forțele proruse au doborât zborul 17 al Malaysia Airlines, care zbura de la Amsterdam la Kuala Lumpur, peste Ucraina de Est, omorând toți cei 283 de pasageri și cincisprezece membri ai echipajului aflați la bord – și abia atunci a cedat guvernul britanic și a anunțat o anchetă publică asupra morții lui Aleksandr Litvinenko.

Chiar și după acest gest, autoritățile britanice au continuat să suprimă dovezile campaniei de asasinat la scară largă ale Rusiei pe teritoriu britanic. A fost nevoie de un atac la întâmplare, cu arme chimice, pe

străzile Marii Britanii pentru a forța guvernul să înfrunte amenințarea ignorată de prea multă vreme.

Când Serghei și Iulia Skripal s-au prăbușit în Salisbury, Vestul înțelese, în sfârșit, gravitatea amenințării rusești. Atacul a izbucnit la scurt timp după o serie de mișcări incredibile din partea Kremlinului: un amestec nerușinat în alegerile din Statele Unite, în favoarea lui Donald Trump; interferențe în democrațiile din Europa, cu piratări sponsorizate de stat, troling pe internet și finanțarea multor grupări extremiste; o încercare de lovitură de stat în Muntenegru; înmulțirea atacurilor cibernetice ticăloase asupra guvernelor vestice și o intervenție militară pentru susținerea regimului sirian, în timp ce acesta declanșa valuri de atacuri cu arme chimice asupra propriului popor. Activitățile Rusiei au constituit un război de subversiune total asimetric, aceasta folosindu-se de tot spectrul puterii de stat pentru a-i perturba și destabiliza pe dușmanii săi vestici.

În același timp, agențiile de informații britanice aveau de înfruntat monitorizarea omologilor lor din Statele Unite, din cauza eșecului de a combate valul uriaș de asasinate rusești în Marea Britanie. Membrii serviciilor secrete din Statele Unite urmăriseră tiparul

folosit la comiterea crimelor de peste Atlantic cu o îngrijorare crescândă, neliniștiți de o posibilă extindere pe teritoriu american. De ani de zile, schimbau informații cu MI6, legând morțile oamenilor din cercul lui Berezovski și ale altora cu Rusia și se uitaseră consternați la fiecare caz închis de autorități fără a fi investigat. Teamă că această complicitate tăcută a Marii Britanii l-ar putea încuraja pe Putin să își intensifice campania de asasinat s-a amplificat în 2015, în urma morții ciudate, petrecute în Washington, DC, a lui Mihail Lesin, un fost lacheu de la Kremlin, care se pregătea să înceapă să vorbească cu Departamentul de Justiție al Statelor Unite. Relațiile dintre înalții oficiali pentru Rusia de la MI6 și omologii lor de la CIA deveneau tot mai tensionate.

Apoi, în 2017, în vara dinaintea căderii lui Skripal, o echipă formată din jurnaliști de investigație, de la BuzzFeed News, a publicat o serie de reportaje, scoțând la iveală tiparul asasinatelor rusești de pe teritoriul britanic și demascând încercările guvernului de a suprima dovezile.

Când Rusia a lovit din nou, prim-ministrul nu a mai avut de ales și a trebuit să ia atitudine. Dar retorica dură și valurile de expulzări diplomatice, ulterioare atacului cu neurotoxină asupra celor doi Skripal, nu l-au perturbat pe veselul Putin care se îndrepta spre un

nou mandat de președinte. La doar câteva ore după ce Theresa May a acuzat Rusia de o tentativă de asasinat sponsorizată de stat, pe teritoriul britanic a fost descoperit cadavrul unui alt inamic al Kremlinului. Nikolai Glușkov era prieten apropiat și partener de afaceri cu Berezovski, dar și un dușman declarat al lui Puștin. A fost găsit în casa sa din suburbiile Londrei, strangulat cu o lesă de câine. Ofițerii brigăzii de antiterorism de la Scotland Yard au preluat rapid conducerea anchetei, dar asasinul nu lăsase nicio urmă.

Între timp, Serghei și Iulia Skripal își reveneau în mod miraculos. Asta datorită competenței oamenilor de știință de la Porton Down și a tratamentelor de ultimă generație pe care le dezvoltaseră împotriva otrăvirii cu neurotoxine. Sergent-detectivul Bailey, doctorul și asistenta aflați în afara serviciului și copiii din parc fuseseră cu toții externați din spital; și când s-au simțit destul de bine, cei doi Skripal au fost mutați într-un loc sigur, pentru a-și finaliza recuperarea. O operațiune militară de curățenie, costând mai multe milioane de lire sterline, se desfășura în nouă locuri din Salisbury care fuseseră contaminate cu neurotoxină și, pentru o vreme, a părut că guvernul britanic ținea criza sub control, fără a se pierde vreo viață omenească. Apoi, la patru luni de la atacul inițial, s-a aflat că încă doi oameni din Salisbury au fost internați prezentând

simptome ale otrăvirii cu noviciok.

Dawn Sturgess și Charley Rowley formau un cuplu cu vârste în jur de patruzeci și cinci de ani care dăduse de greu. Într-o zi răcoroasă de vară de la sfârșitul lui iunie, în timp ce cotrobăia prin coșurile și tomberoanele locale de gunoi, Rowley a găsit ceea ce spera că va fi un cadou elegant pentru iubita lui: o cutie aurie de parfum „Nina Ricci”, în care se afla o sticlută cu o pompă lungă, atașată capacului. A luat-o acasă și i-a oferit-o lui Sturgess, care și-a parfumat ambele încheieturi ale mâinii.

Sticla nu conținea parfum. Era recipientul în care asasinii ruși transportaseră noviciok-ul la Salisbury, iar Sturgess tocmai folosise de zece ori mai multă neurotoxină decât fusese utilizată pentru Skripali. Doar o săptămână mai târziu, ea a murit în spital. O parte din noviciok sărise și pe mâinile lui Rowley, dar el a reușit să-și revină și s-a trezit din comă la două zile după moartea prietenei lui. La înmormântarea lui Sturgess, n-au existat purtători de sicriu. Departamentul guvernamental de control al sănătății publice luase măsuri speciale la fața locului, pentru a proteja de contaminare persoanele îndoliate.

Comandamentul antiterorist de la Scotland Yard trimisese cei mai buni oameni ai săi pentru a vâna agenții de stat care folosiseră noviciok-ul, dar timp de

șase luni nu a fost niciun semn că, pe parcursul anchetei lor, găsiseră vreo pistă. Apoi, pe 5 septembrie, poliția națională a anunțat că doi bărbați erau acuzați de tentativă de asasinat în cazul Skripal. Fuseseră identificați ca fiind membri ai agenției de informații militare a Rusiei, GRU⁴, care intraseră în Marea Britanie cu nume false. Poliția a publicat pozele celor doi bărbați și cadre din înregistrările de supraveghere ale asasinilor rânjind la sosirea în aeroportul Gatwick, îndreptându-se spre un hotel ponosit din East London, și în timpul unei misiuni de recunoaștere în Salisbury, înainte de a reveni în oraș, pe 4 martie, pentru a utiliza neurotoxina.

Un purtător de cuvânt al ministerului de externe rus a respins rezultatele anchetei britanice, susținând că reprezintă un „mare fals”. Apoi Putin a anunțat că cei doi suspecți ai Scotland Yard au fost găsiți trăind inocenți în Rusia, declarând că erau „civili” și că în scurt timp vor veni să-și spună public povestea. În ziua următoare, cei doi bărbați au apărut într-un interviu transmis de rețeaua RT de propagandă rusă, pretinzând că au fost turiști care au vizitat Salisbury, doar ca să-i admire catedrala.

⁴ Glavnoie Razvedivatelnoie Upravlenie (Direcția Principală de Informații), în lb. Rusă (n. red.).

Mai târziu în acea lună, site-ul de investigații Bellingcat l-a identificat pe unul dintre suspecți ca fiind un veteran al GRU, și anume colonelul Anatoli Vladimirovici Cepiga, care servise în Cecenia și Ucraina și fusese decorat personal de Vladimir Putin cu cea mai înaltă distincție națională. La scurt timp după aceea, site-ul l-a identificat și pe al doilea bărbat, în persoana doctorului Alexander Mișkin, din GRU.

Kremlinul a respins rapoartele exact atunci când agențiile de informații britanice le confirmau. Într-un discurs în luna următoare, Putin l-a denunțat pe Skripal ca „trădător” și „nemernic”, după care a negat furios implicarea GRU în evenimentele din Salisbury.

Pe coridoarele din Whitehall și în sediile centrale ale serviciilor secrete și de securitate de pe malul Tamisei, oficialii se întrebau cum se ajunsese la asta. Mult timp, predispoziția dușmanilor Rusiei de a muri subit și în circumstanțe stranie, în Marea Britanie, fusese privită cu un grad de indiferență. Dacă erai un baron tâlhar rus care se îmbogățise din prada rezultată în urma căderii statului sovietic sau dacă erai un finanțator corupt care-și spălase averea necinstită în Vest și sfârșeai rău – păi, atunci, poate că primeai ce meritai. Chiar și după ce Vestul a început să se trezească în fața amenințării reprezentate de bărbatul de la Kremlin, morțile au fost

privite ca niște cazuri individuale, care nu meritau prea multă atenție din partea autorităților, care se jucau de-a recuperarea decalajelor provenite din anii de neatenție și luptau pentru abordarea unor probleme mai mari, precum noile forțe nucleare ale Rusiei sau mișcările ei de trupe în Ucraina. Dar acum, când sute de cetățeni britanici fuseseră expuși unei neurotoxine și nu exista nicio urmă de remușcare din partea Kremlinului, era greu să negi că această campanie de asasinate a lui Putin fusese lăsată să scape de sub control. Cum putea fi oprit el?

Războiul sub acoperire al lui Putin era, în sfârșit, în lumina reflectoarelor. Dar, în ciuda protestelor lor înfocate, liderii Marii Britanii nu puteau pretinde cu sinceritate că erau surprinși. Știau că își întorseseră privirea când asasinii Rusiei umblaseră pe străzi. Știau că fuseseră alături de dușmanii lui Putin și intermediarii lor britanici muriseră.

Aceasta este povestea oamenilor care au trăit și au murit în vizorul Kremlinului pe teritoriul britanic – și a secretelor, îngropate odată cu ei, pe care guvernele succesive nu și le-au dorit vreodată povestite.

Partea întâi
Două lumi se ciocnesc

Tânărul avocat extravagant era mereu interesat să ocupe un loc cât mai în față în zborul cu avionul Concorde de la New York la Londra. Primele trei rânduri ale avionului supersonic erau rezervate pentru cei mai importanți oameni din avion și lui îi plăcea să se numere printre ei. Odată, se aflate lângă Jackie Onassis, și cu altă ocazie, vecinul lui fusese Eric Clapton, așa că se uita mereu cu un frison de nerăbdare la ceilalți pasageri care se îmbarcau, dornic să zărească viitoarea persoană importantă care i s-ar putea alătura.

Cuplul tânăr care s-a așezat de partea cealaltă a culoarului, pe locurile 1B și 1C, l-a captivat imediat. Era o dimineată rece de toamnă și bărbatul, care nu părea să aibă mai mult de treizeci de ani, purta o haină Armani, cu un guler de blană desăvârșit. Era înalt, bronzat și athletic, cu o barbă îngrijită și un nor de bucle brunete încadrând un chip deschis, atrăgător. Însoțitoarea lui micuță avea trăsături ascuțite, cu valuri de păr blond căzându-i pe umerii hainei de piele moale, și un bebeluș nou-născut dormea în brațele ei. Avocatului i se părură niște oameni fantastici – și, fără îndoială, foarte îndrăgostiți. Trebuie să provină din familii foarte importante, a presupus el, din moment ce

British Airways a considerat de cuviință să-i favorizeze, dându-le locuri pe rândul întâi.

Abia când avionul plana peste Atlantic, bărbatul înalt s-a aplecat peste culoar și a întins mâna către avocat.

— Scot Young, a zis el cu un neașteptat accent scoțian. Ne cunoaștem?

Avocatul a fost mulțumit de oportunitatea oferită de întrebare. În ultima vreme, se bucurase de o intensă publicitate pentru munca lui în numele clienților săi foarte bogați și faimoși.

— Se poate, a spus el vesel, strângându-i mâna lui Young. Recent am apărut la televizor. Sunt avocat.

Zâmbetul lui Young s-a mărit. Logodnica lui, Michelle, era ocupată cu alăptarea bebelușei lor, Scarlet, și el se plictisea. Familia fusese în vacanță la stațiunea extrem de luxoasă Sandy Lane, în Barbados, după care zburaseră la New York doar pentru câteva cumpărături pe drum. Young a făcut cunoscut, cu un aer de confidențialitate, că el plătise cu bani gheață pentru întreaga călătorie – zboruri, hotelurile de cinci stele, cumpărăturile de designer și toate celelalte. Era o dezvăluire care i-a atras interesul avocatului. Poate că explica prezența lor pe primul rând al avionului, s-a gândit el. Dar biletele la Concorde costă cam opt mii de lire sterline fiecare, pentru un zbor dus-întors. Ce gen de oameni plătea pentru ele cu bani gheață?

Cei doi bărbați și-au petrecut restul zborului discutând amabil și, când au aterizat la Heathrow și puntea era deja atașată, Young i-a cerut avocatului o carte de vizită.

— Am o mică problemă cu taxele pe care aș vrea să o discut cu tine, a explicat el, în timp ce se ridicau și-și dezmoreteau picioarele.

Două săptămâni mai târziu, Young a intrat în biroul din centrul Londrei al avocatului și a închis ușa.

— Am jefuit bănci prin toată Europa, a zis el nonșalant. Și de fiecare dată când încerc să-mi cheltuiesc banii în Marea Britanie, funcționarul de la taxe vrea să știe de unde-i am.

Pentru avocat, era o situație surprinzătoare. Cei mai mulți dintre clienții infractori de până acum – la care se referea cu afecțiune numindu-i „hoțomanii mei” – aveau grijă să-și limiteze activitățile la teritoriul Marii Britanii. Se părea că Young era un bărbat cu ambiții mai degrabă internaționale; un escroc mult mai interesant. Și-a asigurat noul client că putea să îndrepte lucrurile. Mai întâi însă, trebuia să afle mai multe.

*

Young era un bărbat ce părea să se fi născut grăbit. De când își amintea el, își dorise să se îndepărteze cât mai mult de blocul dărăpănat unde crescuse, din asprul port scoțian Dundee. Se lăsase repede de școală și

începuse să vândă droguri prin puburile și cluburile din orașul natal, apoi a plecat la Edinburgh să-și desfășoare activitatea la o scară mai mare, în barurile din pivnițele afumate ale capitalei scoțiene. Lacunele din educație erau compensate la Young de farmec, elocvență și viclenie. Ax fi putut convinge pe aproape oricine să facă orice și marele lui talent consta în arta de a încheia o înțelegere. Acest talent avea să-l îndrepte, într-un final, pe drumul transformării într-un autoproclamat „superintermediar” pentru unii dintre cei mai bogați și expuși politic oameni din lume. Dar întâi trebuia să dea lovitura pe cont propriu.

De pe vremea când era în Dundee, Young avea prostul obicei de a alege un anturaj periculos. Primul său mentor a fost un rege înarmat de cazinou, pe nume Alex Brown, care nu se temea să rezolve prin gloanțe o încăierare dintr-un pub și ale cărui stabilimente aveau soarta stranie de a arde în incendii inexplicabile. Până la urmă, Brown a fost găsit mort, plutind cu fața în jos, pe lângă iahtul său de lux, într-un port spaniol, dar asta la mult timp după ce Young făcuse destui bani ca să plece din Scoția la Londra, pentru luminile mai puternice și afacerile mai importante pe care orașul le avea de oferit. Și când a ajuns în capitală, tânărul escroc s-a hotărât să formeze o alianță și mai periculoasă.

Patsy Adams era unul dintre cei trei frați care

conduceau cea mai temută bandă de crimă organizată din Marea Britanie și era celebru, reprezentând una dintre cele mai violente figuri din lumea interlopă a Londrei. Familia Adams, sau A-Team (Echipa A), cum le plăcea să-i știe lumea, adunase o avere în valoare de sute de milioane de lire sterline prin numeroasele lor infracțiuni. Patsy era gorila familiei: marca lui erau împușcăturile trase de pe o motocicletă aflată în viteză și Scotland Yard făcuse legătura dintre el și douăzeci și trei de lovituri ale bandei. Când a ajuns la Londra, Young a reușit să fie prezentat șefului bandei și a muncit din greu să-i câștige încrederea. În scurt timp, a început să lucreze pentru familie – și atunci au început să curgă banii adevărați.

A-Team se diferenția de grupurile criminale mai mici din Marea Britanie prin înclinația spre violență extremă, dar și prin viziunea lor internațională. Scotland Yard găsisse legături ale familiei cu carteluri de droguri din Columbia și cu grupuri puternice din mafia rusească, livrându-le heroină și cocaină în Sankt-Petersburg. Frații erau bănuți că se ocupau intens de traficul acestor narcotice prin Europa, pe lângă afacerile lor tradiționale legate de escrocherii, șantaj, mită, trafic de carne vie, spălare de bani, contrabandă, fraudă, trafic de arme, furt și jaf armat.

Young nu a menționat în fața avocatului legătura lui

cu Patsy Adams. Dar i-a explicat că se asociase cu o echipă de jefuitori înarmați, care făcuseră milioane atacând bănci de-a lungul Europei. Cea mai mare parte din pradă se afla depozitată în conturi bancare din Elveția și Liechtenstein sau în valize pline cu mai mulți bani decât ar fi știut ce să facă cu ei. Dar de fiecare dată când Young încerca să cheltuiască mai mult în Marea Britanie, era luat la întrebări de Fisc și nu știa ce să răspundă.

Problema devenise mai presantă de când se îndrăgostise. O cunoscuse pe Michelle când ea trecuse un pic de douăzeci de ani și se ocupa cu succes de selectarea articolelor de modă pentru magazine de profil; chiar de la prima lor întâlnire, îi mărturisise că el știa că ea va fi mama copiilor lui. Acum, visul devenise realitate și ea acceptase să-i devină soție. Logodnicei lui îi plăceau cu siguranță lucrurile fine în viață, dar nici nu se gândea că el nu este un om de afaceri onest. Trebuia să găsească o cale să-și cheltuiască liber banii în Marea Britanie, fără a trezi bănuieli, ca să o poată răsfăța cu genul de lux pe care amândoi știau că ea-l merită.

Avocatul fu șocat că la noul său client exista o emoționantă candoare naivă. Voia să fie acceptat de comunitate. Era frumos, gândea el, să vezi un cuplu tânăr așa de îndrăgostit și avansând pe scara socială.

I-a spus lui Young că știa exact bărbatul care îl putea ajuta să ajungă pe calea cea dreaptă. Trebuiau să stea de vorbă cu un avocat specializat în drept fiscal – și asta era o treabă pentru un senior din Consiliul Reginei.

Când avocatul și Young au intrat în biroul avocatului senior, au fost întâmpinați la ușă de un funcționar nerăbdător.

— Asta vă va costa 3500 de lire sterline pe oră, l-a salutat funcționarul.

Părea o sumă imensă, dar Young era disperat. A aprobat și a intrat.

Avocatul senior din Consiliul Reginei, semănând cu o bufniță, stătea în spatele biroului său și a ascultat atent cât Young i-a povestit întreaga istorie. Când Young a terminat, avocatul a dat ușor din cap, jucându-se cu degetele mari, a mai pus niște întrebări cât ceasul ticăia. Apoi s-a lăsat pe spate în scaun și a enunțat prețiosul său sfat.

— Ar trebui să-i spui celui de la Fisc de unde ai banii, a zise el.

Young s-a holbat la el. Nu-i venea să plătească pentru un sfat prin care i se spunea să-și mărturisească infracțiunile. Dar avocatul a detaliat. Întâmplător, calendarul cu veniturile impozabile din Legea impozitelor pe venit și profit din 1988 nu făcea nicio

mențiune referitoare la banii obținuți prin jafuri bancare. Tehnic vorbind, asta însemna că Young nu era obligat să plătească niciun cent din încasările din jafuri. Mai mult, legea îi proteja pe oameni când făceau declarații fiscale și nu permitea autoincriminarea – ceea ce însemna că Fiscul nu putea să-l denunțe la poliție.

— Ei nu vor să oprească venirea banilor în Londra, a intervenit înțelept avocatul mai tânăr.

Dacă Young declara, pur și simplu, că toți banii erau furati și dacă era de acord să plătească impozit pe dobânda câștigată și pe orice profituri viitoare pe care le făcea prin investiții, autoritățile vor fi fericite.

Spre uimirea lui Young, sfatul s-a dovedit a fi corect. A devenit un vizitator regulat al avocatului din impunătoarea casă în stil georgian, aflată la marginea pădurii Epping, venind în fiecare dimineață pe alee cu Porsche-ul său, pentru o altă zi chinuitoare în care să-și sorteze finanțele încurcate și să se pregătească să spună adevărul. După trei luni, procesul se termina. Așa cum era de așteptat, Fiscul britanic a acceptat declarația și, dintr-odată, Young avea milioane de lire sterline în conturile sale bancare din Marea Britanie.

La ultima sa vizită, Young a venit cu Porsche-ul său și a sunat la ușă, aducând cu el o cutie mare din lemn lustruit. Odată intrat, s-a așezat pe canapea, bând din

ceașca lui de ceai și petrecându-și ziua în timp ce avocatul se uita cu interes la misteriosul obiect. Young i-a înmănat cadoul abia când se pregătea să plece.

— Voiam să-ți mulțumesc pentru ceea ce ai făcut pentru mine, a zis el cu o expresie sinceră, după cum i s-a părut avocatului. De ce n-o deschizi?

Avocatul a deschis capacul și a rămas cu gura căscată. Înăuntru se afla un Rolex Daytona din aur solid, nou-nouț, cu o curea din piele maro. Young a luat ceasul din cutie și l-a prins la încheietura avocatului – unde a rămas până în ziua de astăzi. Apoi și-a luat rămas-bun și a plecat în lume ca un om nou.

Oxfordshire, Anglia – 1996

De la fereastra biroului ce dădea spre domeniul extins al casei Woodperry, s-a putut vedea un Porsche înaintând pe aleea lungă cu pietriș. Mașina elegantă s-a oprit în fața frontonului din piatră aurită al vilei Palladian din secolul XVIII – numită după vechiul cuvânt englez „wudu-pyrige”, însemnând „părul din apropierea pădurii” – și a coborât un străin înalt, bine îmbrăcat. La auzul ciocănitului, profesorul iranian s-a ridicat de lângă ziarul pe care-l citea înăuntru și s-a dus la ușă, unde a fost întâmpinat de un zâmbet larg și o mână întinsă.

— Scot Young, a zis omul de afară. Mă îndreptam spre Heathrow și soția mi-a spus că trebuie să cumpărăm casa asta, a continuat el, arătând spre o blondă slabă care aștepta pe locul din stânga. Dacă vrei să o vinzi, mi-ar plăcea să fac o ofertă.

Proprietarul casei Woodperry, Kaveh Moussavi, eminent profesor de drept al Universității Oxford, nu plănuia să o vândă. Dar bărbatul de la ușa sa avea ceva ciudat de convingător și uite așa a fost de acord să se întâlnească cu el în câteva zile, la Londra, pentru a discuta termenii.

Când Moussavi a ajuns la barul elegant al hotelului Dorchester din Mayfair, Young s-a prezentat cu un pahar de șampanie umplut deja dintr-o sticlă la rece, aflată lângă masă, și l-a ridicat pentru un toast.

— Ce sărbătorim? a întrebat Moussavi.

— Îți voi face o ofertă care te va face foarte fericit, a zis Young cu un zâmbet strălucitor. Îți voi cumpăra casa cu bani gheață.

A scos o servietă de sub masă și, când a deschis-o, lui Moussavi ochii i s-au mărit. Înăuntru se aflau rulouri de bancnote de cincizeci de lire sterline, stivuite până la margine.

Trecuseră patru de ani de când Young ajunsese la o înțelegere cu autoritățile fiscale, dar nu-și pierduse

gustul pentru combinațiile periculoase. A continuat să se implice în afacerile fraților Adams, iar recent pusese ochii pe comori și mai importante. El și Michelle erau acum căsătoriți, cu două fetițe, Scarlet și Sasha, așa că avea o întreagă familie la care să se gândească. Fusese ocupat cu noi asocieri și nu mai era vorba doar de ciudatul lui milion ascuns în contul elvețian sau de acea servietă. Miza era mult mai mare.

Young a declarat că ar fi plătit 10 milioane de lire sterline – dublu față de cât valora pe piața liberă Woodperry –, dacă Moussavi era pregătit să accepte bani gheață. Apoi ar fi declarat un preț de vânzare de două milioane de lire sterline pe hârtie, păstrând restul în afara registrelor contabile și neimpozabili. Lui Moussavi nu i-a plăcut ideea, s-a răzgândit cu privire la vânzarea proprietății Woodperry și i-a spus lui Young că ar fi acceptat fericit un preț la valoarea pieței dacă primea banii prin transfer bancar.

Profesorul de la Oxford și-a dat repede seama că era ceva în neregulă cu afacerea. Primul indiciu a fost la Dorchester, când Young a scos 45.000 de lire sterline din servietă pentru a porni vânzarea, dar i-a cerut lui Moussavi o chitanță pentru 50.000 de lire sterline. *Deci răspunde în fața cuiva*, s-a gândit Moussavi, *și ciupește și el ceva*. Asta a fost suficient pentru a-l pune pe gânduri și pentru a cere unei agenții imobiliare de top să-l

verifice pe Young. Agentul care l-a sunat înapoi părea derutat.

— Am tot verificat și nu pare să existe nimic, a zis acesta. N-am idee de unde are banii.

Când Moussavi l-a întrebat direct pe Young despre averea lui, scoțianul a zis că a făcut primii bani în imobiliare și a investit milioane în tehnologia cu cipuri și pin a internetului, cu ajutorul unui matematician sovietic genial. La scurt timp după aceea, Young a venit la Woodperry cu un străin cu sprâncene groase, care voia să arunce o privire pe domeniu. Nou-venitul, scund și bine îmbrăcat, vorbea cu un accent rusesc greu și cu un aer grăbit. El era finanțatorul moscovit care-l ajutase pe Young să facă marea sa investiție în tehnologie? Banii acestui om cumpărau, de fapt, casa Woodperry?

În timp ce se pregătea să devină proprietarul vilei din Oxfordshire, Young arunca cu bani în toate direcțiile. Exact cum pretinsese, investise 2,6 de milioane de lire sterline într-o firmă de cipuri și pin pentru internet, deținând 50%, alături de milionarul finlandez și finanțator al partidul conservator, Poju Zabłudowicz. La puțină vreme, a mai pregătit o investiție de două milioane de lire sterline, într-o altă afacere online, cu magnatul din retail, Sir Philip Green. Îi plăcea să se

laude că se alăturase clubului milionarilor. Cu toate acestea, când agentul imobiliar a umblat după Young pentru a afla detaliile bancare pe care le va folosi pentru a plăti prețul cerut pentru Woodperry, s-a părut că acesta trăgea de timp – de parcă avea probleme să trimită banii. Speriat, Moussavi l-a sunat și a devenit dur.

— Ai douăzeci și patru de ore să plătești, altfel vei pierde proprietatea, iar eu te voi da în judecată.

Young a fost impasibil.

— Voi depune mâine banii, în contul tău, a zis el.

— Chiar te referi la bani? a întrebat Moussavi, neîncrezător încă.

— Da, mă refer la bani, Kaveh. Ești sigur că nu vrei să-i accepți?

Moussavi a zis că este sigur. Voia banii la vedere, prin transfer bancar, nu pe sub masă. Să vezi și să nu crezi, în ziua următoare, milioanele au intrat în contul lui Moussavi, printr-un transfer de la Coutts – banca reginei.

Familia Young era fericită în noua proprietate de optzeci de hectare. Și-au înscris cele două fete la ultraexclusivista școală Dragon, din Oxford, alături de copiii unei mulțimi de celebrități strălucitoare, iar Michelle adora să fie stăpâna conacului, supraveghind

o mare redecorare și dispunând de o armată de personal casnic pentru a avea grijă de proprietate. În fiecare dimineață când se trezea, se uita pe fereastra dormitorului la terenul unduit și se minuna că era stăpâna a tot ceea ce vedea. Când a nins în ianuarie, a împachetat fetele în combinezoane umplute cu puf și familia a fugit afară să se rostogolească pe pajiștea albă.

Dar familia Young provoca vâlvă în liniștita comunitate rurală din jurul impunătoarei lor case. Când au angajat o companie locală scumpă de arhitectură să reamenajeze Woodperry, proprietarul firmei l-a sunat consternat pe Moussavi, o cunoștință veche.

— Domnule Moussavi, cu oamenii ăștia este ceva în neregulă, a zis el. Le-am văzut mobila! ăștia-s clar noi îmbogățiți. De unde i-au obținut?

Între timp, Michelle agita apele la porțile școlii, lăudându-se cu stilul ei extravagant de viață – vacanțe exotice, diamante, cină de două ori pe săptămână la restaurantul de două stele Michelin al lui Raymond Blanc, Le Manoir aux Quat'Saisons. Iar Young nu ușura nici el lucrurile, deoarece gonea cu mare viteză, pe străzile de țară, în Porsche-ul său, lăsând deseori motorul să funcționeze zgomotos afară, lângă puburile locale liniștite. Cei care, la prima vedere, acceptaseră în comunitate noua familie bogată și-au dat repede seama

că ceva e putred. Pretenția lui Young că studiasse la Stowe – unul dintre cele mai exclusiviste internate din Marea Britanie – a fost dezmințită de obiceiul lui de a manevra incorect vinul de Porto, la cină.

Moussavi devenea tot mai bănuitor, până când într-o zi, cam la un an după ce avusese loc vânzarea casei Woodperry, la ușa noii sale case din apropierea acesteia i-a ciocănit un detectiv în haine simple. Omul era de la Serviciile Speciale, aripa de siguranță națională din Scotland Yard, și voia să discute despre Young. Scotland Yardul bănuia, a spus el, că cel care cumpărase Woodperry era implicat în spălarea banilor rusești. Poate Moussavi știa ceva despre asta?

Profesorul a declarat că nu știe – deși a povestit despre propunerea lui Young de a cumpăra Woodperry pe sub mână, cu bani gheață –, dar s-a hotărât să afle mai multe pe cont propriu. A început să cerceteze singur cum a ajuns Young să facă avere. Când a întrebat o cunoștință comună despre asta – un om de afaceri local care se împrietenise cu nou-veniții –, întrebarea lui a fost primită cu surpriză.

— Nu știi? a întrebat omul amuzat. Scot este cărăușul lui Berezovski.

Imaginea a devenit dintr-odată mai clară. Moussavi știa totul despre Berezovski; sub domnia președintelui tot mai beat al țării, Boris Elțin, cunoscutul oligarh rus

făcuse o avere imensă, prin cumpărarea activelor statului la prețuri foarte mici și transferase o mare parte din bani în offshore-uri, pentru a-și cumpăra proprietăți opulente și iahturi prin toată Europa. *Deci de acolo au venit toți banii*, s-a gândit Moussavi. După estimările lui, Young era doar un biet cărăuș lacom, care știa cum să profite în viață de ocazii, dar era o treabă periculoasă să te încurci cu baronii hoți ruși. Din acel moment, Moussavi a avut o premoniție ciudată despre noul locatar al vechii lui case. *Este matematic probabil că Scot Young va fi ucis*, s-a gândit el.

II

Moscova și Sankt-Petersburg, 1994

Cerul Moscovei se îneca în zăpadă în timp ce un magnat scund, solid cobora din limuzina sa, cu ochii negri sclipindu-i cu o energie neobosită. Boris Berezovski s-a grăbit spre conacul prerevoluționar care-i servea drept centru de comandă, urmat de o trupă de gărzi de corp. Foarte rar se întâmpla ca nașul oligarhilor să nu se grăbească, iar astăzi nu era o excepție. Berezovski își extindea imperiul.

Clădirea, reședință restaurată a unui negustor din secolul al XIX-lea, se afla într-o enclavă exclusivistă din

centrul Moscovei, aproape de podul Balșoi Ustinski, ce se întindea deasupra râului Moscova înghețat, de unde puteau fi văzute cupolele Kremlinului strălucind puternic, în contrast cu cerul de oțel. Berezovski închisese drumul ce ducea spre cartierul lui general, blocându-i ambele intrări, și-l transformase într-un club privat pentru noua elită afaceristă și politică a Moscovei. Înăuntru, era fum și somptuozitate, tavane cu stucaturi, candelabre grandioase, iar mobila italienească bogat ornamentată era aranjată în jurul unui bar umplut cu cele mai bune vinuri ce puteau fi cumpărate cu ruble.

Renumitul matematician, inginer sovietic și pasionat de șah, își transformase averea dobândită la căderea Uniunii Sovietice și acum, în jurul vârstei de patruzeci și cinci de ani, pentru prima dată, putea să spună că era bogat. După căderea Cortinei de Fier, profitase de moment și începuse să importe mașini germane, iar firma explodase când Rusia se deschisese spre afaceri. Berezovski a devenit repede cel mai mare distribuitor al mașinilor fabricate de stat, Avtovaz. Profitând din plin, achiziționa Lada angro, în regim de consignație, și plătea mai târziu, când banii erau deja devalorizați din cauza inflației galopante provocate de eliminarea subită a controlului prețurilor de către stat. Compania lui, Logovaz, a făcut în acest fel sute de milioane și

devenise distribuitorul oficial în Rusia pentru Mercedes-Benz, Chrysler, Chevrolet și alte mărci prestigioase din Vest. Logovaz a fost printre primele povești de succes din noua Rusie capitalistă. Dar Berezovski voia mai mult.

Când a pășit prin intrarea grandioasă a clubului Logovaz, în acea dimineată geroasă de ianuarie, valoroasa proprietate a omului de afaceri, greoiul lui telefon mobil, a sunat insistent. Cel care îl apela era directorul general al Logovaz, Iuli Dubov. Coordona cea mai recentă extindere a companiei și se lovisese de o problemă majoră.

Conducerea orașului Sankt-Petersburg refuza să emită documentele care confirmau că Logovaz deținea terenul pentru noul centru principal de servicii, pe care-l construia pentru Mercedes în al doilea oraș al Rusiei. Dacă deschideau fără documentația necesară, centrul ar fi devenit o țintă clară a șantajului din partea oficialilor extrem de corupți ai orașului și a bandelor criminale jefuitoare. Și se apropia cu repeziciune data la care gigantul german de mașini se aștepta ca centrul să funcționeze.

— Oamenii noștri nu pot face nimic, a zis Dubov, părând disperat. Și asta chiar ar putea dăuna relației cu Stuttgart.

Berezovski știa exact ce era de făcut.

— Va trebui să te duci la Puțin, a zis el.

Dubov era nedumerit.

— Cine dracu' e Puțin?

Pe când limuzina înainta pe străzile înveșmântate cu zăpadă din Sankt-Petersburg, trecând de cupolele aurite ale catedralei Kazan și de coloanele sclipitoare ale Palatului de Iarnă, Dubov se gândea la cât de puține știa despre bărbatul cu care urma să se întâlnească la prânz. Berezovski îi explicase că Vladimir Vladimirovici Putin era viceprimarul orașului – un locotenent loial, dar tot mai puternic al îmbătrânitului Anatoli Sobciak – și, în aceste zile, el era cel care trăgea sforile.

— Chiar este un om de treabă, i-a zis Berezovski. Și este la curent cu tot ce se petrece în oraș.

Pe măsură ce Logovaz crescuse ca afacere, Dubov se întreținuse cu mulți politicieni la Moscova și avea prea puține îndoieli despre cum va decurge întâlnirea cu Puțin. Va trebui să petreacă ore întregi îndopându-l pe viceprimar cu mâncare delicioasă, vin fabulos și o grămadă de votcă, după care va trece la problema care-l preocupa și la suma care trebuie plătită pentru ca să o rezolve.

Când a intrat în restaurant, scuturându-se de zăpada de pe mânecile hainei, Dubov a văzut doi bărbați în costume gri stând la bar. S-au ridicat când a intrat el.

Bărbatul mai scund, care s-a prezentat ca Vladimir Vladimirovici, era slab și sfios, cu maniere prudente, pe măsura cravatei sale sobre. *Dacă-l pui lângă un zid, nici n-ai vedea diferența*, și-a zis Dubrov. Celălalt bărbat, care a fost prezentat ca fiind secretarul lui Puțin, Igor Secin, stătea în poziție de drepti lângă el, cu o geantă diplomat într-o mână și un telefon mobil mare în cealaltă. Lui Dubov i s-au părut o pereche ciudat de austeră.

Cei doi bărbați au refuzat să bea și au rămas în picioare. În cele zece minute cât au așteptat să fie aranjată masa, Dubov s-a aventurat să facă vreo câteva comentarii despre vremea din Sankt-Petersburg, care era mizerabilă, i se părea corect să spună. Când eforturile lui de conversație au fost întâmpinate cu o tăcere rece și cum nici alte subiecte nu păreau să existe, s-a hotărât să termine și să spună direct ce voia.

A explicat că Logovaz plătise deja pentru bucata de pământ unde avea să se afle noul său centru Mercedes și lucrările la clădire erau aproape gata. Dar conducerea orașului nu-i elibera documentația care acorda companiei drepturile formale asupra locului. Putea viceprimarul să-i ajute cumva?

— Dă-mi un minut, a zis Puțin, a luat telefonul de la Secin, i-a extins antena și s-a îndreptat prompt spre fereastră.

Când a revenit, i-a înapoiat telefonul lui Secin și s-a întors spre Dubrov.

— Documentele vor fi finalizate și îți vor fi date când vei ajunge la birou, a zis, luându-și haina. La revedere.

— Cum rămâne cu prânzul? a întrebat Dubrov, luat prin surprindere.

— Credeam că vin aici să iau prânzul, a zis Puțin. Dar se pare că am venit doar să rezolv unele dintre problemele tale de afaceri. Din moment ce am făcut deja asta, nu-i nevoie să petrecem timp mâncând și vorbind.

Și imediat, el și Secin au făcut stânga împrejur și au plecat, lăsându-l pe Dubrov să se holbeze uimit în urma lor.

— M-ai prezentat unui tip tare ciudat, i-a zis el lui Berezovski când s-a întors la clubul Logovaz, în Moscova. Ce soi de politician refuză un prânz gratuit în schimbul unui favor?

Berezovski a zâmbit.

— Da, a zis el. Este foarte special.

Cu câțiva ani mai devreme, când începuse să importe mașini în Sankt-Petersburg, Berezovski îl abordase pe Putin care, la vremea aceea, era doar un tânăr funcționar în administrația lui Sobciak; îi oferise un mic stimulent pentru a-l ajuta cu rezolvarea câtorva

chestiuni administrative. Spre uimirea lui, Putin a refuzat. Din câte știa Berezovski, era primul oficial rus care nu accepta mita. Experiența avusese un puternic impact și, de atunci, își făcuse un obicei ca de fiecare dată când era în Sankt-Petersburg să treacă pe la biroul lui Putin pentru a discuta cu el. Era o alianță utilă pentru Berezovski, când avea nevoie să tragă sforile în al doilea oraș al Rusiei. Și influența lui Putin dădea senzația că nu se limita doar la primărie.

Meticulosul tânăr viceprimar părea să aibă o influență deosebită asupra grupurilor de crimă organizată ce terorizau orașul Sankt-Petersburg. Mafia rusească luase amploare în vidul creat de implozia statului sovietic securist și industria mașinilor era o branșă foarte infestată de gangsteri. Infractorii se foloseau de forță brută pentru a fura transporturi întregi de mașini noi și au preluat controlul asupra reprezentanțelor profitabile. Asta făcea ca deschiderea unui nou centru de servicii Mercedes în inima orașului Sankt-Petersburg să fie un joc periculos.

Dar Putin avea un oarecare statut în fața celui mai puternic grup mafirot din oraș – Tambovskaja Bratva, cunoscut drept banda Tambov –, pentru a garanta siguranța operațiunilor lui Berezovski, dar și pentru a-l ajuta să treacă peste piedicile birocratice ridicate de administrația orașului.

Berezovski nu avea nicio îndoială că Putin era special. Cum altfel s-ar fi putut el remarca în rândurile funcționarilor corupți din Sankt-Petersburg și cum ar fi dobândit un asemenea statut în fața mafiei fără să-și păteze reputația ce părea imaculată? De ce ar fi fost așa de serviabil fără să vrea nimic la schimb?

Adevărul era că Putin chiar voia foarte mult ceva anume și Berezovski era singurul bine plasat să-i ofere acel lucru. Dar nu era un prânz gratis, sau o mașină, sau o grămadă de bani. Erau cheile de la Kremlin.

În 1991, Boris Elțin îi alungase pe comuniști și venise la putere, promițând să scoată poporul rus din întunericul trecutului său totalitar și să-l ducă spre un viitor liber și prosper. Sub tutela Băncii Mondiale și a altor bastioane ale capitalismului vestic, strategia lui era să supună economia socialistă scârțâindă a țării unui regim radical de terapie de șoc capitalist, care implica încetarea subită a controlului prețurilor de către stat și privatizarea masivă a activelor statului. Acestui demers i s-a adăugat decizia de a astupa deficitul bugetului statului prin emisia de maldăre de ruble, ceea ce a dus la o perioadă prelungită de hiperinflație, care a anulat economiile rușilor obișnuiți și i-a aruncat într-o sărăcie cumplită. Șocul sistemului sovietic a deschis însă drumul spre bogății neașteptate și inimaginabile pentru câțiva norocoși.

Berezovski intrase în grațiile primului președinte ales liber al Rusiei când îi finanțase publicarea memoriilor. În 1993, a fost publicată cartea *Notițele unui președinte* și a reprezentat un eșec comercial teribil, dar Berezovski s-a asigurat că autorul este bine plătit, mulțumindu-i suficient pe vanitosul Elțin cât să fie primit în cercul său intim. De acolo, Berezovski s-a îndreptat direct spre influența fiică a președintelui, Tatiana, a copleșit-o cu daruri și generozitate și cei doi s-au împrietenit rapid. Așa a ajuns el un membru important în Familia Kremlinului, grupul intim care-l consilia pe Elțin în timp ce acesta dezmembra aparatul sovietic de stat și îi împărțea activele. Afaceristul nici că ar fi putut să profite mai bine din mult râvnitul lui loc de la Curtea președintelui.

În urma inflației galopante, Berezovski făcuse o avere cu Logovaz, pe care, acum, avea de gând să și-o folosească pentru a cumpăra cât mai multe active ale statului. Existau aproximativ patruzeci și cinci de mii de întreprinderi deținute de stat, din cauza interdicției sovietice asupra afacerilor private, inclusiv imensele companii de stat pentru petrol, gaz și minerale, și toate urmau să fie scoase la vânzare pe prețuri de nimic, datorită lui Elțin. Berezovski avea banii și relațiile necesare la Kremlin pentru a cumpăra tot ce se putea la licitații, dar mai avea un lucru de făcut. În haosul

provocat de jafuri și lovituri din Rusia postsovietică, n-aveai cum să prosperi fără să nu te încurci cu mafia.

Mafia explodase în Rusia – din cauza căderii statului sovietic securist, a scăpat de sub control, inclusiv printr-un efect de multiplicare, când mii de ofițeri KGB demobilizați s-au îndreptat spre viața în cadrul crimei organizate. În timp ce restul țării abia se trezea din sufocantul sistem sovietic, grupările mafiote erau deja cu un pas înainte. Se lăudau cu mulți dintre cei mai strălucitori și buni afaceriști ai Rusiei (pentru că sovietele nu lăsaseră cetățenilor întreprinzători nici o altă cale spre prosperitate), cu zeci de ani în care conduseseră sectorul privat de facto al țării – piața neagră – și cu legături politice profunde, create în anii în care furnizaseră bunuri de lux elitei comuniste. Prin urmare, imediat cum s-a dat drumul la licitații, au tăbărât, cumpărând porțiuni întregi din sectoarele energetic, mineral, de telecomunicații și transport ale Rusiei. Și capitalismul a mai deschis un filon masiv de venit: oricine îndrăznea să facă afaceri private în Rusia fără să plătească mafiei pentru *krișa* – protecție sau, ad litteram, „acoperiș” – era intimidat, gonit din oraș sau asasinat. Doar nu degeaba, în 1994, Elțin a spus despre țara sa că era „cel mai mare stat mafiot din lume”, avertizând despre „superputerea crimei care devora statul de sus până jos”. Mafia preluase controlul – și

Berezovski, dacă voia să supraviețuiască în noua lume învălmășită a afacerilor rusești, trebuia să-și găsească locul în echipă.

Și aici a apărut în peisaj Badri Patarkatsișvili. Mustăciosul afacerist georgian era un personaj bine plasat în lumea interlopă postsovietică, cu aliați puternici în mafia moscovită și legături profunde cu elemente infracționale din aparatul securist al statului.

Până în momentul în care Berezovski i-a recunoscut valoarea pedigreeului criminal și l-a convins să devină directorul său adjunct la Logovaz în Moscova, Patarkatsișvili avea o poziție de conducere în fabrica de automobile a statului, din capitala Georgiei. Cea mai valoroasă legătură a lui Patarkatsișvili era cea cu Otari Kvantrișvili, șeful mafiei georgiene și campion la lupte, unul dintre cei mai puternici șefi mafioți ai crimei organizate ce opera în afara Moscovei, în anii '90. Kvantrișvili devenise un soi de paravan pentru mafia primelor zile ale privatizării masive, împrietenindu-se cu politicieni importanți și soluționând dispute între facțiuni infracționale rivale, care se luptau pe cele mai căutate active ce urmau să fie scoase la vânzare. La sfârșitul anului 1993, Patarkatsișvili a sosit în capitală la timp pentru a se cunoaște cu lumea interlopă din Moscova, înainte ca Kvantrișvili să fie împușcat mortal de un lunetist, în timp ce traversa o parcare.

Cu Patarkatsișvili în echipă, Berezovski deținea Treimea Păgână a relațiilor-cheie necesare pentru a se îmbogăți și a rămâne în viață în Rusia postsovietică: mafia, Kremlinul și securitatea. Și, după cum se va dovedi, își cunoscuse și sufletul pereche. Boris și Badri, cum a fost mereu numită inseparabila pereche, s-au înțeles instantaneu cu privire la parteneriat. Berezovski era un om cu gusturi extravagante și cu mult temperament – irezistibil de magnetic, fantastic de convingător și cu o lipsă incurabilă de simț practic. Patarkatsișvili era complet opusul, cu mustața lui albă răsucită și atașamentul față de căciulile din blană. Înfațișarea lui de unchi cumsecade ascundea o inimă nemiloasă de oțel și un om care mereu rezolva problemele. Era ca și cum două jumătăți ale unui întreg se uniseră: Berezovski venea cu ideile; Patarkatsișvili le punea în practică. Se născuse un parteneriat extraordinar de afaceri.

Boris și Badri au continuat să achiziționeze la licitațiile pentru privatizare ale lui Elțin o serie uimitoare de active ale statului pe doar o fracțiune din valoarea lor reală, devenind multimilionari aproape instantaneu. Au reinvestit profitul obținut din bănosul contract de reprezentanță al Logovaz cu Avtovaz, în pachetul majoritar al fabricii de automobile deținute de stat, apoi au achiziționat interesele majoritare din

compania națională aeriană, Aeroflot, câteva bănci mari și o mare parte din industria de aluminiu a țării. Bijuteria coroanei a venit în momentul în care au făcut echipă cu un alt oligarh prieten, Roman Abramovici, pentru a cumpăra cu 100 de milioane de dolari – o fărâmbă din miliardele cât valora, de fapt – cea mai mare companie petrolieră a țării, Sibneft.

După ce s-au îmbogățit în acest fel, Boris și Badri au văzut o altă oportunitate pentru a-și extinde puterea – să cumpere companiile mass-media care înflorea în absența subită a cenzurii de stat. Interesul lor pentru respectivul domeniu – inclusiv pentru ziarul național *Kommersant* și pentru canalul principal de televiziune al Rusiei, Channel One – le-a oferit o fereastră în 98% din casele rușilor și s-a dovedit a fi un inestimabil instrument de negociere politică.

Pe la jumătatea anilor '90, fostul matematician sovietic era indiscutabil pivotul principal în noua cleptocrație ce se năștea din cenușa statului sovietic. Dar cu genul ăsta de putere venea inevitabil și un mare pericol.

Soarele din primele ore ale serii cădea oblic peste streșinile clubului Logovaz, sub care torcea limuzina Mercedes 600 a lui Berezovski, pregătită pentru plecarea acestuia. Oligarhul a ieșit vioi pe ușa din spate

și a urcat în mașina blindată, salutând vag garda de corp ce-i ținea portiera deschisă, în timp ce el aluneca pe bancheta din spate. Era o seară de vară blândă în 1994 și străzile erau liniștite și tăcute. Dar când șoferul lui Berezovski a ieșit de pe aleea privată și a luat-o pe drumul public, seninătatea a fost întreruptă de o explozie puternică ce a aruncat în aer Mercedesul, smulgând portiera blindată și bombardând chipul lui Berezovski cu bucăți de metal și sticlă. Când fumul s-a ridicat, a văzut corpul din față rămas fără cap: șoferul lui fusese decapitat. Ieșind din epava fumegândă, Berezovski a observat că pe stradă erau împrăștiate corpurile a vreo șase pietoni grav răniți și rămășițele înnegrite ale unui Opel albastru ce fusese parcat lângă curbă. Mașina avusese în ea o jumătate de kilogram de explozibil, gata să fie detonat printr-o telecomandă exact când trecea el pe lângă mașină.

Pentru a-și reveni după arsurile și rănilor de pe față, Berezovski a avut nevoie de câteva săptămâni într-o clinică în Elveția – un alt „acasă”, din moment ce aici își ascunsese o mare parte din banii deturnați de la companiile cumpărate de la stat. Când a revenit la Moscova, a fost chemat la o întâlnire cu tânărul ofițer de la securitatea statului care promise anchetarea exploziei. Numele lui era Aleksandr Litvinenko.

Tânărul și meticulosul ofițer vizitase locul exploziei,

vorbise cu martorii și săpase prin nenumărate dosare ale serviciilor secrete, urmărind activitățile rețelelor de crimă organizată din Rusia, dar nu putuse identifica cine ordonase asasinarea lui Berezovski. Singura pistă reală era că Logovaz se trezise recent implicată într-un litigiu despre un împrumut, cu o bancă controlată de un mafirot moscovit pe nume Serghei Timofeev – cunoscut în oraș drept Sylvester, pentru că semăna oarecum cu Sylvester Stallone –, dar Berezovski a fost rezervat cu privire la acel subiect. Deși Litvinenko se lovea de un zid, de un lucru putea să fie sigur: atacul asupra lui Berezovski avea să fie considerat un avertisment dat protectorilor din mafia moscovită ai oligarhului. Dacă aceștia identificau vinovatul, sigur urmau represalii.

La patru luni după explozia bombei din mașina din exteriorul clubului Logovaz, poliția a găsit o altă mașină arsă în centrul Moscovei. Berlina elegantă fusese decimată de o bombă atașată sub șasiu și în interior se afla un corp mutilat rău. Era al lui Sylvester.

Litvinenko n-a descoperit niciodată cu siguranță cine se afla în spatele atacului asupra lui Berezovski. Și nici asasinarea lui Sylvester nu a fost vreodată rezolvată, deși prin lumea interlopă din Moscova umblau zvonuri cum că acesta își înscenase propria moarte și fugise din țară. Dar Berezovski a fost impresionat de tânărul ofițer

scrupulos, cu ochii lui albaștri pasionali, cu părul nisipiu tuns scurt și extrem de corect.

Litvinenko era un ciudat printre ofițerii securității statului din Rusia. Era un idealist, un antialcoolic și un obsedat de lege și ordine – toate constituiau niște calități rare în Moscova postsovietică. Își făcuse mâna în ultimele zile haotice ale KGB-ului, când avea douăzeci de ani, iar după ce, în 1991, vechea securitate a statului fusese desființată, ajunsese în poziția de vis, cea de maior în departamentul de crimă organizată din FSB.

Sub aspectul său exterior ordonat, Litvinenko era o persoană emotivă, înclinat spre accese de entuziasm intens și pasiune, dar la antrenamentele de la academia KGB învățase să-și canalizeze acea energie cu o precizie perfectă. Era un fanatic în ținerea evidențelor, având un caiet imaculat, pe care-i plăcea să-l arate colegilor detectivi, și completa cu grijă toate documentele pe care le aduna când investiga afacerile încâlcite ale mafiei rusești.

Munca fusese mereu prima iubire a lui Litvinenko, dar descoperise recent o nouă mare pasiune care era demnă de intensă lui energie. Noua lui logodnică, Marina, era o dansatoare elegantă și fascinantă de dansuri de societate, cu ochi albaștri-gri și pomeți înalți, tipic rusești. Se cunoscuseră în apartamentul

unui prieten și el a curtat-o cu toată vigoarea lui tinerească, apărând neanunțat cu flori și mănunchiuri de banane, fructele ei preferate. După o poveste de iubire ametoitoare, ea tocmai dăduse naștere fiului lor, Anatoli, și acum cuplul se pregătea să se căsătorească. Dar exact atunci când viața personală se așeza perfect pe făgaș, se destrăma toată siguranța din jobul pe care-l iubea.

Litvinenko a adunat munți de informații explozive despre activitățile celor mai mari mafioți ai Rusiei, ascultându-le convorbirile telefonice, recrutând informatori din cercurile lor cele mai apropiate și studiindu-le legăturile cu politicienii și înalții funcționari. Și pe măsură ce căuta mai profund în activitățile unei anumite rețele criminale puternice, a făcut descoperiri realmente tulburătoare, care i-au zdruncinat încrederea în noua Rusie.

Litvinenko a găsit dovezi că banda Tambov lucra cu ofițerii de la securitate pentru a introduce ilegal heroină în portul Sankt-Petersburg și de acolo, mai departe, în Europa de Vest, operând sub protecția unor figuri puternice din administrația orașului. Săpând tot mai adânc, un nume continua să apară: Vladimir Putin.

Putin era un om al KGB-ului din cap până în picioare. Visase să se alăture Comitetului pentru Siguranța

Statului de când era un copil fascinat de serialul sovietic despre spionaj *Scutul și sabia* și, în 1975, imediat cum a fost posibil, a și obținut un loc la academia KGB din orașul său natal Leningrad (numele comunist al orașului Sankt-Petersburg). Prima lui misiune după absolvire a fost să spioneze diplomații străini din oraș, apoi a fost mutat la Dresda, în Germania de Est, pentru a lucra sub acoperire ca translator. Nu reprezenta un început deosebit de strălucitor de carieră pentru un fan de-o viață al KGB-ului. Dresda era de partea greșită a Cortinei de Fier: adevăratul spionaj se derula dincolo de Zid, în Vest, unde agenții se puteau mișca invizibil printre dușmani. Putin sperase că misiunea sa din Est va fi doar primul pas către unele mai importante – dar apoi a venit dezastrul. În 1989, când a căzut Zidul Berlinului, el a fost trimis pachet la Leningrad, pe o poziție plictisitoare, unde se ocupa de noii recruți la universitatea de stat. De acolo, a privit îngrozit cum întreaga Uniune Sovietică se dezintegrează în jurul lui și cum mult iubitul lui KGB era distrus.

În timp ce zidurile se prăbușeau și Rusia o lua spre destinul ei capitalist, superiorii din KGB își încurajau ofițerii să creeze legături cu mafia. Mafia înțelegea forțele piețelor globale mai bine decât oricine și era evident că șefii acesteia aveau să fie printre adevărații conducători ai Rusiei reformate, drept care KGB-ul s-a

aliniat noului sediu al puterii. Dovezile descoperite de Litvinenko sugerau că Putin și Viktor Ivanov, un coleg din KGB-ul din Leningrad, respectaseră acel ordin – făcând afaceri cu banda Tambov⁵.

Ivanov era un fermecător ofițer tânăr, cu o privire nonșalantă și care se lăuda cu o carieră în KGB mai aventuroasă decât Puțin, pentru că, pe durata războiului sovieto-afgan, fusese doi ani pe frontul din Afganistan. Informațiile găsite de Litvinenko sugerau că, în ultimele zile ale KGB-ului, Ivanov stabilise legături strânse cu liderul bandei Tambov – Vladimir Kumarin – și-l adusese și pe Putin în acțiune. Banda Tambov era prinsă într-un război sângeros cu banda rivală Malișev, disputându-și controlul portului din Sankt-Petersburg și se părea că Ivanov îi lua partea lui Kumarin, utilizând resursele KGB-ului pentru a-l ajuta să-și gonească dușmanul și să consolideze controlul bandei Tambov asupra orașului. Din acel moment, după dovezile lui Litvinenko, Ivanov a devenit un locotenent-cheie al lui Kumarin, asistându-l la operațiunile de trafic de heroină în port, dar și susținându-l în celelalte domenii de activitate

⁵ Multe dintre dovezile adunate de Litvinenko privind banda Tambov au fost dezvăluite mai târziu, în cazul procesului Litvinenko și publicate pe litvinenkoinquiry.org. Atât Putin, cât și Ivanov au negat orice legătură între ei și crima organizată. (n. a.).

profitabile ale bandei: trafic de arme, trafic de carne vie, escrocherie, șantaj și asasinate comandate. Între timp, Putin a dat impresia că este cooptat pentru a ajuta la spălarea profiturilor: era membru în consiliul consultativ SPAG, o falsă companie imobiliară, ce părea să fi fost înființată de Kumarin pentru a spăla banii proveniți din drogurile columbiene.

În 1991, când a căzut KGB-ul, Putin și Ivanov păreau să fi luat cu ei legăturile cu banda Tambov. Ivanov a continuat să lucreze pentru succesorul imediat al KGB-ului, FSK⁶, și dovezile sugerau că el a continuat și să folosească resursele statului pentru a-l ajuta pe Kumarin să inunde cu narcotice Sankt-Petersburgul. Între timp, Putin câștigase un loc în administrația locală și informațiile lăsau să se înțeleagă că își folosește noua poziție din administrația orașului pentru a-i proteja pe Ivanov și Kumarin de controalele oficiale. Litvinenko era convins că făcuse o descoperire majoră și intenționa să continue cu cercetările. Tânărul ofițer habar n-avea că într-o zi descoperirea lui se va dovedi mortală.

Primarul Sobciak s-a arătat imediat interesat de

⁶ Federalnaia Slujba Kontrarazvedki (Serviciul Federal de Contraintformații), în lb. rusă (n. red.).

funcționarul cumpătat și harnic din primărie, care era mereu cu capul plecat și-și lăsa șeful să strălucească. Fluența lui Putin în limba germană a reprezentat un avantaj atunci când, împreună cu restul țării, Sankt-Petersburg s-a deschis către lume. A fost repede numit șef al comitetului pentru relații externe din primărie și însărcinat să atragă investiții străine.

Sankt-Petersburg se confrunta la acel moment cu o devastatoare criză de alimente provocată de inflația galopantă – și Putin a descoperit rapid că orice criză aduce cu sine o oportunitate. Administrația locală acordase licențe federale de export pentru petrol, lemn și metale, pentru ca aceste materii prime să fie schimbate în afara țării pe carne, fructe și zahăr pentru populația înfometată, și Putin era cel însărcinat să distribuie licențele de export către companiile locale. Sub supravegherea lui, din oraș au fost exportate materii prime în valoare de 100 de milioane de dolari – dar, în mod ciudat, companiile care primiseră licențele se închideau la scurt timp după ce încărcătura ridica ancora. Astfel, când bunurile dispăreau și nu revenea nimeni cu niciun fel de alimente, nici nu mai exista nimeni ca să fie tras la răspundere.

Păcăleala cu exporturile a atras atenția Marinei Salye, o adjunctă redutabilă în consiliul local, care-și făcuse un scop din a scăpa orașul Sankt-Petersburg de

corupție. Când mâncarea nu a ajuns, ea a deschis o investigație. Salye bănuia că Putin și acoliții lui își băgaseră bunurile în propriile buzunare, în timp ce oamenii orașului mureau de foame, și ancheta ei a dus la un vot în consiliul orașului, cu recomandarea ca procurorii să-l investigheze pentru delapidare. Dar Putin a negat furios orice neregulă, dând vina pe companiile acum defuncte și nu avea să fie niciodată acuzat, deoarece Sobciak îl apăra.

Primarul ajunsese la putere în urma unor atacuri usturătoare împotriva autoritarismului vechiului regim comunist, dar a început repede să blesteme noile mecanisme democratice care înlocuiseră sistemul sovietic. În urma primelor alegeri libere din Sankt-Petersburg, în primărie erau patru sute de reprezentanți proaspăt aleși și Sobciak s-a trezit legat de mâini și de picioare, deoarece legiuitorii începători trăgeau în același timp de toate manetele noii lor puteri. Se războiau și pentru cele mai banale decizii și se delectau cu noul lor drept de a contesta în tribunal orice mișcare a lui Sobciak.

Puțin și-a văzut șeful doborât de agitația din consiliul orașului și acum simțea chiar el înțepătura controlului parlamentar. A aflat astfel că democrația doar încurcă. Capitalismul însă era o cu totul altă poveste. Piața făcea orice posibil. Când a ajuns viceprimar, Putin

reprezenta deja o îmbinare ordonată a vechii și noii Rusii: un hibrid între tendințele autoritare ale formației sale securiste sovietice, aprecierea pieței și gustul pentru cleptocrație. Și ambițiile lui au crescut pe măsură ce influența sa în Sankt-Petersburg s-a extins. Așa că, atunci când Boris Berezovski a bătut la ușă, Putin a văzut cum i se deschide în față calea spre adevărata putere.

III

Davos, Elveția, 1996

Ferestrele opulentului salon elvețian confereau o strălucire caldă străzilor ninse din stațiunea de schi unde se aduna elita mondială, pentru cel mai exclusivist summit al lumii. Înăuntru, Boris Berezovski se afla într-un elan retoric, aplecat înainte, și își prezenta ideile în fața unei mici, dar puternice audiențe. Era ianuarie 1996 și viitorul Rusiei se decidea din nou de o clică de oameni megabogați, pe culoarele Forumului Economic Mondial.

Boris Elțin, aflat la finalul primului mandat, se pregătea să candideze pentru încă unul și deja se poticnea beat către o înfrângere umilitoare. Sărăcia națională provocată de programul său de terapie de șoc

economic, cuplată cu aparențele lui publice tot mai haotice, îi creaseră președintelui o imagine demnă de dispreț printre rușii obișnuiți și scăzuse în sondaje sub 10%. Spre îngrijorarea tot mai profundă a lui Berezovski, comuniștii câștigaseră alegerile parlamentare din luna precedentă și conduceau în cele mai recente sondaje pentru președinție. Berezovski știa ce se va întâmpla dacă roșiii preluau din nou Kremlinul: oligarhii vor fi distruși. Aveau să fie confiscate fostele active de stat acumulate de ei, li se va lua averea și nu-i aștepta decât odihna în închisorile siberiene. Când liderul partidului comunist a sosit la Davos și a fost întâmpinat de o serie de lideri mondiali și de presa internațională ca viitorul președinte al Rusiei, groaza a lovit din plin. Berezovski n-avea de gând să stea degeaba și să lase Rusia să cadă din nou. Avea prea multe de pierdut.

Nașul Berezovski își adunase tovarășii oligarhi în timpul summitului de la Davos pentru a le propune un plan cu care să salveze patria-mamă. Bărbații de la masă trebuiau să se asigure că Elțin este reales cu orice preț – și când bătălia va fi câștigată, îl vor face pe președinte să plătească. Puterea de persuasiune a lui Berezovski nu l-a trădat și grupul a făcut un pact secret prin care urma să pompeze zeci de milioane într-un fond de luptă, destinat înfrângerii amenințării

comuniste. Împreună, cei „șapte mari” oligarhi controlau cam 50% din averea Rusiei, precum și întreaga presă din țară: urmau să-și folosească banii, canalele de televiziune și ziarele pentru a duce, în numele lui Elțin, un război informațional total. În campaniile electorale, era interzis prin legislația electorală să se cheltuiască mai mult de trei milioane de dolari pe candidat – dar se întâmplase vreodată ca baronii hoți să se lase opriți de o chestiune așa de mică precum legea?

Întors la Moscova, Berezovski a turnat banii din fondul de luptă de la Davos într-o campanie electorală ingenioasă, în stil vestic, completată cu concerte rock, susținere din partea celebrităților, publicitate strălucitoare, timp dedicat pe Channel One și articole întregi în *Kommersant* pentru a-l acoperi de laude pe Elțin și pentru a-i descrie pe cei din partidul comunist ca pe niște staliniști înnebuniți de sânge. Planul a funcționat. În sondaje, Elțin a reveni treptat din neant și, când au avut loc alegerile în acea vară, a câștigat. Dar susținerea din partea oligarhilor nu era ieftină.

În schimbul banilor investiți în realegerea lui Elțin, cei șapte au cerut pachete majoritare în și mai multe dintre activele valoroase controlate încă de stat. De cum a revenit Elțin la Kremlin, activele au fost scoase la vânzare în licitații aranjate, o mișcare care a cimentat

ura poporului rus față de banda de bandiți care conducea acum țara. În 1997, la un an după Pactul de la Davos și după câștigurile determinate de acesta, revista *Forbes* l-a numit pe Berezovski al nouălea cel mai bogat om de afaceri din lume, cu o avere personală de trei miliarde de dolari. Și, pentru că a ajutat la obținerea celui de al doilea mandat al lui Elțin, nu a cules doar recompense financiare.

Nașul avea și mai multă influență după alegeri. Elțin i-a făcut cadou poziția importantă de director adjunct al Consiliului Național de Securitate al Kremlinului și l-a făcut omul de legătură al Rusiei în Republica Separatistă Cecenia. Berezovski s-a bucurat de noile lui roluri, care-l puneau în centrul atenției, așa cum își dorise, și care-i ofereau destule șanse să se îmbogățească și mai mult.

Dar starea de sănătate a lui Elțin se deteriora rapid și făcea Rusia de râs la nivel global prin aparițiile sale tot mai dese în postura de bețiv revoltat. Berezovski și tovarășii lui oligarhi știau că sosise momentul să-i găsească un succesor. Ce le trebuia lor era un bărbat pe care să-l poată manipula – un funcționar șters, maleabil, care va rămâne loial și va conduce Rusia ca un președinte executiv marionetă, în timp ce ei trăgeau sforile deasupra, precum un consiliu director. Berezovski credea că știa persoana perfectă pentru

acest lucru – și acest om tocmai sosise la Moscova.

În 1996, la alegerile din Sankt-Petersburg, primarul Sobciak nu fusese la fel de norocos ca Elțin. Neavând așa de mulți susținători bogați, care să întoarcă voturile în favoarea sa, primarul fusese detronat de un fost aliat – și acest lucru reprezentase imboldul de care Putin avusese nevoie pentru a pleca din orașul său natal și a porni spre capitală. Luase această hotărâre după ce refuzase o poziție în noua administrație locală, o mișcare care-l impresionase și mai mult pe Berezovski în privința calităților acestuia. Loialitate față de protectorul său: asta era calitatea cea mai râvnită de Elțin pentru succesorul lui. Asta îl va face pe Putin credibil.

După aproape zece ani de jaf, președintele se temea cel mai mult de urmărirea penală. Știa că populația păcălită îi detesta și pe el, și pe cei din cercul său apropiat, așa că trebuia să găsească un candidat în care se putea avea încredere că nu va insista pe urmărirea penală a vechiului regim. Un candidat care să renunțe la punctele care ar fi fost ușor de câștigat printr-o astfel de mișcare populistă. Putin a început să petreacă timp cu Berezovski – vizitându-l la clubul Logovaz, schiind cu el în Elveția, stând la vila lui din Spania. La scurt timp, a obținut cu ajutorul oligarhului un post de

membru minor în guvern, câștigând rapid favorul prin imaginea lui de conștiinciozitate tăcută. Și apoi Berezovski i-a netezit calea spre o poziție cu putere reală: în 1997, Putin a devenit șeful personalului președintelui Elțîn. Ajunsese în Kremlin.

Moscova, 1998

Berezovski se afla în spital, revenindu-și după un accident cu snowmobilul, când și-a auzit telefonul. Cel care-l suna era tânărul și entuziastul ofițer de securitate care-l chestionase despre mașina cu bombă, în urmă cu patru ani. Aleksandr Litvinenko fusese de atunci transferat la un departament ultrasecret al FSB – noua agenție de securitate restructurată a Rusiei – și insistă că avea nevoie de o audiență privată cu Berezovski. Nu era timp de pierdut: era urgent.

Când cei doi bărbați s-au întâlnit, Litvinenko a trecut direct la subiect. Promise ordin să-l omoare pe oligarh. Noua unitate specializată în criminalistică la care fusese transferat Litvinenko, URPO, era atât de secretă, încât își avea sediul într-un buncăr nemarcat, în afara sediului FSB din piața Lubianka, și ordinele erau date doar verbal. Litvinenko sperase că transferul lui prevestea cazuri noi și entuziasmante, în care să investigheze lucruri extrem de sensibile, dar realizase

repede și înfricoșat cu ce se ocupa, de fapt, noua unitate. URPO era echipa secretă de asasini a FSB-ului.

Pe măsură ce controlul lui Elțin asupra puterii slăbea și cel al mafiei creștea, președintele băgase mai mulți bani în re tehnologizarea FSB-ului. Noua agenție trebuia să reprezinte o îndepărtare de vechile metode barbare ale KGB-ului, dar în realitate erau angajați acolo aceiași oameni și nu le plăcea nimic din noua Rusie. URPO primise însărcinarea să elimine șefii crimei organizate ale căror activități erau considerate o amenințare pentru stat, dar nu a durat mult până când ofițerii superiori și-au depășit competențele și au început să folosească unitatea pentru misiuni specializate de natură clar politică. Astfel, într-o dimineață, Litvinenko și patru colegi de-ai lui au fost chemați la o întâlnire și li s-a cerut să-l asasineze pe cel mai influent oligarh al Rusiei.

Șefii de la URPO n-au simțit niciodată nevoia să-și explice instrucțiunile și Litvinenko habar nu avea ce făcuse Berezovski să ajungă pe lista de asasinat, dar un lucru îl știa sigur. Era o nebunie să asasinezi un consilier important de la Kremlin – ca să nu mai menționeze că era și trădare. Și pentru ca lucrurile să fie și mai dificile, acel ordin era urmat de o instrucțiune la fel de inimaginabilă. Mihail Trepășkin, un coleg ofițer bine văzut în FSB, descoperise o rețea de ofițeri

corupți în cadrul agenției și acum șefii URPO îl voiau și pe el mort. Trepășkin, care, înainte de a fi mutat pentru a cerceta grupările mafiote cecene din Moscova, își făcuse mâna în timp ce investiga comerțul la negru privind arta și antichitățile furate din Moscova, era un tovarăș rar, după inima lui Litvinenko: tenace, idealist și hotărât în urmărirea infractorilor. Litvinenko și echipa lui nu puteau concepe să omoare pe unul de-ai lor, cum nu puteau tolera comiterea trădării prin asasinarea unui membru al guvernului. Așa că s-au hotărât să dezvăluie comploturile.

La început, lui Berezovski nu i-a venit să creadă ce auzea. Considerase că locul său din interiorul Kremlinului îl putea proteja de asasinii statului. Dar când Litvinenko i-a adus la o întâlnire pe ceilalți ofițeri din unitatea lui și aceștia au confirmat cu toții povestea, Berezovski a fost obligat să creadă incredibilul. Sosise momentul să-l avertizeze pe Trepășkin că și el era o țintă. În lunile care au urmat, cei care nu doreau să fie asasini s-au întâlnit în secret cu cele două ținte ale lor, pregătindu-se cum să dezvăluie planul.

Într-o noapte rece de aprilie, au dat startul planului în întinsa casă de țară a lui Berezovski, din mediul rural de lângă Moscova. Sub acoperirea întunericului, Litvinenko și colegii lui s-au adunat să realizeze o filmare completă despre ordinele pe care le-au primit.

Cu acea dovadă aflată bine în siguranță, urmând a fi dată publicității dacă vreunul dintre ei ar fi fost arestat sau asasinat după expunerea complotului, denunțatorii au depus o plângere la procuratura militară a Rusiei. S-a declanșat o anchetă strict secretă și, cât au așteptat rezultatele, Berezovski a intervenit și el din interiorul Kremlinului.

FSB-ul scăpase clar de sub control și sosise momentul pentru schimbarea gărzii. În iunie 1998, sfătuit de Berezovski și alte ajutoare, Elțin l-a concediat pe directorul agenției și l-a înlocuit cu un bărbat în care se putea avea încredere că va face ce i se va cere. Visul din copilărie al lui Vladimir Putin devenise realitate: ajunsese în vârful agenției din Lubianka.

Berezovski era încântat că Putin se afla la conducere. Cu protejatul său la cârmă, nu doar va putea să zădărnicească complotul de asasinat, ci își va și elimina dușmanii din FSB. L-a sfătuit pe Litvinenko să-l viziteze pe noul director și să-i povestească totul. Lui Litvinenko nu i-a picat bine această instrucțiune: încă avea dovezile care trasau legăturile lui Putin cu banda Tambov din Sankt-Petersburg, dovezi pe care începuse să le adune în urmă cu câțiva ani. Dar oligarhul nici nu voia să audă – văzuse chiar el dovada integrității lui Putin și nu-și permiteau să rateze un aliat așa de crucial –, așa că Litvinenko a făcut cu reticență ce i s-a spus.

Biroul directorului din clădirea Lubianka era la fel de gri și funcțional precum persoana care-l ocupa. Când s-a ridicat din spatele biroului său pentru a-și întâmpina vizitatorul, Putin a afișat cea mai cordială înfățișare a sa, dar Litvinenko l-a măsurat pe omul scund într-o secundă. *Face tot ce poate să pară deschis și plăcut, dar totul este de fațadă*, s-a gândit el. Urmând însă instrucțiunile lui Berezovski, Litvinenko s-a așezat și a spus tot ce se petrecea în cadrul URPO. Putin l-a ascultat atent și i-a mulțumit pentru informații. Dar Litvinenko nu a reușit să scape de impresia că omul din spatele biroului îl privea cu o ură rece.

La scurt timp după acea întâlnire, Putin a închis URPO și a transferat fără ceremonii toți ofițerii. Berezovski a considerat-o răzbunare, dar adevărul este că noul director n-a avut de ales, din moment ce ordinul de dezmembrare sosise direct de la Kremlin. Când a venit toamna și denunțătorii au aflat că procuratura militară le-a respins plângerea, Berezovski nici nu a tresărit. Fiind sigur că era sprijinit de la vârful FSB-ului, a declarat că era momentul să facă totul public.

Oligarhul a folosit paginile ziarului său, *Kommersant*, pentru a publica o scrisoare deschisă către Puțin, cerându-i să pună capăt corupției din FSB. Apoi jurnaliștii din toate ziarele și canalele TV din Moscova

au fost chemați la o conferință de presă, pentru a fi martori la punctul culminant. Patru bărbați cu măști de schi și ochelari de soare, alături de Litvinenko cu fața descoperită, au ieșit pentru a face dezvăluiri în direct. Transmisiunea a fascinat națiunea și a făcut înconjurul lumii, fiind un mare succes în ochii lui Berezovski. Din acea zi, oligarhul nu și-a pierdut niciodată dragostea pentru emoția unică furnizată de o conferință de presă. Dar, privind conferința din biroul său din Lubianka, noul director al FSB fierbea. Denunțatorii trădaseră agenția prin dezvăluirea secretelor ei și nu exista păcat mai mare înscris în codul de onoare al spionilor, atât de prețuit de Puțin. Litvinenko și lașii mascați care apăruseră lângă el trebuiau să plătească, dar Putin trebuia să aștepte. Mai avea de urcat până când își va putea da jos în siguranță masca.

Putin fusese ales să conducă FSB-ul pentru motive mai importante decât complotul de a-l asasina pe Berezovski. Consilierii tot mai hărțuiți ai bolnavului și sfâșiatului Elțin căutau un anume tip de candidat, cineva care să le protejeze șeful cu orice preț și în istoria lui Putin exista un episod recent care-i convinsese că el era exact omul de care aveau nevoie ca să se ocupe de unele afaceri neplăcute.

În anul precedent, la Sankt-Petersburg, vechiul

primar, Anatoli Sobciak, s-a trezit anchetat pentru corupție de noul și energicul procuror general, Iuri Skuratov, și Putin i-a venit în ajutor. În noiembrie 1997, când Sobciak a făcut un infarct în timpul interogatoriului, Putin a aranjat ca fostul lui șef să fie scos din spital pe o targă, pe lângă poliția care-l păzea, urcat într-un avion privat care-l aștepta și dus la Paris. Sobciak se bucura de un exil fericit în *frumoasa* Franță – și era un exemplu plăcut pentru echipa de consilieri care-și făcea griji despre cum va arăta viața lui Elțin. Iar acest lucru se datora faptului că președintele și cei din cercul lui apropiat aveau propriile lor probleme cu Skuratov.

Burtosul procuror general era un simpatizant comunist și, după alegerile din 1996, îi declarase public război lui Elțin, jurând să se folosească de poziția sa pentru a stârpi corupția de la Kremlin. Deschisese apoi o anchetă pentru luare de mită, legată de niște contracte bănoase cu Kremlinul, în care era direct implicată administrația prezidențială. Echipa lui Elțin voia un șef al FSB-ului dispus să facă orice era nevoie pentru a scoate președintele din probleme. Așa că atunci când Putin a ajuns la Lubianka, printre primele lucruri pe lista lui era să scape de Skuratov.

Nu era vorba doar de Elțin: Skuratov venea și după Berezovski cu aceeași vigoare. În 1999, într-o dimineată

de februarie, zeci de oameni camuflați și cu puști automate au dat buzna în birourile din Moscova ale oligarhului. Se aflau acolo la ordinul lui Skuratov. Problema apăruse în urmă cu trei ani, după ce Berezovski instalase un nou director financiar, Nikolai Glușkov, la Aeroflot. Glușkov era un om atent la cifre, căruia îi plăcea să-și îndulcească aparența austeră cu un papion vesel, și a făcut repede o descoperire periculoasă. Glușkov l-a informat pe Berezovski că Aeroflot, compania aeriană a statului, opera de ani de zile ca paravan pentru spionajul internațional. Din paisprezece mii de angajați, în jur de trei mii erau spioni și o parte din încasările obținute din vânzările de bilete era dirijată spre o vastă rețea de fonduri obscure străine, pentru a finanța operațiunile lor clandestine. Glușkov nu era pregătit să le ofere spionilor călătorii gratuite, așa că a concediat spionii și le-a închis fondurile obscure. Apoi a dirijat banii spre companiile elvețiene în care el și Berezovski erau acționari principali și le-a scris șefilor spionilor din Rusia, punându-le în vedere că de acum înainte trebuie să-și plătească singuri consumația. Skuratov îi urmărea acum pe Berezovski și Glușkov pentru suspiciunea de delapidare a sute de milioane de dolari și raziile în birourile oligarhului au provocat senzații în Moscova. Va fi, în sfârșit, pedepsit cum merită regele baronilor

hoți?

Nu atât timp cât Vladimir Putin era de gardă.

La câteva zile după razii, directorul FSB a apărut la o petrecere privată cu un buchet imens de trandafiri pentru soția lui Berezovski, pentru a arăta clar de partea cui era. Apoi, în luna următoare, FSB-ul l-a atacat pe Skuratov. Canalul rusesc de televiziune controlat de stat și-a folosit ora de maximă audiență pentru a transmite o filmare neclară cu un bărbat rotund, care semăna izbitor cu procurorul general, rostogolindu-se prin pat cu două prostituate. Era o operațiune-capcană cu momeală clasică, luată din manualul KGB, iar în cazul în care cuiva îi scăpase mesajul, Putin în persoană a ținut o conferință de presă pentru a spune lumii că bărbatul din filmare nu era altcineva decât Skuratov.

Picanta filmare l-a obligat pe procuror să demisioneze. Când parlamentul, dominat de comuniști, s-a mobilizat pentru a-l pune la loc, Elțin a deschis o anchetă penală referitoare la folosirea de prostituate de către Skuratov și a folosit-o drept pretext pentru a-l concedia definitiv.

Elțin a dublat miza cu demiterea lui Skuratov și l-a demis și pe prim-ministrul Rusiei, un potențial candidat la președinție și aliatul ferm al procurorului general. După ce a evitat amenințarea anchetelor

penale, Familia de la Kremlin și-a îndreptat atenția spre un plan de succesiune. Știau că Elțin nu mai putea să o ducă mult, așa că apăruse necesitatea de a găsi un înlocuitor pentru funcția de prim-ministru, care avea ceea ce trebuie pentru a deveni președinte – și asta cât mai repede. Nu au fost nevoiți să caute prea departe. Putin se demonstrase loial, flexibil și dispus să joace murdar pentru a-și proteja ocrotitorii.

Berezovski a fost trimis la Biarritz, unde directorul FSB era în concediu cu tânăra sa familie, pentru a-i face propunerea. Pe 9 august 1999, poporul din Rusia s-a trezit cu vestea că Vladimir Putin nu doar era noul prim-ministru, ci și succesorul desemnat al lui Elțin.

*

Puțin nu mai era de o lună în postul său, când au început atentatele cu bombe. La începutul lui septembrie 1999, în Moscova și în două alte orașe importante din Rusia, una câte una, nenumărate explozii puternice au distrus complet, în miez de noapte, patru clădiri de apartamente, făcând locatarii bucățele, în somn. Pompierii au scos de sub ruine mii de răniți grav, dar aproape trei sute de oameni au murit. Multe dintre corpurile înnegrite, găsite sub dărâmături, erau copii.

Valul de atacuri teroriste, unul dintre cele mai ucigătoare din lume, până la atacurile din 11

septembrie de la New York, doi ani mai târziu, au fost atribuite rapid rebelilor din regiunea separatistă Cecenia, răspândind teamă și îngrijorare în țară. Și exact de aceste lucruri avea nevoie noul prim-ministru pentru următoarea etapă în ascensiunea sa.

Lui Putin îi fusese utilă imaginea de om șters pentru a-și convinge diverșii protectori că nu era altceva în afară de cămașa îndesată, mohorâtă și ascultătoare de care aveau ei nevoie să le execute ordinele. Dar ce-l adusese până aici acum îl ținea pe loc. Nu era suficient să fie uns de cleptocrații detestați de la Kremlin drept moștenitorul lui Elțin, trebuia și să câștige electoratul foarte dezamăgit. Asta însemna găsirea unei imagini noi și mai puternice.

După ce visul capitalist vândut îi oferise numai ani de sărăcie și inegalitate socială, poporul rus se afla într-o criză colectivă de identitate. Nu simțea niciun dor pentru monotonul autoritarism din perioada sovietică, dar nu avea deloc încredere în alternativa propusă, din cauza orgiei de furturi și clientelism de sub Elțin. Poporul tânjea după un sentiment pierdut de măreție – o nostalgie după timpurile când Rusia se putea numi o mare putere. Putin a intuit că poporul rus își dorea un lider care să fie un om de acțiune, pentru a satisface dorința națională pentru o Rusie puternică și sigură pe picioarele ei. Asta era noua imagine pe care el

trebuia să o afișeze și atentatele cu bombe din apartamente i-au oferit ocazia perfectă.

În urma atacurilor, Putin a sărit la acțiune, ordonând raiduri aeriene care au transformat în ruine porțiuni mari din capitala cecenă și declanșând un război care a ucis zeci de mii de civili. În conștiința națională, discursul televizat, în care Putin a rostit un avertisment direct către rebelii din regiune, a prins.

— Îi vom distruge oriunde-i vom găsi, a jurat el. Îi vom elimina și dacă-i găsim în baie.

Declarația a plăcut oamenilor și popularitatea lui Putin a crescut.

Dar observatorii critici ai atentatelor cu bombe din apartamente și ai efectelor acestora au observat câteva lucruri despre imaginea oficială ce nu păreau deloc în regulă. Primul semn a fost o declarație ciudată a purtătorului de cuvânt al parlamentului rus care, la scurt timp după al treilea atac, a anunțat că o bombă a distrus un bloc de apartamente în orașul Volgodonsk, la o mie de kilometri de Moscova. Problema era că nu existase o explozie în Volgodonsk – nu încă, cel puțin. Acea a patra bombă a explodat la trei zile după declarația sa, omorând aproape șaptesprezece oameni. Apoi, în săptămâna următoare, locatarii dintr-un bloc într-un alt oraș au văzut bărbați plantând explozibil în subsol și au dat alarma, declanșând o urmărire

națională la nivelul poliției locale. Încurcătura s-a produs când poliția a prins de data asta vinovații și s-a dovedit că aceștia lucrau pentru FSB. Noul director al agenției a pretins în grabă că bomba fusese falsă și că agenții erau implicați într-un exercițiu de antrenament, pentru a testa vigilența locală. Dar, în unele sedii sceptice, această poveste nu ținea.

Între timp, pentru că dezvăluise secrete ale agenției, Litvinenko fusese dat afară din FSB, dar muncea pentru Berezovski, în calitate de consultant pe siguranța privată, și încă mai păstra legătura cu vechile lui rețele de informatori. În baza datelor adunate, era convins că atentatele cu bombă făceau parte dintr-un plan al FSB-ului declanșat de Putin înainte de a pleca din agenție, pentru a avea o scuză de a bombarda Cecenia și a crește astfel în sondaje. Dacă era adevărat, noul prim-ministru al Rusiei nu era doar un gangster, ci și un monstru care măcelărise aproape trei sute din propriii oameni pentru a avansa în alegeri. Dar Berezovski nici nu voia să audă de așa ceva. Era mult prea ocupat să elibereze drumul spre putere al protejatului său.

Cum făcuse și pentru Elțîn, Berezovski l-a sprijinit pe Putin, finanțând publicarea unei cărți flatante. Biografia – publicată mai întâi în paginile ziarului

Kommersant – fusese scrisă cu grijă, pentru a consolida imaginea de bărbat puternic a lui Puțin, iar Channel One, în același timp, transmitea atacuri năprasnice asupra candidaților rivali. Oligarhul a mai creat și finanțat un nou partid politic pro-Putin, Partidul Unității, care a câștigat detașat alegerile parlamentare din decembrie. Și a apelat la ajutorul primului publicist din Moscova – Mihail Lesin, un guru din presă, cu chipul roșu și care trăia intens –, pentru a conduce o campanie de publicitate dibace, zugrăvind-l pe Putin drept președintele puternic de care era nevoie pentru a conduce Rusia în noul secol.

Cu Putin în fruntea sondajelor, Berezovski l-a convins pe președintele în funcție că era momentul să se retragă. Pe 31 decembrie 1999, Elțin și-a anunțat demisia, prim-ministrul devenind imediat președinte interimar. A existat însă un schimb reciproc: primul decret al lui Puțin, semnat pe 31 decembrie 1999, oferea familiei lui Elțin imunitate în fața cercetării penale. După ce-și respectase astfel partea sa de înțelegere, Putin putea să lupte acum în viitoarele alegeri prezidențiale din prima poziție și din interiorul Kremlinului.

Puțin abia dacă a trebuit să ridice un deget. În afară de un bine mediatizat tur al victoriei prin Groznîi, capitala cecenă devastată, abia a pășit în campania

electorală. Poporul rus era cu el – și conducătorii din Vest îl susțineau și ei. Cu două săptămâni înainte de ziua alegerilor, noul și elegantul prim-ministru laburist al Marii Britanii a zburat până la Sankt-Petersburg pentru a se întâlni cu multă pompă cu speranța prezidențială. Tony Blair a fost aspru criticat de grupurile pentru drepturile omului, deoarece, pe fundalul sfâșietoarelor rapoarte despre jefuire, violuri, execuții în masă și tortură din partea trupelor rusești în Cecenia și înainte ca alegerile să se fi hotărât, l-a onorat pe Putin și i-a evitat pe ceilalți candidați. Dar, în timp ce participau împreună la un spectacol de operă în Sankt-Petersburg, ambii tineri și viguroși politicieni aveau ochii ațintiți pe un premiu sclipitor.

— Era foarte inteligent și cu o privire axată pe ce voia el să reușească în Rusia, a declarat Blair la BBC, după aceea, cu un zâmbet tipic de pisică, lăudând dorința lui Putin de a moderniza economia rusească și de a deschide țara investițiilor străine. Putin și-a îndeplinit și el partea care-i revenea, promițând să accepte implicarea britanică în dezvoltarea domeniului resurselor de petrol și gaze din Rusia. Așa că atunci când Blair a primit întrebări ciudate despre încălcarea drepturilor omului în Cecenia, a sărit în apărarea noului său aliat.

— Rușii au suferit atacuri teroriste *realmente* severe, a

zis el, referindu-se la atentatele cu bombă din apartamentele din Moscova, pe care Putin le atribuisese rebelilor din regiune.

Ce nu știa publicul era că noaptea la operă a premierului cu viitorul președinte al Rusiei fusese atent organizată de agențiile de spionaj ale celor două țări. Aranjamentul se născuse când un ofițer superior din FSB l-a abordat la Londra pe șeful de la MI6, Sir Richard Dearlove, și i-a cerut să organizeze o întâlnire la nivel înalt între Blair și Putin pentru a spori recomandările prezidențiale ale lui Putin înainte de alegeri. După îndelungi discuții la River House, șeful spionilor a hotărât că era o „deschidere neobișnuită și unică” pentru Marea Britanie, așa că l-a îndemnat pe prim-ministru să accepte invitația. Și, astfel, Marea Britanie a avut și ea partea ei în a netezi ascensiunea lui Puțin.

Blair nu a fost singurul lider mondial care a privit visător către președintele al Rusiei. Bill Clinton îl sunase cu câteva luni înainte de ziua alegerilor pe prim-ministrul britanic pentru a-și exprima propriul entuziasm.

— Cred că Putin are un potențial enorm, a fost de părere președintele Statelor Unite. Cred că-i foarte inteligent și atent. Cred că putem realiza mult bine cu el. A existat o notă slabă de precauție. S-ar putea să nu

fie prea ferm în privința democrației. Dar, per ansamblu, Clinton spera că Putin va participa cu o convingere corectă. Intențiile lui sunt, în general, onorabile și sincere, a spus președintele Statelor Unite. Doar că nu s-a hotărât încă.

Din contră, Putin era foarte hotărât.

În mai 2000, la șapte zile de la instalarea oficială, noul președinte al Rusiei a promulgat o serie de noi legi care ținteau spre ceea ce el a denumit eufemistic „întărirea puterii verticale”. A înlocuit membrii aleși ai Camerei superioare a parlamentului cu persoane numite de Kremlin, a trimis mesageri prezidențiali pentru a supraveghea conducerea regiunilor semiautonome din Rusia și a oferit administrației sale puterea de a înlocui guvernatorii locali chiar dacă exista doar suspiciunea că au comis ilegalități. Cu regiunile aflate astfel sub control strict, Putin a trecut la celelalte surse concurente de putere. A urmat presa liberă.

Ministrul comunicațiilor din guvernul lui Puțin, Mihail Lesin, publicistul care-s ajutase să câștige, a condus un atac asupra posturilor de televiziune, ziarelor și revistelor independente care se înmulțiseră de la căderea URSS, folosindu-se de toate pârghiile de putere ale statului pentru a pune presiune asupra proprietarilor astfel încât aceștia să cedeze controlul

către Kremlin. Ziariști și proprietari au fost arestați; agențiile de publicitate au fost constrânse; s-au percheziționat birouri; și s-au adus acuzații inventate. Lesin, care va continua cu fondarea Russia Today (RT), o întinsă rețea internațională de propagandă, a lovit fără oboseală în instituțiile de presă independentă până când și-a câștigat porecla de Bulldozerul.

Și cu toată mass-media aflată în curs de epurare, Putin și-a îndreptat atenția spre oligarhi. Berezovski și tovarășii lui magnați au fost chemați la Kremlin și li s-a spus că le sunt revocate privilegiile speciale. Deși Putin renunța la investigarea privatizărilor măsluite, ei nu vor mai avea acces direct la putere. Pe scurt: li se permitea să-și păstreze prada, atâta vreme cât nu se băgau în politică.

Berezovski era uimit. Participase foarte mulțumit la balul de inaugurare organizat pentru Puțin, povestind încântat tuturor cum îl smulsese din obscuritate pe noul conducător al Rusiei. Era așa de încrezător în poziția sa de maestru șahist la Kremlin, încât, la scurt timp după aceea, s-a dus la noul președinte pentru a-i propune un plan îndrăzneț. Putin va conduce Rusia, în vreme ce Berezovski va conduce chiar el partidul de opoziție, împărțind puterea între ei, sprijinind poziția oligarhilor și asigurându-se că președinția nu avea o opoziție reală. Dar Putin a refuzat oferta cu un dispreț

glacial și atunci Berezovski și-a dat seama pentru prima dată de greșeala lui.

Pentru cine avusese ochi să observe autoritarismul insinuant al lui Puțin, acesta fusese vizibil cu mult înainte de inaugurare. Pe măsură ce războiul cecen se afla în desfășurare, în cele trei luni cât timp a fost președinte interimar, a inversat unele dintre reformele mai pacifiste din era postsovietică: a semnat un decret care permitea folosirea armelor nucleare ca răspuns la o agresiune străină majoră și a intensificat cheltuielile dedicate forțelor armate. Și apoi mai existau semnele de alarmă, astfel încât cei care știau prea multe ar fi putut să aibă la fel de multe motive să se teamă.

Anatoli Sobciak se întorsese din exilul său de la Paris pentru a deveni un suporter vocal, dar și haotic al campaniei electorale a lui Puțin. Vechiul primar s-a chinuit să transmită mesajul: când îl aclama pe Putin ca „noul Stalin”, părea să fi uitat credințele sale liberale și era mult prea atașat de episoade vechi din zilele de la Sankt-Petersburg, pe care candidatul la președinție ar fi preferat să le uite. Pe 17 februarie 2000, Putin i-a cerut lui Sobciak să se ducă în enclava rusească Kaliningrad, aflată între Polonia și Lituania, pentru o etapă în campanie. Trei zile mai târziu, bătrânul a fost găsit mort în camera sa de hotel. Ancheta oficială post-mortem a declarat că murise în urma unui infarct

masiv – dar asta nu a explicat motivul pentru care cele două gărzi de corp ale sale au trebuit tratate pentru simptome ușoare de otrăvire. Mai târziu, jurnalistul de investigații Arkadi Vaksberg a publicat o relatare în rândurile căreia afirma că Sobciak fusese eliminat printr-o toxină întinsă pe un bec din camera sa de hotel – o tehnică KGB clasică. La scurt timp după aceea, mașina jurnalistului a fost aruncată în aer, în garajul său din Moscova. Întâmplător, el nu se afla în mașină – dar mesajul fusese transmis.

*

Pe măsură ce Putin se îndrepta spre autocrație, Berezovski s-a hotărât să-i arate protejatului său cine-i șeful, folosindu-se de paginile din *Kommersant* pentru a publica o critică arzătoare, referitoare la planurile președintelui de a centraliza puterea. „Într-o societate democratică, legile există pentru a proteja libertatea individuală”, spunea el într-una dintre scrisorile sale deschise. Când Putin a ignorat acea lecție de morală și a continuat represiunea, ajutoarele și consilierii lui Berezovski l-au sfătuit pe furiosul oligarh să lase lucrurile așa.

— Gândește-te, Boris! Ia-o mai ușor, calmează-te, gândește, l-a implorat unul dintre consilierii săi la un vin și o țigară, în salonul clubului Logovaz, pe fundalul sunetelor ce se auzeau din direcția marelui pian. Ai

acces! Lucrează cu el. Ești foarte convingător, ești mai inteligent ca el, tu l-ai pus în acea poziție – așa că lucrează cu el.

Badri Patarkatsișvili a fost de acord. De ce nu putea Boris să țină capul plecat o vreme și să lase lucrurile să se aranjeze? Până la urmă, nu spusese Putin că va lăsa activele jefuite neatinse, atâta vreme cât oligarhii erau disciplinați? Dar Berezovski devenise mai însetat de putere decât de bani și nu era în stare de conciliere.

— Nenorocitul, a mormăit el când s-a rostit numele lui Puțin. Mă voi lupta cu tine.

În ceea ce-l privea pe fostul director al firmei Logovaz, Iuli Dubov a rămas nedumerit în legătură cu prima sa întâlnire din Sankt-Petersburg cu Puțin, la prânzul care n-a avut niciodată loc. Privind în retrospectivă, a ajuns să creadă că aparența de călugăr integru făcuse parte doar din strategia lui Putin de a ieși în evidență din mulțime.

— A jucat pe termen lung, s-a gândit Dubov. Era prea devreme să se îmbogățească, așa că a așteptat momentul.

În mintea lui Dubov, defectul fatal al lui Berezovski era că se credea exagerat de important. Crezuse că Putin va fi incapabil să conducă fără el, dar se dovedise că noul președinte nu mai avea nevoie de oligarh – și nici altcineva nu prea mai avea. Dintr-odată,

Berezovski s-a trezit fără prieteni pe coridoarele puterii de la Moscova. Neabătut, s-a pornit din nou la atac.

În august 2000, noul președinte s-a pomenit în criza primului său scandal public, după ce a tratat de mântuială dezastrul submarinului nuclear ce a dus la scufundarea și moartea a 118 ofițeri de marină, în apele reci ale Oceanului Arctic, fără a primi ajutor. Berezovski a profitat de moment, folosindu-se de Channel One pentru a-l eviscera pe Putin referitor la rolul acestuia în tragedie.

Berezovski se bronza la vila lui albă sclipitoare, privind spre apele albastre, pe Coasta de Azur, când la ușa lui a aterizat un exemplar din *Le Figaro*, aducând un mesaj direct de la Kremlin. Putin oferise un interviu ziarului francez, declarând că oligarhii care întreceau măsura în noua Rusie vor avea parte de „o lovitură zdrobitoare în cap”. Acel avertisment a fost urmat rapid de chemarea lui Berezovski la Moscova, pentru a fi interogat de noul procuror general, care redeschisese cazul cu deturnarea de fonduri de la Aeroflot, caz unde Putin ajutase la închidere, în urmă cu doi ani. Nașul oligarhilor era acum un om vânat și un dușman al Kremlinului.

Un lucru i-a fost clar imediat: cât timp Putin era la putere, nu se putea întoarce niciodată în Rusia.

IV

Domeniul Wentworth, Surrey, Anglia,

Într-o seară răcoroasă de vară, Scot Young oprea Porsche-ul său pe aleea cu pietriș a magnificei și noii sale vile din Surrey, când Michelle a venit alergând printre arbuștii ornamentali.

— Înăuntru e un om ciudat și nu pot să-l scot! a zis ea. Să sunăm la poliție?

Young a trecut prin marea intrare cu coloane și a găsit un om scund, cu ochii negri, așezat confortabil într-un fotoliu.

— Bine ai venit în casa mea! a bubuit intrusul, cu un proeminent accent rusesc. Cât vrei pentru ea?

Mai târziu, lui Young îi plăcea să le povestească prietenilor săi că aceasta fusese prima dată când îl văzuse pe Boris Berezovski. Folosea această istorie, deoarece era un bun narator, căruia îi plăcea să înșire povești, și pentru că, din întâmplare, convenea mai mult decât adevărul. Concluzia interesantă era că el nu știa că omul era unul dintre cei mai bogați magnați ai Rusiei, așa că l-a trimis „la dracu” pe Berezovski. Dar evident că Young știa exact cine era Berezovski.

Ani mai târziu, detectivii privați angajați să cerceteze legăturile lui Young cu oligarhul vor scoate la iveală

dovezi că se cunoscuse, de fapt, cu oamenii lui Berezovski în urmă cu câțiva ani, într-o călătorie la Moscova, și că de atunci operase în secret din poziția de om de legătură al acestuia, în Marea Britanie, ajutându-l să ascundă în superbe proprietăți britanice și în investiții banii pe care acesta-i extrăgea din Rusia. De la fuga lui Berezovski, din anul anterior, Young vizitase Moscova în mod regulat în numele lui, oferind o carte de vizită prin care se prezenta drept consultant pentru Channel One. N-a durat mult până când FSB-ul s-a arătat „interesat pe termen lung”, cum spun fantomele, de afaceristul britanic. Echipa de supraveghere a FSB-ului a construit imaginea lui Young ca fiind un intermediar de primă clasă care oferea asistență confidențială oligarhului și era răsfățat pentru asta. Băuse și mâncase din plin pe biletul lui Berezovski la exclusivistele Café Pușkin, Vogue Café și Vanilie, din Moscova – și-i plăcea să-și încheie noaptea la clubul privat Bordo, un bordel frecventat de poliția orașului și de oamenii de afaceri de elită.

Mai devreme în acel an, familia Young vânduse proprietatea Woodperry pe 13,5 milioane de lire sterline – mai mult decât dublul plătit de Young pentru casă – și cumpărase, în schimb, principala vilă de pe domeniul Wentworth, din Surrey, un cartier împânzit de vedete. După multe luni de huzur în vasta sa vilă

italiană, de la Cap d'Antibes, Berezovski se plictisise de atâta stat la soare și se mutase în Anglia pentru a-și construi noua viață în onestitate. Oligarhul se stabilea pentru un lung exil – și pusese ochii pe casa intermediarului său.

Berezovski a scos la iveală, din spatele fotoliului, o ladă cu un vin roșu excelent și a luat o sticlă prăfuită. Cei doi bărbați au petrecut o noapte gălăgioasă consumând ofranda, în timp ce rusul îi povestea lui Young istorii zgomotoase despre Estul Sălbatic, iar oferta lui Berezovski, de 20,5 milioane de lire sterline, a fost acceptată în scurt timp. Young avea să le povestească mereu prietenilor că adevăratul preț a fost de 50 de milioane de lire sterline, cea mai mare parte fiind ascunsă offshore, însă, indiferent de cost, Berezovski făcuse din domeniul Wentworth casa sa.

Nașul s-a instalat cu soția și copiii în noua sa casă, mutând familia Young într-o altă proprietate splendidă, de partea cealaltă a domeniului, și așa s-a stabilit o nouă enclavă. Astfel, acest colț luxuriant din Surrey, cu nebuniile, lacurile și căprioarele sale, a devenit reședința celor mai bogați oameni de Rusia, a celor care purtau un război de la distanță contra Kremlinului.

Partea a doua Oligarhii în exil

V

Mayfair, Londra, 2002

Majordomul din strada Down era în pragul unei crize de apoplexie. Peste covorul crem și pufos, mărșăluia o mică armată de curieri, cărând lăzi pline cu delicatete ce umpleau biroul din Mayfair cu un miros puternic de usturoi și mirodenii călite. Era *lobio* – fasole boabe fiartă, cu vin și ierburi; apoi grămezi de *khachapuri* – pâine din care curg brânză și ouă – și destul pui în sos de nucă și usturoi cât să scufunde o navă de război. Majordomul coordona bucătăria din strada Down cu o precizie militară și avalanșa asta de mâncare nesolicitată ar fi fost suficientă ca deranj și fără afrontul către salubritate care a urmat. Intrușii au dispărut la subsol ca să reapară apoi nu cu unu, nu cu doi, ci exact cu zece porci întregi rumeniți, ducându-i în bucătărie și lăsându-i împrăștiați, cu picioarele sub ei, pe orice suprafață disponibilă.

Era deja prea mult. Majordomul a trecut repede prin birou, pe lângă saună și sala laterală unde aveau loc cele mai secrete întâlniri, pentru a bate la ușa biroului

din colț, al stăpânului său. Pentru o clipă, când a deschis ușa, a fost fixat cu o privire interogativă, apoi ochii negri scânteietori au trecut peste umărul lui, privind la bizara procesiune din fundal. Animată dintr-odată, silueta scundă s-a mișcat cu entuziasm pentru a inspecta festinul ambulant, lăsându-l pe majordomul neajutorat să protesteze în urma sa.

— Domnule Berezovski! Nu avem loc în frigider pentru toată mâncarea asta! Ce să fac eu cu zece porci morți?

Oligarhul nici n-a auzit, nici nu i-a păsat. Chitanța de la curier confirma ceea ce știa deja.

— De la Badri! a declarat el fericit.

Partenerul lui absent îi trimisese bunătați de acasă.

După fuga în Anglia a lui Berezovski, Patarkatsișvili rămăsese inițial la Moscova, pentru a încerca să salveze imperiul de afaceri. Oligarhul georgian era genul de om pentru care Putin avea timp – diplomat, practic și flegmatic –, așa că Patarkatsișvili a fost repede chemat la Kremlin, pentru a i se oferi o afacere bună. Putin îl va lăsa să-și păstreze averea și o să uite de toate dacă îl abandona pe Berezovski. Patarkatsișvili nici nu putea să se gândească la o asemenea trădare, așa că a refuzat oferta și, astfel, a fost alungat din Rusia. Spre deosebire de partenerul lui de afaceri anglofil, oligarhul georgian nu vorbea o boabă de engleză, așa că atunci când s-a

emis inevitabilul mandat de arestare și a trebuit să fugă, el s-a refugiat în orașul său natal, Tbilisi. Cât timp au plănuit să-și salveze activele de la demolarea din Rusia, Boris și Badri au lucrat împreună, dar era evident pentru toți care-i cunoșteau că despărțirea era dureroasă.

Ieșind din biroul său înghesuit în colțul îndepărtat, un bărbat slab, cu ochelari și cu o barbă grizonantă scurtă s-a oprit și a observat scena haotică cu un zâmbet. Iuli Dubov mai văzuse această nebunie de multe ori. Respectivile livrări de mâncare deveniseră ceva obișnuit în cei doi ani de la fuga lui Berezovski din Rusia. Patarkatsișvili își umplea avionul privat cu toate mâncărurile pe care bucătarii lui le puteau procura și îl trimitea la Londra la intervale regulate; totul era ridicat de pe pistă și dus, cu o flotă de limuzine, la noul și opulentul sediu general al lui Berezovski, din Mayfair. Berezovski nu avea cum să mănânce tot ceea ce primea, așa că angajații lui urmau să aibă din nou sarcina imposibilă de a plasa o familie de porci georgieni rumeniți prin bucătăriile din Mayfair. Dar Dubov știa că nu asta conta. Ideea era că Badri îi transmitea iubirea sa lui Boris.

Biroul din strada Down, din acest cartier elegant al Londrei, era noul centru de comandă al lui Berezovski și aerul părea să sfârâie când oligarhul și multitudinea

sa de vizitatori își urzeau planurile. Dubov, fostul director de la Logovaz, fugise și el din Rusia după ce procurorii deschiseră un nou dosar de corupție la gigantul de automobile, acesta adăugându-se la multiplele dosare acumulate împotriva lui Berezovski. Primise un mic birou în noul sediu al șefului său, de unde ajuta misiunea de a extrage milioanele pe care Boris și Badri le lăsaseră acasă și observa amuzat acest du-te-vino colorat.

Berezovski se numise singur șef al grupului în permanentă creștere de afaceriști și disidenți exilați, sosiți în Marea Britanie după ce intraseră în conflict cu Puțin, și cartea de oaspeți din strada Down adăpostea lista cu numele celor mai vânați oameni din Rusia. Printre cei mai frecvenți vizitatori se regăsea Aleksandr Litvinenko. După ce dezvăluisese complotul de asasinat al URPO, fostul ofițer FSB fusese arestat și închis de repetate ori, pentru acuzații tot mai fanteziste – până când Berezovski finanțase o operațiune elaborată de evadare pentru ca el și familia sa să fie mutați în Marea Britanie, unde proaspătul dezertor primise azil politic. Acum, Berezovski se pregătea de război împotriva lui Vladimir Putin și, în mintea lui, Litvinenko era o armă letală, încărcată cu minimum două gloanțe de argint. Primul foc mortal se traducea prin existența probelor privind alianța dintre Putin și banda criminală

traficantă de droguri Tambov, din Sankt-Petersburg, iar al doilea glonț era reprezentat de dovada legăturii dintre președinte și atentatele din apartamente, unde muriseră aproape trei sute dintre oamenii săi.

Când trăgea pentru Putin înainte de alegeri, Berezovski nu-l ascultase pe Litvinenko în privința niciunuia dintre subiecte, dar acum avea de gând să-și demaște fostul protejat ca fiind doar un infractor într-un costum elegant, un monstru manierat care se aliase cu mafia și măcelărise sute de ruși în cursa lui pentru putere. Va fi metoda perfectă pentru a începe campania sa internațională împotriva președinției lui Putin – însă pentru asta va avea nevoie de un fond de finanțare formidabil, așa că era de două ori imperativ ca Berezovski să-și scoată banii din Rusia. Celelalte nume ale listei de invitați din strada Down aparțineau elitei de avocați și bancheri britanici, care-l învățau cum să-și salveze averea. Biroul din Mayfair era o confluență amețitoare de lumi diferite.

În drumul său spre lifturi, Dubov a traversat holul și a trecut pe lângă gărzile de protecție cu chipuri de granit, poziționate lângă ieșire. Când a ajuns la parter și ușile s-au deschis spre zona de recepție cu marmură, a fost întâmpinat de o față pe care, în secret, și-o dorea mai Putin familiară.

— Salut, Iuli! a exclamat bărbatul înalt, cu un rânjet

reflex și enervant.

— Scot, a răspuns precaut rusul.

Dubov nu putea să înțeleagă ce vedea șeful lui la acest găinar, care mereu încerca să-ți vândă un ceas sclipitor, sau un apartament de lux, sau o mașină de viteză de care nu aveai nevoie. De când Berezovski se mutase în Marea Britanie și cumpărase o vilă pe domeniul Wentworth, era ca și cum Young devenise umbra lui. Intermediarul se ivea oriunde mergea și el – pe strada Down, la bordul avionului său privat, pe bancheta din spate a mașinii sale blindate – și Young avea un obicei deosebit de derutant, de a apărea seara târziu, de fiecare dată când Berezovski își termina cina, pentru a-i șopti la ureche amănunte despre cea mai recentă și dubioasă afacere.

Și nu doar Dubov îl displăcea.

— Este un găinar, șoptiseră, după ce-l cunoscuseră pe Young, și alte ajutoare apropiate oligarhului. Vorbești cu el și ai în față un escroc.

Dar Berezovski părea mereu mulțumit să-și întâlnească intermediarul. Atitudinea pozitivă a lui Young era într-un contrast înviorător față de scepticismul ajutoarelor lui îndelungate, care mereu îi temperau ideile. Dubov nu avea de gând să-i spună șefului său cu cine să-și petreacă timpul, dar Young rămânea, pentru sine, un șarlatan și se hotărâse să se

țină cât mai departe. Trecu pe lângă el dând neprietenos din cap și ieși în mulțimea din Londra, fără să se uite nicio clipă înapoi.

Young nu era impresionat de aroganța asociaților săi ruși. Știa că Berezovski avea nevoie de el. Fondurile sosite de la Moscova alarmau băncile vestice – mai ales când beneficiarul era căutat în țara lui pentru delapidare la scară industrială așa că treaba lui era să-l ajute pe oligarh să cheltuiască liber, fără a se împiedica în birocrăția din Marea Britanie. Din fericire, sistemul financiar britanic era plin de lacune folositoare și Young le știa bine. Așa că Berezovski își scotea averea din Rusia și Young era ocupat să o planteze într-un portofoliu de proprietăți și mașini britanice, ascunzând că aparțineau oligarhului, printr-o serie de companii-fantomă înființate rapid și procurând cadouri exorbitante pentru galeria mereu schimbătoare de iubite ale lui Berezovski. Sumele de bani de care dispunea erau uluitoare și rolul îl aruncase într-o nouă realitate atât de exotică, încât nimic și nimeni nu ar fi putut diminua fiorul pe care-l simțea.

Berezovski se deplasa prin lume de parcă era proprietatea lui – degaja o bogăție și o încredere atât de puternice, încât părea că totul gravitează în jurul lui – și de asta, a fi intermediarul lui era o cursă nebunească.

Pe oriunde se ducea oligarhul, foștii membri ai Legiunii Franceze, care-i erau gărzi de corp, roiau în jurul lui, scanând zona și mormăind precipitat în căști. Young descoperise că puține lucruri din viață îl făceau pe un om să simtă că a dat lovitura ca momentul acela când intrai într-o încăpere înconjurat de asasini antrenați. Același lucru era valabil atunci când mergeai prin Londra cu o coloană de mașini. Berezovski era plimbat prin oraș într-un Maybach blindat, urmat de o mașină de rezervă plină de gărzi de corp și coloana era încheiată cu mașini de monitorizare, pentru a se asigura că nu era filat. În avangardă, se afla o escortă pe o motocicletă fluorescentă, care cerceta terenul în avans pentru a observa potențiale amenințări și încerca să controleze intersecțiile aglomerate. Motociclistul era un sud-african blajin care povestea glumind, în privat, de câte ori căzuse de pe motocicletă în încercarea de a opri traficul haotic din colțul Hyde Park, fără autoritatea conferită de o legitimație de polițist sau de semnale luminoase. Berezovski devenise mult prea obișnuit să fie cel mai puternic om din oraș ca să fie pregătit să stea și să aștepte în trafic.

Nevoia asta de viteză se vedea și în alegerea pe care o făcuse oligarhul privind transportul aerian. Cumpărase un Bombardier Global Express – un avion privat modern, ce zbura mai mult și mai repede decât altele,

pentru că urca amețitor de rapid la o altitudine mai înaltă, unde aerul era mai rarefiat. Când Berezovski nu folosea avionul pentru afaceri, îl utiliza pentru celelalte nevoi ale sale. Își trimitea pilotul în călătorii regulate în fostele state sovietice pentru a prelua cârduri de escorte feminine și a le aduce pe aeroportul Farnborough, unde urca și el pentru câteva probe pe viu, derulate în dormitorul matrimonial de lux din cabină.

Femeile selectate urcau apoi în Maybach și erau duse la unele dintre cele mai elegante hoteluri din Londra, unde erau ținute în splendoarea nobiliară a apartamentului regal atât timp cât interesul lui Berezovski rămânea treaz. Cele care nu treceau de verificare erau duse înapoi cu avionul de la Farnborough, fără a pune piciorul pe pistă.

Young adora să se tolănească pe scaunele din piele crem ale avionului Bombardier, să discute despre afaceri și să bea șampanie rece cu Berezovski, în timp ce urcau prin nori. Dar peste fiorul zilnic plutea o amenințare întunecată, care refuza să se lase ignorată.

Young știa că relațiile lui rusești reprezentau un risc, chiar și numai pentru că nevasta lui nu-l lăsa să uite acest lucru. Problemele de acasă începuseră când Berezovski îi scosese la cină pe cei doi Young, pentru a sărbători obținerea cheilor de la proprietatea Wentworth, și Michelle făcuse o criză de nervi la

vederea armatei de mașini blindate și gărzi de corp care veniseră cu gazda lor.

— Asta demonstrează că-i foarte periculos, a șuiert ea la urechea lui Young, imediat cum oligarhul nu mai putea auzi. Nu vreau să am de a face cu asta și nu vreau ca fetele mele să aibă de a face cu asta.

Young a încercat să-și liniștească soția, explicându-i că familia nu era în pericol – dar n-a ajutat când Berezovski a trecut pe la ei ca să discute despre afaceri și gărzile lui de corp au sfătuit-o pe Michelle să le scoată pe Sasha și Scarlet din casă pentru propria lor siguranță. Lucrurile s-au înrăutățit când a citit despre trecutul lui Berezovski și a descoperit că abia supraviețuise unui atentat cu bombă în Moscova. Într-o zi, nu după mult timp, a venit acasă povestind cum a fost abordată de un bărbat care pretindea că muncea pentru MI6 și care a avertizat-o că soțul ei se încurca prea mult cu rușii.

— Riști viața ta și viața familiei tale! spumegase ea către el. Te crezi indestructibil! Crezi că ai așa de multă putere, așa de mulți bani – dar nimeni nu-i invincibil.

Însă în ciuda protestelor ei, Michelle se obișnuise deja să călătorească cu avionul privat, să aibă concedii pe iahturi și să meargă mereu la cumpărături. Odată cu sosirea lui Berezovski în Marea Britanie, averea lui Young crescuse exponențial – activele lui de la Coutts

valorau 279 de milioane de lire sterline – și el își copleșea soția cu daruri fabuloase aproape zilnic, surprinzând-o cu un colier de diamante de un milion de dolari, cu un Range Rover plin ochi de rochii luxoase sau oferindu-i treptat cheile de la multe vile împrăștiate prin Marea Britanie și prin străinătate. Young devenise un jucător atât de important pe piața imobiliară britanică, încât agentul imobiliar elitist Knight Frank îl descria în scrisorile de recomandare ca fiind „cel mai important client privat pe care-l are firma în Marea Britanie”. Și purta conversații prietenoase cu unii dintre cei mai bogați și faimoși oameni din lume.

Young și Berezovski au fost invitați la Londra de Poju Zabludowicz, miliardar finlandez și finanțator al partidului Tory, la o „cină ca între băieți” cu Bill Clinton. Young devenise prieten apropiat și cu Sir Philip Green, miliardarul din retail, Richard Caring, proprietarul consorțiului Ivy, și Simon Cowell, mogul de televiziune. Se lăuda că o adusese la Londra cu avionul, pentru o cină, pe Paris Hilton și că el și Michelle petreceau timp la Miami cu vedeta pop Pharrell Williams. Vaga senzație de pericol care plutea în aer abia le putea întuneca strălucirea unei vieți așa de luminoase și frumoase.

Young a urcat cu liftul la etajul doi în clădirea de pe

strada Down, salutând vesel gărzile încremenite, care s-au depărtat doar pentru a deschide ușile biroului, și când a intrat a fost copleșit pentru moment de mirosul greu de porc rumenit. *Badri*. Cu un rânjel către recepționar îmbrăcată într-o imaculată ținută Chanel, a traversat holul de primire și a ciocănit la ușa opusă celei a lui Berezovski.

Bărbatul elegant, cu un cap mic, rotund, care a deschis ușa era aranjat și sclipitor ca de obicei, dar l-a întâmpinat pe Young cu un zâmbet suficient de larg cât să facă riduri în colțurile ochilor săi albaștri glaciali. Ruslan Fomicev era cel mai de încredere om pentru Boris și Badri cu privire la finanțe. Fusesse președintele și directorul executiv al băncii pe care o întemeiaseră la Moscova pentru a-și gestiona diversele investiții, și acum era trezorierul lor privat la Londra. Berezovski spunea mereu că Fomicev era singura persoană care știa totul despre afacerile lui și întâmplarea făcea ca finanțistul să fie singurul din cercul oligarhului rus care să-l placă pe Young.

Fomicev era mai tânăr decât ceilalți din anturajul lui Berezovski – cam în jur de treizeci și cinci de ani –, iar el și Katya, soția lui, se mutaseră recent de la Moscova. Young le oferise o intrare perfectă în circuitul petrecerilor din Londra. El era deseori în cluburile de noapte cele mai la modă din capitală, în compania

vedetelor și a tinerilor din familia regală, spărgând zeci de mii de lire sterline pe noapte la Boujis, pe mese pline cu găleți de votcă Belvedere și șampanie Dom Pérignon, și reușea să facă rost de o rezervare în ultimul minut la orice restaurant, acces în culise la orice concert sau o invitație la orice petrecere din înalta societate la care își dorea. Fomicevii erau plini de duh, scilipitori și plăcuți și în câțiva ani ajunseseră pe locul 13 în lista anuală de la *Tatler* cu „100 cei mai invitați” – un pic sub David și Samantha Cameron.

Young și Fomicev s-au împrietenit rapid și, pe lângă activitatea depusă pentru Berezovski, în curând au început să pună la cale o serie de afaceri împreună. Cea mai atrăgătoare dintre ele era una imobiliară, valoroasă, în centrul Moscovei. Tatăl lui Fomicev era un general KGB ieșit la pensie, așa că bancherul încă putea să opereze în Rusia și voia să-l bage și pe Young în activitate. Reprezenta o propunere riscantă pentru principalul intermediar britanic al lui Berezovski, dar Young își dorea foarte tare să participe. De când făcuse cele câteva drumuri în capitala Rusiei în numele lui Berezovski – și în orașul lui Fomicev –, începuseră să-i placă senzațiile tari din afacerile rusești. Iar când va veni vorba să-l fructifice în câțiva ani, centrul îi putea aduce un câștig enorm. Momentan însă, cei doi bărbați erau foarte ocupați cu afaceri mai presante.

Fomicev coordona tumultuoasa operațiune de extragere din Rusia a miliardelor deținute de Boris și Badri printr-o rețea complicată de conturi offshore – astfel, cu ajutorul lui Young, Berezovski putea să scoată bani ca să-și sponsorizeze stilul de viață în Marea Britanie. Pe timpul guvernării lui Elțin, cei doi sifonaseră o avere enormă din Logovaz și Aeroflot – o mare parte din ea fiind deja depozitată în siguranță în conturile lor din Elveția –, dar acum procurorul general rus ancheta cazurile de corupție împotriva lor din ce în ce mai hotărât, emitea mandate de arestare în străinătate, căuta moduri de a le îngheța activele din străinătate și trimitea echipe de ofițeri mascați pentru a le percheziționa birourile din Moscova.

În timp ce se grăbeau să-și salveze averile încă existente în Rusia, oligarhii aveau de înfruntat două mari obstacole: controlul valutar rusesc ce limita cantitatea de ruble pe care o puteau avea la ieșirea din țară și măsurile vestice de protecție împotriva spălării banilor, care solicitau dovezi că fondurile aduse proveneau din surse legitime. Cea din urmă era deosebit de dificilă pentru oricine se îmbogățise în zilele haotice din Rusia postsovietică și era și mai dificilă luând în considerare mandatele de arestare emise pe numele lor. Pentru a ocoli aceste obstacole, fuseseră nevoiți să apeleze la ajutorul unora dintre cei

mai discreți avocați din Marea Britanie – și să facă o înțelegere faustiană cu unul dintre cei mai puternici oameni din Moscova.

Paris, Moscova și Londra – 2000–2002

În anul 2000, într-o noapte rece de decembrie, două avioane private au aterizat pe aeroportul Le Bourget, la Paris. Boris și Badri au coborât din acestea și s-au bucurat de scurta reuniune din salonul VIP al aeroportului, înainte ca luminile orbitoare ale unui al treilea avion să apară prin fereastra largă ce dădea spre pistă. Cei doi oligarhi se pregăteau pentru o întâlnire critică. Bărbatul pe care-l așteptau era unul dintre cei mai influenți oameni de afaceri din Rusia lui Putin și deținea cheia unei mari părți din averile lor. Se aflau acolo pentru a-l convinge să riște totul ca să-i ajute să-și scoată banii din Moscova.

Roman Abramovici a traversat pista și a intrat în salon. Magnatul calm, cu păr de culoarea nisipului, știa cât de mult le datora celor doi oligarhi mai în vârstă. Fără sprijinul lor politic, n-ar fi câștigat niciodată licitația hilar de subevaluată pentru Sibneft, fostul gigant de petrol al statului, care-l transformase în milionar peste noapte, în anii '90. De atunci, răsplătise regește acea datorie de recunoștință. Boris și Badri

revendicaseră o parte din întregul profit de la Sibneft și, în plus, Abramovici finanțase stilul de viață al lui Berezovski – plătind pentru călătoriile lui cu avionul privat, cumpărându-i vila din Cap d'Antibes și dându-i, în general, sume atât de mari de bani, încât „Proiectul Boris” devenise o prezență constantă pe lista de cheltuieli a gigantului din domeniul petrolului.

Dar Abramovici avea un stăpân nou. Era unul dintre puținii oligarhi din vremea lui Elțin care era bine văzut de Puțin. În 1999, când viitorul președinte era în ascensiune, Abramovici luase înțeleaptă decizie de a-i cumpăra acestuia un iaht. Acum, relațiile de afaceri cu Boris și Badri reprezentau un risc inacceptabil și era nerăbdător să o ia fiecare pe drumuri diferite, dar trebuia să facă acest lucru într-o manieră prin care să arate clar cui aparținea loialitatea lui. Așa că i-a asigurat pe Boris și Badri că va găsi o cale discretă de a le da banii din afacerile lor comune și de a le scoate banii din Rusia, dar avea nevoie de ceva de la ei. Înainte să plece la Paris, vizitase Kremlinul și obținuse autorizația lui Putin să cumpere unul dintre cele mai valoroase active ale lor: pachetul lor majoritar de la cea mai mare televiziune națională a Rusiei.

Channel One era singurul capital politic deținut de Boris și Badri rămas în Rusia. Fosta televiziune de stat, care fusese platforma pentru multe dintre atacurile

Întepătoare ale lui Berezovski la adresa lui Puțin, ajungea aproape în fiecare casă din Rusia și avea o audiență globală de sute de milioane. Sub presiunea crescândă, ca urmare a faptului că represiunea lui Mihail Lesin asupra presei independente se intensifica și jurnaliștii se obișnuiseră să trăiască aproape permanent cu agenții FSB mascați scotocind clădirile în care se aflau, se ajunsese la cedarea controlului către Kremlin.

Pentru Patarkatsișvili, era o afacere bună să-i vândă lui Abramovici. Ar fi putut să distragă atenția politică de la ei cât își luau restul de bani din țară. Dar Berezovski nu era pregătit să cedeze prea ușor controlul celei mai valoroase monede politice de schimb. Din punctul de vedere al afacerilor, valoarea pachetului lor nu era prea mare, dar independența Channel One îl enerva pe Putin – și nimic nu-l bucura mai tare pe Berezovski. Făcuse planuri pentru a preda televiziunea unei echipe de jurnaliști și intelectuali, pentru a menține o stea singuratică necontrolată pe firmamentul presei din Moscova, tot mai dominată de Kremlin. Așa că cei trei s-au despărțit fără a semna un contract și Berezovski s-a întors la vila lui din Cap d'Antibes pentru a-și limpezi gândurile.

În ziua următoare, au sosit niște vești teribile. Cel mai loial locotenent al lui Boris și Badri din Moscova –

directorul financiar al Aeroflot, Nikolai Gluşkov – fusese arestat pentru delapidare şi dus în cunoscuta şi brutala închisoare a FSB-ului, Lefortovo. Berezovski şi-a ieşit din minţi. Se simţea foarte vinovat că, după ce fugise din Moscova, îl lăsase pe credinciosul Gluşkov la mila Kremlinului şi ştia că prietenul lui suferea de o boală de sânge care, fără tratamentul corect, i-ar fi putut pune viaţa în pericol. Sperând că cedarea postului Channel One îl va scăpa pe Gluşkov de necazuri, a anunţat pe calea undelor radio moscovite că renunţa la planul său de a transforma televiziunea într-un trust independent şi apoi a vorbit la telefon cu Patarkatsişvili şi au căzut de acord să-i vândă pachetul de acţiuni lui Abramovici.

Din acea zi, Berezovski a refuzat să mai aibă vreo relaţie cu Abramovici, delegându-l pe Dubov să finalizeze condiţiile vânzării în numele său. Între timp, Fomichev a fost trimis alături de Patarkatsişvili să negocieze plata pentru Sibneft. După o serie de întâlniri, Abramovici a fost de acord să le plătească 1,3 miliarde de dolari lui Boris şi Badri, pentru a rupe toate legăturile, pe lângă cele 154 de milioane de dolari pe care le dăduse pe Channel One. Tot ce mai rămăsese acum era să găsească o cale prin care să mute banii din Moscova la Londra, fără a alerta autorităţile vreuneia dintre ţări. Aici interveneau doi dintre cei mai şireţi

avocați englezi.

De când fusese adus pentru a-l ajuta pe Fomicev, Stephen Curtis, un uriaș sociabil din nordul Angliei, devenise un membru plin de viață al cercului din Mayfair al lui Berezovski. Cabinetul lui de avocatură, Curtis & Co., se afla în niște birouri elegante de la ultimul etaj al unei case înalte de pe Park Lane și avea o clientelă compusă din cei mai bogați și cei mai expuși politic oameni din Rusia și Orientul Mijlociu. În exterior, Curtis era un tip direct și amabil, dar geniul lui de a-și imagina scheme financiare elaborate și înșelătoare pentru clienții lui misterioși – păstrând cumva toate detaliile în cap, pentru a evita să lase urme neconvenabile pe hârtie – îl făcuse putred de bogat. Deținea un castel gotic imens, pe o insulă de pe coasta Jurassic Dorset, și un elicopter cu șase locuri, pentru a se duce și a se întoarce de acolo.

De câte ori era posibil, Curtis lucra în parteneriat cu vechiul său prieten, Stephen Moss, un bărbat timid, cu maniere secrete, al cărui rol ca partener principal în redutabilul cabinet de avocatură Reid Minty îl făcea să fie ideal de curat. Moss avea tendința de a fi lăsat pe dinafară până se făcea treaba murdară, moment în care Curtis îl aducea să întocmească toată hârțogăraia oficială necesară pentru ca lucrurile să arate legal, fără a purta însă și povara că știa prea multe.

După ce au finalizat înțelegerea cu Abramovici și venise timpul ca banii să fie aduși într-un onshore, Curtis a prezentat o soluție elegantă pentru plata banilor. În toți anii cât lucrase cu clienții săi extrem de bogați din Orientul Mijlociu, își crease tot felul de relații valoroase și construisese o alianță cu un tânăr cap regal din Emiratele Arabe Unite, care avea să se dovedească spectaculos de utilă. Șeicul Khalifa bin Zayed bin Sultan Al Nahyan era fiul emirului din Abu Dhabi de la acel moment și a profitat de această poziție pentru a mai face niște bani în plus, distrându-se.

În cadrul unei cine opulente de la Mosimann's – un restaurant londonez splendid, cu tapițerie roșie, fețe de masă albe și imaculate și candelabre uriașe –, tânărul șeic a fost de acord să fie folosită o companie din Golful Persic, pe care el o controla, ca intermediar pentru a transfera banii lui Abramovici, din conturile din Letonia, către Berezovski, în Londra. Așa părea doar că Abramovici îl plătise pe șeic și șeicul îl plătea pe Berezovski. Băncile britanice vor fi mai mult decât fericite să accepte fondurile unui membru al familiei regale din Emirate și banii vor fi plătiți în mai multe tranșe, pentru a nu atrage prea mult atenția. Abramovici n-avea de ce să-și bată capul cu detaliile planului – el urma doar să primească detaliile bancare ale șeicului și i se va spune că acolo vor trebui virăți

banii. Avocații și contabilii se vor ocupa de restul.

A fost înființat New World Value Fund, pentru ca acolo să se încaseze plățile. În februarie 2001, prin intermediul șeicului, au ajuns în conturile deținute de Boris și Badri în Marea Britanie în jur de 140 de milioane de dolari. Urmau banii de la Sibneft. Dar predarea televiziunii nu a ajutat la eliberarea lui Glușkov. Fostul director al Aeroflot zăcea încă în Lefortovo și în acea primăvară, în timp ce se finalizau ultimele detalii pentru afacerea cu Sibneft, o întorsătură bizară a lucrurilor l-a afundat într-o situație și mai dificilă.

Glușkov era într-o vizită la spital din cauza bolii lui de sânge și traversa curtea în papuci, când a fost acostat de un bărbat pe care și-l amintea ca angajat la Aeroflot. Bărbatul i-a spus că se afla acolo pentru a-l scoate din pușcărie, dar, în timp ce se grăbeau spre o mașină parcată dincolo de porțile spitalului, o echipă de ofițeri FSB în haine civile a intervenit și le-a pus cătușele. Glușkov a fost acuzat de tentativă de evadare. Mai târziu, a fost arestat pentru organizarea operațiunii și Andrei Lugovoi, fostul șef al siguranței la Channel One al lui Boris și Badri, un fost ofițer KGB. Apoi s-a emis un mandat de arestare pentru Patarkatsișvili, sub suspiciunea că ar fi ordonat evadarea.

Glușkov a afirmat că avusese loc o înscenare,

insistând că încercarea de evadare fusese montată de FSB, pentru a-i incrimina pe el și pe Patarkatsișvili, dar acesta a însemnat incidentul care i-a pecetluit soarta. Deși a obținut achitarea pentru acuzațiile originale de delapidare, el a fost găsit vinovat pentru tentativă de evadare, petrecând patru ani în spatele gratiilor la Moscova, apoi, într-un final, când l-au eliberat, a fugit în Anglia pentru a i se alătura lui Berezovski, în exil. După ce-și va fi ispășit pedeapsa pentru rolul din tentativa de evadare, un alt acuzat va apărea la Londra. Iar Andrei Lugovoi avea să ocupe un loc de încredere în cercul lui Berezovski.

În ceea ce privește Channel One, Kremlinul a preluat controlul asupra televiziunii imediat cum s-a încheiat vânzarea. Berezovski nici că ar fi putut să se simtă mai trădat – sau mai determinat să se răzbune. Banii Sibneft veneau prin intermediul șeicului și conturile lui Berezovski din Marea Britanie erau pline. Inamicul public numărul unu al Rusiei era mai furios decât fusese vreodată – și avea banii necesari pentru a declara război.

VI

După noaptea petrecută, înainte de alegeri, la opera din Sankt-Petersburg, Tony Blair s-a grăbit atât de tare

să cimenteze relația specială cu Puțin, încât l-a invitat pe președintele Rusiei în Downing Street aproape imediat după închiderea urnelor, neputându-se abține până la numirea oficială din mai.

— Vladimir Putin este un lider gata să îmbrățișeze o relație nouă cu Uniunea Europeană și Statele Unite, a declarat premierul britanic după întâlnirea din aprilie 2000, încercând să ignore rândul turbulent de manifestați împotriva războiului cecen, care erau băgați în dubele poliției pe Downing Street.

Puțin a avut parte de primiri la fel de fermecătoare și din partea altor lideri mondiali. Într-una dintre ultimele sale acțiuni din poziția de președinte al Statelor Unite, Bill Clinton a zburat la Moscova pentru a-l saluta pe noul om puternic al Rusiei, neluând în seamă îngrijorările legate de Cecenia și declarând că Putin este „total capabil să construiască o Rusie puternică și prosperă, conservând în același timp libertatea, pluralismul și domnia legii”. Și în anul următor, succesorul lui Clinton, George W. Bush, a căzut în aceeași plasă.

— M-am uitat în ochii omului, le-a zis el reporterilor. Mi s-a părut foarte direct și de toată încrederea – am putut să-mi dau seama cum este sufletul lui.

Berezovski era hotărât să-i trezească la realitate pe naivii din Vest în legătură cu încrederea pe care o

aveau în fostul lui protejat. Pentru a face campanie împotriva lui Puțin, a înființat Fondul Internațional pentru Libertăți Cetățenești – distribuind sute de subvenții grupurilor de protestatari din Rusia și publicând reclame în presa internațională unde deplângea abuzurile regimului cu privire la drepturile omului – și l-a angajat pe Lord Tim Bell, consilierul de presă favorit al lui Margaret Thatcher, pentru a ajuta la lansarea mesajului său anti-Kremlin. Acum mai avea nevoie doar de muniție – și aici intervenea Litvinenko.

Cu ajutorul altor doi vizitatori obișnuiți din strada Down, fostul agent FSB primise sarcina de a săpa mai adânc în legăturile lui Putin cu mafia și cu atentatele cu bombe din Moscova. Litvinenko urma să lucreze îndeaproape cu Ahmed Zakaev – nimeni altcineva decât liderul rebelilor ceceni, acuzat de Putin că orchestrase atentatele – care avea nenumărate surse în teren și era hotărât să dovedească faptul că totul li se înscenase luptătorilor lui. Zakaev, ale cărui trăsături colțuroase și barbă feroce îl făceau să pară aproape la fel de fioros cum era în realitate, fugise din Cecenia și se alăturase grupului de disidenți, aflat în permanentă creștere, ce trăia pe spezele lui Berezovski în Anglia, și acum ducea un război politic de la distanță, dintr-o modestă casă din Muswell Hill, la câteva uși mai încolo de Litvinenko. Celălalt colaborator era Iuri Felștinski,

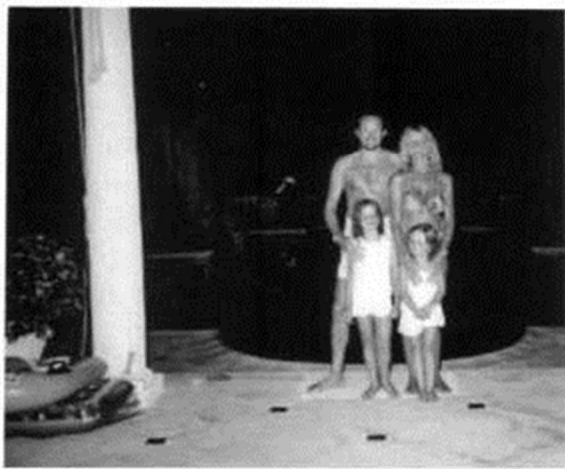
sculptorul și stângaciul adorabil istoric rus, care se afla acolo pentru a ajuta la elaborarea și redactarea dovezilor.

Până în martie 2002, investigatorii îi oferiseră lui Berezovski prima rundă de muniție și oligarhul a organizat în centrul Londrei o conferință de presă pentru a prezenta noile și convingătoare probe care făceau legătura dintre serviciul de securitate al lui Putin și atentatele din Moscova. Litvinenko și Felștinski își expuseseră descoperirile într-o carte cu titlul *Rusia explodează*, difuzată în premieră de Berezovski ziariștilor prezenți.

Materialul explozibil folosit în atentatele din apartamente reprezenta un element central în cazul împotriva lui Puțin. După explozia primei bombe, FSB a anunțat că găsisese urme de hexogen, o substanță chimică foarte explozivă – o mărturisire ciudată, ținând cont de faptul că substanța chimică militară

Intermediarul Scot Young
în vacanță, alături de soția
lui, Michelle, și fiicele
lor, Sasha și Scarlet

Boris Berezovski (în centru), cunoscut în Rusia ca „Naș al oligarhilor“, a fugit în Marea Britanie după ce a intrat în conflict cu Vladimir Putin și acolo și-a folosit întreaga avere pentru a purta de la distanță un adevărat război cu cei de la Kremlin

Domeniul de la Wentworth Estate pe care Berezovski l-a cumpărat de la Young după ce a fugit din Rusia, în 2001

Oligarhul georgian Badri Patarkatsishvili sosind la petrecerea de la Palatul Blenheim, pentru aniversarea de şaizeci de ani a lui Berezovski. Cei doi erau prieteni şi parteneri de afaceri inseparabili

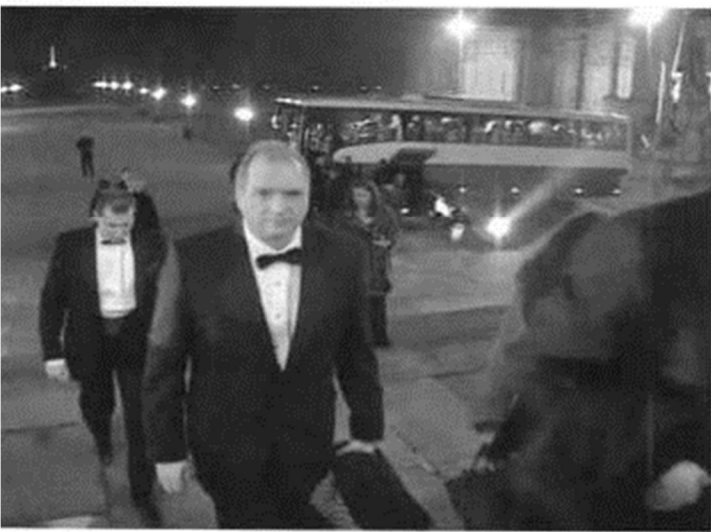
Fostul ofiţer KGB Andrei Lugovoi a ajuns la palat cu autobuzul, sosind îmbrăcat cu o haină din catifea maro, ponosită peste costumul de seară

Young (în dreapta)
ajungând la Palatul
Blenheim alături de Ruslan
Fomicev (finanțistul
șef al lui Berezovski) și
nevasta acestuia, Katia.
Proiectul imobiliar din
capitala Rusiei, unde cei
doi erau asociați, Proiectul
Moscova, deja se destrăma

Dezertorul FSB și
disidentul Aleksandr
Litvinenko intrând
în palat, alături de
soția sa, Marina

Sosirea la petrecere a lui
Iuri Felștinski. Istoricul
rus era implicat puternic,
împună cu Litvinenko,
în investigarea
legăturilor dintre FSB
și o serie de atacuri
teroriste din Rusia

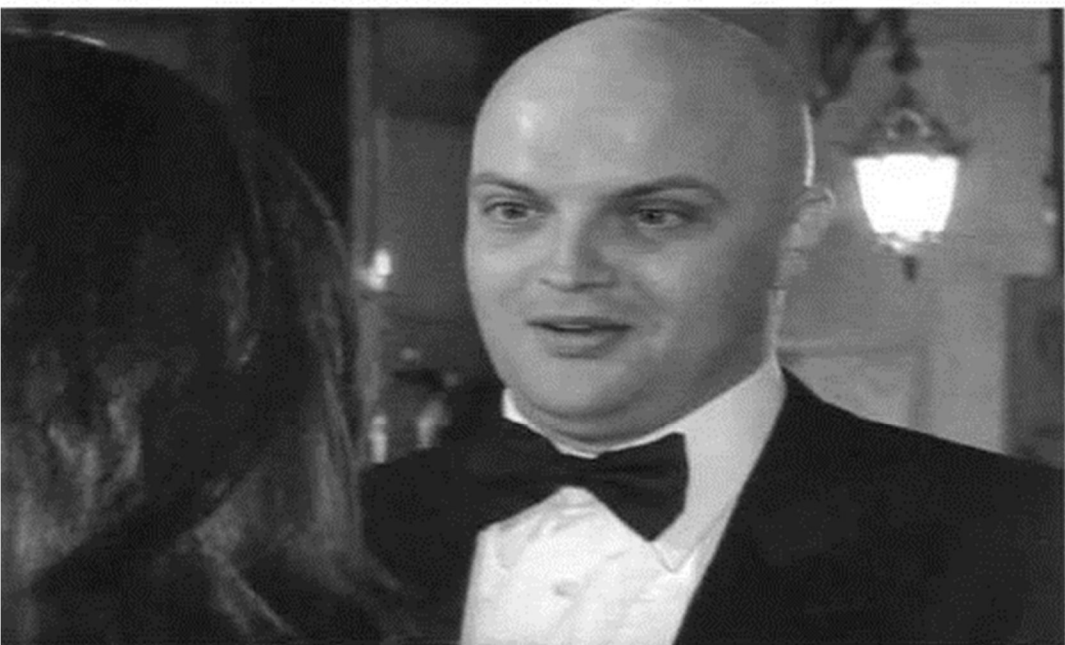
Berezovski (în stânga) și Patarkatsishvili salutându-se reciproc, în timp ce oaspeții beau șampanie roz în fața unui foc imens, aprins în șemineu

Young (în dreapta) îmbrățișându-l pe Berezovski, răstimp în care fostul director al Logovaz, Iuli Dubov, se strecoară prin stânga lor

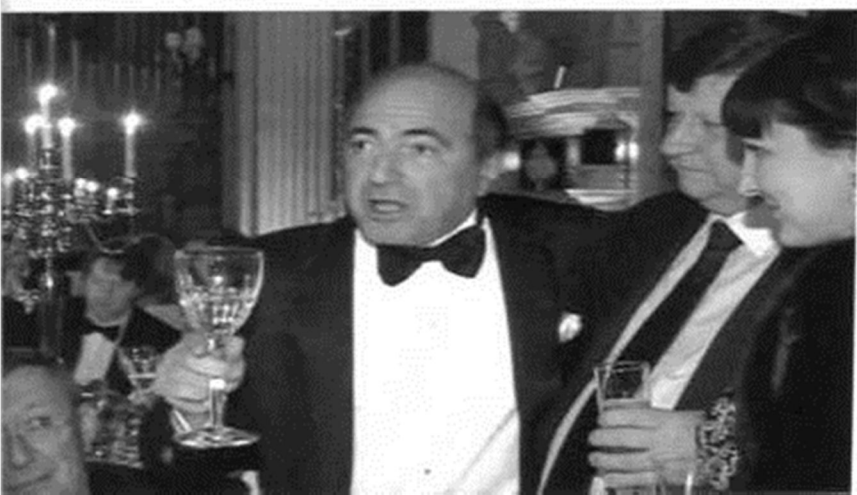
Young nu părea
a fi în apele lui.
Buclele sale închise
la culoare erau
ușor netede de la
transpirația din
jurul gulerului
său, papionul era
strâmb și avea ochii
un pic sticloși

Fomicev discuta relaxat cu oaspeții, dar simțea o imensă presiune dinspre Moscova, având în vedere că dezvoltarea proiectului imobiliar se năruia

Berezovski era
în elementul
lui – marele om
de la petrecere,
îmbrățișându-se cu
toată lumea, toastând
pentru Mama Rusia
și copleșindu-și
cu generozitate
adeptii loiali

Liderul rebel cecen Ahmed Zakaev (în centru), la finalul festivităților dedicate aniversării, oferindu-i binefăcătorului său o sabie de samurai împachetată frumos

putea fi obținută doar din unități guvernamentale, aflate sub controlul agenției de securitate. FSB-ului nu i-a luat mult să-și dea seama de gafa și să schimbe povestea, dar anchetatorii de la locul exploziei au făcut imediat o altă descoperire incriminatoare.

Experții în explozibili au vizitat apartamentele din orașul Reazan, unde locatarii zăriseră cei doi bărbați plasând sacii de cincizeci de kilograme de praf cuplați la detonatoare în subsol, și au anunțat că sacii aceștia conțineau și ei hexogen. După ce poliția locală i-a prins cei doi vinovați și i-a identificat ca ofițeri FSB, agenția de securitate a anunțat că întregul incident era un

exercițiu de antrenament și că sacii conțineau doar zahăr – dar publicarea cărții *Rusia explodează* a făcut praf acea poveste.

Cartea expunea dovezi că sacii plantați la Reazan, dar și încă patru bombe care fuseseră detonate cu succes în alte părți, conținuseră, într-adevăr, hexogenul aflat sub controlul statului. În carte era inclusă mărturia unui soldat care, în toamna lui 1999, cu câteva săptămâni înainte de explozii, fusese postat la Reazan pentru a păzi un depozit de armament al statului unde, în mod ciudat, păreau să existe doar saci de cincizeci de kilograme de ZAHĂR. Soldatul folosisse un pic din praful alb în ceaiul său și îi repugnase așa de mult aciditatea sa, încât ceruse unei echipe de specialiști să-l testeze pentru a se asigura că nu era otravă. Acesta a declarat că rezultatele au dezvăluit că substanța era hexogen.

Berezovski a spus ziariștilor adunați că patru experți diferiți în explozibil din Marea Britanie și Franța examinaseră independent dovezile de la incidentul din Reazan și ajunseseră la concluzia că bomba pe care ofițerii FSB fuseseră văzuți că o plantaseră era reală. Apoi a prezentat un fost director al unei unități guvernamentale rusești de explozibil care a confirmat că, exact în perioada care a precedat atacurile, serviciul de securitate cumpărase o cantitate mare de hexogen.

— Era clar că Vladimir Putin știa măcar de implicarea FSB în atentate, a declarat Berezovski.

Acuzațiile că președintele rus complotase la măcelărirea a aproape trei sute de ruși a ricoșat în presa britanică și internațională. La Moscova, în urma conferinței sale de presă, procurorii l-au acuzat pe Berezovski că „finanțează activități teroriste”. Volumul a fost interzis și adăugat pe lista oficială de materiale extremiste a Rusiei, iar FSB-ul și-a folosit toate puterile pentru a împiedica publicul să afle conținutul incendiar al cărții. Cinematografele care încercau să ruleze filmul erau închise și proprietarii lor bătuți, în vreme ce camioanele în care se aflau loturi de cărți aduse spre Rusia erau oprite de FSB și încărcătura era confiscată. În ciuda acestor lucruri, liderii din Vest au rămas tăcuți.

Pe coridoarele serviciilor secrete de pe ambele părți ale Atlanticului exista o acceptare tristă că Putin se afla aproape sigur în spatele exploziilor, dar nu se făcea simțită dorința de luptă. Cu șase luni înainte de conferința de presă a lui Berezovski, lumea fusese zguduită de o atrocitate care eclipsa atentatele de la Moscova – cel mai rău atentat terorist de pe un teritoriu vestic în istoria recentă – și nimeni nu profitase mai eficient de urmări decât Vladimir Puțin.

După ce avioanele loviseră Turnurile Gemene, pe 11 septembrie 2001, președintele rus fusese primul lider

mondial care-l sunase pe George W. Bush pentru a-și exprima condoleanțele.

— Rusia știe foarte bine ce înseamnă terorismul, a declarat el într-un discurs televizat, imediat după convorbirea telefonică, asemuind atacul Al Qaeda cu atentatele din apartamentele din Moscova, pentru care îi învinovățea pe islamiștii ceceni. Din cauza asta, noi, mai mult decât oricine, înțelegem ce simte poporul american.

Două zile mai târziu, într-o mișcare care ar fi fost de neînchipuit pe timpul Războiului Rece, NATO și Rusia au emis o declarație comună, jurând să lupte cu flagelul terorismului. Și când președintele Bush a declarat „războiul împotriva terorismului”, Putin a făgăduit imediat sprijinul său total, susținând invazia Afganistanului și permițând Statelor Unite să trimită provizii prin Rusia și, la fel de neimaginat, să folosească bazele militare din fosta Uniune Sovietică aflate în Asia Centrală. Într-un moment în care Vestul se unea împotriva teribilului inamic comun Al Qaeda, cooperarea Rusiei a fost primită cu încredere și căldură. Putin se poziționase în avangarda luptei globale împotriva terorismului islamist – și se potrivea perfect cu povestea lui.

După 11 septembrie, președintele rus a anunțat că rebelii islamiști din Cecenia erau antrenati și finanțați

de Al Qaeda, asemuindu-i în mod repetat pe Zakaev și pe alți separatiști importanți cu Osama bin Laden. Kremlinul descria de mult suprimarea sângeroasă a separatismului cecen ca pe un conflict cu teroriștii jihadiști și regiunea predominant musulmană era considerată un prim câmp de luptă al unui nou război global, aceasta fiind metoda perfectă pentru a justifica brutalitatea, în timp ce dinspre Groznîi continuau să vină rapoarte despre violuri, ucideri în masă, jaf și tortură. Și Vestul a crezut.

Când, după atacurile din 11 septembrie, Putin l-a vizitat pe Bush la Camp David, președintele Statelor Unite l-a lăudat pentru că începuse să construiască o Rusie „liniștită în granițele ei, cu vecinii ei, o țară în care democrația, libertatea și statul de drept prosperau”. Și în decembrie 2001, când Tony Blair l-a primit pe președintele rus la Chequers, acesta a făcut propria comparație între 11 septembrie și atentatele din apartamentele din Moscova, în timp ce ambii lideri anunțau un schimb de informații pentru a combate terorismul.

Rolul esențial jucat de Putin în coaliția antiterorism condusă de Statele Unite a avut multe roade – printre acestea, crearea consiliului NATO-Rusia, admiterea Rusiei în G8, ca membru cu drepturi depline, și sprijin vestic pentru aderarea țării la Organizația Mondială a

Comerțului, solicitată cu mult timp în urmă. Dar printre cele mai mari recompense primite de Rusia, pentru rolul central în războiul împotriva terorismului, a fost imboldul dat comunității globale pentru a înghiți povestea că islamiștii ceceni, și nu serviciile secrete ale lui Puștin, erau de vină pentru atentatele din Moscova.

La comemorarea unui an de la atacurile din New York, șase luni de la conferința de presă a lui Berezovski în care dezvăluise descoperirile lui Litvinenko, Putin l-a sunat pe președintele Bush pentru a-și reînnoi condoleanțele. Apoi a ținut un discurs televizat, adresându-se direct poporului rus.

— Recent i-am comemorat pe cei care, în urmă cu trei ani, au fost omorâți într-o serie de explozii în blocurile de apartamente din Moscova și astăzi ne amintim de cei care au murit la Washington și la New York, a zis el. În Rusia se spune că timpul le vindecă pe toate. Dar nu putem uita.

În ceea ce-l privea pe Aleksandr Litvinenko, adevărul era exact invers. După 11 septembrie, dovezile aduse de el, care făceau legătura dintre guvernul rus și uciderea în masă a propriului popor, erau, pur și simplu, prea incomode. Și, astfel, lumea a uitat.

Londra, Tbilisi și Moscova – 2002

Indiferent dacă Vestul asculta sau nu, Berezovski și echipa lui de investigatori erau departe de a-și fi încheiat acțiunile. După lansarea descoperirilor lui Litvinenko, grupul s-a adunat în secret pe strada Down pentru a pune la cale următoarea fază a campaniei lor – și li s-au alăturat niște aliați noi și valoroși.

În încăpere, alături de Berezovski, Litvinenko și Felștinski, se afla un bărbat cu chip palid, într-un costum șifonat, ale cărui buze permanent deschise și ochi mari albaștri îi dădeau o expresie de uimire perpetuă. Serghei Iușenkov era un far călăuzitor în revoluția postperestroika din Rusia – el organizase „lanțul viu” de civili care se uniseră să protejeze parlamentul de trupele sovietice, în încercarea de lovitură de stat din 1991 – și tot el fusese un membru al parlamentului plin de energie din primele zile ale noii democrații din Rusia, ducând o campanie deosebit de puternică împotriva abuzurilor drepturilor omului în Cecenia. Parlamentarul cu experiență împărtășea opinia lui Berezovski că Putin fusese implicat în atentatele din apartamente, de la Moscova, și de aceea se alăturase Rusiei Liberale – un nou partid de opoziție finanțat de oligarhi. Membrii Partidului Unității, același partid pe care Berezovski îl înființase cândva pentru a-l sprijini pe Pușin, în alegerile din 2000, împiedicaseră trei moțiuni parlamentare care vizau

deschiderea unei anchete oficiale privind exploziile din apartamente. Oligarhul era hotărât să-și îndrepte greșeala prin intermediul Rusiei Liberale pentru a dezvălui iadul asupra rolului jucat de FSB în explozii.

Iușenkov se oferise deja să se folosească de imunitatea sa parlamentară pentru a ajuta la distribuirea în Moscova a cărții *Rusia explodează* și a documentelor însoțitoare, iar când a ajuns în strada Down, a mai primit o misiune. Din moment ce încercările de a obține o anchetă oficială legată de atentate nu duceau nicăieri, Iușenkov se va întoarce la Moscova și va aduna o comisie independentă de politicieni, avocați și jurnaliști, sub conducerea lui, pentru a investiga exploziile. Litvinenko și Felștinski își vor continua ancheta și vor furniza dovezi comisiei, iar Iușenkov va dezvălui publicului descoperirile lor.

Grupul mai avea de întâmpinat încă un nou colaborator. O femeie, prezentată de Litvinenko și Felștinski drept Tania Morozova, asistase în tăcere la discuție – era o emigrantă de treizeci și unu de ani din Statele Unite, a cărei mamă murise în una dintre exploziile din Moscova. Felștinski o descoperise pe Morozova în Wisconsin și o convinsese să vină la Londra pentru proiecția filmului. După ce a văzut dovezile adunate de investigatori, a fost convinsă că mama ei fusese asasinată de guvernul rus și s-a

implicat pentru a-i ajuta să expună crima. După cum le explica Litvinenko complotiștilor adunați, în urma pierderii unei rude în explozie, Morozova era considerată oficial o victimă a atacului, ceea ce, conform legii rusești, îi dădea dreptul să revizuiască dosarele FSB despre caz și să prezinte dovezi în tribunal, dacă făptașii ar fi fost vreodată judecați. Colaborarea cu ea le oferea complotiștilor avantajul unor informații din interior, în eventualitatea deschiderii unui caz de către procuratură.

Mai era un nou-venit pe care Litvinenko voia să-l introducă în cercul de încredere. Era vorba de Mihail Trepășkin – tenacele fost ofițer FSB a cărui descoperire despre un grup secret corupt din cadrul agenției îl transformase, alături de Berezovski, într-o țintă pentru asasinatle puse la cale de URPO. Trepășkin era un investigator fenomenal, care nu uitase că-i datora viața lui Litvinenko și ajutase la strângerea unor informații locale despre operațiunea din Moscova, legate de explozii. Recent, ajunsese și avocat, așa că s-a agreat ca el să participe din această poziție în comisia independentă pe care Lușenkov urma să o organizeze. În același timp, Morozova va deveni clienta lui Trepășkin, ceea ce-i permitea acestuia să ceară acces la dosarele FSB și să depună probe la tribunal în numele ei.

Înarmat cu zeci de copii ale cărții *Rusia explodează*, Iușenkov a zburat înapoi în Rusia și le-a distribuit reporterilor care l-au întâmpinat pe aeroportul Șeremetievo din Moscova.

— Demonstrează cum serviciile secrete i-au înșelat pe cetățenii ruși, le-a zis el.

Apoi a început să-și adune comisia.

La Londra, Litvinenko și Felștinski erau în pragul unei descoperiri majore. Între timp, FSB îl indicase pe principalul suspect în atentate: un bărbat pe nume Achemez Gociaev, care închiriasse spații în toate blocurile de locuințe care explodaseră. La scurt timp după conferința lui Berezovski, anchetatorii au fost abordați de un intermediar cecen, cu un mesaj de la cel mai căutat om din Rusia. Gociaev era nevinovat, spunea mesagerul, și voia să vorbească cu autorii cărții *Rusia explodează*.

Felștinski, care se ocupase de comunicarea cu intermediarul, s-a întâlnit cu Litvinenko, Berezovski și Zakaev în strada Down pentru a-i pune la curent cu demersul. Istoricului cu ochelari îi era teamă. Intermediarul le ceruse să călătorească în anarhicul defileu Pankisi, între Georgia și Cecenia, unde se ascundea Gociaev, sub protecția unei bande de separatiști. Dacă era o încercare de a-i răpi și a cere o

răscumpărare de la Berezovski, sau o capcană întinsă de FSB, sau un complot de asasinat?

Netulburat, oligarhul s-a întors către Zakaev și l-a întrebat dacă era posibil ca cecenii să-l omoare pe Felștinski.

— Nu cred că l-ar omorî, a răspuns liderul rebelilor, liniștitor – iar după o clipă de gândire, a adăugat: l-ar putea tăia urechile.

Felștinski și-a dus degetele la urechi.

— Boris, ai plăti răscumpărarea pentru mine dacă aș fi luat ostatic? a întrebat el, neliniștit.

— Bineînțeles, a răspuns Berezovski. Dar uitate cum vom proceda.

Litvinenko urma să plece cu Felștinski pentru a-l proteja, iar în Georgia, Patarkatsișvili se va ocupa tot timpul de siguranța lor.

— Este teritoriul lui – faceți ce ordonă el, le-a zis ferm Berezovski celor doi investigatori. De acord?

— De acord.

Mai târziu în acea noapte, când au aterizat la Tbilisi și au coborât din avion, Litvinenko și Felștinski au fost întâmpinați de o echipă de pază trimisă de Patarkatsișvili pentru a-i proteja tot timpul. Ca un detectiv profesionist, Litvinenko a insistat să se oprească la un magazin, pe drumul de la aeroport, pentru a cumpăra serviete elegante în anticiparea

documentelor incriminatoare pe care spera că le vor primi. Cei doi au fost prezentați unui șofer trimis de Patarkatsișvili să-i ducă peste tot și bărbatul i-a transportat cu un miniconvoi la hotelul de cinci stele Sheraton Metechi Palace, unde intrarea era păzită de gărzi înarmate cu Kalașnikov.

La scurt timp după ce au sosit, s-au întâlnit cu un Patarkatsișvili mânios, care era negru de furie că venise și Litvinenko împreună cu Felștinski în Georgia. Să te ocupi de siguranța unui profesor era una, dar să protejezi un dezertor FSB în curtea din spate a Rusiei era cu totul altceva. Într-una din zilele astea, schemele amestecate ale lui Berezovski le va aduce moartea tuturor: era sigur de asta. Le-a spus celor doi vizitatori că va face tot posibilul să-i protejeze în Tbilisi, dar dacă ieșeau din oraș, erau pe cont propriu. Nici nu se punea problema să călătorească în defileul Pankisi, ascunzătoarea a cel puțin jumătate din considerabilul număr de mercenari ai Ceceniei. Vor trebui să ajungă la Gociaev altfel.

În ziua următoare, șoferul lui Patarkatsișvili i-a dus pe Litvinenko și Felștinski la un punct de întâlnire în piața centrală din Georgia – sub înaltul Monument al Libertății, care-l reprezenta pe Sfântul Gheorghe omorând un dragon auriu. Felștinski și-a băgat un exemplar din *International Herald Tribune* sub braț și a

așteptat cât Litvinenko și șoferul vegheau de la o distanță sigură. Se uitau după un bărbat cu o șapcă de baseball verde.

Când a sosit intermediarul, Felștinski l-a informat prompt că el nu putea să meargă în defileul Pankisi: Gociaev va trebui să vină la Tbilisi. Cererea a fost refuzată categoric. În Georgia, mișunau agenții FSB și defileul reprezenta singurul loc prea periculos pentru ei, de asta era și cel mai sigur pentru întâlnirea cu Gociaev. Arătând spre câteva mașini parcate în jurul punctului de întâlnire, bărbatul cu șapcă a zis că erau supravegheați chiar în acel moment. Pentru a ieși din impas, au agreeat că intermediarul se va întoarce în defileu cu o listă de întrebări și va reveni în ziua următoare la Tbilisi cu o filmare care să cuprindă răspunsurile fugarului.

Felștinski și Litvinenko aveau o noapte de pierdut prin Tbilisi, astfel că, în așteptarea veștilor de la mesager, și-au scos șoferul și gărzile de corp la o cină copioasă. Când i-a sunat, intermediarul le-a spus că în cea mai mare parte a drumului de întoarcere a fost urmărit de două mașini, însă a reușit să scape de ele și că a doua zi vor primi înregistrarea cu răspunsurile lui Gociaev.

Plini de nerăbdare, Litvinenko și Felștinski s-au băgat la culcare în paturile lor albe, imaculate. Dar în

dimineața următoare cei doi investigatori au fost treziți de gărzile lor de corp cu vești enervante. Trebuiau să plece din Georgia imediat – la ordinele lui Patarkatsișvili.

— Eu nu plec, i-a informat indignat Felștinski. Aștept niște materiale. Sună-l pe Badri, te rog.

Garda de corp s-a conformat și i-a dat telefonul lui Felștinski. Patarkatsișvili părea sever.

— Veniți imediat la mine, cu lucrurile voastre.

Când Litvinenko și Felștinski au intrat în vila georgiană bogat ornamentată, chipul oligarhului era grav.

— Trebuie să plecați imediat, a zis el. Am informații că viețile voastre sunt în pericol.

Aflase că se ceruse lichidarea celor doi investigatori și nu era timp de pierdut.

Felștinski se simțea demoralizat. Era enervant să fie obligați să se întoarcă exact acum, când erau pe punctul de a auzi povestea lui Gociiaev. Dar apoi i-a venit o idee. Poate că era posibil să fie ridicată înregistrarea de la mesager de șoferul pe care Patarkatsișvili îl trimisese cu ei. Până la urmă, îi dusesese pe ei la întâlnire în ziua precedentă și știa cum arăta bărbatul.

Patarkatsișvili a clătinat din cap.

— Șoferul vostru a dispărut, le-a zis el. V-a adus ieri la hotel și atunci a fost văzut ultima dată. Acum îl

căutam.

Felștinski a încremenit. Dacă șoferul fusese prins de FSB, ar fi putut să spună motivul călătoriei lor la Tbilisi. Nu mai exista niciun dubiu – trebuiau să plece imediat din Georgia. Patarkatsișvili i-a împins într-un jeep care-i aștepta afară și, însoțiți de un convoi de siguranță, s-au îndreptat cu viteză spre aeroport, pentru a se îmbarca în primul avion disponibil.

Întâmplător, următorul zbor în afara Georgiei se îndrepta spre Frankfurt și Felștinski l-a sunat pe Berezovski imediat după ce au aterizat în Germania. I-a spus cu tristețe oligarhului că fuseseră nevoiți să fugă fără înregistrare, dar acum aterizaseră, se simțeau în siguranță și totul era în regulă.

— Este în regulă pentru voi, i-a răspuns Berezovski. Dar șoferul vostru a fost găsit mort.

În ciuda faptului că scăpaseră cu viață, cei doi investigatori nu puteau să scape de dezamăgirea că se întorseseră cu mâna goală. Câteva zile mai târziu însă, emisarii lui Gociaev i-au căutat din nou. Cei doi au fost invitați la o întâlnire în Paris, unde, în holul grandios al unui hotel pe Champs-Élysées, Felștinski a primit un plic în care se afla o declarație scrisă de Gociaev. Când au citit, în sfârșit, povestea omului acuzat că ar fi orchestrat atentatele din Moscova, aceasta era exact

atât de devastatoare pe cât speraseră investigatorii să fie.

Gociaev spunea că era nevinovat și fugise doar pentru că se temea pentru propria viață. A subliniat că el închiriasse camere în blocurile cu apartamente la cererea unui partener de afaceri, care-i spusese că avea nevoie de spațiu pentru a depozita materiale de construcție, iar acum bănuia că acel om lucra pentru FSB. A povestit cum, după a doua explozie, a sunat la poliție pentru a-i avertiza că s-ar putea să existe bombe și în celelalte două clădiri unde partenerul lui îi ceruse să închirieze camere – dar informațiile de la el au fost ignorate și partenerul nu a fost niciodată suspectat. Dacă era adevărat, se părea că lui Gociaev i se înscenase toată povestea.

Litvinenko și Felștinski aveau nevoie de o cale pentru a prezenta publicului noile lor dovezi și comisia independentă a lui Lușenkov era forumul perfect. Politicianul îl convinsese pe un venerat parlamentar și militant pentru drepturile omului, Serghei Kovaliov, să conducă ancheta, oferind credibilitate și independență muncii din cadrul comisiei, în vreme ce Lușenkov era vicepreședinte. Apoi a apelat la alți cinci parlamentari, precum și la doisprezece jurnaliști, avocați și profesori. Iuri Șcekocihin, jurnalistul de investigații care publicase *Rusia explodează* în foileton, în *Novaya Gazeta*

(*Ziarul nou*), era un membru deosebit de activ, iar Trepășkin muncea și el din greu în calitate de avocat investigator al comisiei.

În iulie 2002, timp de două ore, Litvinenko și Felștinski au depus mărturie în fața comisiei, printr-o conferință video, dezvăluind povestea lui Gociaev în fața jurnaliștilor. Audierea a provocat senzație în Moscova. Cum reușiseră aceștia doi să-l găsească singuri pe cel mai căutat om de către FSB, când întregul aparat de siguranță al statului eșuase?

Lui Kovaliov îi era dificil să fie imparțial – subliniind faptul că erau departe de a decide, în interiorul comisiei, dacă responsabili de atentate erau islamiștii ceceni sau FSB-ul –, dar a afirmat că declarația lui Gociaev era „de un interes major” și că trebuia examinată cu atenție. Trepășkin a primit sarcina de a verifica povestea fugarului, pentru că el avea deja acces la dosarele FSB datorită statutului său de avocat al lui Morozova.

La scurt timp după audierea în comisie, Litvinenko a mai venit cu o bombă. A doua carte a sa, *Banda din Lubianka*, documenta cu meticulozitate legăturile lui Putin cu banda Tambov, din Sankt-Petersburg, precum și transformarea FSB-ului într-o organizație criminală – și istorisea ultimele descoperiri din investigația despre exploziile din apartamente, inclusiv declarația lui

Gociiaev. Trepășkin a ajutat cu introducerea ilegală a textului în Rusia, preluând într-o după-amiază umedă de august, pe un nod singuratic al autostrăzii de la Riga, încărcătura unui camion care transporta zece mii de exemplare și ascunzând volumele într-un depozit izolat. În câteva zile, cartea se vindea rapid prin Moscova.

Când Kremlinul a interzis-o și FSB-ul a început să o confiște de la vânzători, Litvinenko a autorizat să fie distribuită gratuit. Exemplarele s-au împrăștiat prin oraș precum focul.

Datorită captivantelor audieri publice desfășurate de comisia lui Iușenkov, teoria că FSB-ul era vinovat de atentatele din apartamente începea deja să câștige teren serios în Moscova, chiar dacă lumea exterioară părea nepăsătoare. Putin simțea, în sfârșit, presiunea. Și în acel moment orașul a fost lovit din nou de un dezastru.

Moscova – octombrie 2002

Într-o noapte din octombrie 2002, în timp ce ninge peste Moscova, aproape o mie de oameni s-au adunat la adăpostul căldurii din teatrul Dubrovka pentru a vedea un renumit musical. Spectacolul – o adaptare a unei povești sovietice tradiționale, ce urmărea aventura arctică a unui băiat orfan – se bucura de un mare succes

și toate biletele erau vândute de fiecare dată. Când luminile s-au diminuat și cortina s-a ridicat, peste patruzeci de teroriști ceceni în haine de camuflaj au luat scena cu asalt. Înainte de a-și expune cerințele într-o înregistrare, militanții au luat ostatici atât întreg publicul, cât și actorii și au umplut sala cu explozibil. Trupele rusești trebuiau să se retragă imediat din Cecenia – sau toată lumea va muri.

Sechestrarea oamenilor a provocat un asediu de trei zile, clădirea fiind înconjurată de ofițeri FSB înarmați. Din Copenhaga, unde se desfășura Congresul Mondial Cecen, Zakaev a apelat la calm. I-a îndemnat pe militanți să-i cruțe pe captivi și „să se abțină de la reacții pripite”. După cincizeci și șapte de ore de captivitate, ostaticii au început să-și dea seama că nu puteau respira. O femeie care stătea la telefon cu stația de radio Echo Moscova a dat vestea lumii de afară.

— Ne gazează! a strigat ea. Toți oamenii sunt în sală. Îi implorăm să nu fim gazați!

În sală era eliberat un opiaceu puternic, eliminând atât răpitorii, cât și pe toți ostaticii lor. Când în clădire s-a lăsat liniștea, FSB-ul a intrat, împușcând în cap de la mică distanță militanții inconștienți. Pompierii și ofițerii de poliție au scos corpurile inerte, în haine de seară, ale spectatorilor pe străzile ninse. Dându-și seama că mulți ostatici se sufocaseră, înghițindu-și

limbile, sau se asfixiaseră cu propria vomă și pentru a ascunde cât mai mult de camerele de televiziune, ofițerii au început să arunce corpurile în autobuze. Și mai mulți s-au sufocat în timp ce morții erau aruncați peste cei în viață.

Militanții împușcaseră doi ostatici în cele trei zile de asediu. Restul victimelor care se adunau în afara teatrului – peste 130 de femei, bărbați și copii – se sufocaseră din cauza gazului eliberat în sală de FSB. Ordinul venise de sus.

— Nu i-am putut salva pe toți, a recunoscut Puțin, într-un discurs televizat în care anunța încheierea atacului, dând vina pe flagelul terorismului internațional.

Apoi Tony Blair l-a sunat pentru a-l felicita pentru modul cum gestionase criza, iar după aceea a făcut o declarație publică, sprijinind decizia de a gaza sala.

— Cei care urmăresc un amestec mortal de fanatism religios și politic n-au niciun scrupul în a lua vieți umane, a spus prim-ministrul britanic. Sper că oamenii vor înțelege imensitatea dilemei cu care s-a confruntat președintele Putin când s-a gândit cum să procedeze, atât în încercarea de a încheia atacul cu pierderi minime de vieți omenești, cât și în recunoașterea pericolelor rezultate din a ceda în vreun fel în fața celei mai recente izbucniri a terorismului din Cecenia.

Președintele Bush a urmat cu o declarație publică de sprijin și articolele din presa internațională au făcut nenumărate asemănări cu evenimentele din 11 septembrie. Putin l-a decorat cu titlul de Erou al Federației Ruse pe șeful FSB care a coordonat operațiunea și și-a consolidat discursul antiislamist, jurând să lovească în „toate locurile unde sunt teroriști, organizatorii acestor crime și susținătorii lor ideologici și financiari”. Zakaev a fost acuzat că a pus la cale atacul și Interpolul a emis un mandat prioritar pentru arestarea sa.

Liderul rebel a fost reținut pentru scurt timp de autoritățile daneze, dar, după plata unei cauțiuni, i s-a permis să se întoarcă în Marea Britanie, moment în care Rusia a cerut imediat guvernului britanic să-l extrădeze la Moscova pentru a fi judecat. Când Berezovski a promis că va finanța lupta legală a lui Zakaev pentru a nu fi trimis înapoi la Moscova, procurorii ruși au solicitat guvernului britanic să-l extrădeze și pe oligarh.

Zakaev era furios că teroriștii loviseră așa de sălbatic în numele Ceceniei, exact în momentele când păreau să obțină achitarea. Dar apoi, când a citit în presa moscovită știrile despre atac, și-a dat seama că anumite aspecte esențiale nu se potriveau.

Pentru început, oamenii care atacaseră erau extremiști cunoscuți, aflați sub supravegherea

constantă a FSB – deci cum putuseră ei să vină în capitală, înarmați până în dinți cu mitraliere și dinamită, și să se adune în exteriorul unui teatru plin, fără a fi interceptați? Din orice direcție se uita, lucrurile nu păreau în regulă. Apoi, în timp ce parcurgea lista celor patruzeci de răpitori, publicată în presa moscovită, ochii i-au căzut pe un singur nume.

Khanpaș Terkibaev era o figură cunoscută în Groznîi, un caracter dubios care își croise drum prin atât de multe celule separatiste, și în Cecenia, și în diaspora, încât liderii regiunii îl bănuiau că lucra ca agent provocator pentru FSB. Când Zakaev și-a întins antenele în Groznîi, a aflat că Terkibaev apăruse la scurt timp după asediu, încercând să se infiltreze într-o altă facțiune separatistă și laudându-se cu rolul jucat în luarea ostaticilor. Povestea oficială era că, atunci când FSB-ul năvălise în clădire, toți militanții fuseseră omorâți – dar se părea că Terkibaev era singurul care scăpase. Dacă era realmente un agent al statului și i se permisesse să scape pentru a-și continua munca, atunci se părea că FSB-ul își lăsase amprente pe o altă atrocitate teroristă în Moscova.

La cererea lui Berezovski, comisia lui Iușenkov a anunțat că își va extinde ancheta, pentru a examina dovezi ale unei posibile implicări a statului în atacul teatrului din Moscova. Zakaev îi transmisese lui

Litvinenko toate informațiile despre Terkibaev, iar acesta se apucase să facă propria anchetă, și când Iușenkov a venit la Londra, în aprilie 2003, dezertorul i-a dat un dosar cu probele pe care le adunase despre cel bănuț a fi agent provocator. Pentru ca ancheta să avanseze, aveau nevoie de cineva care să știe cum să opereze prin perfidele fortărețe rebele din Cecenia și să aibă curajul să meargă după un extremist violent asociat îngrijorător de securitatea de stat. Toată lumea a fost de acord că exista o singură femeie pentru această treabă.

Anna Politkovskaia lucra pentru *Novaya Gazeta*, ziar care, la acea vreme, rămăsese una dintre puținele publicații cu adevărat independente din țară. Jurnalista cu păr sârmos petrecuse ani de zile trimițând mesaje din prima linie din Cecenia și avea o rețea neegalată de surse în teren. Pe durata atacului, s-a folosit de încrederea dobândită în rândurile separatiștilor pentru a intra și a-l intervieva pe liderul răpitorilor, și a pătruns în teatru strigând:

„Sunt Politkovskaia! Sunt Politkovskaia” și apoi a rămas la fața locului pentru a ajuta cu negocierile, transmițând mesajele de la militanți la liniile FSB de afară. Nu exista cineva mai curajos. Când Iușenkov s-a întors la Moscova, i-a dat ei dosarul lui Litvinenko despre Terkibaev și ea s-a apucat de articol. Apoi el a

revenit la comisia lui, care acum verifica legăturile dintre guvern și deja două atrocități, nu numai una, petrecute în capitala Rusiei.

Câteva zile mai târziu, în soarele lunii aprilie, când parlamentarul parca lângă blocul unde se afla apartamentul său și cobora din mașină, trei focuri de armă mute au fost trase. Când a sosit, poliția a găsit un pistol și un amortizor lângă corpul lipsit de viață al unuia dintre cei mai vocali critici ai Kremlinului.

La zece zile după asasinarea lui Serghei Iușenkov, Politkovskaia și-a publicat articolul. Reușise să dea de Terkibaev și-l convinsese să-i acorde un interviu. Ultimul militant rămas în viață după atacul teatrului din Moscova dezvăluise totul.

Terkibaev a confirmat că fusese la teatru. A declarat că îi condusese pe teroriști în sală și ieșise chiar înainte de atac. I-a spus în față lui Politkovskaia că era un agent FSB. Și apoi a mers mai departe decât ar fi putut bănui cineva. A zis că era un consultant al Kremlinului.

Nimeni n-a prea înțeles ce l-a apucat pe Terkibaev să-și ia viața în propriile mâini și să-i povestească totul lui Politkovskaia. La opt luni de la interviu, a fost omorât într-un accident de mașină în Cecenia – dar povestea lui fusese deja difuzată. Dacă ceea ce-i povestise lui Politkovskaia era adevărat, atunci atacul

din Moscova fusese încropit de FSB pentru a-i pune într-o lumină negativă pe rebelii ceceni și a șlefui imaginea de om puternic a lui Puțin, cum apăruse atunci când a jurat că va lovi și el.

Liderii vestici nu ar fi acceptat o asemenea bănuială nici dacă ar fi vrut. Cum ar fi putut să-i dea crezare, când ei deja îl lăudaseră pe Putin pentru cum se ocupase de asediu? Cum ar fi putut să tolereze ideea că guvernul rus ar fi putut iniția atacul, când ei deja justificaseră decizia de a gaza 130 de ruși, ca un răspuns adecvat la acțiunile sângeroase ale teroriștilor islamiști?

În iunie, la două luni după împușcarea lui Lușenkov, Putin era întâmpinat în Marea Britanie într-o vizită de stat. Președintele rus a fost salutat cu douăzeci și una de salve de tun, după care, alături de regină, într-o caleașcă aurită trasă de cai, s-a îndreptat spre Palatul Buckingham. Era începutul a patru zile pe parcursul cărora se vor derula banchete fastuoase organizate de stat, gărzi de onoare și procesiuni regale – prima dată, din 1844, de când țarul Nicolae I venise la Londra, când un șef al statului rus beneficia de o asemenea primire. Presa moscovită, împlânzită bine acum, a transmis euforică: „Președintele Putin se bucură, în Marea Britanie, de o primire cu adevărat demnă de un rege”, scria într-un tabloid. „Nici Boris Elțin și nici Mihail

Gorbaciov n-au avut onoarea de a fi invitați de însăși regina”. Toți analiștii au fost de acord că spectacolul a reprezentat un favor imens pentru speranțele lui Putin de a fi reales în anul următor.

Au existat câteva încercări de a strica petrecerea. Amnesty International și alte grupări pentru drepturile omului s-au străduit să fie mai vocale decât fastul ostentativ, în încercarea de a scoate din nou în evidență rapoartele despre violuri, tortură și ucideri în masă făcute de forțele ruse în Cecenia. Dintre cei care contau însă, nu asculta nimeni.

În Downing Street, Blair și Putin au avut discuții private și au participat la o conferință despre energie în Londra, concentrându-se pe oportunitățile din Rusia pentru companiile britanice, inclusiv planuri pentru o conductă de gaze din Siberia până în Europa de Vest. La sfârșitul vizitei de patru zile, premierul britanic era încântat.

— Conducerea președintelui Putin oferă speranțe atât Rusiei, cât și întregii lumi, a spus el cu entuziasm, după încheierea întâlnirii.

La Moscova, insistența de a căpăta răspunsuri despre implicarea FSB în cele două atentate se atenuase vizibil. Moartea lui Lușenkov fusese recunoscută pe scară largă ca un asasinat politic și puțini oameni erau pregătiți să plătească un preț atât de mare pentru adevăr.

Activitatea comisiei lui încetinise deja, aproape oprindu-se, iar la trei luni după asasinarea sa, moartea a lovit din nou.

Iuri Șcekocihin, jurnalistul de la *Novaya Gazeta* care publicase *Rusia explodează* în foileton, devenind apoi un membru important în ancheta lui Lușenkov, a fost lovit de o boală misterioasă. Pe toată suprafața pielii i-au apărut pete roșii, părul i-a căzut și organele interne au început să-i cedeze. Șaisprezece zile mai târziu, când a murit, autoritățile i-au luat corpul și autopsia a fost realizată în secret la un spital FSB. Familiei sale i s-a spus că a murit din cauza unei reacții alergice, dar a fost interzis accesul acesteia la dosarul său medical, care fusese secretizat.

Cu doi dintre membrii-cheie morți, activitatea comisiei, legată de investigarea atentatelor din apartamente, s-a oprit. Doar Trepașkin își continua căutarea solitară de răspunsuri.

Principalul suspect al FSB se cufundase în beznă, dar Trepașkin se afla într-o permanentă explorare după informații despre Gociaev în dosarele agenției. După explozia de pe strada Gurianova, când murise mama lui Morozova, bazându-se pe descrierea oferită de administratorul blocului, poliția locală realizase un portret al bărbatului bănuțat că plantase bomba. Dar

Trepașkin a observat că fusese repede retras și înlocuit cu o imagine a unui chip complet diferit. Al doilea portret era acum faimos: bărbatul reprezentat fusese repede identificat ca fiind Gociaev și, de când se afirmase că el este creierul atentatelor, imaginea lui apăruse în fiecare ziar și la fiecare post de televiziune. În mod ciudat însă, din dosarele FSB dispăruseră toate copiile portretului original al poliției.

Trepașkin era hotărât să găsească primul desen, așa că a început să caute printre tăieturi vechi din ziare în cazul în care apăruse pe undeva, atunci când fusese dat publicității prima dată. După multe căutări, l-a găsit: pe paginile galbene ale unui ziar din ziua următoare primei explozii era tipărită imaginea unui bărbat cu părul negru, cu ochelari, cu vârsta în jur de treizeci și cinci de ani. Tresărind, Trepașkin și-a dat seama că recunoștea acel chip. Era unul dintre foștii săi colegi de la Lubyanka.

Vladimir Romanovici era un agent FSB specializat în spargerea celulelor cecene din lumea interlopă a Moscovei și făcuse parte din rețeaua coruptă peste care dăduse Trepașkin, înainte de a fi adăugat pe lista de asasinate a URPO. În fața lui se afla, în alb și negru, dovada că bărbatul bănuit inițial că ar fi plantat bomba pe strada Gurianova lucrase pentru FSB.

Nu exista vreo speranță de a-l convinge pe

Romanovici să mărturisească rolul său în atac, din cauză că și el, ca și Terkibaev, fusese ucis într-un accident de mașină. Dar Trepășkin l-a găsit pe administratorul de bloc a cărui descriere fusese folosită pentru a crea schița și l-a întrebat pe care dintre cei doi bărbați îl văzuse realmente. Martorul a confirmat că îl zărise pe Romanovici purtându-se suspect înainte de explozii, dar a mai făcut o dezvăluire uimitoare. La două zile după ce furnizase poliției locale respectiva descriere, a fost reținut de ofițeri de la FSB, care l-au târât într-o cameră de interogare din închisoarea Lefortovo. Acolo i-au arătat o poză a lui Gociiaev și l-au constrâns să declare că acesta era bărbatul pe care-l văzuse.

Era cea mai puternică probă care dovedea că principalului suspect al FSB-ului i se făcuse o înscenare. La procesele celor doi suspecți acuzați de procurori că plantaseră bombele împreună cu Gociiaev, prevăzute să înceapă în octombrie, Trepășkin avea ocazia să prezinte, în numele lui Morozova, descoperirea sa. Dar după zeci de ani în serviciul FSB-ului, știa cum operează acesta și era pregătit pentru necazuri. Ca poliță de asigurare, a predat toate dosarele sale unui ziarist pe care-l știa la Moscova, cu instrucțiunea să le publice dacă pătea ceva înainte de procese.

Și cu o săptămână înainte să înceapă audierile,

Trepașkin a fost arestat. Ofițerii FSB i-au percheziționat mașina și au anunțat că găsiseră o armă de foc ilegală. Trepașkin a insistat că fusese plantată acolo, dar apoi a fost aruncat în închisoare pe baza unei alte acuzații, aceea de „dezvăluire a secretelor de stat”. Avea să rămână închis timp de patru ani.

Jurnalistul a publicat dovezile despre Romanovici așa cum îi ceruse, dar povestea de-abia s-a auzit în presa rusă cu acoperire mai largă. Represiunea condusă de Mihail Lesin asupra mass-mediei adusesse aproape fiecare mare ziar, canal TV și stație de radio sub controlul Kremlinului. Procesele au continuat în secret și fără jurați. Cei doi bărbați acuzați de FSB că săvârșiseră atentatele au fost condamnați la închisoare pe viață.

Cu așa de puțină agitație în presa din Moscova, procesele au fost judecate în spatele ușilor închise și, cum nu era nimeni în parlamentul rus care să preia lupta, pentru liderii mondiali a fost mai ușor ca niciodată să-și continue, împreună cu Puțin, diplomația felicitărilor reciproce. Dar investigația lui Litvinenko începea să facă valuri prin alte sedii. Din centrul lor verde-auriu de pe malurile Tamisei, observatorii MI6 pentru Rusia erau atenți.

VII

Londra – 2003–2004

Şeful cărunt şi în costum negru de la operaţiuni muncea pentru serviciul secret de informaţii al Marii Britanii de la treizeci de ani. Asta avea în comun cu majoritatea colegilor săi cărunţi şi în costume negre: cu toţii terminaseră şcoala la Oxford şi Cambridge şi toată viaţa lor adultă fusese înghiţită de serviciul secret. Spionii trebuiau să se integreze şi, din acest motiv, când treceau pe coridoare, toţi aveau nişte feţe uniforme. Era amuzant să fii ales să serveşti regina şi ţara în virtutea faptului că nu ieşezi cu nimic în evidenţă – dar asta era natura serviciului. Şi toţi de la River House ştiau prea bine că numai aspectul reprezenta ceva prin care nu erau remarcaţi.

Sediul MI6 din Albert Embankment 85 găzduia unele dintre cele mai capabile minţi din ţară. Bărbaţii şi femeile care lucrau acolo aveau sarcina de a colecta şi analiza cantităţi imposibile de informaţii despre starea lumii, ajutând guvernul să promoveze interesele britanice şi, cel mai critic, să protejeze naţiunea de ameninţări. Treaba lor era să ştie totul – şi să afle despre tot restul.

Şeful de la operaţiuni spionase peste tot în lume în

interesul Marii Britanii, apoi se întorsese la Londra pentru a se alătura nenumăraților birocrați. Noua lui poziție includea supravegherea afacerii tot mai complicate de aflare de informații despre Rusia și nu-i plăcea cum mergeau lucrurile la Moscova. Problema era că nimeni din guvernul central nu voia să audă.

După 11 septembrie, din ce în ce mai multe resurse de la siguranța națională erau înghițite de ceea ce el descria în privat ca fiind „burta nesătulă” a antiterorismului și departamentul pentru Rusia trebuia să se descurce cu tot mai puține resurse. Bugetele erau reduse, experții țării erau mutați pentru a monitoriza Orientul Mijlociu și, pe măsură ce clădirea se umplea cu vorbitori de arabă, urdu și paștună, tot mai puțini recruți erau rusofoni. Din punctul de vedere al siguranței, guvernul central se concentra doar pe protejarea publicului de un atentat islamist major pe teritoriu britanic, astfel că era o luptă constantă să-i convingă pe cei de la Whitehall să cheltuiască bani pe culegerea de informații în Rusia. Șeful de la operațiuni nu putea să-i învinovățească de faptul că se concentrau pe pericolul clar și prezent reprezentat de Al Qaeda, dar el era cu ochii pe orizontul de la Moscova, unde nu avea niciun dubiu că se forma o furtună mortală.

El și colegii lui adunaseră informații despre atentatele de la Moscova și observaseră cu un real

interes munca lui Litvinenko. Erau pe cât se poate de siguri, fără a intercepta o mărturisire directă, că Putin fusese implicat în atentate. Iar acest fapt împreună cu represiunea exercitată asupra presei de noul președinte, cu atacul său asupra tinerelor mecanisme democratice din Rusia și cu reprimarea brutală a separatismului cecen erau aspecte care se adăugau la imaginea în curs de dezvoltare a unei noi și alarmant de nemiloase autocrații. Iar pentru șeful de la operațiuni era foarte clar că primirea globală a lui Putin era greșită. Informațiile din surse apropiate Kremlinului indicau că bărbatul din interior nu simțea decât ură față de Vest. Poate că astăzi zâmbea și strângea mâini, dar ce punea la cale pentru mâine?

Nu exista nicio îndoială că Putin se folosea de asasinat țintite pentru a reduce la tăcere criticii de acasă, dar ceea ce-l îngrijora cu adevărat pe șeful de la operațiuni erau dovezile că președintele rus pregătea terenul pentru o campanie și mai mare de crime. Informațiile sosite de la posturile de supraveghere și de la sursele britanice din Rusia arătau că Putin supraveghea personal un program prin care armele de distrugere în masă din epoca sovietică erau adaptate pentru a fi folosite împotriva dușmanilor individuali ai statului.

În 1993, când semnase Convenția Armelor Chimice,

Rusia promisese că va distruge arsenalul său de patruzeci de mii de tone de arme chimice și biologice, dar MI6 știa de ani de zile că această promisiune nu era îndeplinită de Kremlin. Încercările de a folosi stocurile pe câmpul de luptă fuseseră abandonate după ce se dovedise că substanțele chimice transmise prin aer puteau fi deviate prea ușor de vreme, ceea ce le făcea iremediabil de imprecise ca arme de război, în vreme ce virusurile și bacteriile din arsenalul biologic nu reacționau bine când erau lansate prin aer și aterizau cu tam-tam. Dar observatorii Rusiei studiau ce se petrecea într-un laborator top-secret al FSB-ului din afara Moscovei, unde era evident că armata de oameni de știință militari ai statului progresa rapid cu dezvoltarea unei suite de arme chimice, biologice și nucleare care să fie folosite în asasinate țintite.

Folosirea otrăvurilor elaborate pentru a elimina dușmanii statului se găsea de mult în manualul KGB-ului, dar acest nou program, dezvoltat de FSB sub egida lui Puțin, era mult mai sofisticat. Neurotoxinele, bacteriile mortale și otrăvurile radioactive ce erau perfecționate în laborator se creau pentru a omorî fără urme. Puteau fi administrate oral, cu spray-uri sau sub formă de vapori și declanșau cancere galopante, atacuri de cord sau cedarea mai multor organe, permițând echipelor de asasini ale FSB-ului să elimine o țintă

facând să pară că aceasta fusese, pur și simplu, răpusă de o boală subită sau că murise din cauze naturale. Părea puțin probabil că Putin depunea atâtea eforturi doar ca să facă un pic de curățenie în curtea lui. Președintele rus se pregătea, probabil, pentru ceva major.

Șeful de operațiuni simțea că între evenimentele din 11 septembrie și fuga lui Berezovski și a găștii lui de disidenți în Marea Britanie fusese o sincronizare tare nefericită. Marea Britanie nu mai fusese atentă exact când apăruseră pe terenul propriu toate problemele Rusiei. Dar orice necaz aduce și ceva bun – și sosirea noilor refugiați politici ruși la ușa River House făcea recrutarea mult mai ușoară în aceste momente, când aveau bugetele reduse.

Printre cei mai tari dintre nou-veniți se afla Litvinenko. Dezertorul nu doar că avea cunoștințe recente despre impenetrabila agenție pentru siguranța statului, dar mai era și plătit de Berezovski să caute surse și să descopere piste noi în Moscova. Cei care monitorizau Rusia voiau să participe și ei la această acțiune. Așa că pe la jumătatea lui 2003, Litvinenko a fost abordat de un bărbat grizonant într-un costum negru care voia să afle dacă era pregătit să ajute țara căreia-i spunea acum acasă. Când fusese acceptat în Marea Britanie și primise azil politic, dezertorul fusese

interogat în amănunt, dar MI6 voia acum să-l aducă în serviciu activ, în poziția de consultant pentru relațiile dintre Kremlin și crima organizată.

Litvinenko a profitat de șansă. Noua sa legătură s-a prezentat ca fiind Martin și i-a dat un telefon codat. Cei doi au început să se întâlnească în mod regulat în locuri extrem de comune, precum cafeneaua din subsol, de la Waterstones, din Piccadilly. După ce și-a dovedit valoarea, dezertorul a fost informat că va primi un salariu de 2000 de lire sterline – un supliment frumușel la venitul pe care-l avea din munca sa pentru Berezovski. Și acum nu mai era un detectiv privat care urmărea *vendetta* personală a unui oligarh furios. Aleksandr Litvinenko lucra pentru regină și țară.

Berezovski era furios din cauza refuzului celor din Vest de a recunoaște public dovezile adunate de investigatorii săi împotriva lui Puțin. Dar noul rol al lui Litvinenko în MI6 era încurajator și chiar în cazul în care Kremlinul reușea să ascundă adevărul în legătură cu atentatele din apartamente, oligarhul avea și alți ași în mânecă.

Devenise principalul finanțator al unui proiect de transcriere a unui set de înregistrări secrete cu Leonid Kucima, președintele pro-Kremlin al Ucrainei, care fusese surprins în timp ce pune la cale diverse crime,

inclusiv răpirea și asasinarea unui jurnalist disident. Fosta sa gardă de corp înregistrase clandestin sute de conversații ale lui Kucima și le dăduse publicității. Scandalul casetelor, cum ajunsese să fie cunoscut, trezise valuri de proteste în Ucraina și punea bazele pentru Revoluția Portocalie, care va duce la căderea de la putere a favoritului lui Putin de la Kiev. Înregistrările mai conțineau și referințe dezastruoase cu privire la legăturile președintelui rus cu importante grupări ale crimei organizate, inclusiv cu banda Tambov din Sankt-Petersburg, și Berezovski i-a cerut ajutorul lui Litvinenko pentru a pune cap la cap materialele.

Asta se potrivea la fix cu munca depusă de dezertor pentru MI6. Intermediarii lui Litvinenko îl trimiseseră să îi ajute pe colegii din diferite servicii de informații europene care cercetau legăturile dintre Kremlin și găștile din crima organizată rusă, care își întindeau tentaculele în Vest. A început să transmită oficialilor din Spania și Italia informațiile aflate din înregistrările cu Kucima și – din propriile lui investigații – cele despre legăturile lui Putin cu mafia.

Între timp, Zakaev, care încă mai săpa după informații despre atentatele din Moscova și cerceta implicarea FSB-ului în cele două atacuri teroriste, dar și în abuzurile rușilor, în Cecenia, privind drepturile

omului, i-a cerut sprijinul lui Litvinenko. De când Anna Politkovskaia se ocupase de povestea cu Terkibaev, liderul rebel și dezertorul FSB deveniseră admiratori ai acesteia și au convins-o să-i ajute să caute probe noi la Moscova și Groznîi. Scopul era să încerce să adune suficiente dovezi despre complicitatea lui Putin în atacuri, pentru a aduce cazul la Curtea Penală Internațională.

În timpul acestor strădanii, Berezovski și Zakaev aveau o altă luptă de dus cu Kremlinul. Guvernul rus insista cu solicitarea ca ambii exilați să fie extrădați la Moscova pentru a fi judecați – Zakaev, pentru rolul de la atacul teatrului, și Berezovski, pentru acuzații de delapidare. Evenimentele recente le dovediseră că era o chestiune de viață și de moarte să reziste în fața acestei solicitări.

După ce exilații au ajuns în Marea Britanie, amenințările au început să curgă aproape imediat. Litvinenko a fost primul care a primit un telefon de amenințare. Provenea de la un fost coleg din URPO, care fusese instruit să livreze un mesaj: Litvinenko trebuie să se întoarcă imediat în Rusia sau va muri.

— Dacă nu te întorci de bunăvoie, ori vei fi adus înapoi într-un sac de plastic, ori vei fi împins sub un tren, a zis bărbatul.

Litvinenko și-a păstrat calmul.

— Este o ofertă foarte tentantă, a răspuns el, dar refuz.

Următorul avertisment a venit prin Trepășkin. La puțin timp după publicarea cărții *Rusia explodează*, după ce s-a întâlnit cu o sursă ce avea legături la nivel înalt în FSB-ul din Moscova, anchetatorul i-a trimis în grabă un e-mail lui Litvinenko. „A declarat că tu ești «condamnat» la eliminare extrajudiciară, ceea ce înseamnă că vei fi clar omorât, mai ales după ultima carte pe care ai publicat-o”, l-a avertizat Trepășkin.

Avertismentele au continuat, dar Litvinenko n-a fost prea îngrijorat. La câteva luni după sosirea la Londra, făcuse o cerere către Ministerul de Interne pentru ca întreaga lui familie să primească azil politic și cererea fusese acceptată. Asta însemna că nu va putea fi niciodată extrădat în Rusia, indiferent cât îi înfuria asta pe foștii lui colegi. Le-a spus prietenilor săi că niciodată nu se simțise așa de protejat cum se simțea pe teritoriul britanic.

Apoi a venit rândul lui Berezovski. În martie 2002, la o lună după ce a ținut conferința de presă unde anunța descoperirile lui Litvinenko despre atentatele din apartamente, a sosit prima dintr-o serie de scrisori otrăvite din Rusia. Scrisoarea era semnată cu pseudonimul Petru Petrovici și adresa expeditorului

era cimitirul Highgate, din Londra. Includea un citat puțin cunoscut din filosoful francez Michel de Montaigne – „*Nu există loc pe pământ unde moartea să nu ne găsească*” – și-l avertiza: „*Încearcă să înțelegi că tot ceea ce ai făcut în ultima vreme vă apropie tot mai mult de moarte pe tine și pe rudele tale*”.

Berezovski a răspuns superficial, trimițând scrisoarea și un răspuns adresat direct lui Putin la *Kommersant*, ziarul pe care cândva îl deținuse la Moscova. „*Prețiozitatea scrisorii tale face să fie evident, dragă domnule, că ești serios dependent de domnul Hexogen*”, îi scria el președintelui rus, cu o aluzie la substanța chimică explozibilă folosită în atentatele de la Moscova. „*Hexogenul corupe la fel de mult – aș îndrăzni să spun că mai mult chiar – precum cocaina și banii. A sosit momentul să te vindeci*”. Editorii ziarului au refuzat să-și asume riscul să publice avertizarea originală sau răspunsul provocator al lui Berezovski –, dar fluxul de scrisori amenințătoare din Rusia a continuat să aterizeze pe preșul oligarhului.

„Petru Petrovici își încurajează clienții să-și imagineze scenarii colorate cu propria lor moarte: senzațiile, durerea, panica, neputința, suferința celor dragi”, suna una dintre amenințări. După cum a spus Vladimir Puțin: „Oligarhii își petrec întreaga viață pregătindu-se, pregătindu-se, pregătindu-se... doar ca

să-și întâmpine moartea nepregătiți”.

La început, Berezovski nu a fost tulburat de ceea ce i se părea a fi un potop de vorbe goale din partea Kremlinului. Era destul de narcisist încât să se considere pe jumătate nemuritor și dezvoltase o pasiune aproape obsesivă pentru sistemul de justiție britanic, așa că era convins că tribunalele îl vor apăra de citațiile de la procesele din Moscova. Cât timp rămânea în Marea Britanie, era în siguranță. Nici măcar Putin nu ar fi fost atât de neobrăzat, încât să înceapă să-și lichideze dușmanii pe teritoriul unei alte puteri străine.

Apoi însă, cei însărcinați cu siguranța oligarhului au primit un pont – în Rusia se punea în mișcare o acțiune concretă pentru a-l ucide pe Berezovski. Și nu va fi un asasinat convențional: planul era să-l otrăvească în Marea Britanie folosind substanțe radioactive dezvoltate în laboratorul FSB din afara Moscovei. Pontul a venit de la o sursă bine plasată, cu legături serioase în FSB și, deși nu putea fi verificată, amenințarea era mult prea periculoasă pentru a fi ignorată. Echipa de securitate a oligarhului a făcut rost de un detector Geiger și a început să verifice nivelul de radiații de fiecare dată când urca în mașină ori intra în casă sau birou.

Și exact atunci, chiar după ce Berezovski acuzase

public FSB-ul că era implicat în atacul teatrului din Moscova și în timpul desfășurării pregătirilor din ce în ce mai ample pentru vizita de stat a lui Putin la Whitehall, a început să se năruie siguranța de care se bucurase în Marea Britanie. În martie 2003, cererea lui pentru azil politic, depusă la scurt timp după sosirea sa în țară și întemeiată pe faptul că viața lui era în primejdie în Rusia, a fost respinsă de Ministerul de Interne. Și în săptămâna următoare oligarhul a fost arestat.

Detectivii de la Scotland Yard i-au adus pe Berezovski și Iuli Dubov la un interogatoriu, în numele procurorilor de la Moscova care solicitau extrădarea lor pentru presupusa delapidare de la Logovaz. Ambii bărbați au insistat că acuzațiile de fraudă erau pe criterii politice și li s-a permis să plece din arest pe o cauțiune de 200 000 de lire sterline, plătită de Stephen Curtis și Tim Bell, omul lui Berezovski pentru relații publice. Dar la începutul lui aprilie erau programați să apară în fața magistraților din strada Bow, pentru o audiere de extrădare. Dintr-odată, amenințările din scrisorile otrăvite deveneau reale.

Dacă în luna următoare judecătorul hotăra să-l extrădeze pe Berezovski, oligarhul va fi complet la mila Kremlinului. N-avea nicio îndoială că Putin îl voia mort – dar Berezovski trebuia să demonstreze acest

lucru ca să aibă vreo speranță să rămână în Marea Britanie. Avocații lui pregăteau în grabă apelul pentru refuzul cererii de azil, dar îi spusese că teancul de scrisori de amenințare nu era bun de nimic fără a ști cine le-a trimis. Trebuia să facă rost de probe clare care să dovedească legătura directă dintre amenințări și statul rus. Dar cum?

Într-o dimineată, când oligarhul învârtea problema pe toată părțile, a apărut figura uriașă a lui Iuri Felștinski.

— Am primit o scrisoare de la FSB în care sunt amenințat cu moartea, i-a zis Berezovski istoricului. Vrei să o citești?

— Bineînțeles! Felștinski a luat scrisoarea în mâinile lui mari și, când a parcurs conținutul, și-a arcuit sprâncenele într-o expresie de recunoaștere. Boris, a zis el cu empatie. Eu am mai citit scrisoarea asta.

— Este imposibil, a zis tăios Berezovski.

Dar istoricul a fost foarte ferm. A zis că Oleg Kalughin, un important general KGB care se mutase în Statele Unite și acum trăia sub protecția CIA în Washington, îi arătase aceeași scrisoare. Cea primită de Kalughin în decembrie trecut semăna izbitor cu cea pe care o citea acum – făcea referință la Petru Petrovici și includea același citat din Montaigne –, singura diferență fiind adresa expeditorului, care, de această

dată, era a unui mare cimitir public din Washington, în loc de Londra.

Berezovski și-a sunat imediat avocații. Faptul că un alt dușman al statului rus primise o amenințare aproape identică era cu siguranță dovada că ambele scrisori proveneau din aparatul de securitate al Kremlinului. Avocatul său a cerut unui expert să examineze conținutul tuturor scrisorilor primite de Berezovski și de Kalughin, pentru a identifica asemănările și a deduce de unde proveneau. Și apoi, în ajunul datei procesului, lui Berezovski i-au sosit informații proaspete de la Moscova.

Echipa de securitate a oligarhului primise un pont că FSB-ul trimisese un asasin care să-l omoare pe Berezovski când va apărea la audierea pentru extrădare. Asasinul plătit se va afla lângă culoarul din galeria publică a Curții magistraților din strada Bow, pregătit să lovească atunci când va intra Berezovski. Arma letală era un stilou cu vârful otrăvit.

Informația era suficient de detaliată pentru a fi transmisă celor de la Scotland Yard, care, în dimineața audierii, au trimis detectivi în haine civile la tribunal. Ofițerii au așteptat până când galeria publică s-a umplut, iar apoi l-au prins discret pe presupusul asasin, l-au scos din clădire și mai târziu a fost deportat.

Încurajat de această justificare din al doisprezecelea ceas, oligarhul a intrat în tribunal într-un costum negru perfect și cu o cravată din mătase mov, flancat de gărzile sale de corp.

— Trăiește cu teama de a fi asasinat de cei loiali guvernului rus, a declarat în tribunal avocatul oligarhului, descriind cazul procurorilor moscoviți ca fiind o înșelăciune motivată politic.

Judecătorul Timothy Workman a fost de acord să-l elibereze din nou pe cauțiune pe Berezovski, pe parcursul reanalizării cererii de azil politic.

Oligarhul a ieșit din tribunal entuziasmat, cu o mască pe chip gen Vladimir Puțin, adoptată pentru a înfrunta hordurile de jurnaliști de afară. Coloana sa de mașini s-a îndreptat spre hotelul Meridien, din Piccadilly, unde a susținut una dintre conferințele sale de presă cu legătură directă, prin satelit, cu Moscova. Scotland Yard îl instruisese clar să nu menționeze tentativa de asasinat dejucată din strada Bow, dar el abia și-a putut ascunde bucuria când a declarat în fața încăperii pline că era recunoscător pentru faptul că locuia într-o țară cu un sistem judiciar „cu adevărat independent”, o țară în care cererea pentru ca el să fie extrădat avea „zero” șanse de succes.

Între timp, avocații lui Berezovski dețineau acum dovada unui complot de asasinare real, pentru a-i

susține apelul pentru azil. Au trimis Ministerului de Interne o declarație de la Iuri Șvets, expertul pe care-l angajaseră să examineze scrisorile de amenințare – un dezertor KGB aflat în Statele Unite, care se antrenase cu Putin la academia securității de stat din Leningrad. Șvets a afirmat că, în opinia lui de profesionist, scrisorile erau „un avertisment clar că Berezovski va fi ucis chiar pe teritoriul altui stat, dacă nu va înceta să provoace regimul rus și, mai ales, FSB-ul. Ținând cont de importanța aproape patologică pe care conducerea rusească și serviciile de securitate i-o acordau lui Boris Berezovski, nu era deloc exagerată afirmația că putea fi asasinat ușor în Marea Britanie”, a concluzionat acesta.

În septembrie 2003, secretarul de stat de la Interne, David Blunkett, i-a acordat lui Berezovski azil politic. Guvernul rus a reacționat furios la mișcare, acuzând Marea Britanie că nu respectă statul de drept, și a subliniat că nu va renunța la procedurile de extrădare în cazul oligarhului.

Scotland Yard l-a informat în privat pe judecătorul Workman despre pericolul privind viața lui Berezovski dacă audierile ar fi continuat în strada Bow. Acesta a respins cererea de extrădare – hotărând că, prin decizia guvernului de a-i acorda azil lui Berezovski, procedura devenise lipsită de obiect.

Câteva săptămâni mai târziu, în fața aceluiași

judecător, a ajuns și cererea de extrădare pentru Zakaev. Guvernul rus acumulasе până atunci treisprezece acuzații împotriva liderului rebelilor, inclusiv omucidere și răpire. Dar cazul procuraturii s-a destrămat atunci când un martor-cheie a apărut și a depus mărturie în proces că fusese torturat să semneze o declarație care-l implica pe Zakaev. Judecătorul a respins cererea de extrădare, considerând că aceasta era motivată politic și că Zakaev risca să fie tratat inuman în Rusia.

— Am ajuns la inevitabila concluzie că, dacă autoritățile sunt pregătite să recurgă la a tortura martorii, există un mare risc ca și domnul Zakaev să fie supus torturii, a declarat judecătorul Workman. Ar fi nedrept și opresiv ca domnul Zakaev să fie judecat în Rusia.

Salutând hotărârea ca fiind o „mică victorie”, liderul rebelilor s-a folosit de momentul său în lumina reflectoarelor pentru a spune ziariștilor că nu se va odihni până când Putin nu va fi judecat la Curtea Penală Internațională pentru atrocitățile săvârșite împotriva poporului cecen.

Kremlinul a răbufnit la aflarea deciziei din instanță. Un purtător de cuvânt a spus că hotărârea reflecta „politicile de dublu standard pe care le știau din perioada Războiului Rece”, acuzând guvernul britanic

că găzduiește extremiști și amenințând să se retragă din cooperarea cu Londra legată de lupta împotriva terorismului. Diplomații s-au chinuit să explice că guvernul nu avea nicio putere peste hotărârile instanțelor, dar ideea nu era nicidecum una pe care Putin să o accepte cu ușurință.

Cei trei oponenți care duceau cea mai aprigă luptă contra Rusiei erau acum de neatins de procurorii moscoviți. Dacă voia să pună capăt provocărilor lor perseverente, Kremlinului îi rămânea doar opțiunea măsurilor extrajudiciare.

Pe măsură ce atacurile oligarhului la adresa Kremlinului deveneau tot mai puternice, lui Stephen Moss îi era tot mai incomod să lucreze pentru Berezovski. Avocatul s-a retras și mai mult când s-a apropiat data ultimei plăți pentru Sibneft, iar când prietenii l-au întrebat ce-l necăjea, a mărturisit că-i era teamă. N-a spus de ce, dar credea că viața sa putea să fie în pericol.

Cât timp Berezovski se lupta contra extrădării, Moss a plecat din țară cu soția și copiii săi, într-o bine-venită vacanță în Italia. Curând după respingerea cazului împotriva oligarhului, de judecătorul Workman, Moss a sosit acasă și părea mai relaxat și mai bucuros în după-amiaza petrecută la cursele din Surrey cu un mic

grup de prieteni. Trei zile mai târziu era mort.

Vestea că Moss murise, la vârsta de patruzeci și șase de ani, din cauza unui atac subit de cord, a provocat îngrijorare în cerul lui Berezovski. Prietenii avocatului bănuiau că acesta fusese asasinat și temerile lor s-au adâncit când au auzit că i-a fost spartă casa la puțină vreme după moartea sa. Se aflase că intrușii nu se atinseseră de nicio valoare a familiei, dar luaseră calculatoarele avocatului. Și, exact când încerca să afle ce secrete ar fi putut fi păstrate pe hard-disk-urile partenerului său, Stephen Curtis a început să primească telefoane amenințătoare din Rusia.

— Curtis, unde ești? a spus un bărbat cu un pronunțat accent rusesc, într-un mesaj vocal. Suntem aici. În spatele tău. Te urmărim.

Mesajele au continuat să vină, în ciuda schimbării frecvente a numărului de telefon al lui Curtis. A angajat o echipă de gărzi de corp și a amenajat o cameră de urgență în castelul Dorset. Avocatul avea mai multe motive decât majoritatea din cerul lui Berezovski să-și păzească spatele: era deja profund implicat în afacerile periculoase ale unui alt oligarh care se pusese rău cu Puțin.

Mihail Kodorkovski era proprietarul companiei Lukos, gigantul petrolier în valoare de 15 miliarde de dolari, datorită căruia ajunsese cel mai bogat om din

Rusia, și arestarea sa, din octombrie 2003, dovedise că nimeni nu era suficient de mare pentru a nu putea fi doborât de Kremlin. Greșeala fatală pentru cariera magnatului din petrol fusese că, la o întâlnire publică, îl provocase pe Putin privitor la corupția din interiorul guvernului. Și astfel, în baza unor acuzații false de fraudă, a ajuns într-un lagăr de muncă din Siberia, unde avea să stea zece ani. În timp ce proprietarul Lukos fumega din spatele gratiilor, a căzut în sarcina lui Curtis, avocatul cu vechime al lui Kodorkovski, să încerce să salveze compania.

Kremlinul înghețase toate acțiunile gigantului petrolier și lovise cu impozite retroactive devastatoare, amenințând să-i șteargă cu o singură lovitură aproape întreaga valoare. Curtis și-a unit forțele cu unul dintre cofondatorii companiei, Iuri Golubev, care după arestarea lui Kodorkovski venise la Londra, și cei doi bărbați duceau o luptă de ariergardă pentru a apăra compania Lukos de atacurile guvernului rus.

În același timp, Curtis îl ajuta pe Fomicev să plaseze cele 1,3 miliarde de dolari pe care Boris și Badri le primiseră de la Roman Abramovici într-o rețea amețitoare de fonduri și investiții offshore – păstrând detaliile în memoria sa fotografică, pentru a evita urmele pe hârtie. Făcea mai mulți bani decât oricând de pe urma clienților săi ruși și dobândise obiceiul lui Scot

Young de a sparge zeci de mii de lire sterline pe noapte pe șampanie de fițe și dansuri din buric la separeu, în saloanele VIP din exclusivistele cluburi de noapte din Londra. Dar creșterea averii sale venea la braț cu un nivel sufocant de stres.

Nervii lui Curtis – și manierele lui – cedau. Nu mai era nordicul jovial și relaxat care se alăturase cercului lui Berezovski, devenise tot mai iritat și arogant pe măsură ce presiunea creștea și mesajele de amenințare erau tot mai frecvente. Și, în ianuarie 2004, un incident bizar i-a agravat temerile.

Într-o noapte friguroasă de ianuarie, în pitorescul sat Hertfordshire din Furneux Pelham, Robert Workman, un locotenent-colonel veteran din al Doilea Război Mondial, în vârstă de optzeci și trei de ani, a deschis ușa căsuței sale unui vizitator misterios. Bărbatul din pragul ușii avea la el o pușcă cu țeava retezată și a tras, de aproape, un singur foc. Sătenii se așezau confortabil pentru noapte, în căsuțele lor de lemn, astfel încât cadavrul colonelului a zăcut până dimineața. Când a fost găsit, asasinul dispăruse de mult în întuneric.

Aproape zece ani, asasinatul petrecut în cel mai somnoros cotlon din comitate a rămas un mister nerezolvat și a uluit sătenii din Fruneux Pelham. Nimeni nu-și putea da seama cine ar fi putut să aibă un

motiv să-l omoare pe veteranul în vârstă. Totuși, în timp ce se chinuia să dea de capăt crimei, poliția din Hertfordshire a făcut o legătură. Locotenent-colonelul Workman avea același nume de familie cu bărbatul care ar fi fost o țintă mult mai probabilă: judecătorul de la extrădări care înfuriase recent Kremlinul prin refuzul de a-i trimite înapoi, la Moscova, pe Berezovski și pe Zakaev. Judecătorul Workman, care locuia în comitatul vecin, Berkshire, a fost avertizat de polițiști că el e posibil să fi fost victima intenționată a asasinatului.

Când Berezovski a auzit de asasinat, n-a avut nicio îndoială că fusese o încercare de mântuială a Kremlinului de a se răzbuna pe judecătorul care garantase un refugiu sigur pentru el și pentru Zakaev în Marea Britanie. Până la urmă, membrii puterii justiției din Rusia care refuzau să se supună voinței lui Putin se puteau foarte bine trezi de partea greșită a unei puști cu țeavă scurtă: așa își condamnase președintele dușmanii pentru infracțiuni false, cu ușurință. Dacă era un asasinat sponsorizat de stat, nu se dovedise unul prea sofisticat, dar poate fusese angajat vreun golan local pentru treabă și încurcase ținta. Șvets, fostul om al KGB-ului, scrisese în raportul său de expert, în sprijinul cererii pentru azil a lui Berezovski, următoarele: „Relațiile apropiate dintre FSB și crima organizată din Rusia reprezintă o realitate.

Un ofițer FSB de rang inferior poate instrui un criminal profesionist cum să omoare pe oricine în Marea Britanie și va face asta fără a lăsa urme pe hârtie”.

Ani mai târziu, asasinul veteranului a fost, în sfârșit, prins. Numele lui era Christopher Docherty-Puncheon, un vânător local de șobolani, închis pentru o altă crimă, care i-a povestit colegului de celulă că el îl împușcarea pe locotenent-colonelul Workman. A declarat că fusese un asasin plătit și că-l omorâse pe colonel pentru bani. În noiembrie 2012, Docherty-Puncheon a fost condamnat pentru această omucidere – dar n-a dezvăluit niciodată cine l-a plătit.

Cercul lui Berezovski a fost tulburat de asasinat. Curtis, care primea telefoane de amenințare tot mai frecvente și era sigur că mașina îi era filată, era deja îngrozit. În februarie 2004, era suficient de speriat încât să abordeze Serviciul național de informații penale din Marea Britanie și s-a oferit să devină informator, cerând, la schimb, protecția guvernului. A fost repartizat unui agent și s-a întâlnit cu funcționarul respectiv de două ori, pentru a discuta ce știa despre activitățile clienților săi ruși din Londra. Dar temerile lui nu s-au diminuat. La sfârșitul lunii, Curtis îi spunea unui prieten:

— Dacă pățesc ceva în următoarele câteva săptămâni, nu va fi un accident.

O săptămână mai târziu, într-o seară de primăvară senină, pe 3 martie 2004, s-a urcat în Agusta, noul său elicopter cu șase locuri, pe heliportul Battersea, și s-a ridicat în cerul Londrei, îndreptându-se spre castelul său din Dorset. Când elicopterul se apropia de aeroportul Bournemouth, după aproximativ jumătate de oră, a început să plouă ușor. În timp ce pilotul le solicita celor de la controlul traficului aerian permisiunea să aterizeze, elicopterul a căzut dintr-odată spre stânga, plonjând vreo sută douăzeci de metri. Pilotul s-a chinuit să recâștige controlul, dar motorul pierdea din putere și botul Agustei a continuat să cadă, ajungând cât era de lung pe câmp și ridicând în aer o minge de foc înaltă de nouă metri. Atât Curtis, cât și pilotul lui, în vârstă de treizeci și patru de ani, au murit pe loc.

Poliția locală a determinat repede că nu aveau nimic de investigat acolo. Ancheta judiciară de rutină, deschisă pentru a depista cauza morții, a hotărât că prăbușirea a fost un accident – deși medicul legist a declarat că acest caz avea „toate ingredientele pentru un thriller de spionaj”. În ciuda insistențelor publice care afirmau că moartea lui Curtis nu era suspectă, observatorii pentru Rusia din River House se ocupau de caz.

Spionii de la MI6 adunaseră informații care sugerau

că atât Curtis, cât și Moss ar fi putut fi asasinați și au cerut ajutorul colegilor din Statele Unite. Asemenea cereri sunt trimise prin fax de către funcționarii, verificați de securitate, de la Ambasada Statelor Unite din Londra și răspunsurile vin pe aceeași cale. Serviciile de spionaj ale Statelor Unite au confirmat că aveau în bazele lor de date secrete informații care legau ambele morți de Rusia și le-au împărtășit colegilor din Londra. Spionii americani spuneau că informațiile sugerau o „puternică” implicare rusească în decese – mai ales în cazul lui Curtis.

Problema era că informațiile veneau din aceleași surse și posturi de urmărire care ofereau un portal crucial în dezvoltarea substanțe otrăvitoare chimice și biologice, în laboratorul din afara Moscovei, și era imposibil să le folosească fără a da de gol întreaga rețea. Asta ar fi anihilat orice șansă pe care ar fi avut-o spionii de a fi în avans față de strategia pe termen lung a lui Putin – așa că informația a rămas ascunsă.

Berezovski și anturajul său au apărut în număr mare la înmormântarea avocatului din Dorset. Trăsura în care se afla sicriul, trasă de cai cu pene pe capete și împodobită cu un buchet de flori albe care formau cuvântul TATI, era precedată de un grup de valeți în fracuri și cu jobenuri. Curtis fusese bine pregătit pentru acest moment. Planificase fiecare detaliu, până la

artificiile care explodau peste golf, în timp ce deasupra, în turnul castelului lui, flutura drapelul Marii Britanii.

Berezovski era devastat de moartea avocatului său.

— A fost omorât, i-a spus el lui Dubov, cu ochii negri sclipind de furie. Știu sigur că a fost un asasinat.

Dubov era mai circumspect. Din experiența lui, Berezovski era 100% sigur pentru fiecare idee care-i trecea inițial prin cap. Dar nici nu putea să spună că-i plăcea prea mult poziția autorităților britanice. Relațiile diplomatice, și așa slăbite, ar fi fost complet distruse de cea mai vagă aluzie la vreo implicare rusească, exact când guvernul britanic se chinuia să se pună bine cu Moscova, în urma șirului de extrădări respinse. Părea puțin probabil că va ști cineva cu siguranță cum muriseră Moss și Curtis cu adevărat.

La mai puțin de două săptămâni de la accidentul cu elicopterul din Bournemouth, Putin a câștigat din nou alegerile, cu 71,9% din voturi. Tony Blair l-a sunat direct pe președintele rus pentru a-i transmite felicitări călduroase referitor la victoria zdrobitoare, ignorând acuzațiile observatorilor de la alegeri că urnele fuseseră umplute și că presa de stat era părtinitoare, și declarând din nou public angajamentul său de a dezvolta relații tot mai apropiate cu președintele de la Kremlin.

Scot Young era terifiat și a anulat cu repeziciune o

comandă pentru un elicopter Agusta cu șase locuri – același model în care își găsisese sfârșitul Curtis. Moartea celor doi avocați distrusese fragilul pretext prin care el, de dragul lui Michelle, susținuse că poziția de cărăuș al lui Berezovski în Marea Britanie nu era o afacere profund riscantă, iar tensiunea se resimțea în căsătoria lor. Dar mutările financiare ale intermediarului nu erau de obicei sentimentale.

A început prin a-i ajuta pe oligarhi să elimine familia lui Curtis din ceea ce i se cuvenea de drept din fondul New World Value, cel unde se aflau veniturile din plățile de la Abramovici, pe care avocatul îi ajutase să le trimită onshore, și apoi s-a aruncat cu capul înainte într-o serie de noi afaceri cu Berezovski. Să joci în prima ligă va fi mereu un joc periculos – dar când mizele și câștigurile se dovedeau atât de mari, era imposibil să renunți.

Partea a treia Riscurile meseriei

VIII

Miami, Florida – 2004

În timp ce Jonathan Brown stătea la masa sa

obișnuită de pe chei, vasele de croazieră pufăiau spre larg de-a lungul fâșiei înguste turcoaz, situată între insula Fisher și partea continentală a orașului Miami. Mogulul bronzat, cu pieptul bombat, care savura un martini în lumina aurie a asfințitului, arăta ca un nativ din Miami – dar înclinația sa pentru blugi albi și cizme din piele de crocodil ascundea o istorie mai puțin sclipitoare. Brown era fiul unui crescător de oi din Cumbria, din nordul ploios al Angliei, care intrase în industria de somon afumat și le dovedise tuturor celor care se îndoiseră de el cât de mult te puteai îmbogăți prin vânzarea peștelui. Se mutase la Miami pentru a-și extinde imperiul de somon și a-și multiplica milioanele, prin investiții imobiliare în Florida, și, deși îi plăcea să răcnească în fața străinilor „Sunt omul cu peștele!”, în timp ce spărgea mii de dolari la bar, pusese între el și trecutul lui din Cumbria toată întinderea oceanului albastru.

Brown se afla la restaurantul său preferat din South Beach, Smith & Wollensky, pentru a întâmpina un proaspăt sosit la Miami: un magnat londonez care tocmai venise și se afla în căutarea unei noi vile pe malul mării. Un prieten comun din imobiliarele din Florida îi ceruse mogulului somonului afumat să-l distreze pe vizitator și Brown privea curios la nou-venitul cu bronz de iaht, care traversa terasa

zâmbind, către masa lui, printre clienții care întorceau capul curioși la trecerea lui.

Stilul fanfaron al lui Young încă atrăgea privirile, chiar dacă părul i se mai rărise și talia i se mai îngroșase. Petrecea tot mai mult timp în Miami, din cauză că viața în Marea Britanie devenise din ce în ce mai complicată, și îi trecuse prin minte, în ultima vreme, să-și mute familia aici definitiv. Fetele lui ar fi fost, astfel, la o distanță sigură de afacerile lui periculoase cu rușii și ar fi avut și spațiu să respire, având în vedere că relația cu Michelle era tot mai încordată. Se afla, deci, în căutarea de proprietăți și se bucura să aibă companie.

Cei doi s-au înțeles imediat. Pentru a sparge gheața, Brown a sugerat ca fiecare să scrie momentul său preferat din istoria filmului, au schimbat biletele și au descoperit că amândoi aleseseră aceeași scenă din *lubire adevărată*. Era partea în care Dennis Hopper urma să fie omorât de mafie și, cu ultimele cuvinte rostite, își înjura asasinii sicilieni.

— Chiar și morți o să ne batem joc de ei! a strigat Brown fericit, iar Young l-a aprobat râzând.

Glumele au continuat la un ospăț cu mușchi de vită maturat, stropit cu sticle de vin roșu catifelat și, la sfârșitul nopții, făceau planuri gălăgioase pentru alte escapade.

— Vino la Londra săptămâna viitoare! a insistat Young. Îți arăt cum se trăiește.

Brown încheiase recent vânzarea unei mari părți din afacerea sa cu pește, iar căsătoria lui devenise plictisitoare. Nu avea prea multe de făcut – și tocmai își cumpăraseră un avion privat nou-nouț, pe care dorea foarte mult să-l scoată la plimbare. *La dracu'*, s-a gândit el, acceptând bucuros oferta lui Young. *În sfârșit, am găsit pe cineva cu care să mă joc.*

Londra și Miami – 2004–2005

În următoarea săptămână, când Brown ateriza pe aeroportul Biggin Hill din Londra, Young a cerut ca două Rolls-Royce Phantom să aștepte pe pistă. Și-a instalat prietenul, într-un stil opulent, la hotelul de cinci stele Halkin, în Belgravia, și au ieșit în oraș – distrându-se până la răsărit la Boujis, clubul de noapte preferat al prinților William și Harry, unde Young spargea câte 50.000 de lire sterline pe cocaină și pe sticle de 1,5 litri de Dom Pérignon, pe care le agita și le împrăstia peste mulțime, noapte după noapte.

Se distrau atât de bine încât Brown zbura în mod regulat la Londra, unde se caza doar la Halkin, iar Young petrecea tot mai mult timp la Miami. Și-a cumpărat patru mașini Porsche pentru a le ține pe

peninsulă și i-a cerut ajutorul lui Brown pentru a găsi o proprietate la malul mării, stabilind un buget de 45 de milioane de lire sterline. În scurt timp, a cumpărat o vilă albă uimitoare în Coconut Grove și și-a mutat familia în noua lor casă.

În această perioadă, Michelle era greu de mulțumit, dar o încântase noua ei vilă cu vedere spre mangrovele și apele din golful Biscayne. Young i-a mărturisit noului său prieten că mariajul său era pe ducă și că mutarea la Miami era o metodă de a-și aranja fetele într-o minunată viață nouă înainte de a o părăsi definitiv pe mama lor. Brown a vrut să-l ajute, așa că a tras niște sfori pentru ca Scarlet și Sasha să intre la aceeași școală exclusivistă ca și fetele lui. După cele câteva luni petrecute cu Young însă, și căsnicia lui Brown atârna de un fir de ață.

Pe durata șederilor la Halkin, Brown se vedea cu o tânără rusoaică și tocmai avea senzația că se îndrăgostește de ea, când aceasta i-a spus că era gravidă. Acum, și el ducea o viață dublă, cu o prietenă însărcinată ascunsă într-un apartament elegant londonez, la o distanță sigură de soția și fetele din Miami. Totuși, în ciuda agitației, Brown nu-și amintea să se fi simțit vreodată mai viu. Stilul neastâmpărat al lui Young era molipsitor și, când era cu el, viața devenea magică. Brown nu avea să uite niciodată acel

moment din decembrie, când își răsfăța iubita cu o ședere în Dorchester, și Young a lovit ușa, a dat buzna în cameră și a aruncat un braț de bani de parcă erau confetti.

— Jonny! Crăciun fericit! a strigat Young. Brown stătea întins în pat, râzând, iar prin aer pluteau bancnote de cincizeci.

Cu toate acestea, existau unele lucruri care îl tulburau pe Brown. Young plătea aproape numai cu bani gheață, în sume enorme, și la Halkin apărea mereu câte un străin cu o altă pungă de bani. De unde naiba veneau toți banii?

— Scot, jură-mi că nu ești implicat în trafic de droguri, ești? I-a întrebat Brown, când nu și-a mai putut controla curiozitatea.

Young a râs la auzirea acestei idei, spunând că se ocupa doar de ceva bani pentru niște investitori pe care nu-i putea numi. La scurt timp, i-a spus lui Brown că trebuia să cunoască pe cineva.

— Boris Berezovski? Am auzit de el! a exclamat Brown.

— Da, a zis Young. Este un fost cetățean rus. Îl ajut.

Intermediarul și-a invitat prietenul la un club discret în piața Berkeley, unde Berezovski aștepta flancat de două gărzi de corp, care lui Brown i s-au părut niște

asasini amenințători și l-au speriat, pentru că-l urmăreau de fiecare dată când se ducea la toaletă. Dar oligarhul a fost fermecător din prima clipă. Lui Brown nici nu-i venea să creadă că acest bărbat mărunț, clipind des din ochi, cu o țigară între degete, era ferocele inamic al Kremlinului despre care citise.

A văzut repede că oligarhul compensa tot ceea ce-i lipsea la statura fizică prin forța pură a personalității sale. Berezovski era un povestitor scilicet, folosind exprimări pline de culoare despre mama Rusiei, și Brown se agăța avid de istoriile despre vendetele politice, luptele între găști și comploturile de asasinare de acasă. Mogulul somonului afumat a început să petreacă tot mai mult timp cu oligarhul și cu intermediarul său.

A fi în preajma lui Berezovski era ceva mult mai civilizat decât destrăbălările la care participa de obicei alături de Young. Bărbatul mai în vârstă nu era tipul să danseze pe mese sau să stropească încăperea cu șampanie, dar îi plăceau muzica și vinul, iar Brown ajunsese să îl perceapă cu afecțiune, ca pe un soi de „unchi ciudat”, interlocutorul ideal pentru discuții despre sensul vieții. Oligarhul avea un fel de a fi care-l făcea să se simtă important – spunându-i „iubirea mea” și, când îi solicita atenția pentru un subiect delicat, îl călca ușor pe degetele de la picioare și se apropia într-o

manieră care denota o mare încredere.

Cei trei bărbați s-au apropiat atât de mult, încât Young a închiriat toate reședințele importante din piața Eaton, în Belgravia – cea mai exclusivistă adresă din capitală –, înzestrate cu niște coloane de un alb imaculat și cu balcoane din care priveai spre grădini private. Young a renovat cele trei proprietăți într-un stil măreț și i-a predat lui Berezovski cheile de la numărul 29, în vreme ce el a luat numărul 27, iar Brown, numărul dintre ei.

Oligarhul își păstra familia pe domeniul Wentworth și deținea deja o serie uluitoare de proprietăți prin Londra, din care putea să aleagă atunci când voia să stea în capitală, dar avea alte planuri pentru casa din piața Eaton.

— Iubirea mea, i-a zis el lui Brown după ce se instalaseră cu toții, călcându-l pe degetele de la picioare cu vârful pantofului său lustruit. Eu nu pot locui la numărul douăzeci și nouă. Dar ai tu grijă de fetele mele?

Când Brown a fost primit înăuntru, a găsit casa plină de prostituate adolescente, aduse din statele baltice pentru Berezovski.

— Boris! a zis el. Sunt mai tinere decât copiii mei!

Dar a promis că va avea grijă de fete cât timp prietenul lui era plecat.

Brown era tot mai subjugat de Berezovski. Îi plăcea să meargă în vizită pe strada Down, prefăcându-se că joacă într-un film de fiecare dată când gărzile de pază deschideau ușile de la sanctuarul interior al oligarhului, cu secretarele lui îmbrăcate în haine Chanel, cu o distribuție mereu în schimbare a fugarilor ruși și cu majordomul indignat permanent. De asemenea, era fascinat când observa încrederea aproape copilărească pe care Berezovski o avea în Young. Brown a descoperit cât de mult se bizuia oligarhul pe intermediarul lui când, într-o zi, la Miami, a răspuns la telefon în locul prietenului său.

— Iubirea mea, a zis Berezovski, fără să audă cu cine vorbea. Urcă în avion – am nevoie de tine la Londra. *Am pierdut Fantoma Iubirii* (The Phantom of Love).

Nedumerit, Brown s-a întors spre Young.

— Ce dracu' este Fantoma Iubirii?

Comoara care lipsea era un Rolls-Royce Phantom de colecție, în valoare de 500.000 de lire sterline, pe care Young îl cumpăraseră pentru Berezovski printr-o companie fictivă offshore din Gibraltar. Mașina includea un „interior rococo îndrăzneț, cu adevărat somptuos ca un palat”, conform descrierii prezente pe lista casei de licitații, cu tapițerie elegantă și un tavan pe care erau pictați heruvimi goi, semănând cu „sala tronului de la Versailles”. Berezovski făcuse cadou

Phantomul unei domnișoare în vârstă de optsprezece ani și ea-l sunase să-i spună că mașina „dispăruse” de pe stradă.

Young avea încredere că-l putea găsi.

— Știi pe cineva care va cunoaște pe cineva care va ști unde este mașina, a zis el, făcând cu ochiul.

Și, spre uimirea tuturor, chiar știa.

Brown era mereu uluit de abilitatea prietenului său de a repara orice, oricând, în vreme ce jongla cu afaceri importante care păreau să genereze profituri incredibile. Însă indiferent cât de mult se distrau împreună, Brown nu primise niciodată oferta de a participa și el la acțiune. Și apoi, într-o dimineață, în timp ce se îndreptau spre aeroport, Young i-a spus secretele despre Proiectul Moscova.

Dezvoltarea centrului orașului, pusă la cale de intermediar împreună cu Ruslan Fomicev, principalul finanțist al lui Berezovski, începea, în sfârșit, să dea roade. Young i-a explicat prietenului său că ei cumpăraseră o fâșie de pământ în capitala Rusiei și plănuiau să construiască un complex „spectaculos” de magazine și birouri, care promitea să aducă „profituri de sute de milioane”. I-au oferit și lui Brown o felie din acea plăcintă – și el a profitat de șansă.

Ca să intre în afacere, mogulul somonului afumat

trebuia să păstreze două secrete. Primul, faptul că Berezovski investea șase milioane de dolari în proiect. Acest detaliu trebuia să rămână secret pentru că oligarhul era un om căutat în Rusia și „lui Putin nu i-ar plăcea”, a explicat Young, așa că el era fațada pentru investiție. Următoarea problemă consta în faptul că pe terenul pe care-l cumpărau se aflau două clădiri ale Ministerului Apărării din Rusia, ceea ce însemna că, pentru reproiectare, era nevoie de o autorizație de construcție de la autoritățile locale ale orașului, așa că era important să aibă prieteni sus-puși. Tatăl lui Fomichev⁷ era un general FSB, ceea ce le oferea anumite beneficii, dar tot era obligatoriu să fie atenți, așa că Young i-a dezvăluit că plătise pentru a avea sprijinul puternicului primar al orașului, ca să se asigure că vor primi toate autorizațiile. Acesta era al doilea secret pe care Brown va trebui să-l păstreze.

— Avem cel mai bun loc din Moscova; am cumpărat

⁷ Fomichev a afirmat că nu s-a întâlnit niciodată și nici nu a avut vreo înțelegere cu primarul Luzkov și a negat că a menținut vreo legătură cu serviciile rusești de securitate. „Nu am avut nicio acoperire, nu am făcut nicio înțelegere cu cineva, nu am mituit pe nimeni, a spus el. Proiectul Moscova a fost cea mai curată afacere care s-a putut imagina vreodată pe teritoriul Rusiei”, a insistat el. A negat implicarea lui Berezovski în această schemă, iar apoi, la vederea documentelor doveditoare pentru investiția secretă a lui Berezovski, s-a declarat „șocat”. „Acum aud pentru prima dată despre acest lucru. Nu a fost niciodată în intenția mea să-l amestec pe Berezovski în Proiectul Moscova”, a zis el.

primarul – o să fie o afacere fantastică, a promis Young.

Primarul Iuri Luzkov⁸ era la acea vreme unul dintre cei mai proeminenți politicieni ai Rusiei, un aliat-cheie al Kremlinului și era căsătorit cu una dintre cele mai bogate femei din țară, a cărei avere personală era estimată la mai bine de un miliard de dolari. Într-o telegramă diplomatică, oficialii americani au susținut, printre altele, că primarul era un corupt și făcea trafic de influență, „implicat în mite și afaceri cu contracte de construcție profitabile prin Moscova”. Analistii americani, care studiau centrul puterii din oraș, au identificat „o structură cu trei niveluri” în al cărei vârf se afla Luzkov, FSB-ul era la nivelul doi, iar infractorii comuni, la bază. Oricine încerca să facă afaceri acolo trebuia să plătească *krișa* – protecție sau ad litteram „acoperișul” – uneia dintre aceste grupări. „Dacă oamenii încearcă să sară peste protecție, vor fi imediat închiși”, mai scria în telegramă.

Un alt motiv critic pentru care numele lui Berezovski trebuia ținut ascuns era însuși Luzkov: cei doi bărbați erau dușmani din vremea Rusiei postsovietice.

⁸ Luzkov a negat orice implicare în corupție. Avocații lui au afirmat într-o scrisoare că el nu l-a întâlnit niciodată pe Young, că nu a avut nicio legătură cu Proiectul Moscova și că nu a acceptat nicio plată pentru a asigura protecția cuiva. Cu siguranță, au scris ei, clientul lor ar fi sancționat orice afacere care-l implica pe Berezovski.

Oligarhul povestea bucuros tuturor că dușmănia dintre ei a luat naștere când, pe la începuturile carierei politice a primarului, l-a învins pe Luzkov la biliard. Prin acest concurs, se intenționase încurajarea unor relații bune cu noul conducător al Moscovei – era jocul preferat al primarului și Berezovski pretindea că nu mai jucase niciodată dar apoi oligarhul se lăuda cu tupeu că reușise să câștige trei meciuri, afirmație care-l înfuriase pe Luzkov atât de tare, încât își rupsesse tacul. Ura lui Luzkov față de Berezovski s-a cimentat când a candidat împotriva lui Putin la alegerile din 2000, iar ziarele și canalele TV ale oligarhului îl atacaseră brutal. Lovitura de grație fusese dată atunci când fostul șef al securității lui Elțin și-a sfidat superiorii și a susținut public că Berezovski încercase să-l asasineze pe primarul Moscovei. Era esențial ca Luzkov să nu aibă vreo bănuială că vechiul său adversar era implicat în Proiectul Moscova.

Din aceste considerente, Young născocise un șiretlic viclean pentru a dirija în proiect investiția de șase milioane de dolari a lui Berezovski fără a fi detectată. Afacerea se încheia în numele fiicei lui Berezovski, Ekaterina, care-i „vindea” lui Young o proprietate de lux în fișosul Mayfair din Londra, fără însă ca banii să fie realmente încasați. Young se angaja să plătească mai târziu din profiturile Proiectului Moscova, apoi a luat

un credit ipotecar, garantând cu proprietatea, pentru a scoate capitalul lui Berezovski pentru plan, asigurându-se că sursa originală a fondurilor rămânea ascunsă.

Intermediarul investea în proiect cât investea și Fomicev și sarcina lui era să adune 26,5 milioane de dolari până în ianuarie 2006, pentru a porni dezvoltarea. A înființat o serie de companii offshore pentru a direcționa mai multe finanțe în proiect, începând cu cele cinci milioane de dolari pe care Brown promisese deja că le va investi. Poju Zabłudowicz, miliardarul finlandez și finanțatorul partidului tory, cel care-i invitasese pe Young și Berezovski să cineze cu Bill Clinton la Londra, a băgat și el câteva milioane, la fel și vreo doi prieteni ai lui Young – un mogul din industria cinematografiei, de la Monaco, și un cămătar din Londra.

Young era atât de încrezător în *krișa* dată de el, încât a subscris personal toate investițiile, promițând să-și plătească datoriile față de investitori până la ultimul bănuț, dacă proiectul nu va avea succes. Totuși, orice protecție își imagina Young că are îl lăsa rece pe avocatul lui din Londra, care l-a avertizat că avea prea multă încredere în legăturile partenerului său rus. „În afară de accidente, Rusia este încă un loc periculos unde oamenii sunt răpiți pentru răscumpărare, sunt

asasinați sau, pur și simplu, dispar, a notat avocatul într-un studiu de analiză. Este un risc pe care ți-l asumi, pentru că înțelegerile tale cu RF [Ruslan Fomicev] nu au nicio valoare dacă el nu este prin preajmă.”

Young era convins că totul va fi bine – atât timp cât nimeni nu afla că Berezovski investise în secret.

— Nu le poți spune, îi zicea el lui Brown, de fiecare dată când mogulul din Miami intra în contact cu alți investitori. Jon, în afară de tine, nimeni nu știe că Boris este implicat.

— Mă doare undeva, zicea Brown, ascunzându-și îngrijorarea în bravadă. Eu sunt omul cu peștele!

Dar adevărul era că-l speria implicarea lui Berezovski. Oligarhul vorbea tot timpul despre faptul că Putin îl voia mort – și, cu toate astea, refuza să lase ursul în pace.

— Boris! striga Brown când vedea că prietenul lui mai publica un articol critic la adresa Kremlinului. Nu mai agita guvernul!

Dar vorbea la pereți. Brown și-a dat seama că Berezovski trăia într-o lume imaginară: era obsedat de Rusia și credea că poate termina Kremlinul din strada Down. Pe măsură ce atacurile sale la adresa lui Putin se intensificau, nu se mai simțea în siguranță în preajma oligarhului, iar armata lui de gărzi de corp și mașini blindate îi aminteau în mod constant de amenințare.

Când Brown mergea pe bancheta din spate a Maybach-ului lui Berezovski, își amintea fără să vrea de atentatul cu bombă din Moscova din care prietenul lui abia supraviețuise și se *întreba dacă ar simți ceva* în situația în care i s-ar întâmpla lui un astfel de lucru.

În ceea ce-l privea pe Young, el părea așa de orbit de miliardele șefului său, încât nu putea să vadă pericolul. Privind în urmă, Brown avea să ajungă să-și dorească să fi făcut mai mult pentru a-și convinge prietenul să se distanțeze de Berezovski.

— Eu și Scot facem tot ce putem, facem zece milioane, douăzeci de milioane, treizeci de milioane, avea să spună el. Nu facem miliarde, corect? Lucrurile nu funcționează așa. Miliardele apar când intră Boris în scenă. Dar odată cu el vine și cancerul. Și cancerul te omoară.

Londra și Kiev – 2004–2005

Cea mai recentă dintre găselnițele lui Berezovski era efortul său de a crea probleme în curtea din spate a Rusiei. În Ucraina, scandalul cu înregistrările declanșase proteste masive împotriva regimului pro-Kremlin al președintelui Kucima și, în 2004, disensiunile crescuseră până se transformaseră într-o adevărată revoltă, cu sute de mii de activiști îmbrăcați

În portocaliu organizând proteste, greve și marșuri pe străzile Kievului. Tulburările erau conduse de arătosul lider al opoziției, Viktor Iușcenko, care, la scurt timp după ce înregistrările deveniseră publice, declarase stare de revoluție. Ca de obicei, în spatele cortinei, Berezovski trăgea sforile.

Pe lângă plata pentru transcrierea înregistrărilor incendiare, oligarhul turna zeci de milioane de dolari în „Revoluția Portocalie” a lui Iușcenko, pompând banii prin companii offshore, pentru a evita prevederile legislației ucrainene, care interziceau finanțarea politiciii din surse externe. Prin 2004, când Kucima se apropia de finalul mandatului său, fondurile lui Berezovski finanțau campania care-l susținea pe liderul opoziției, împotriva noului candidat pro-Kremlin desemnat pentru alegerile prezidențiale.

Programul electoral al lui Iușcenko era lista de la A la Z care conținea tot ceea ce detesta mai mult Puțin: aderarea la NATO, integrarea europeană și eliminarea corupției oficiale, înscrise sub sloganul incendiar „Puterea poporului”. Din moment ce guvernul controla emisiunile despre alegeri la majoritatea canalelor TV, liderul opoziției și-a construit platforma prin comunicare față în față cu alegătorii, tocindu-și pantofii din piele în campania electorală și atrăgând la mitingurile sale armate de susținători îmbrăcați în

portocaliu.

Cu câteva săptămâni înainte de alegeri, pe 5 septembrie 2004, Iușcenko s-a întors acasă de la o cină cu șeful serviciului de securitate al Ucrainei și a sărutat-o pe soția sa.

— Buzele tale au un gust metalic, i-a spus ea.

La scurt timp, capul și fața au început să i se umfle, pe piele i-au apărut inflamații purulente și o durere mistuitoare i se răspândea prin corp. Liderul Revoluției Portocalii a fost dus la Viena pentru tratament de urgență, unde testele au dezvăluit că avea în corp cantități catastrofale dintr-o toxină. Iușcenko fusese otrăvit cu TEDD (Tetrachlorodibenzo-p-dioxin) – cea mai puternică substanță din arma chimică denumită Agentul Portocaliu.

Doza ar fi trebuit să fie suficientă să-l omoare, dar datorită tratamentului specializat al toxicologilor din Viena, Iușcenko și-a revenit suficient cât să zboare înapoi la Kiev. A apărut la un miting pentru a se adresa suporterilor săi, însă chipul său, cândva frumos, era acum gri și desfigurat grotesc din pricina leziunilor și a semnelor ce se zăreau deasupra fularului portocaliu. Și apoi și-a continuat campania.

Alegerile care au avut loc după câteva săptămâni au fost măsluite. Când Iușcenko a pierdut în fața candidatului pro-Kremlin, țara a explodat: pe străzile

din Kiev, au ieșit în jur de un milion de protestatari, transformând Piața Independenței într-o mare agitată de pancarte portocalii și blocând orașul. Fondurile lui Berezovski au ajutat ca demonstrațiile să țină aproape două luni, cei din echipa lui Iușcenko aducând protestatarii cu autobuzele din suburbii, atunci când erau necesare întăriri.

Demonstrațiile au generat o reacție furioasă la Moscova: primarul Luzkov i-a descris pe protestatari ca fiind „o adunătură de vrăjitoare îngrășate cu portocale”, în vreme ce Putin a avertizat că revolta va transforma Ucraina într-o „republică bananieră unde cel care urlă mai tare câștigă”. Revolta nu s-a atenuat nici la sfârșitul lui decembrie și, prin urmare, s-a impus reluarea alegerilor – și de data asta a câștigat Iușcenko, cel desfigurat pe viață.

Revoluția Portocalie încă reprezenta cea mai mare amenințare la autoritatea lui Puțin, sabotându-i efortul de a instala regimuri-marionetă în fostele state sovietice și trimițând un mesaj populației din Rusia și din jurul acesteia că fraudarea alegerilor și corupția nu trebuiau să fie tolerate. Oamenii văzuseră că un guvern autocrat putea fi dat jos doar prin proteste pașnice.

Puțin a jurat să prevină o „revoluție colorată” similară pe teritoriul său. Și pentru a-și atinge scopul, a coordonat crearea unei mișcări de tineret numită Nashi

– adică „ai noștri” – care a fost prezentată ca o forță „anti-portocalie” pentru a „apăra Rusia” de activiștii prodemocrație inspirați de evenimentele din Ucraina. Mișcarea a luat amploare și a ajuns să aibă peste două sute de mii de membri adolescenți, fanatic de loiali, care mărșăluiau în mantii roșii pe care era inscripționată fața lui Puțin, adoptând mesajul lui de „restaurare a măreției ruse”.

Kremlinul a vărsat sute de milioane de ruble în Nashi și Putin s-a întâlnit în mod repetat cu liderii mișcării. Pe măsură ce membrii săi s-au maturizat, mișcarea s-a metamorfozat într-o armă agresivă a statului rus, lansând atacuri cibernetice împotriva instituțiilor critice de presă, supunând noii recruți la antrenamente cvasimilitare, folosind agenți provocatori pentru a aduna *kompromat*⁹ despre grupările rivale și derulând campanii de hărțuire, intimidare și uneori violențe împotriva celor din opoziție. Și în timp ce Nashi se bătea cu opoziția în stradă, Putin continua să lovească de sus în forțele schimbării, promulgând o serie de legi antiproteste care restrângeau dreptul la libertatea de întrunire și interziceau primirea de bani din străinătate, lăsând ONG-urile și grupările de protest fără finanțări.

Dacă Berezovski fusese cândva o bătaie de cap

⁹ Informații compromițătoare, în lb. rusă, în original (n.red.).

pentru fostul său protejat, acum era o amenințare activă. Dintr-odată, la River House a ajuns un val de șoapte, provenite de la sursele și stațiile de supraveghere britanice din Moscova, despre noi comploturi de a-l asasina pe oligarhul exilat. Și amenințarea se apropia. Pe malul celălalt al Tamisei, la MI5, între zidurile neoclasiche ale agenției pentru siguranța internă britanică, ofițerii de contraspionaj detectaseră o intensificare semnificativă a spionajului rus pe teritoriul englez. În primăvara lui 2005, au trimis guvernului central un raport confidențial în care erau identificați treizeci și doi de spioni ruși care operau sub acoperire diplomatică la Londra. Ofițerii de informații fuseseră însărcinați să obțină informații secrete despre capacitățile militare ale Marii Britanii, despre industria de apărare – și despre activitățile oamenilor din cercul lui Berezovski.

Puțin a semnalat schimbarea direcției în discursul despre starea națiunii, ținut în acea primăvară. După ani de platitudini despre construirea unei Rusii libere și democratice și despre deschiderea spre Vest, președintele și-a arătat, în sfârșit, adevărata față de kaghebig, când a etichetat căderea URSS ca fiind „cea mai mare catastrofa geo-politică din secolul XX” și a descris independența fostelor state sovietice ca o „adevărată tragedie”, din cauză că lăsase în afara

Rusiei „zeci de milioane de cetățeni ruși”.

Retorica războinică a lui Puțin, noile amenințări la adresa lui Berezovski și intensificarea spionajului rusesc în Marea Britanie au creat un amestec toxic ce a provocat un disconfort sever printre observatorii dedicați Rusiei. Dar orice speranță de a obține de la guvernul central o înfruntare a îngrijorărilor lor s-a evaporat în acea vară, când Londra a fost lovită de dezastru.

În dimineața zilei de 7 iulie 2005, patru teroriști sinucigași au detonat rucsacuri pline cu explozibil în rețeaua aglomerată de transport public a orașului, ucigând peste cincizeci de oameni și rănind sute de persoane. Era primul atac islamist asupra Marii Britanii – însuși coșmarul pentru care întregul aparat de securitate al țării se dăduse peste cap să-l prevină – și, după 7 iulie, Marea Britanie a dorit să-și atragă și mai aproape aliații pe care-i avea în lupta împotriva terorismului jihadist.

În luna octombrie, când Putin a vizitat Londra pentru summitul UE-Rusia, Blair a făcut cel mai sugestiv gest posibil pentru a restabili încrederea cu Moscova. Prim-ministrul l-a invitat pe președintele rus în altarul sacru al securității britanice: buncărul subteran unde, în situațiile de criză, miniștrii Cabinetului primeau rapoarte care conțineau cele mai importante informații

secrete. În Cabinetul Guvernului, Sala de ședințe A – cunoscută în Whitehall sub numele COBRA –, Putin a avut o audiență cu cei mai experimentați spioni ai țării, pentru a discuta despre împărtășirea de informații în combaterea terorismului. Puțini alți lideri ai lumii fuseseră onorați astfel.

Cu toate acestea, Berezovski reușise să aprindă un adevărat incendiu în Ucraina, în ochii lui Puțin. Și se implica și în politica din Georgia și Bielorusia, finanțând grupări de protest și formând alianțe cu candidații opoziției. Ca de obicei, mișcările politice ale oligarhului au fuzionat perfect cu interesele lui de afaceri. Imediat cum Iușcenko a ajuns la putere, Berezovski l-a trimis pe Young să caute noi afaceri în Kiev, cu instrucțiunea de a folosi statutul său de finanțator secret al noii administrații, pentru a influența funcționarii importanți. Berezovski a primit repede de la intermediarul său o oportunitate de investiție într-un proiect major de infrastructură al guvernului. Apoi a început să caute noi afaceri și în Georgia, rezervând un avion privat către Tbilisi. Pe măsură ce „Proiectul Moscova” prindea formă, Young își dedica timpul și descoperirii unor noi oportunități în Rusia, încheind cu guvernul de la Moscova o afacere pentru o centrală electrică și în Sankt-Petersburg, o altă mare afacere de dezvoltare imobiliară. Berezovski se

afla la apogeul puterilor sale provocatoare, înaintând într-un teritoriu din ce în ce mai exploziv – și intermediarul lui era chiar în urma sa.

IX

Oxfordshire și Sankt-Petersburg – 2006

În apropierea lacului, plutea o ceață de iarnă, iar limuzinele înaintau pe alee către palatul luminat de lună. În toaletele lor elegante de seară, invitații coborau din mașini, oprindu-se pentru a ridica privirea la turnurile mărețe și la contraforturile suspendate deasupra capetelor, pentru a urca apoi pe treptele care duceau spre porticul de la intrarea în sala dedicată petrecerii.

Era 23 ianuarie 2006 și, în splendoarea barocă a palatului Blenheim – casa strămoșească a lui Winston Churchill și a ducilor de Marlborough –, Boris Bereзовski sărbătorea printr-un bal elegant împlinirea a șaizeci de ani. Prin ușile păzite de valeții în livrea roșie care purtau căciuli din blană de urs se auzea cântând un cvartet de coarde, în timp ce lângă un foc grandios, două sute de invitați se delectau cu șampanie roz. Printre ei se aflau toți jucătorii importanți din partida de șah globală a oligarhului.

Badri Patarkatsișvili era imaginea bonomiei, deschizându-și larg brațele și sărutându-i pe obraji pe toți cei care treceau pe lângă el, în vreme ce Ruslan și Katia Fomicev se învârteau la braț prin mulțime, Iuri Felștinski declama în fața unei mici audiențe și Scot Young relaționa în stilul lui expansiv prin întreg salonul. Pe margine, Iuli Dubov râdea și bătea din palme cu mezinul lui Berezovski, în vreme ce Aleksandr Litvinenko și Ahmed Zakaev se înghesuiau ca niște conspiratori într-un colț, adânciți în conversație. Ceea ce nimeni nu știa era că printre ei se afla un agent al dușmanului. Vladimir Putin reușise, în sfârșit, să aibă un pion în culise.

Andrei Lugovoi nu venise cu limuzina. Se afla printre invitații mai puțin strălucitori, care ajunseseră la palat cu autobuzul, fiind îmbrăcat cu o haină din catifea maro ponosită peste costumul de seară. Fostul șef al siguranței de la Channel One al lui Boris și Badri își ispășise la Moscova pedeapsa primită din cauză că plănuise evadarea din închisoare a lui Nikolai Glușkov și, când a apărut în Marea Britanie, căutând ajutor pentru a-și reveni, nu a planat nicio îndoială asupra sa. Primul pe care l-a sunat a fost Patarkatsișvili. Oligarhul georgian își împărțea acum timpul între Tbilisi și Surrey, achiziționând vila Downside, o reședință grandioasă, aproape de proprietatea Wentworth a lui

Berezovski, și îl invitase la el pe fostul om care se ocupase cu siguranța.

Lugovoi era la fel de blond și tânăr pe cât era de enigmatic. Lăsa impresia unui om sănătos cu obrajii lui trandafirii, părul blond tuns scurt și un zâmbet ușor – excepție făceau o mică tensiune în mers și felul cum privea mulțimea cu coada ochiului. Fusesse gardă de corp în cadrul KGB, apoi lucrase pentru Boris și Badri, așa că Litvinenko fusesse foarte încântat să-l întâmpine în lumea exilaților. Dezertorul voia să înceapă să facă bani prin vânzarea de informații private în Londra și căuta un partener rus.

Cei doi ar fi putut fi aproape frați, cu părul lor nisipiu, comportamentul vigilent împletit cu metodele academiei KGB și între ei s-a creat imediat o legătură. Așa că atunci când Lugovoi s-a strecurat în salonul de bal, Litvinenko s-a grăbit să i se alăture, dornic să continue discuțiile lor despre modalități de a face bani la Londra pe baza cunoștințelor lor despre securitate. Lugovoi era interesat să discute despre afaceri și să zâmbească la poze, alături de Litvinenko și eleganta lui soție, Marina. Știa că acest mic parteneriat avea să se dovedească foarte profitabil.

Când Berezovski a intrat în salon, s-a iscat agitație. Oligarhul a trecut repede pe lângă sculptura de gheață gigantică a Kremlinului și pe lângă o sosie a reginei,

Într-o mantie roșie și o pălărie cu pene, și s-a dus direct la Patarkatsișvili. Vechii prieteni s-au îmbrățișat călduros, după care Berezovski s-a desprins de el pentru a-și saluta intermediarul. Young nu părea a fi în apele lui. Buclele sale închise la culoare erau ușor netede de la transpirația din jurul gulerului, papionul era strâmb și avea ochii un pic sticloși. Însă imediat cum l-a văzut pe Berezovski, a zâmbit sclipitor, l-a luat în brațe pe oligarh și a strigat.

— Boris! Este fantastic!

Invitații au fost în curând dirijați către bibliotecă, pentru o serenadă la lumina lumânărilor, interpretată de cântăreți de operă. Pe durata mesei, fiica de doisprezece ani a lui Berezovski a ieșit dintr-un tort și a dansat din buric, îmbrăcată doar într-o fustă și un sutien roz. Când ospățul s-a terminat, Young a dat pe gât un coniac mare, privind cum Zakaev îi oferea binefăcătorului său o sabie samurai împachetată frumos, cum Patarkatsișvili se învârtea pe ringul de dans cu Marina Litvinenko, pe melodia *Brown Eyed Girl*, iar Lugovoi se plimba prin mulțime, aruncând priviri pe furiș și pufăind dintr-un trabuc.

Berezovski era în elementul lui – marele om de la petrecere, îmbrățișându-se cu toată lumea, toastând pentru Mama Rusia și copleșindu-și cu generozitate adepții loiali. Seara a culminat cu un foc de artificii

spectaculos, deasupra lacului, apoi șoferii au adus mașinile și invitații și-au luat rămas-bun. Oligarhul exilat stătea pe treptele palatului, privindu-și musafirii care se îndepărtau pe aleea luminată cu torțe, până când ultima limuzină a dispărut în întuneric. Și apoi, dintr-odată, totul se terminase.

Kremlinul a ales ziua de naștere a lui Berezovski pentru a lovi Marea Britanie într-un mod umilitor. Rușii descoperiseră un portal MI6 la Moscova – un transmițător ascuns într-un bolovan fals, plantat pe o stradă din oraș. Dispozitivul era folosit pentru a schimba informații: o sursă rusească trecea pe lângă acesta și transmitea informațiile secrete în bolovan, folosindu-se de un mic calculator portabil, și ofițerii de la MI6 veneau după câteva ore pentru a culege datele, utilizând un receptor wireless. FSB-ul știa de bolovan din anul anterior și de luni de zile urmărea spionii, filmând în secret cum sursele rusești strict secrete lăsau informații și ei le culegeau.

Într-un buletin de știri laudativ, televiziunea rusă de stat a făcut publică descoperirea, arătând imagini cu capul tăiat al bolovanului pentru a expune transmițătorul dinăuntru și difuzând filmul secret cu schimburile dintre agenți și intermediarii lor. Identitatea a patru spioni britanici a fost deconspirată și a fost arestat un informator infiltrat în Rusia. Pentru

MI6, a fost un dezastru unic și s-a petrecut într-un moment deosebit de delicat.

Marea Britanie tocmai predase președinția G8 către Rusia și în acea vară urmau să se facă pregătiri pentru primul summit al grupului, la Sankt-Petersburg. Cu câteva zile înainte de izbucnirea scandalului cu bolovanul-spion, gigantul gazelor deținut de stat, Gazprom, șocase piețele de energie europene când închisese conducta vitală care trecea prin Ucraina, amenințând că va tăia în miezul iernii căldura din casele de pe continent. După patru zile de negocieri ale prețurilor, robinetele au fost redeschise, dar criza era o reamintire puternică a monopolului Rusiei privind energia europeană și liderii UE erau nerăbdători să obțină la summit garanția Kremlinului că va furniza gaz și petrol.

Marea Britanie era cu ochii pe un alt mare premiu din domeniul energiei. Bursa de valori din Londra se pregătea pentru listarea la bursă a Rosneft, compania de petrol a statului rus, lucru care trebuia să se întâmple în ajunul summitului, la mijlocul lui iulie. Autoritatea britanică de supraveghere financiară aprobase oferta publică inițială – în ciuda protestelor care acuzau faptul că majoritatea activelor Rosneft erau furate de la rivalul gigant petrolier Lukoil, al cărui proprietar, Mihail Kodorkovski, fusese trimis la

închisoare și depozitat de averea sa după ce-l criticase pe Puțin. Cotația promitea să aducă Londrei o avere și British Petroleum (BP), gigantica firmă petrolieră britanică, plănuia să cumpere o participație masivă în compania rivală deținută de Kremlin. De aceea, guvernul era nerăbdător să se asigure că totul mergea bine, iar ciorovăiala cu bolovanul-spion nu pica deloc bine.

Și în acest moment sensibil, Berezovski a decis să lanseze cea mai recentă salvă de tun. Înfuriat de o poveste publicată într-un ziar controlat de Kremlin, conform căreia el obținuse azil politic în Marea Britanie prin fraudă, oligarhul s-a dezlănțuit mai feroce ca niciodată – sunând la postul de radio Echo Moscova, pentru a anunța cu tupeu că plănuia dărâmarea prin violență a guvernului rus.

— Regimul este condamnat și vreau să-l văd cum cade înainte ca Rusia să se prăbușească, a declarat el. Există o singură soluție de ieșire: o lovitură de stat. Luarea puterii prin forță.

Nici că ar fi putut Berezovski să facă o declarație mai incendiară, pretinzând că pregătea de optsprezece luni o revoltă armată, în timp ce Putin își lingeă rănila după Revoluția Portocalie. Mișcarea amenința să afecteze și mai mult relațiile diplomatice dintre Londra și Moscova – înfuriindu-l pe Blair, care depusese eforturi

foarte mari pentru a repara răul făcut după ultima altercație pe marginea statului de azilant politic al lui Berezovski.

Ministrul de externe a fost trimis în Camera Comunelor pentru a condamna remarcile oligarhului și a reitera „relația de lucru apropiată cu Rusia, ca valoros partener al Marii Britanii”. Jack Straw a evidențiat că Berezovski nu intrase în Marea Britanie la invitația guvernului și i-a dat un avertisment ferm oligarhului turbulent.

— Cei care primesc azil în Marea Britanie au datorii față de Marea Britanie, a spus el. Ar trebui să știe că statutul lor de refugiați poate fi revizuit oricând, dacă se consideră că prezența lor nu este favorabilă binelui public.

Kremlinul l-a provocat prompt pe Straw să pună și în practică aceste declarații, emițând un nou mandat de extrădare pentru Berezovski, pentru revoltă violentă. Însă, din nou, judecătorul Workman s-a opus, respingând în luna iunie cererea depusă la Curtea magistraților din strada Bow. Înainte de a se retrage în spatele zidului protector al justiției britanice, Berezovski reușise să mai aplice o lovitură usturătoare Kremlinului. La acel moment, un Putin furios deja pusese în mișcare alte planuri.

În luna următoare, o nouă lege „antiterorism” a fost

votată în parlamentul rus, oferind FSB-ului permisiunea de a omorî dușmanii statului pe teritoriu străin. Era acompaniată de anunțul că lista de ținte a Kremlinului fusese deja stabilită. Apoi exilații au auzit, de la contactele pe care le mai aveau în FSB, lucrul de care se temeau deja: Litvinenko, Berezovski și Zakaev se aflau în capul listei, împreună cu prietena lor de la *Novaya Gazeta*, ziarista Anna Politkovskaia.

Litvinenko era îngrozit. Intențiile criminale ale lui Putin nu erau o surpriză, dar această listă reprezenta o declarație publică de război. Măcar asasinarea sub acoperire era o treabă fără sorți de izbândă, dar să omori oameni la lumina zilei va fi doar un joc de copii pentru asasinii antrenați. Pentru prima dată de când primise pașaportul britanic, dezertorul nu se mai simțea în siguranță pe teritoriul definit ca fiind *acasă*. S-a îndreptat spre un nou personaj pentru ajutor.

Pe timpul Războiului Rece, Oleg Gordievski fusese bijuteria coroanei în spionajul britanic. Fostul colonel KGB era cel mai important spion rus recrutat vreodată de Vest, lucrând peste zece ani, în perioada anilor '70-'80, ca agent dublu pentru MI6. În acea perioadă, printr-o întâmplare fericită, fusese însărcinat cu adunarea de informații de la ambasada sovietică din Londra, anulând astfel cu o singură mișcare operațiunile de spionaj rusești în Marea Britanie, în

timp ce continua să le dea intermediarilor săi informații prețioase despre planurile nucleare și mașinațiunile politice sovietice. Gordievski era un erou național, decorat apoi de regină pentru „servicii aduse siguranței Marii Britanii”, și devenise un fel de mentor pentru Litvinenko. După ce a discutat noile legi cu mai tânărul dezertor, Gordievski a trimis o scrisoare foarte directă ziarului *Times*, din Londra.

Domnule,

În clipele când cei șapte lideri mondiali ai celor mai industrial dezvoltate democrații își fac bagajele pentru a se duce la Sankt-Petersburg, la întrunirea G8, gazda lor, fostul locotenent-colonel kaghebist Vladimir Puțin, a trecut rapid prin Duma de stat două noi legi.

Prima, o lege nouă care-i permite să se folosească de serviciile secrete ca de „escadroane ale morții” pentru a elimina „extremiștii” aflați oriunde, în afara țării (inclusiv în această țară). A doua, un amendament împotriva „extremismului”, inserat într-o lege existentă, oferind o definiție mai largă termenului de „crimă” care, printre altele, va include de acum și orice declarație „calomnioasă” la adresa regimului său.

Astfel, scena este pregătită pentru ca orice critic al regimului lui Putin de aici, mai ales cei care luptă împotriva

genocidului rus din Cecenia, să se întâlnească cu vârful otrăvit al unei umbrele. Potrivit declarației date de ministrul rus al apărării, Serghei Ivanov, lista neagră a potențialelor ținte este deja concepută. Respectând tradițiile din politica externă din perioada sovietică, când Rusia se lupta mereu fără ca lumea să devină un complice involuntar la crimele sale, această capodoperă este realizată pentru a coincide exact cu întâlnirea G8, servind ca o aprobare de aparență sau cel puțin acceptare a acestei noi evoluții în „lupta comună împotriva terorismului dusă de întreaga lume”.

Nu mai trebuie să spun că aceasta este o evoluție foarte periculoasă. Dacă liderii vestici nu sunt pregătiți să fie și ei responsabili pentru crimă... trebuie să anuleze întâlnirea sau, cel puțin, să protesteze zgomotos față de un asemenea abuz din partea președinției G8.

La mijlocul lui iulie, summitul din Sankt-Petersburg s-a ținut fără nicio tresărire. În capul listei de discuții s-a aflat energia. Când Blair a aterizat în oraș, a primit vestea că Rosneft, datorită cotației obținute, adusese Kremlinului 10,7 miliarde de dolari – fiind a cincea cea mai mare ofertă publică inițială din istoria lumii – și BP a înhățat o cotă de un miliard de dolari. Asta nu l-a oprit pe Putin din a-și exprima, pe durata discuțiilor de la palatul Constantin, resentimentele referitoare la refuzul Marii Britanii de a-i extrăda pe Berezovski și

Zakaev. La afirmațiile celorlalți, prin care se sugera că aliații Rusiei, Iran și Siria, ar trebui sancționați pentru că adăposteau luptători hezbollah, Putin l-a atacat direct pe Blair, întrebând de ce nu se concentra grupul pe „alte țări care găzduiau oameni care sunt evident teroriști?” Dar summitul s-a îndreptat spre o înțelegere mai largă, că Rusia va garanta o aprovizionare constantă de petrol și gaz a continentului european – chiar dacă Putin s-a ferit să semneze ceva care să-l oblige la asta.

Dacă amenințarea ministrului de externe de a-i retrage azilul politic îl mai potolise pe oligarh, acest lucru nu se vedea. În ajunul summitului, cumpărase reclame de o pagină întreagă în ziare, înfățișându-l pe Putin precum Groucho Marx. Dedesubt era sloganul faimos al comicului. „N-aș vrea să fac parte din niciun club care m-ar avea pe mine ca membru.”

Pozna lui Berezovski a fost ignorată cu ușurință – la fel și scrisoarea lui Gordievski. Liderii lumii n-au protestat public deloc în legătură cu noile legi ale Rusiei, care legalizau asasinările pe alte teritorii. Au continuat să-l curteze pe Puțin.

Londra, Moscova și Miami – 2006

„Proiectul Moscova” era pe butuci. Necazurile

apăruseră chiar înainte de Crăciun, cu doar câteva săptămâni înainte de petrecerea pentru ziua de naștere a lui Berezovski, când Young a ratat termenul-limită pentru furnizarea ultimei tranșe din banii promiși că-i va investi în afacere. Fomicev¹⁰, care de obicei era calm și adunat, i-a trimis un e-mail furios. „Astăzi este 22 DECEMBRIE!! Și n-am primit niciun ban de la tine, a scris el. Nu simt că trebuie să am vreo răspundere față de tine când tu nu ai față de mine.”

Intermediarul a continuat să promită că banii urmau să sosească în orice moment; când a ratat însă un alt termen-limită pentru plată, la începutul lui februarie, partenerul său rus a rămas fără cuvinte. „Ce dracu!!!!!! a scris Fomicev. Mă descurc, i-a răspuns Young. Vei avea banii mâine, înainte de ora 12.”

Ultimele cinci milioane de dolari ale lui Young erau vitale pentru a păstra la bord administrația orașului: mai multe plăți trebuiau făcute către oficialii responsabili de acordarea autorizației de urbanism și Luzkov se înfuria repede când oamenii lui nu primeau ceea ce li se datora. „Mâine plec spre Moscova și trebuie să ne vedem pentru a discuta poziția noastră în legătură cu primarul Moscovei”, i-a scris Fomicev lui

¹⁰ Fomicev a afirmat că nu a discutat niciodată cu primarul Luzkov despre acest proiect și că nu-și amintește de acest e-mail, dar a spus că este posibil „să-l fi presat pe Scot” să plătească.

Young, fără niciun rezultat.

Fondurile nu s-au materializat niciodată și, în martie, Fomicev a stopat, în sfârșit, Proiectul Moscova.

Jonathan Brown a auzit de necaz pentru prima dată atunci când a aflat că Young pierduse totul, încercase să se sinucidă și fusese internat la spitalul „psihiatric” Priory. Brown n-a crezut o vorbă și l-a sunat pe Young.

— Scot, eu sunt, a strigat el. Tu nu ești la Priory. Hai să mergem la Boujis și să ne facem de cap!

Bănuiala lui Brown era adevărată: Young nu fusese internat, dar vizitase Priory de bunăvoie, după ce luase prea multe calmante și-și tăia superficial venele – ceva despre care doctorii spuneau că apelase la aceste manevre pentru că „voia ca oamenii să creadă că era un sinucigaș”. Apoi trimisese o serie de e-mail-uri incoerente către investitorii din Proiectul Moscova, cărora le datora milioane, spunându-le că era „sub sedative”, bătând câmpii despre sinucidere și promițând să rezolve criza când își revenea.

Brown și-a convins prietenul să se urce în primul avion către Miami. Când a sosit, a devenit clar că încercarea de sinucidere a lui Young fusese o păcăleală concepută pentru a câștiga timp în fața creditorilor furioși și Brown l-a dus repede la cafeneaua Green Street, din Coconut Grove, unde dădeau pe gât cocktailuri. Era evident însă că și la Londra, și la

Moscova mocneau necazuri.

Young a insistat că pierduse totul și că avea datorii de zeci de milioane de lire sterline, dar nu voia să spună cum se ajunsese la asta. Brown a avut senzația că se prăbușise dintr-odată cerul pe umerii prietenului său.

Young emisese polițe pentru fiecare bănuț pe care investitorii britanici îi turnaseră în jumătatea lui din Proiectul Moscova și acum, când schema se prăbușise, le datora mai mult de 20 de milioane de dolari. Pe deasupra, adunase credite uriașe, ipoteci la diferite bănci și taxe imense la Fiscul din Marea Britanie, pe care a spus că nu își mai permitea să le plătească. Cea mai alarmantă dintre toate veștile era reprezentată de faptul că, la Moscova, administrația primarului Luzkov se afla pe picior de război.

Ca urmare a eșecului plății pentru permisele necesare de construcție, administrația orașului se întorsese împotriva investitorilor din Proiectul Moscova și acum, în încercarea de a prelua controlul șantierului și a tuturor activelor sale, ataca din toate direcțiile. Oficialii pretindeau că exista o datorie de „câteva milioane de ruble” pentru chiria pe clădirile deținute de guvern pe terenul respectiv și politicienii făceau gălăgie în parlament în legătură cu lipsa autorizației pentru construirea și pentru demolarea neautorizate, dar și pentru tăierea copacilor de pe

șantier. Apoi procurorii statului au anunțat că toți investitorii erau anchetați pentru „infrațiuni economice” și FSB a început să facă săpături despre finanțarea din spatele dezvoltării. Dintr-odată, investiția secretă a lui Berezovski era pe cale să fie expusă.

Fomicev a intervenit pentru a remedia lucrurile, aranjând printr-o afacere pe ultima sută de metri ca Guta Group, o companie rusească, să cumpere părțile tuturor investitorilor și să preia controlul asupra șantierului, pentru a stăvili atacurile administrației Luzkov. Proprietarii Guta Group erau vechi prieteni ai lui Fomicev și mai aveau și alte interese în Moscova, așa că plănuiau să folosească șantierul ca monedă de schimb la „negocierile cu administrația, privind alte chestiuni”. Asta i-a salvat de pericolul din Moscova, dar Young se adâncea și mai mult în criză. Aproape săptămânal primea scrisori și mandate de confiscare de la creditori; vilele lui din Londra, Oxford și Florida erau sechestrate sau vândute una câte una, pentru a-i plăti datoriile; și colecția sa de mașini exotice, ceasuri de lux și mobilierul de epocă erau ridicate de creditorii furioși.

Toată lumea era nedumerită cu privire la motivul acestei implozii subite a finanțelor intermediarului. Unii prieteni speculau că imperiul său de afaceri fusese

de la bun început un castel din cărți de joc, construit pe împrumuturi făcute pe seama activelor pe care nu le deținuse niciodată. Alții auziseră zvonuri că o afacere încheiată cu mafia rusească nu mersese bine. Dar Michelle avea propria ei teorie. Căsătoria lor scârțâia de ani de zile și ea era convinsă că „falimentul” reprezenta un șiretlic pentru a-și ascunde averea, ca să nu-i dea ei niciun ban. Cât Young pretinsese că se află la Priory, își instruisse un avocat să-i sune nevasta și să-i spună că pierduse aproape tot și că încercase să se sinucidă – adăugând, ca să fie sigur, că avusese și aventuri cu „sute de fete”. Telefonul a avut efectul scontat: nimicind căsnicia în mod irevocabil și eliberându-i calea lui Young pentru a începe o viață nouă, așa cum își dorea. Însă o și umpluse pe soția lui de multă ură.

Michelle a cerut divorțul, pretinzând că soțul ei ascundea „cel puțin câteva miliarde”. A adunat o echipă de avocați, detectivi privați și contabili autorizați pentru a vâna banii lipsă. Apoi a obținut un ordin absolut de înghețare a tuturor activelor lui Young, inclusiv proprietatea din Mayfair, folosită pentru a insera fondurile lui Berezovski în Proiectul Moscova. Așa a început cel mai lung divorț de la Înalta Curte, din istoria juridică britanică, desfășurat sub atenția continuă a presei. Și secretele Proiectului Moscova se aflau chiar în miezul cazului.

Young a depus toate eforturile să țină ascunse afacerile sale rusești. A încălcat nenumărate ordine judecătorești prin care se dispunea divulgarea probelor care ar fi explicat dispariția averii sale și a distrus sute de conversații purtate cu Berezovski pe e-mail. Avea chiar să petreacă trei luni în pușcărie pentru sfidarea Curții decât să dezvăluie adevărul. Și totuși, cumva, continua să aibă un stil de viață cu mult peste cele mai îndrăznețe visuri ale cetățeanului mediu – cinând la restaurante elegante, stând în apartamente de lux, îmbrăcându-se cu haine de designer și plătind cumpărăturile cu role uriașe de bancnote de 50 de lire sterline.

Brown era la fel de nedumerit ca toată lumea. Nu-venea să creadă că sutele de milioane ale lui Young chiar dispăruseră peste noapte, dar asupra prietenului său se abătuse clar un soi de calamitate. Se întreba dacă nu cumva colapsul financiar subit al lui Young avea legătură cu o schimbare a situației lui Berezovski.

În februarie 2006, exact când Proiectul Moscova făcea implozie, Patarkatsișvili a anunțat că voia să „divorțeze” financiar de vechiul său partener. Atacurile tot mai violente ale lui Berezovski la adresa Kremlinului îi afectau afacerile. Procurorii ruși care năvăliseră asupra lui cu acuzații de delapidare și spălare de bani apelasera deja la ajutorul câtorva

autorități străine. În consecință, ofițeri armați percheziționaseră proprietățile sale din Franța și fondurile ascunse în conturile băncilor din Elveția fuseseră sistematic blocate. Măcelul nu era dirijat doar spre Berezovski: și cei care făceau afaceri cu el riscau să le fie blocate conturile, iar sub presiunea guvernului rus, câteva bănci vestice refuzau să accepte banii lui Patarkatsișvili. Chemarea lui Berezovski la revoluție armată în Rusia fusese picătura care umpluse paharul. Oligarhul georgian i-a spus partenerului său că voia să separe afacerile de politică și Berezovski a fost de acord, comunicând tuturor că ruptura era doar o păcăleală pentru a distra atenția de la investițiile lor comune. Patarkatsișvili se va ocupa de toate finanțele, în timp ce el va continua să ducă o campanie împotriva lui Putin – și, în spatele scenei, totul va continua să fie la comun.

Subita cădere financiară a lui Young avea ceva de-a face cu separarea lui de baierile pungii lui Berezovski? Brown n-a aflat niciodată ce s-a întâmplat, dar, privind în retrospectivă, de două lucruri era absolut sigur.

— Banii au dispărut. Și apoi oamenii au început să moară.

Partea a patra

Prețul

X

Muswell Hill și Mayfair, Londra – vara, 2006

Pe strada lăturalnică din somnorosul Muswell Hill, în interiorul modestei case din cărămidă galbenă de pe Osier Crescent, unde locuia familia Litvinenko, viața se așezase într-un ritm confortabil și monoton. Vizavi, se afla familia Zakaev. Vecinii îi cunoșteau drept Edwin, Maria și Anthony Carter – chiar dacă accentul pronunțat al lui Litvinenko și obiceiul de a da pisicii vecinilor cârnați rusești *kolbasa* dădea de gol minciuna acelor pseudonime englezești. Pentru localnici, era un personaj oarecum fascinant, despre care glumeau în privat că poate era un spion KGB – până când de Crăciun a lăsat fiecăruia, la ușă, un exemplar din *Rusia explodează* și n-au mai râs.

Familia se afla acolo de aproape șase ani. Litvinenko încă vorbea o engleză stâlcită, dar Marina studiasă din greu pentru a deveni fluentă și ținea lecții de dans pentru a suplimenta venitul familiei. Anatoli se acomodase și el, părând aproape un nativ londonez și începea primul an la școala de băieți din Londra de pe

malurile Tamisei, unde Berezovski plătea taxele de învățământ. Avea doisprezece ani, fiind suficient de mare ca să-l bată pe tatăl său la șah, și încă vorbea cu tatăl lui în rusă. Dar amintirile din prima lui copilărie despre săniuș și râul Moscova înghețat, din iernile aprige, se estompau treptat, împreună cu ultimele urme ale accentului său. Cu fiecare zi care trecea, fiul dezertorului părea să fie tot mai puțin Anatoli Litvinenko și tot mai mult Anthony Carter.

Litvinenko era mândru că locuia în Anglia, se entuziasma deseori în legătură cu drepturile și libertățile de care se bucura familia sa în noua lor casă. La scurt timp după ce au ajuns, l-a dus pe Anatoli să viziteze Colțul Oratorilor și s-a oprit să facă poze cu doi polițiști londonezi. l-a spus fiului său că acesta era un loc unde puteai vorbi deschis despre ceea ce crezi și legea te apăra. Păstra aleea din față obsesiv de bine curățată, agățase un steag britanic la balcon și se antrena viguros în fiecare zi, în sala de sport improvizată în propriul garaj. La sfârșit de săptămână, alerga șaisprezece kilometri și înota cu Anatoli în piscina din zonă. Uneori, când îi era dor de acasă, se uita pe casete video la vechi filme rusești, în vreme ce Marina îi gătea rețete familiare – supă condimentată și clătite umplute. Dar în majoritatea nopților era ocupat cu munca.

Casa din Osier Crescent era plină de dosare care conțineau investigațiile adunate de Litvinenko în perioada când își ducea propria cruciadă împotriva lui Vladimir Puțin. Rânduri de dosare indexate impecabil, conținând toate dovezile referitoare la legăturile președintelui rus cu banda Tambov, din Sankt-Petersburg, complotul FSB de a-i asasina pe Berezovski și Trepășkin și legăturile guvernului cu atrocitățile teroriste atribuite rebelilor ceceni. Litvinenko petrecea multe seri recitind și adăugându-și înregistrările; deseori, când descoperea câte ceva nou, sărea în sus și traversa strada pentru a vorbi cu Ahmed Zakaev.

Dezertorul și liderul rebelilor deveniseră cei mai buni prieteni și familiile lor formaseră o comunitate mică, unită în Osier Crescent – mâncând împreună, făcând sărbătorile împreună și ocupându-se unii de copiii celorlalți. Litvinenko avea obiceiul să dispară cu orele în casa lui Zakaev, înfuriind-o pe Marina atunci când se întorcea acasă sătul de la atâtea delicatete cecene și nu mai putea să cineze cu ai săi.

Fiind parte din comisia pentru crimele din războiul cecen a lui Zakaev, cei doi bărbați încă investigau activ rolul FSB-ului în atentatele de la Moscova și în atacul asupra teatrului, ajutați de neînfricată jurnalistă de la *Novaya Gazeta*, Anna Politkovskaia. Când venea la

Londra să-și viziteze sora, era o invitată obișnuită în Osier Crescent. Și acum trioul aduna dovezi pentru al treilea atentat terorist.

Cu doi ani înainte, în Beslan, un oraș în Rusia sălbatică din nordul Caucazului, militanți islamiști înarmați au ocupat o școală și au luat ostatici peste o mie de oameni – majoritatea fiind copii. Prizonierii au fost înghesuiți în sala de sport, iar deasupra capetelor lor a fost agățat explozibil de coșurile de baschet, în timp ce teroriștii cereau retragerea Rusiei din Cecenia. După ce au stat deoparte trei zile, trupele rusești au intervenit, lovind clădirea cu tancuri, rachete și lansatoare de grenade atât de violent, încât acoperișul sălii de sport s-a prăbușit, strivind mulți ostatici. Peste trei sute de oameni au fost omorâți în operațiune – 186 dintre ei fiind copii.

Folosirea unei forțe atât de letale amintea clar de atacul teatrului din Moscova și, imediat cum a apărut știrea, anchetatorii de la Muswell Hill au intrat la bănuieli. Apoi a ajuns la ei vestea că Politkovskaia se refăcea în spital după ce băuse o ceașcă de ceai otrăvit în avion, în timp ce zbura spre Beslan, pentru a face un reportaj despre atac. Convins că guvernul ascundea ceva, Litvinenko a început să sape.

Prima dată a observat că unii dintre răpitori se aflaseră în custodia FSB-ului pentru alte infracțiuni

teroriste, dar fuseseră eliberați în mod misterios înainte de atac. Fuseseră transferați într-o închisoare? Chiar dacă nu se întâmplase așa, ar fi fost supravegheați îndeaproape după eliberare – deci cum reușiseră să călătorească la Beslan, înarmați cu bombe și centuri sinucigașe, fără să se alerteze nimeni? Mai târziu se va afla că Putin fusese avertizat cu câteva zile înainte că islamiștii plănuiau să ia ostatici la o școală în regiune și că nu făcuse nimic să alerteze populația locală sau să prevină atacul. Pe un site creat de Zakaev, Litvinenko a scris un articol acuzator, relatând atrocitățile rusești din Cecenia, afirmând că, în cel mai bun caz, FSB-ul permisesese și, în cel mai rău caz, provocase atentatul de la școala din Beslan, într-un alt efort de a mânji reputația mișcării separatiste. El, Zakaev și Politkovskaia au continuat să cerceteze legăturile dintre FSB și atentat.

Persoana de legătură de la MI6, Martin, s-a dovedit receptiv la teoriile dezertorului, mai ales că întâlnirile lor din cafeneaua din subsolul de la Waterstones, din Piccadilly, deveniseră o parte a ritmului familiar al vieții sale londoneze. De fiecare dată când avea câte o pistă nouă care să lege Kremlinul de crima organizată sau de actele de terorism, Litvinenko își contacta persoana de legătură printr-o linie telefonică criptată, pentru a aranja o întâlnire. În afară de a transmite

informațiile culese din propriile investigații, îl ajuta pe Martin să înțeleagă informațiile adunate de observatorii pentru Rusia din propriile lor surse. Și acum, spre încântarea lui, primise o misiune importantă – una care făcea, în sfârșit, să pară că meritase tot timpul petrecut săpând după legăturile lui Putin cu mafia din Sankt-Petersburg. Spionii britanici îi ceruseră să-i ajute pe colegii lor din Madrid să descurce legăturile Kremlinului cu o puternică grupare rusească mafiotă, ce-și întindea tentaculele în Spania. Banda Tambov era în mișcare.

Sub conducerea întreprinzătoare a lui Ghenadi Petrov, un bărbat uriaș cu o față ca o lespede de ciment, care-și conducea imperiul criminal din vila din Mallorca, mafia din Sankt-Petersburg își extinsese operațiunile prin Europa. În anii '90, când Putin era prim-adjunct în Sankt-Petersburg, Petrov avansase printre rândurile bandei Tambov. După ce devenise șeful bandei, se mutase în Spania și procurorii îl bănuiau că spăla bani din trafic de droguri, trafic de arme și asasinate țintite în proprietăți de pe Costa del Sol. Litvinenko îl informase pe Martin despre relația dintre Putin și banda Tambov și omul lui de legătură îi ceruse să colaboreze cu autoritățile spaniole, pentru a elabora o strategie ambițioasă ca să „decapiteze” mafia rusească. Așa că acum călătorea regulat la Madrid,

unde transmitea informații unui intermediar pe nume Jorge, care, la rândul lui, le transmitea mai departe procurorilor care construiau cazul împotriva bandei Tambov.

Litvinenko i-a explicat lui Jorge că, sub președinția lui Pușin, guvernul rus, serviciile de informații și crima organizată se uniseră într-un „stat mafiot” unic, iar Kremlinul folosea mafia pentru a-i face treburile murdare pentru protecție oficială. A descris cum relația președintelui cu banda Tambov luase amploare pe durata mandatului său de viceprimar din Sankt-Petersburg și a oferit informații precise despre membrii bandei, care aveau încă legături profunde cu guvernarea lui Pușin. Bineînțeles că atunci când autoritățile spaniole au ascultat telefoanele membrilor bandei au descoperit că oamenii erau într-un permanent contact cu o rețea de înalți funcționari de la Kremlin.

Dovezile lui Litvinenko au pavat drumul către o serie de razii declanșate doi ani mai târziu, când au fost arestați douăzeci de gangsteri, ducând, într-un final, la punerea sub acuzare de către procurorii spanioli a doisprezece presupuși lideri mafioți – inclusiv câțiva funcționari foști și actuali de la Kremlin –, pentru colaborarea cu banda Tambov. Dar asta urma să se întâmple.

În vara lui 2006, ca un prim pas pentru a oferi dovezile despre legăturile lui Putin cu mafia în fața Curții, Jorge aranja ca el să se întâlnească direct cu procurorii.

Litvinenko era mândru de aceste servicii aduse Marii Britanii și aliaților acesteia – dar ajunsese să fie strâmtorat din punct de vedere financiar. Nu-i ajungeau cele 2000 de lire sterline primite de la MI6 pentru a-și întreține familia, iar la începutul anului, când începuse să simtă efectele înghețării conturilor din Elveția, Berezovski întrerupsese plățile lunare. Litvinenko trebuia să înceapă să se întrețină singur și, datorită lui Martin, știa la cine să apeleze. Cu doi ani mai devreme, când fusese recrutat inițial ca spion britanic, omul lui de legătură îl prezentase unei figuri-cheie din misterioasa lume a industriei spionajului privat. Acum sosise momentul să profite de asta.

Dean Attew lucra la Titon Internațional, o companie privată de elită în domeniul spionajului, din Mayfair, genul de firmă care are linii directe cu River House și face tot felul de lucruri pentru regină și țară. Se afla într-o legătură strânsă cu observatorii pentru Rusia și Martin i-l prezentase lui Litvinenko în 2004, sugerând că dezertorul ar putea fi o sursă utilă de informații pentru companiile britanice care făceau evaluări

prealabile despre oportunitățile din Rusia. Attew lucrase și în cazinouri de lux din toată lumea, pe partea de securitate, și, când studiase potențialii escroci din jurul nenumăratelor mese de joc, își formase ochiul pentru a citi micile povești dezvăluite de chipul oamenilor. A simțit că putea avea încredere în Litvinenko. Dar a lăsat clar să se înțeleagă că dezertorul nu va fi de nicio utilitate pentru clienții lui britanici dacă nu învață să vorbească engleza, prin urmare, atunci când Litvinenko a început să rămână fără bani, s-a înscris întâi la cursuri și abia apoi l-a sunat pe Attew, cerându-i de lucru.

Șeful spionajului privat i-a oferit câteva proiecte plătite pentru a cerceta afacerile și elita politică din Rusia, dar Litvinenko și-a dat repede seama că, pentru a face rost de informațiile proaspete pe care le voia Attew, avea nevoie de un partener în Moscova. Și așa a intrat în peisaj Andrei Lugovoi.

Cei doi foști ofițeri KGB au trecut repede la treabă. Diviziunea muncii era simplă: Litvinenko se zbătea pentru proiectele de la Titon, în Londra, și de la câteva alte firme din Mayfair, iar Lugovoi făcea săpături la Moscova. Până în acea vară, adunaseră mizerii despre ministrul agriculturii al lui Puțin, pentru proprietarii votcii Stolichnaya, prinseseră un contract mare cu Gazprom pentru o firmă de securitate cu sediul la

Londra și cercetau câțiva alți ruși puternici care dețineau o serie de afaceri profitabile de care erau interesați clienți britanici.

Inițial, lucrau obiectiv și păstrau distanța, dar apoi Litvinenko s-a gândit că poate clienții săi ar fi impresionați de omul din teren de la Moscova. Lugovoi știa să vorbească și părea că mereu îi farmecă rapid pe interlocutori, de aceea era posibil să obțină și mai mult de lucru dacă l-ar fi adus la întâlniri. I-a spus lui Attew că voia să-i prezinte pe cineva – „un prieten și o sursă” din Rusia – și, atunci când Lugovoi a venit la Londra în iunie, a aranjat să se întâlnească cu toții la aeroportul Heathrow.

În ziua respectivă, dezertorul îl conducea pe șeful său de la spionajul privat pe scările rulante, către zona de luat masa de la etaj, din terminalul 1, unde Lugovoi aștepta. Litvinenko observase că partenerul său dobândise gusturi foarte scumpe de când începuse să vină la Londra. Insista să cumpere doar de la Harrods și îi plăceau cravatele din mătase și costumele cu model, completate cu un ceas de aur enorm.

Când cei trei bărbați și-au strâns mâinile și s-au așezat la o masă, ochiul format al lui Attew a observat și cea mai neînsemnată mișcare care survenea pe chipul nou-venitului. Lugovoi era fluent ca de obicei, explicând că putea să afle orice despre oricine în Rusia

– indiferent dacă asta însemna să intercepteze telefoane, să pună microfoane în clădiri sau să urmărească subiecții –, dar Attew a simțit că personajul îi displăcea complet. Acest încrezut cu ceasul lui strălucitor și privirea de nepătruns avea ceva teribil de rece, s-a gândit el. Când s-a terminat întâlnirea, se hotărâse să nu mai aibă niciodată de a face cu Lugovoi.

Șeful spionajului privat nu era singurul care-l considera piază rea pe Lugovoi. După ce-și ispășise pedeapsa pentru încercarea eșuată de a evada, Nikolai Glușkov fusese, în sfârșit, eliberat din Lefortovo și fugise în Marea Britanie, unde Boris și Badri l-au instalat într-o vilă în Berkshire, cu servitori și un lac de patru hectare și jumătate. Fostul șef de la Aeroflot se bucura de viața liniștită de provincie, bând vinuri bune și organizând vânători de comori ale piraților pentru copiii locului. Dar chipul i s-a întunecat de cum a aflat că Lugovoi era prin oraș. Glușkov a insistat că nou-venitul îi înscenase, în numele FSB-ului, evadarea nereușită și i-a implorat pe Boris și Bari să-l dea afară din cercul lor pe fostul om responsabil cu securitatea. Dar nimeni nu l-a ascultat.

— Relaxează-te, i-a spus Patarkatsișvili, liniștitor.

Timpul petrecut în închisoare îl transformase pe bietul Glușkov într-un paranoic. Lugovoi era unul dintre ai lor și asta era definitiv, a concluzionat

Patarkatsișvili.

Litvinenko a fost și el de acord și, de aceea, atunci când Attew l-a contactat câteva săptămâni mai târziu cu o nouă însărcinare, n-a ezitat să ceară ajutorul partenerului său obișnuit. Și de data asta, sarcina era fierbinte.

Attew avea nevoie de informații despre nimeni altcineva decât Viktor Ivanov – fostul ofițer KGB care, după informațiile lui Litvinenko, îl introdusese pe Puțin, în anii '90, în afacerile cu banda Tambov, când mafioții făceau trafic cu droguri prin portul Sankt-Petersburg. Ivanov rămăsese unul dintre cei mai apropiați aliați ai lui Putin și un client al lui Attew era pe cale să intre în afaceri cu el. Litvinenko a primit sarcina de a afla cât mai multe despre afacere și i-a cerut lui Lugovoi să-i obțină niște informații noi despre cele mai recente activități ale lui Ivanov, pentru a le adăuga la cele pe care le avea deja despre perioada din Sankt-Petersburg. Dar când a sosit raportul partenerului său, Litvinenko a fost consternat. Era doar o treime de pagină și conținea informații care fuseseră făcute publice până în acel moment.

— Nu pot lucra cu asta, a zis disprețuitor Attew când a văzut documentul. Aici nu-i nimic.

Rușinat, Litvinenko a promis să-i aducă ceva mai bun. A găsit un alt partener rus și a revenit cu un raport

de opt pagini care conținea informațiile adunate despre Putin și Ivanov în perioada cât făcuse parte din echipa de asasinat a FSB-ului, la care le adăugase pe cele noi, primite de la celelalte surse. De această dată, Attew a fost încântat. Era „exact genul de raport pe care speram să-l primesc”, a spus el și conținutul îl afecta așa de mult pe Ivanov, încât clientul companiei Titon a renunțat imediat la afacere.

Litvinenko era încântat de acest rezultat, dar se simțea frustrat că Lugovoi îl dezamăgise. De aceea, când s-a văzut cu partenerul său la Londra, i-a înmânat un exemplar din al doilea raport, ca exemplu pentru genul de muncă la care ar trebui să aspire. Așa s-a întors Lugovoi la Moscova cu dovezile incendiare ale lui Litvinenko despre legătura dintre Puțin, Ivanov și banda Tambov, băgate în siguranță în valiza sa.

Londra și Moscova – octombrie 2006

Ceva era în neregulă cu Anna Politkovskaia. Când Litvinenko s-a întâlnit cu prietena lui la cafeneaua Nero, într-una din vizitele ei la Londra, a observat dincolo de ramele de oțel ale ochelarilor săi o față trasă, din cauza grijilor.

— Anna, ce se întâmplă? a întrebat el, șocat să o vadă așa de afectată pe curajoasa jurnalistă.

— Aleksandr, a zis ea. Îmi este foarte frică.

Politkovskaia i-a povestit că primea amenințări despre care credea că veneau direct de la Puțin. Mai fusese amenințată de multe ori înainte, dar de această dată avea o presimțire rea. În fiecare dimineață, își lua rămas-bun de la băiatul și fata ei înainte de a ieși din apartament, de parcă i-ar vedea pentru ultima oară. Și nu putea să spună de ce, dar se simțea deosebit de vulnerabilă în liftul din blocul în care locuia.

— Anna, a implorat-o el. Nu te întoarce în Rusia.

Dar copiii ei erau acolo, la fel și vârstnicii ei părinți. Și apoi era pe punctul de a publica o nouă dezvăluire despre tortura sistematică asupra prizonierilor de către trupele pro-Kremlin din Cecenia. Și-a luat la revedere de la Litvinenko și a zburat acasă.

În după-amiaza zilei de 7 octombrie, Politkovskaia și-a parcat Lada lângă blocul în care locuia și a început să-și scoată plasele cu cumpărături. Se grăbea – articolul ei urma să fie publicat în ziua următoare – și nu l-a văzut pe bărbatul slab, cu șapcă de baseball pe cap, care aștepta, în timp ce ea intra precipitată. Politkovskaia a lăsat prima serie de plase sus și a coborât cu liftul, pentru a lua restul. Când s-au deschis ușile, bărbatul slab aștepta. A împușcat-o de două ori în piept și a treia oară în umăr. Era deja moartă când a patra împușcătură a nimerit-o în cap. Asasinul a lăsat

pistolul și amortizorul lângă cadavrul ei și a dispărut.

Asasinarea Annei Politkovskaia a provocat o revărsare internațională de suferință și furie. Comitetul pentru Protecția Jurnalismului, din Statele Unite, a declarat moartea ei ca fiind al treisprezecelea reporter asasinat de când Putin era la putere. La Moscova, s-au adunat sute de protestatari, pentru a condamna asasinarea ei, și prin orașele lumii s-au ținut priveghiuri cu lumânări. Până și Tony Blair și George W. Bush au fost impresionați și au condamnat crima, cerând într-o declarație comună o „investigație temeinică pentru această teribilă crimă”. Însă Putin a fost laconic. A declarat că autoritățile ruse vor da de cap acestui asasinat, dar a clasat-o pe Politkovskaia ca fiind o figură „foarte mărunță” care „nu avea vreo influență în viața politică”.

Litvinenko a fost devastat. Era furios că prietena lui curajoasă fusese lichidată și îngrozit că el va fi cel care va urma. Dar temerile sale s-au diminuat, cumva, în săptămâna următoare, când a primit mult așteptata veste că el și familia sa căpătaseră cetățenia britanică. Atteu lucra în biroul lui, de la ultimul etaj dintr-o casă elegantă din Mayfair, când Litvinenko a dat buzna fluturându-și pașaportul.

— Sunt englez! a strigat el, sărind în sus la propriu de bucurie. Acum, Anatoli va crește ca un domn englez, a

glumit el, și poate într-o zi fiul lui va lucra pentru MI6.

Pe 13 octombrie, familia a participat la ceremonia de acordare a cetățeniei, la Centrul Civic Haringey. După aceea, Litvinenko l-a dus pe Anatoli la slujba de comemorare pentru Politkovskaia în afara Westminster Abbey și l-a zărit în mulțime pe Felștinski.

— Tocmai am primit cetățenia! i-a spus el istoricului. Acum nu mă vor putea atinge.

Felștinski i-a zâmbit amabil, dar și-a păstrat gândurile pentru el.

Litvinenko i-a spus lui Anatoli că acum aparțineau complet acestei țări, unde oricine putea să se ridice și să rostească adevărul fără nicio teamă și s-a hotărât să folosească această libertate ca să lupte pentru amintirea lui Politkovskaia. În săptămâna următoare, el și Zakaev au participat la clubul Frontline la un eveniment în onoarea prietenei lor, un loc de adunare pentru jurnaliști, situat în apropierea gării Paddington din Londra. Când s-au terminat discursurile, Litvinenko s-a ridicat în picioare.

— Numele meu este Aleksandr Litvinenko și sunt un fost ofițer KGB și FSB, a zis el într-o engleză șovăitoare, înainte să-i vină în ajutor interpretul. Pentru că mă aflu aici, cred că ar trebui să vorbesc și să spun ceea ce știu, a continuat el în rusă, stând drept. Cine-i vinovat de moartea Annei? Vă voi da un răspuns direct: este

domnul Puțin, președintele Federației Ruse.

Declarația a provocat o oarecare senzație în micul club, cu podelele lui de lemn și zidurile din cărămidă expusă. Litvinenko nu era o figură bine cunoscută în cercurile presei din Londra și ziariștii îl priveau fascinați pe acest bărbat cu intenșii lui ochi albaștri, care vorbise cu o emoție palpabilă despre prietena lui Anna – o femeie atât de curajoasă și de hotărâtă, încât continuase să-și facă meseria chiar și sub amenințarea propriei morți.

— Jurnaliștii de statura Annei Politkovskaia pot fi omorâți de o singură persoană, s-a adresat el spre încăpere. De Puțin. Nimeni altcineva.

XI

Londra – octombrie-noiembrie 2006

Într-o zi însorită de la începutul toamnei, la o săptămână după asasinarea lui Politkovskaia, Lugovoi s-a întors la Londra. De această dată, nu era singur. Însoțitorul lui era Dmitri Kovtun, un prieten din copilărie și coleg de școală de la academia militară de elită din Moscova, care tocmai se întorsese din Germania, unde încercase, timp de zece ani, să reușească în cariera de vedetă porno. Când Kovtun se

mutase la Hamburg, în căutarea mării șanse, cei doi pierduseră legătura, dar după ani de zile de spălat vase, de băut și de umblat aiurea fără țintă, prin cartierul felinarelor roșii din oraș, renunțase, în sfârșit, la ideea lui și se întorsese acasă. Kovtun era disperat când dăduse peste Lugovoi la Moscova, iar vechiul lui prieten i-a oferit o șansă ca să-și schimbe viața. Avea o sarcină de îndeplinit la Londra – și dacă le ieșea, amândoi vor fi oameni aranjați.

Lugovoi l-a adus pe Kovtun să-l cunoască pe Litvinenko la jumătatea lui octombrie, sosind încărcat cu genți de marcă și îmbrăcat în carouri colorate. Și-a prezentat însoțitorul ca fiind unul dintre cei mai vechi prieteni ai lui și un expert în supraveghere digitală, care putea să ajute la scormonirea după murdării despre țintele din Rusia. Litvinenko, în prima clipă, nu l-a plăcut pe Kovtun. Nou-venitul era posac și încruntat, cu pielea palidă și ochii încercănați și părea viclean în costumul lui argintiu strălucitor. Dar Lugovoi a insistat că Kovtun era de încredere și a anunțat că-l va lua cu el la întâlnirea pe care o aveau stabilită în acea după-amiază cu un client important.

Întâlnirea avea loc la Eriny's International, o companie britanică ce le solicitase ajutorul în cercetarea unei afaceri de securitate importante cu Gazprom, gigantul din domeniul gazelor deținut de Kremlin.

Rușii au venit pe jos și au fost întâmpinați la ușa elegantelor birouri din Mayfair ale companiei de Tim Reilly, directorul departamentului pentru energie, om din clasa de sus. Reilly le-a strâns mâinile și i-a introdus în sala de consiliu, reținându-și zâmbetul la hainele lor de prost gust. Imediat cum s-au așezat, Lugovoi a cerut să li se aducă niște ceai. Era o zi neobișnuit de caldă și nimeni nu simțea nevoia să bea ceva cald, dar el a fost ciudat de insistent, așa că, amabil, Reilly a turnat trei cești. Când au trecut la afaceri, Lugovoi a purtat cea mai mare parte a discuțiilor – lăudându-se cu afirmații îndrăznețe despre ce sfori putea el să tragă în industria de petrol și gaz a Rusiei –, în vreme ce Kovtun a stat într-o tăcere ursuză, iar Litvinenko îl privea cu un dezgust crescând. Ceaiul din cele trei cești s-a răcit fără ca nimeni să-l bea.

Când întâlnirea s-a terminat, Litvinenko a plecat repede către autobuz ca să se întoarcă în Osier Crescent, unde Marina gătise ciorba ei de pui condimentată. La cină, i-a spus că s-a simțit ciudat de stânjenit de felul în care decursese întâlnirea. Nu putea să spună de ce exact, dar i s-a părut „foarte neplăcut” prietenul din Moscova al lui Lugovoi. Mai târziu, a început să-i fie un pic rău. A vomitat o dată și a ieșit din baie părând îngrijorat.

— Mă simt așa de slăbit, i-a zis el Marinei. Dar s-a

culcat devreme și până dimineața era din nou el însuși.

Lugovoi și Kovtun au zburat înapoi în Rusia. Dar partenerul lui Litvinenko s-a întors la mai puțin de două săptămâni. Întâi a apărut la vila Downside, pentru a-l vedea pe Patarkatsișvili, și cei doi au petrecut o după-amiază plăcută, sporovăind într-un foișor în grădină. Apoi s-a dus în strada Down, pe la Berezovski. Oligarhul voia niște sfaturi pentru a asigura securitatea unei jurnaliste rusoaiice care fugise recent în Marea Britanie. Apartamentul jurnalistei fusese aruncat în aer după ce publicase o carte ce conținea cronică represiunii lui Putin asupra libertăților democratice din Rusia și femeia venise la Berezovski pentru a-i asigura protecție. În vreme ce bărbații discutau despre protecția ei, Glușkov a dat buzna în biroul oligarhului agitând două sticle cu un vin pe care voia ca Berezovski să-l comande în vrac pentru avionul său privat. Când a văzut cine era în vizită însă, fostul director al Aeroflot a ieșit repede din încăpere.

Seara, Lugovoi a plecat din strada Down și s-a dus la Sheratonul de pe Park Lane, unde a aranjat să se vadă cu Litvinenko în grandiosul salon cu tavan de sticlă al hotelului. Acesta era adevăratul scop al călătoriei sale – dar la sosirea lui Litvinenko, planul lui s-a schimbat.

Dezertorul hotărâse să-i spună lui Lugovoi un mare secret și, când a intrat în salon, s-a simțit ușurat să-și

vadă partenerul așteptându-l singur, fără Kovtun. S-a așezat la masă, a cerut un ceai și a scos două cartele de telefon de unică folosință pe care le cumpărase pentru ca ei doi să poată comunica mai în siguranță. Apoi s-a aplecat și i-a povestit lui Lugovoi totul despre munca lui secretă cu serviciile de informații spaniole.

Litvinenko i-a explicat că de ani de zile lucra alături de spioni din Spania pentru a dezvălui legăturile dintre banda Tambov și Kremlin, iar acum era pregătit să călătorească la Madrid pentru a se întâlni pe 8 noiembrie cu procurorii, într-un prim pas al mărturiei în fața Curții despre legăturile grupării cu Puțin. Era entuziasmat și credea că spionii din Madrid ar putea avea ceva de lucru și pentru Lugovoi, așa că și-a invitat partenerul să vină cu el. Lugovoi a încuviințat și și-a păstrat calmul impasibil, dând pe gât trei pahare de vin roșu și pufăind dintr-o țigară cât a vorbit Litvinenko. Dar asculta cu atenție. Era evident că va trebui să zboare înapoi la Moscova pentru încă un raport, înainte de a termina însărcinarea asta.

Pe 1 noiembrie 2006, câteva zile mai târziu, era a șasea aniversare a sosirii lui Litvinenko în Marea Britanie. Promisese că va fi acasă la timp pentru cina festivă cu Marina, dar restul zilei era liber, așa că atunci când Lugovoi l-a sunat să-i spună că e în Londra,

Litvinenko a consimțit bucuros să se vadă cu el după-amiază.

Telefonul i-a mai sunat o dată în acea dimineață. De data asta era Mario Scaramella, un consilier pe siguranță dintr-un comitet care desfășura o anchetă publică despre corupția din Italia și legăturile cu Rusia. Dezertorul se întâlnise cu Scaramella de câteva ori pentru a-i furniza dovezi despre un agent FSB despre care credea că acționează sub acoperire în Napoli și acum consultantul i-a spus că descoperise ceva ce Litvinenko trebuia să afle. Cei doi s-au înțeles să se întâlnească în „vechiul loc” – un cod pentru obişnuitul lor loc de întâlnire din centrul Londrei – și Litvinenko, îmbrăcat cu o jachetă matlasată din denim, a ieșit afară în vremea răcoroasă de toamnă. S-a urcat într-un autobuz roșu londonez și apoi a luat metroul până la Piccadilly Circus, unde a zărit figura durdulie a lui Scaramella care-l aștepta lângă statuia înaripată a lui Eros, sub panourile publicitare iluminate din piață. Când s-a apropiat, a observat că acesta era nearanjat și nebărbierit.

Când au ajuns față în față, Scaramella a anunțat că amândoi erau în pericol. A spus că-i va explica imediat cum se vor afla într-un loc mai liniștit, conducându-l pe Litvinenko spre un restaurant Itsu, cunoscut pentru sushi, unde au luat niște sashimi și s-au așezat la o

masă.

— Am material, a spus consultantul în clipa în care s-au așezat și i-a arătat un plic din servietă, de unde a scos patru foi de hârtie îndoite și murdare, pe care i le-a dat lui Litvinenko pe sub masă.

Dezertorul a văzut repede ce-l făcea pe Scaramella să fie așa nervos.

Pachetul conținea două e-mail-uri de la o sursă din Rusia ce pretindea că are legături apropiate cu serviciile de informații rusești și care, la început de octombrie, îi scrisese consultantului despre un pont. Sursa spunea că numele lui Scaramella fusese pus pe lista de asasinate a FSB-ului și adăuga faptul că relațiile lui din agenție vorbeau „tot mai mult despre nevoia de a folosi forța” pentru a extermina dușmanii Rusiei. Lista fusese trimisă prin e-mail și Litvinenko nu era surprins să-și vadă propriul nume alături de al lui Scaramella. Și Berezovski, și Zakaev erau acolo. Mai înspăimântător era că și Politkovskaia era pe listă: e-mail-ul fusese trimis cu câteva zile înainte ca ea să fie împușcată mortal.

Litvinenko a ridicat capul și a întâlnit ochii mari ai lui Scaramella.

— Calmează-te, i-a zis italianului, băgând documentele în geanta sa. I-a spus că avea nevoie de mai mult timp pentru a studia pontul înainte de a

stabili credibilitatea acestuia.

Litvinenko juca relaxat, dar simțurile sale de anchetator erau treze. E-mail-urile conțineau descrierea câtorva ofițeri presupus implicați în complotul cu asasinarea celor din listă, inclusiv un maestru judo șchiopătând de piciorul drept, despre care se spunea că era la conducerea unei rețele de asasini din Sankt-Petersburg. Litvinenko s-a gândit că poate ar ajuta la identificarea asasinului lui Politkovskaia. Voia să le arate documentele lui Zakaev și lui Berezovski cât mai repede, dar întâi trebuia să se vadă cu Lugovoi.

Așa că a terminat în viteză prânzul cu Scaramella și s-a grăbit spre hotelul Millennium din Mayfair.

Precauția lui Litvinenko era deja recunoscută. Pentru a comunica informații sensibile, folosea telefoane cu cartelă și deseori iniția exerciții de contrasupraveghere pentru a verifica dacă nu era filat. Știa prea bine că reprezenta o țintă și-și avertizase tovarășii de exil mai mult de o dată să fie atenți la cunoștințele cu care pierduseră de mult legătura și care apăreau dintr-odată din trecut. Dar ieșise din FSB de prea mult timp și standardele sale scăzuseră.

Era prima dată când Litvinenko se ducea la hotelul Millennium. Pe vremuri, când ar fi urmat să aibă o întâlnire într-un loc necunoscut, ar fi fost atent și ar fi făcut o recunoaștere. Ar fi ajuns mai devreme, ar fi

scanat zona, ar fi localizat ieșirile și ar fi supravegheat cine intra și cine ieșea. Dacă ar fi ajuns acolo cu jumătate de oră mai devreme, istoria ar fi putut să fie diferită. Litvinenko l-ar fi observat pe Lugovoi agitat, traversând recepția, strângând ceva în haină și intrând câteva minute în toaleta bărbaților. Și-ar fi văzut partenerul ieșind din toaletă și îndreptându-se spre Pine Bar – o încăpere cu lambriuri de lemn, cu tapițerie din piele moale și cu lămpi laterale și care, întâmplător, era singurul loc din hotel fără acoperire CCTV. Ar fi văzut că se afla și Kovtun acolo, făcând și el o vizită pe furiș la toaletă, alăturându-se apoi lui Lugovoi la bar, unde cei doi bărbați au comandat gin și șampanie, chemând apoi chelnerul înapoi pentru a-i cere ceai. Și i-ar fi văzut agitându-se cu duza ceainicului din ceramică adus la masă.

Dar Litvinenko nu-și făcea griji – Lugovoi era un prieten. A intrat în hol la 3.59 p.m. și, fără a se opri să-și tragă sufletul, și-a sunat partenerul pentru a-l anunța că ajunsese. Lugovoi a venit imediat să-l întâmpine, purta hainele pe care le achiziționase din raionul de bărbați de la Harrods într-o călătorie de cumpărături întreprinsă cu Litvinenko în urmă cu câteva luni – un pulover strâmt albastru cu portocaliu și o pereche de blugi eleganți gri.

— Să mergem, i-a zis el arătând spre barul Pine. L-a

condus pe dezertor la masa sa. Mai este niște ceai rămas, i-a indicat el nonșalant, făcând un gest către ceainic. Poți să-ți torni din el dacă vrei.

Litvinenko a turnat. Ceainicul era aproape gol și ceaiul care a curs avea o culoare verde. A luat trei sau patru înghițituri – dar era rece și neîndulcit, cu un gust neobișnuit de amar. A dat ceașca la o parte.

Apoi, spre nemulțumirea lui Litvinenko, Kovtun a apărut și s-a așezat la masă. Într-un pulover negru, cu fermoar, arăta mai palid ca niciodată și părea deprimat sau poate mahmur. Litvinenko se întreba dacă era dependent de droguri sau alcoolic. Și apoi, dintr-odată, și-a dat seama că el abia-l cunoștea pe omul ăsta cu care se întâlnea aici, în acest loc necunoscut. Cine era Kovtun? De ce-l adusese Lugovoi aici? Un sentiment de neliniște s-a insinuat de nicăieri.

Peste zgomotul de la barul aglomerat, cei trei bărbați au discutat un pic despre afaceri, dar Lugovoi se tot holba la ceasul lui mare de aur, spunând că sosise momentul să plece. Își adusese în această călătorie la Londra întreaga familie și în acea seară, mulțumită lui Berezovski, aveau bilete să vadă meciul dintre CSKA Moscova și Arsenal, pe stadionul Emirates. Lugovoi insistase să se vadă cu Litvinenko, dar brusc se părea că nu aveau ce să-și spună. Acum, soția lui era în foaier, făcându-i semne să plece. Lugovoi s-a dus la ea și s-a

întors cu un băiețel ce strângea o geantă de la Hamleys, faimosul magazin de jucării din Londra. Era fiul lui de opt ani, Igor.

— El este unchiul Sașa, i-a spus Lugovoi lui Igor. Dă mâna.

Băiatul l-a ascultat. Și apoi familia a plecat.

Amurgul se lăsa peste oraș când Litvinenko a părăsit hotelul și s-a îndreptat spre sud prin Mayfair. Când a ajuns în strada Down, felinarele erau deja pornite. De când Berezovski îi tăiasse plata, Litvinenko îl vizitase mai rar în ultima vreme, dar biroul era încă un loc confortabil și familiar. A urcat cu liftul la al doilea etaj și a trecut de gărzile de siguranță de la ușă, fluturând mâna către Glușkov care pleca, a traversat covorul crem moale spre xeroxul din spate. A început să facă copii curate de pe documentele murdare pe care i le dăduse Scaramella, pliind cu grijă e-mail-urile în partea de sus, ca să ascundă identitatea sursei.

Când plecase de la hotelul Millennium, Litvinenko îl sunase pe Berezovski spunându-i că avea documente care i-ar fi putut direcționa spre criminalii lui Politkovskaia și oligarhul era nerăbdător. Și el era în întârziere la meciul de pe stadionul Emirates din acea noapte.

— Grăbește-te! a strigat el la Litvinenko.

Dezertorul i-a dat un exemplar din copii și apoi și-a

scos din buzunar telefonul care țârâia. Era Zakaev, sunându-l din Mercedesul său, pentru a se oferi să-l ducă acasă la Muswell Hill.

În mașină, cei doi bărbați au început să planifice cum vor verifica noile piste din e-mail-uri. Litvinenko nu reușea să scape de neliniștea provocată de întâlnirea dintre el și cei doi, Lugovoi și Kovtun, dar și-a ținut îngrijorările pentru el și a sunat-o pe Marina să-i spună că era pe drum.

— Nu mânca nimic, te rog! a izbucnit soția sa, când a aflat că Zakaev se afla lângă el.

Era ocupată cu pregătirea clătitelor cu pui pentru a marca aniversarea sosirii lor în Marea Britanie – prima pe care o sărbătoreau ca cetățeni. El i-a promis că-și va ține stomacul gol.

Când Litvinenko a intrat pe ușă, Anatoli se întorsese de la școală. În vreme ce Marina termina de pregătit cina, el și-a petrecut timpul examinând documentele lui Scaramella, apoi a găurit copiile curate și le-a îndosariat cu grijă. Când familia s-a așezat pentru a sărbători, Litvinenko a mâncat cinci clătite întregi, spre încântarea soției sale. Ei i s-a părut că soțul ei era fericit. Viața în Anglia fusese bună cu ei.

În acea seară liniștită, cuplul s-a dus la culcare la 11.00 p.m. Dar, la zece minute după ce au stins lumina, Litvinenko s-a repezit la toaletă și a vomitat tot ce

mâncase. Chiar și când stomacul i-a fost complet gol, senzația de vomă persista.

— Poate că va trece, a zis Marina.

— Nu cred, i-a spus el.

Ea i-a pregătit un amestec de magneziu cu apă caldă, un remediu vechi rusesc pentru toxiinfecția alimentară, dar l-a vomitat imediat. Nedorind să-și deranjeze soția și fiul, s-a retras în biroul lui și a petrecut o noapte groaznică, în care la fiecare douăzeci de minute i-a fost teribil de rău.

La răsărit, Marina a venit să vadă ce face și s-a alarmat când a observat paloarea lui. Litvinenko a mărturisit că acum vomita sânge și spumă. I-a spus că simțea că nu putea să respire, așa că ea a deschis toate ferestrele și a lăsat să intre aerul rece de noiembrie.

— Am fost otrăvit, i-a zis el.

XII

Londra – noiembrie 2006

La spital, Litvinenko a părut inițial că-și revine. Doctorii l-au pus pe perfuzii și el și-a recăpătat un pic forțele. Dar medicii erau nedumeriți de boala lui. La început, au crezut că este o toxiinfecție alimentară severă, însă au observat apoi că leucocitele lui scădeau

cu repeziciune. Asta însemna că sistemul lui imunitar ceda, dar nimeni nu știa de ce.

Pacientul continua să insiste că fusese otrăvit. Totuși, în organismul său nu existau semnele niciuneia dintre toxinele cunoscute, pentru a sprijini o afirmație atât de fantezistă. Marina le-a spus celor din spital că exista un motiv bun pentru ca soțul ei să fie crezut: până la urmă, era un fost ofițer FSB și cunoștea „oameni periculoși”. Doctorii n-au luat în seamă îngrijorările ei și zilele au trecut fără vreo îmbunătățire.

Pe 13 noiembrie, când Marina l-a vizitat, a fost șocată de înrăutățirea subită a stării soțului ei. Litvinenko era galben, slăbit și epuizat. l-a mângâiat capul pentru a-l alina și şuvițe de păr i-au căzut în mână. Apoi a văzut că peste tot, pe cearceaf și pernă, era păr.

— Ce-i asta? a țipat ea. Ce s-a întâmplat cu soțul meu?

Trecuseră aproape două săptămâni de când Litvinenko se îmbolnăvisese și doctorii nu se apropiaseră de niciun diagnostic. Când a fost însă adus un hematolog pentru a fi consultat în cazul lui, acesta a făcut o descoperire surprinzătoare. Simptomele lui Litvinenko erau foarte asemănătoare cu simptomele pacienților bolnavi de cancer, după sesiuni intense de chimioterapie. Doctorul hematolog și-a îmbunătățit în curând diagnosticul: părea că suferă de iradiere.

Personalul a adus un aparat Geiger pentru a scana corpul pacientului, ca să depisteze eventuala prezență a razelor gama – cel mai comun mod de iradiere dar n-au descoperit nimic. Doctorii erau din nou blocați. În acea după-amiază, a sosit de la laboratorul medical următorul indiciu sub forma unui nou set de rezultate la analize. În sistemul lui Litvinenko fuseseră detectate urmele unei toxine ce părea a fi taliu, un metal greu. Nivelul era prea slab pentru a explica de ce starea lui erau așa de gravă și au fost necesare și alte teste, iar rezultatele au schimbat diagnosticul. Pacientul se afla, în sfârșit, sub suspiciunea de otrăvire.

Litvinenko a fost transferat la o unitate specializată din spitalul University College din Bloomsbury, unde a fost trecut urgent pe tratament cu albastru de Prusia – antidotul pentru taliu. În fața ușii rezervei sale, la etajul al șaisprezecelea al spitalului, se afla o echipă de ofițeri de poliție înarmați. Și, chiar înainte de miezul nopții, lângă patul lui a apărut o siluetă slăbănoagă.

Străinul în costum i s-a adresat lui Litvinenko pe numele său englezesc, Edwin. Era palid și costeliv, cu părul grizonant, dat la o parte de pe fruntea ridată și s-a prezentat ca fiind detectivul inspector Bren Hyatt de la Scotland Yard.

— Edwin, anchetăm acuzația că ai fost otrăvit de

cineva, i-a zis el impasibil. Pot să-ți cer să ne spui ce crezi că ți s-a întâmplat și de ce?

Pe măsură ce boala i se agravase, Litvinenko stătuse întins mai bine de două săptămâni, lipsit de puterea de a lupta, dar mintea lui lucrase din greu la caz. I-a spus lui Hyatt că fusese otrăvit de Andrei Lugovoi și Dmitri Kovtun.

Dezertorul nu mai spusese asta nimănui – nici măcar Marinei. S-a gândit că dacă Lugovoi și Kovtun nu știau că el îi numise, exista o bună șansă ca ei să revină la Londra, unde puteau fi arestați. Dar era pregătit să-i spună lui Hyatt totul.

— Este foarte important pentru cazul meu, a completat el.

Întreaga poveste a început să curgă într-o engleză stricăță. I-a explicat cum dezvăluisese complotul de a-l asasina pe Berezovski și cum fugise în Marea Britanie, unde continuase să investigheze rolul jucat de FSB în atentatele din apartamentele din Moscova și alte atrocități care purtau amprente ale statului rus.

— Eu locuiesc aici, a spus el. Am vorbit. Mă lupt.

A explicat că prietena lui, Anna Politkovskaia, fusese asasinată în luna precedentă și că la clubul Frontline se ridicase și le spusese jurnaliștilor că Putin o omorâse.

— Am pierdut mulți prieteni, a zis el. Soția mea plânge. Fiul meu nu înțelege asta.

A vorbit ore întregi în noapte, spunându-le detectivilor că vor găsi toate dovezile care-i susțin afirmațiile în dosarele pe care le păstra acasă, în Osier Crescent.

În ziua următoare, Hyatt a venit cu un interpret rus. Acum, Litvinenko putea comunica mai fluent și a fost clar când a spus cine a ordonat otrăvirea lui.

— O singură persoană putea să dea ordinul pentru asasinarea unui cetățean al altei țări, pe teritoriul țării respective, mai ales când are ceva de a face cu Marea Britanie, a spus el.

Hyatt l-a privit concentrat.

— Vrei să ne spui cine este acea persoană, domnule?

— Acea persoană este președintele Federației Ruse, Vladimir Puțin.

Litvinenko le-a spus detectivilor că nu era naiv.

— Nu-l veți putea pune sub acuzare, a recunoscut el, pentru că este președintele unei țări imense, ticsită cu armament nuclear, chimic și bacteriologic. Dar i-a implorat să nu lase subiectul să zacă. Înțeleg că acest caz va fi perceput de toată lumea ca fiind politic, a spus el. Dar nu este politic – acest caz este penal.

Hyatt l-a interogat pe Litvinenko, stând lângă patul său, timp de trei zile, acumulând nouă ore, în total. Dezertorul suferea de o diaree severă și dialogul trebuia să se întrerupă în mod frecvent pentru ca el să

folosească toaleta. Asistentele interveneau la intervale regulate pentru a-i administra medicamentele, a-i schimba perfuzia și a-i verifica semnele vitale. Pe măsură ce interogarea se apropia de final, Litvinenko a profitat de șansă pentru o ultimă declarație.

— Sunt foarte afectat că acest criminal, Puțin, în calitate de președinte al G8, stă la aceeași masă cu premierul britanic, Tony Blair, a zis el vehement. Pentru că s-au așezat la aceeași masă cu acest criminal, liderii vestici i-au dat mână liberă să omoare pe oricine, oriunde.

Starea lui Litvinenko era acum cumplită. Inima îi bătea în mod neregulat, organele îi cedau rapid și tubul digestiv îi era așa de inflammat încât abia mai putea vorbi. L-au mutat la terapie intensivă.

Marina a stat aproape permanent de veghe, petrecând cu el toată ziua și aducându-l pe Anatoli după școală să-și vadă tatăl care slăbea rapid. Berezovski s-a întors din călătoria sa în Africa de Sud ca să-i fie alături. La fel și Zakaev, era acolo aproape în fiecare zi.

Doctorii spuneau că Litvinenko avea acum 50% șanse să supraviețuiască, dar nu păreau mai luminați cu privire la cauza bolii sale. Simptomele lui nu corespundeau în totalitate cu cele ale otrăvirii cu taliiu,

iar nivelul de taliu detectat în organismul lui se situa prea jos ca să poată explica declinul lui rapid. Nici iradierea nu părea să aibă sens, din moment ce aparatul Geiger nu detectase nici urmă de radiații gamma.

Aflată în impas, echipa de medici a lui Litvinenko a cerut ajutorul unui specialist în otrăvire din alt spital, care venise cu o sugestie minoră. Dacă nu fusese otrăvit cu raze gama obișnuite, ci cu o altă formă de radiație, prea rară pentru a fi detectată de testele standard din spital? Părea ceva fantezist, dar era tot ce aveau, așa că cei din spital i-au mai luat o probă de urină lui Litvinenko și au trimis-o pentru testare la Institutul de Arme Atomice a guvernului britanic, de la Aldermaston.

Între timp, Litvinenko și-a dat seama că va muri și era hotărât ca lumea să știe de ce. Voia să fie redactată o declarație care să fie dată publicității în cazul morții sale, acuzându-l direct pe Putin de moartea sa. Avocatul lui s-a pus pe treabă și i-a adus lui Litvinenko o schiță.

— Este exact ce vreau să spun, abia a putut să rostească dezertorul.

Și-a scrijelit semnătura cu litere tremurate, în partea de jos a paginii.

Acum avea nevoie să atragă atenția publicului și Berezovski și-a sunat consilierul pe relații publice, Lord

Bell, pentru ajutor. Sfatul omului de relații cu publicul a fost clar: o imagine ar exprima povestea asta mult mai puternic decât cuvintele. Dezertorul a fost de acord și Bell a chemat un fotograf la spital. Când acesta a intrat în rezervă, Litvinenko și-a dat la o parte halatul de spital pentru a descoperi multitudinea de fire și senzori atașată de pieptul lui slab. Blițul a scăpărat și imaginea a fost capturată: corpul său slăbit și micșorat; ochii lui albaștri și aprigi privind sfidători în cameră.

Poza a făcut senzație. În ziua următoare, chipul în agonie al lui Litvinenko era în toate ziarele britanice pe prima pagină și tot mai mulți jurnaliști și echipe TV se adunau la porțile spitalului pentru știrea cu spionul rus otrăvit.

Mai era un lucru de care trebuia să se ocupe. Litvinenko își petrecuse ultimii ani din viață apărând cauza poporului cecen și voia să facă un ultim gest de solidaritate. I-a spus lui Zakaev că voia să moară musulman. Cu permisiunea Marinei, liderul rebelilor a rostit *shahada* și a adus un imam la patul prietenului său pentru a îndeplini ritualul de convertire.

Litvinenko și-a petrecut următoarea zi când conștient, când inconștient. Tatăl lui, Walter, zburase din Rusia pentru a sta de veghe peste noapte. Când Marina s-a ridicat să se ducă acasă la Anatoli, Litvinenko s-a trezit dintr-odată.

— Marina, te iubesc așa de mult, a zis el, uitându-se direct în ochii ei.

Mai târziu în acea noapte, Litvinenko și-a pierdut cunoștința pentru ultima dată. Marina a petrecut următoarea zi alături de el, în timp ce zăcea în comă. Când s-a întunecat, s-a întors la Osier Crescent pentru a-l culca pe Anatoli. Acasă, a fost sunată de la spital și i s-a cerut să revină imediat. Când mama și fiul au sosit în salon, au fost duși într-o rezervă privată.

Corpul de pe pat era gri, scheletic și fără păr. Litvinenko murise.

Cu șase ore mai devreme, Scotland Yard primise de la Institutul de Arme Atomice rezultatele testului care dezvăluia că trupul dezertorului fusese ciuruit cu radiații alfa. Otrăvirea se produsese cu un izotop nuclear rar care provenea dintr-un singur loc: un centru nuclear guvernamental din adâncurile munților Urali, din Rusia. Numele acestuia: poloniu-210.

În primele ore ale următoarei dimineți, la scurt timp după ce Marina și Anatoli se întorseseră în Osier Crescent, ghemuiți unul în altul și amorțiți de durere, o armată de polițiști, îmbrăcați în costume protectoare, cu cizme de cauciuc și măști de gaze, s-a adunat acasă la ei. Li s-a spus că viețile le erau în pericol și că trebuiau să elibereze casa imediat. Cei doi au petrecut o

noapte dezolantă peste stradă, în casa familiei Zakaev. Când s-au trezit, și-au văzut casa lor sigilată în plastic și încercuită de paza poliției. Proprietatea era plină de radiații cu poloniu.

Familiei i s-a cerut să nu vorbească cu nimeni în perioada în care oficialii evaluau riscul publicului larg. Dar când Walter Litvinenko a apărut clipind din spital și a dat peste mii de blițuri, a izbucnit în lacrimi, doborât de suferință, și a cedat.

— Fiul meu a fost omorât de o mică bombă atomică, a spus el în hohote în fața camerelor.

Guvernul britanic nu mai putea aștepta și a confirmat că Litvinenko fusese omorât cu poloniu radioactiv și comitetul de criză COBRA s-a întâlnit să planifice un răspuns de urgență privitor la moartea dezertorului. Trecuse doar un an de când oficialii de vârf din spionaj se adunaseră la masă pentru o audiență privată cu Vladimir Puțin. Acum, șefii de la spionaj se aflau acolo pentru a aduce la cunoștința guvernului informațiile care făceau legătura dintre președintele rus și un atac nuclear ținut din inima capitalei.

În afara buncărului se dezlănțuise haosul. Străzile Londrei erau cutreierate de echipe de ofițeri de la sănătate publică în echipament de protecție, umblând după radiații alfa, iar echipajele de televiziune le urmăreau fiecare pas. „Este un eveniment fără

precedent în Marea Britanie, a spus într-o declarație purtătorul de cuvânt al Agenției guvernamentale de Protecție a Sănătății. Este prima dată când cineva din Marea Britanie a fost otrăvit, aparent în mod deliberat, cu un agent radioactiv”. Știrea rula pe fiecare canal de știri și o linie guvernamentală de urgență era asaltată de apeluri de la mii de oameni care se temeau că ar fi putut fi expuși la radiații.

Consilierii lui Berezovski dăduseră deja publicității declarația finală a lui Litvinenko. Documentul semnat de dezertor pe patul său de moarte fusese trimis către fiecare redacție din țară – și ultimele lui cuvinte au făcut înconjurul lumii.

Aș vrea să mulțumesc multor oameni. Doctorilor mei, asistentelor și angajaților din spital, care au făcut tot ce au putut pentru mine, poliției britanice, care se ocupă de cazul meu cu ardoare și profesionalism și care veghează asupra mea și a familiei mele.

As vrea să mulțumesc guvernului britanic că m-a luat în grija sa. Sunt onorat să fiu cetățean britanic. As vrea să mulțumesc publicului britanic pentru mesajele de sprijin și pentru interesul arătat situației mele. Îi mulțumesc soției mele, Marina, care mi-a stat alături. Iubirea mea pentru ea și fiul nostru nu cunoaște limite.

Dar, cum zac aici, pot să aud clar bătăile aripilor îngerului

morții. As putea să-l evit, dar trebuie să recunosc că picioarele mele nu aleargă atât de repede pe cât mi-ar plăcea mie. Deci cred că poate a sosit momentul să spun câte ceva despre persoana responsabilă de situația mea actuală.

S-ar putea să reușești să mă reduci la tăcere, dar acea tăcere vine cu un preț. Te-ai dovedit a fi la fel de barbar și nemilos cum au pretins cei mai ostili critici ai tăi că ești. Ai dovedit că nu ai niciun respect pentru viață, libertate sau orice valoare cetățenească. Te-ai dovedit a fi nedemn de funcția ta, nedemn de încrederea oamenilor civilizați, bărbați și femei.

S-ar putea să reușești să reduci la tăcere un om, dar urletele de proteste din jurul lumii vor răsună, domnule Puțin, în urechile tale, pentru tot restul vieții. Să te ierte Dumnezeu pentru ceea ce ai făcut, nu doar mie, dar și iubitei Rusii și poporului ei.

Aleksandr Litvinenko, 21 noiembrie 2006

Puțin a respins drept falsă declarația lui Litvinenko.

— Este păcat că evenimente tragice precum moartea au fost folosite pentru provocări politice, a declarat el jurnaliștilor, la o conferință de presă în Helsinki.

Între timp, în Rusia, mașina de propagandă a statului a semănat îndoieli și confuzie. Serghei Abeltsev, un deputat loial din Dumă, a declarat că moartea dezertorului este „un avertisment serios pentru trădătorii de toate culorile, oriunde s-ar afla ei”, în

vreme ce instituțiile de presă ale Kremlinului au ieșit cu o serie de teorii ale conspirației și mai derutante despre modul în care murise Litvinenko. Dezertorul se otrăvise singur. Sau Berezovski îl omorâse pentru a-i înscena crima lui Puțin. Sau poate mafia era responsabilă. Sau MI6 îl asasinase. Sau Zakaev era ucigașul.

Dar dovada radioactivă era incontestabilă. Lugovoi și Kovtun lăsaseră o dâră evidentă de poloniu prin toată Londra, permițând poliției să reconstituie detaliile sumbre ale fiecăreia dintre mișcărilor lor. Traseul de poloniu ducea la camerele de hotel unde dormiseră, la birourile pe care le vizitaseră, la barurile, restaurantele, cluburile de striptease ai căror clienți fideli fuseseră, după ora de închidere. Mergea alături de ei până în Rusia. După ce au fost nominalizați în presă ca fiind principalii suspecți ai Scotland Yard, cei doi au vizitat ambasada britanică de la Moscova pentru a-și declara nevinovăția, doar ca să lase urme de poloniu peste tot mobilierul. Scaunul pe care a stat Lugovoi era atât de radioactiv, încât a trebuit ars.

La Londra, datorită dovezilor cu poloniu, poliția a reușit să pună cap la cap o imagine uimitor de vie a ceea ce pățise Litvinenko. Barul Pine era o zonă de dezastru nuclear. Toaleta pe care o vizitaseră Lugovoi și Kovtun, înainte de sosirea lui Litvinenko, era extrem

de contaminată, la fel și scaunele și mesele unde stătuseră ei. Ceainicul pe care asasinii îl alteraseră emana o radioactivitate astronomică, concentrația cea mai mare fiind pe duza acestuia. După otrăvire, ceainicul ajunsese într-o mașină de spălat vase, răspândind contaminarea nucleară pe vesela, farfuriile și tacâmurile pe care cei de la hotel continuaseră să le dea celorlalți oaspeți, fără să știe. Oamenii de știință care au examinat camera în care dormise Kovtun au găsit în chiuveta din baie un smoc smuls de păr care era îmbâcsit cu poloniu pur. Asasinul turnase restul de otravă în canalizare.

Lugovoi și Kovtun aduseseră poloniu cu ei la barul Pine, dar Litvinenko a fost cel care a dus cu el dâra radioactivă când a plecat din hotel. După ce a băut ceaiul otrăvit, dezertorul a pornit spre strada Down emițând o strălucire radioactivă invizibilă. A dus poloniul în biroul lui Berezovski, lăsând urme de la xeroxul folosit pentru a scana documentele lui Scaramella până pe bancheta din spate a mașinii lui Zakaev, unde a stat în drumul spre casă.

Dâra a dezvăluit că asasinii săi încercaseră probabil de două ori să-l omoare pe Litvinenko înainte de a reuși. Prima dată fusese la întâlnirea din sala de consiliu a lui Reilly, unde se părea că poloniul fusese strecurat în ceașca lui Litvinenko, după ce Lugovoi

insistase să bea cu toții ceai. Dezertorul nu luase nicio gură – dar testele au arătat că toată masa era plină de radiații. După întâlnire, Lugovoi se întorsese la Best Western și aruncase în chiuveta din baia lui cantitatea rămasă în fiolă.

A doua ocazie fusese în salonul de la Sheraton. Lugovoi adusese o altă fiolă cu poloniu la hotel, unde Litvinenko discutase despre munca lui cu anchetatorii spanioli. Când dezertorul a plecat, Lugovoi s-a întors în camera sa de hotel și a aruncat poloniul la gunoi. De această dată, a vărsat un pic și l-a șters cu câteva prosoape pe care le-au ridicat mai târziu cei de la curățenia hotelului și le-au aruncat în toboganul de rufe. Când Scotland Yard a examinat scena, aceasta era atât de radioactivă, încât doi cercetători nucleari care purtau echipament de protecție au fost nevoiți să se retragă pentru propria lor siguranță și întregul hotel a fost închis. Prosoapele au fost trimise la Aldermaston și reținute.

Până atunci, peste trei mii de oameni sunaseră la linia verde a guvernului pentru a-și exprima temerile că ar fi putut fi contaminați, iar funcționarii de la Agenția de Protecție a Sănătății căutau în jur de cinci sute de oameni pe care-i considerau a fi în pericol. Toți angajații de la barul Pine fuseseră expuși la poloniu și oricine băuse din ceainicul contaminat trebuia găsit

pentru a fi testat. Doi polițiști fuseseră depistați pozitivi. Reilly, Scaramella, Berezovski și Zakaev fuseseră și ei expuși. Și familia lui Litvinenko era contaminată. Doar dezertorul se îmbolnăvise serios din cauza expunerii la otravă – până la urmă, el fusese singurul care o înghițise în forma nediluată dar efectele contaminării cu poloniu rămâneau neclare.

Legiștii aduși să facă autopsia lui Litvinenko au purtat costume complete de protecție. Au căzut de acord că a fost „una dintre cele mai periculoase autopsii făcute în lumea vestică”. Litvinenko avea 26,5 micrograme de poloniu în sânge. O cantitate mai mică de un microgram era deja fatală. Corpul a fost predat familiei, până la urmă, dar într-un sicriu din plumb închis și li s-a spus că dacă voiau să-l ardă, vor trebui să aștepte mai bine de douăzeci de ani ca radiațiile să dispară, pentru ca rămășițele lui să fie scoase în siguranță.

Pe 7 decembrie, Marina și Anatoli au stat în ploaia torențială, pe dealul cu vedere spre North London, și au privit cum sicriul este coborât în pământ în cimitirul Highgate. Berezovski și Zakaev se aflau printre cei care purtaseră corpul lui Litvinenko la locul final de odihnă și liderul rebel adusese un imam să spună rugăciunile în timpul coborârii sicriului în groapa noroioasă. Din grupul de persoane îndoliate, a ieșit Walter Litvinenko

pentru a rosti elogiul fiului său.

— Sașa a fost omorât de cei care se temeau de ce știa el și pentru că a spus adevărul, a rostit el cu o voce atât de sugrumată încât celelalte persoane îndoliate s-au chinuit să audă cuvintele.

Pentru a ține presa departe, erau păziți cu toții de polițiști. În noaptea dinainte de înmormântare, Scotland Yard anunțase public că anchetau oficial o crimă.

Procurorii Coroanei i-au acuzat oficial pe Lugovoi și Kovtun pentru asasinarea lui Litvinenko și Marea Britanie a cerut ca cei doi suspecți să fie extrădați pentru a fi judecați la Londra, dar nimeni nu avea prea mari speranțe. Moscova a sugerat inițial că cei doi bărbați ar putea fi „schimbați” cu Berezovski și Zakaev, dar când propunerea s-a lovit de un zid de piatră, procurorii ruși au refuzat pe față să-i extrădeze pe suspecți.

Marea Britanie nu-și permitea un colaps total în relația cu Moscova din cauza asasinatului. La vremea aceea, era cel mai mare investitor străin în petrolul și gazele rusești și, după ce achiziționase participația la Rosneft, BP țintea la o nouă asociere în participație cu Gazprom. Mai mult, Vestul se uita atent la programul nuclear avansat al Iranului și liderii vestici aveau nevoie de ajutorul lui Putin pentru a presa Teheranul

să se îndepărteze de marginea prăpastiei. Relația cu Rusia era mult prea importantă din punct de vedere strategic pentru a se certa pe față cu Kremlinul. Situația era într-un punct mort. Marea Britanie a expulzat patru diplomați ruși, iar Moscova a trimis înapoi la pachet patru oficiali britanici.

Guvernul lui Putin a construit un zid protector în jurul celor doi oameni căutați. Lugovoi s-a folosit de rolul său în poveste pentru a dobândi un soi de celebritate macabră în Rusia, ținând conferințe de presă, dând nenumărate interviuri televiziunilor și plimbându-se pe la talk-show-uri, etichetându-l în tot acest timp pe Litvinenko ca pe un „trădător” și negând orice rol în moartea acestuia.

— Își băga nasul în locuri în care un câine nu și-ar băga nici măcar coada, a mârâit Lugovoi la un interviu la radio. Ce a pățit s-a datorat, probabil, alegerilor imprudente ale asociațiilor lui și, în general, vieții lui nesăbuite.

Cariera publică a lui Lugovoi părea din ce în ce mai puternică. A primit un loc în Dumă, devenind imun la urmărire penală în Rusia, și un rol la televiziunea rusă, în emisiunea *Trădători*. Kovtun s-a afișat mai puțin ostentativ, în afară de câteva apariții la conferințe de presă regizate din greu, unde protesta morocănos că este nevinovat, dar în curând făcea afaceri mari în

Rusia, în calitate de consultant. Dintr-odată, cel care cândva fusese un spălător de vase și un star porno ratat devenise un om bogat.

Pentru spionii de la River House, otrăvirea lui Aleksandr Litvinenko a însemnat confirmarea unei temeri ce exista de mult. MI6 a auzit pentru prima oară de acest lucru atunci când detectivul inspector Hyatt l-a sunat de lângă patul dezertorului pe omul de legătură al rusului. Litvinenko se dovedise cel mai cooperant martor, însă, cu toate astea, în timp ce reconstituiau toate activitățile lui din zilele precedente îmbolnăvirii, în programul lui exista un moment pe care refuza categoric să-l discute: o întâlnire în cafeneaua din subsolul de la Waterstones, în Piccadilly, cu cineva al cărui nume nu voia să-l dea.

— Edwin, i-a spus Hyatt cu asprime. Ar putea să fie absolut vital să ne spui cine este acea persoană.

Litvinenko nu s-a clintit, dar i-a dat lui Hyatt numărul de telefon folosit pentru a-l contacta pe Martin și detectivul a sunat. Imediat cum Hyatt a explicat pe cine interoga, intermediarul a venit rapid la spital pentru a discuta cu informatorul său, apoi s-a întors la River House cu vestea de coșmar că un agent al MI6 părea să fi fost otrăvit pe teritoriu britanic, fără ca nimeni să observe.

Agenția de spionaj a intrat în situație de criză, interceptând și ascultând toate sursele în căutarea de informații despre cine era în spatele complotului de a-l omorî pe Litvinenko. A reieșit o imagine oribil de clară. FSB apelase la Lugovoi și Kovtun ca să se infiltreze în comunitatea de exilați ruși ce trăia în Marea Britanie și ca să-l elimine pe dezertor într-o operațiune supravegheată personal de directorul agenției, Nikolai Patrușev. Și informațiile sugerau că instrucțiunile veniseră de la vârf: însuși Vladimir Putin ordonase asasinatul.

Niciuna dintre sursele acestor informații nu putea fi făcută publică vreodată fără a deconspira informatori și poziții de ascultare extrem de sensibile în Rusia, dar la River House nu mai plana nicio umbră de dubiu. Iar observatorii pentru Rusia adunau informații despre încă trei evenimente ciudate care sporeau temerile legate de amenințarea reprezentată de Putin la adresa Vestului.

Mai întâi au aflat că Igor Ponomarev, reprezentantul Rusiei la Organizația Internațională Maritimă a Națiunilor Unite, se prăbușise și apoi murise la Londra, după o noapte la operă, doar cu două zile înainte ca Litvinenko să fie otrăvit. Diplomatul se plânsese de sete severă și băuse trei litri de apă – un simptom cunoscut al otrăvirii cu taliiu –, după care leșinase și

corpul său fusese luat repede în Rusia cu un avion diplomatic, înainte ca medicii britanici să apuce să-i facă vreun test. Pe parcursul muncii lui, Ponomarev construisese relații apropiate cu diplomații americani și avea aranjată o întâlnire privată cu Scaramella chiar în ziua următoare morții sale. Această legătură împreună cu proximitatea otrăvirii lui Litvinenko deja nu mai puteau fi ignorate, așa că observatorii pentru Rusia au trimis colegilor de la CIA o cerere oficială de informații despre Ponomarev. Când a sosit răspunsul, lucrul de care MI6 se temuse era confirmat de spionii americani: aceștia dețineau informații care sugerau că diplomatul fusese otrăvit.

A urmat moartea lui Daniel McGrory. La cinci zile după ce fusese difuzat un documentar NBC, unde el era intervievat despre reportajul său referitor la moartea lui Litvinenko, jurnalistul cu experiență de la ziarul *Times* din Londra a murit de o hemoragie subită. La scurt timp după difuzare, a fost vizat un al doilea colaborator: Paul Joyal, un american expert în securitate, care fusese și el intervievat de NBC. Joyal a fost împușcat și rănit grav pe aleea casei sale, în Maryland, de doi oameni înarmați. Atacatorii săi nu au fost niciodată prinși. Nu existau dovezi palpabile care să facă legătura dintre moartea lui McGrory sau atacul asupra lui Joyal și Rusia – nu existau suspecti, nu

existau probe criminalistice, nu exista o evidentă urmă radioactivă. Și în vreme ce Joyal a declarat public că el credea că fusese ținta unor asasini ruși, familia lui McGrory a insistat că hemoragia fatală a jurnalistului fusese provocată de o inimă mărită, după cum rezulta în urma anchetei. Dar apropierea temporală a celor două incidente a fost suficient de alarmantă pentru a-i determina pe spionii din River House să apeleze iar la CIA – și, din nou, spionii americani au confirmat că aveau informații care legau ambele cazuri de Rusia.

În urma asasinării lui Litvinenko, observatorii pentru Rusia au rămas să rumege informația conform căreia Putin era pregătit să-și vâneze și să-și asasineze adversarii oriunde s-ar refugia aceștia în lume. Promulgase legi care aprobau asasinarea dușmanilor statului pe teritoriu străin și nu pierduse timp în a le pune în aplicare. Intensificase dezvoltarea arsenalului de arme chimice și biologice pentru asasinate țintite și demonstrase că nu îl deranja expunerea civililor, dacă astfel obținea ce voia. Mai terifiant era faptul că amenințarea la adresa comunității de ruși exilați în Marea Britanie părea să fie în creștere.

Puțin tocmai aflate că putea omorî un cetățean britanic pe străzile capitalei fără să pățească nimic – și Litvinenko fusese doar unul dintre numele de pe lista de asasinate a FSB-ului. Cine urma?

Partea a cincea Scutirea de pedeapsă

XIII

Ministerul de Interne, Londra – noiembrie 2006

O mașină neinscripționată mergea pe Whitehall spre Big Ben, rulând sub ploaia care se întindea peste cerul Londrei, ca o vânătaie proaspătă. Ofițerul de protecție de la Scotland Yard scana drumul cu un ochi antrenat, căutând potențiale pericole, în timp ce mașina trecea de porțile de oțel de pe Downing Street și o lua la dreapta, chiar în Piața Parlamentului. Petrecuse ani de zile păzind nenumărați miniștri ai guvernului și demnitari străini aflați în vizită și nu exista niciun centimetru din acest labirint al puterii pe care să nu-l știe ca pe propriul buzunar.

Când mașina s-a oprit în fața unei clădiri din sticlă multicoloră, totul părea în regulă. Taxiurile negre londoneze aveau de lucru în ploaie și, cu excepția câtorva pietoni protejați de umbrele, trotuarele erau gri și goale. Dar orașul era în criză. Ofițerul de protecție fusese convocat, deoarece guvernul se confruntase cu un atac nuclear în inima Londrei.

Ușile s-au deschis și ofițerul a intrat în centrul de comandă al securității de stat britanice. A fost condus la etaj, într-o sală de consiliu mare unde aștepta un grup de oficiali cu chipuri grave. Aerul insuportabil îi spunea că aceștia se aflau acolo de ceva timp.

— Pe lista de asasinate a Kremlinului existau șase oameni, a spus femeia din capul mesei, imediat cum s-a așezat, și l-au omorât deja pe Litvinenko. Ofițerul a observat că în jurul mesei stăteau oficiali de la MI5, MI6 și GEHQ¹¹, alături de șefii securității din Ministerul de Interne. Este o directivă a politicii statului rus: omoară disidenții, a continuat femeia. Noi avem câțiva aici și vin după ei. Apoi i s-a adresat direct lui. Asigurați-le protecția! i-a ordonat ea.

Oficialii din jurul mesei au explicat că Boris Berezovski și Ahmed Zakaev erau considerați a se afla sub o „gravă” amenințare de asasinare, însemnând că un atac era considerat „foarte probabil”, în vreme ce un jurnalist rus care trăia în Marea Britanie și Oleg Gordievski¹², dezertorul din vremea Războiului Rece,

¹¹ *Government Communications Headquarters*, Departamentul general guvernamental al comunicării, în lb. engl. (n. red.).

¹² Cealaltă persoană despre care se bănuiește că se afla pe lista de condamnați a Kremlinului era Umar Israilov, o fostă gardă de corp a ex-președintelui cecen pro-Kremlin, Ramzan Kadirov. Israilov a zburat către Austria să depună mărturie despre implicarea șefului său în actele de tortură, violuri și crimă. El a

fuseseră identificați ca ținte ale Kremlinului. Un alt asasinat politic pe teritoriu britanic ar fi un dezastru „inimaginabil” pentru guvernul care, după încurcătura cu Litvinenko, se chinuia să salveze relațiile cu Moscova și să restabilească încrederea publicului. De aceea, Ministerul de Interne voia ca serviciile de securitate și Comandamentul de Protecție Specializată al Scotland Yard să lucreze împreună, pentru a oferi o „apărare sigură” fiecăruia dintre exilații aflați pe lista de asasinate a Kremlinului.

Specialiștii în protecție erau, de obicei, însărcinați cu protejarea prim-ministrului și a membrilor Cabinetului, așa că acești ofițeri aveau același nivel de acces la informații ca și cei de la comandamentul pentru combaterea terorismului din Scotland Yard. Prin urmare, ei puteau fi informați despre amenințările descoperite de spionii britanici la adresa rușilor păziți de ei.

În săptămâna următoare, au aflat despre fabrica de otravă a FSB-ului din afara Moscovei, unde armate de oameni de știință ai statului dezvoltau o suită tot mai mare de arme chimice și biologice pentru a fi folosite împotriva țintelor individuale. Existau otrăvuri create

fost împușcat mortal în 2009, la ieșirea din apartamentul din Viena, unde locuia cu soția sa care era însărcinată și cu cei trei copii ai lor.

pentru a face ca moartea să pară naturală, prin declanșarea unui cancer rapid, a unui infarct și a altor boli mortale. Existau laboratoare care studiau structura biomoleculară a medicamentelor eliberate pe bază de rețetă medicală și stabileau ce putea fi adăugat pentru a transforma un remediu obișnuit într-un cocktail mortal. Și statul dezvoltase un întreg arsenal de droguri psihotrope pentru a-și destabiliza inamicii – substanțe ce alterau starea în mod puternic, create pentru a arunca țintele într-o suferință mentală suficient de puternică, încât să le determine să-și ia propriile vieți sau pentru a face să pară credibile sinuciderile înscenate.

Impertinența asasinării lui Litvinenko era uimitoare și prin faptul că Rusia investise asemenea resurse inimaginabile pentru înarmarea asasinilor cu unelte care produceau crime nedetectabile. Poloniul avea proprietatea de a fi otrava perfectă, care nu lăsa urme: radiațiile alfa erau greu de depistat și, cu o doză mai mică, Litvinenko ar fi murit, probabil, liniștit de cancer în câteva luni. Oficialii de la siguranță credeau că cei doi asasini îi dăduseră o supradoză în mod accidental, în disperarea lor de a termina însărcinarea. Sau poate că moartea lui fusese în mod deliberat dramatică, pentru a trimite un semnal diasporei rusești disidente din Marea Britanie. Indiferent ce s-ar fi întâmplat,

ofițerul de protecție a aflat un lucru sigur: chiar dacă moartea unui rus în exil părea să aibă cauze naturale, accident sau sinucidere, acea concluzie s-ar putea să nu merite nici măcar hârtia pe care era scrisă autopsia.

Pentru ca lucrurile să devină și mai complexe, FSB-ul era conectat strâns cu grupările mafiote rusești care, la rândul lor, aveau legături puternice cu grupările de crimă organizată din Marea Britanie, așa că Scotland Yard trebuia să fie pregătit pentru orice, de la un atac chimic, biologic sau nuclear sofisticat la un asasinat brutal, contractat pe bani cu vreun mercenar londonez.

De departe, cea mai mare amenințare era la adresa lui Berezovski. Prin atacurile sale neobosite la adresa Kremlinului și prin eforturile sale de a instiga la revoltă în curtea din spate a Rusiei, oligarhul devenise inamicul public numărul unu al Rusiei și se mai și autointitulase *chef de mission* pentru întreaga comunitate de disidenți din Marea Britanie. Supraviețuise deja câtorva încercări de asasinare și observatorii pentru Rusia primeau un flux constant de informații despre noi comploturi puse la cale pentru asasinarea lui. Sub patronajul lui Puțin, securitatea de stat a Rusiei și complexa crimă organizată formaseră o hidră cu mai multe capete, iar facțiunile concurente din FSB, mafie și agenția de spionaj militar a țării (GRU) se luptau toate pentru șansa de a omorî marea balenă

albă, cu scopul de a-l mulțumi pe președinte.

Prioritatea pentru ofițerul de protecție era să aibă grijă de Berezovski. Sosise momentul să facă o vizită în strada Down.

Strada Down, Londra – noiembrie 2006

Berezovski era într-o stare de agitație extremă. Omorârea lui Litvinenko fusese o lovitură revoltătoare, dar reprezentase și o răzbunare răsunătoare. Asasinarea acestuia dovedise că Putin era brutal, exact cum pretindeau criticii săi, cum spusese dezertorul pe patul de moarte și, în sfârșit, lumea asculta. Strada Down se anima pe măsură ce oligarhul și acoliții săi înțelegeau ce se petrecuse și conspirau cum să atragă toată atenția din țară asupra asasinării prietenului lor.

Exilații încă erau zdruncinați de revelația că Andrei Lugovoi fusese un dușman infiltrat în rândurile lor, iar opiniile legate de momentul inițial când acesta începuse să lucreze împotriva lor erau împărțite. Nikolai Glușkov insista că Lugovoi lucrase pentru FSB de la bun început, de când organizase tentativa de evadare de la Lefortovo. Dar celorlalți li se părea aproape imposibil de crezut. Lugovoi lucra deja pentru Putin după ce ieșise din închisoare, când îl contactase inițial pe Badri Patarkatsișvili? Lucra deja pentru

dușman când se amestecase în petrecerea de ziua lui Berezovski? Sau fusese recrutat mai târziu? O teorie era că Lugovoi fusese oprit la graniță când se întorcea dintr-o vizită făcută lui Litvinenko la Londra și găsiseră asupra sa raportul incendiar despre Viktor Ivanov pe care dezertorul îl pregătise pentru Dean Attew. Poate că fusese amenințat cu și mai multă închisoare pentru trădare dacă nu începea să coopereze.

Doar Patarkatsișvili refuza categoric să creadă că fostul său angajat de la siguranță trecuse în tabăra adversă. Oligarhul georgian îl preferase mereu pe Lugovoi lui Litvinenko, pe care-l privea ca pe un obsedat periculos, plin de „teorii nebune”. Insista că lui Lugovoi i se înscenase totul și își îngrozea prietenii, deoarece nu încetase să răspundă telefoanelor din partea asasinului, când acesta suna din Rusia, protestând că era nevinovat.

În ceea ce-l privea, Berezovski n-avea niciun dubiu asupra persoanei care administrase poloniul – dar nu credea că otrava îi fusese destinată lui Litvinenko, de fapt. Nu primise el, cu ani în urmă, nenumărate avertismente legate de existența unui complot pentru a-l omorî cu radiații pe teritoriu britanic? Nu era el adevăratul dușman al lui Puțin? Oligarhul era ocupat să spună tuturor că Lugovoi fusese, de fapt, trimis să-l elimine pe el, dar trebuie să fi dat greș și profitase de

ocazie să-l otrăvească pe Litvinenko, în schimb. Astfel că, atunci când ofițerul de protecție a apărut în biroul său, cu vestea că el se afla în capul listei de asasinate a Kremlinului, a fost încântat. În sfârșit, statul recunoștea ceea ce el spusese de la bun început: Vladimir Putin încerca să-l omoare.

Ofițerul de protecție era un bărbat înalt, elegant, cu păr grizonant tuns scurt și ochi de un albastru deschis. Era un pic mai erudit decât mulți dintre colegii săi de la Scotland Yard și a dezvoltat cu ușurință o relație cu Berezovski. A explicat că ar fi fost necesar să cerceteze fiecare detaliu al stilului de viață al oligarhului, în căutarea unor puncte slabe pe care le-ar fi putut exploata asasinii Kremlinului. Primul pas consta în realizarea unui „audit complet al ingestiei” – trecând în revistă tot ceea ce consuma Berezovski, pentru a evalua susceptibilitatea acestuia de a fi otrăvit. Într-o serie de discuții, ofițerii și-au umplut carnetele cu o listă exhaustivă cu tot ceea ce mânca și bea oligarhul, aflând mai multe decât credeau că vor afla vreodată despre cele mai bune vinuri și whisky-uri care se puteau cumpăra cu bani, notând și toate cremele și loțiunile folosite pentru corp, precum și medicamentele recomandate. Nu le-a luat mult să identifice o problemă majoră.

Berezovski se baza mult pe Viagra și, mai rău, lua o

rețetă pentru mărirea penisului, care-i venea special de la Moscova. Și mai alarmant era apetitul lui pentru adolescente, ceea ce-l transforma într-o țintă pentru capcane romantice. Oligarhul era înconjurat permanent de prostituate îngrijorător de tinere din fosta Uniune Sovietică, pe care le aducea frecvent în Marea Britanie pentru sesiuni private, desfășurate în avionul lui.

Am absurda responsabilitate de a încerca să-l conving pe milionarul în vârstă de șaizeci de ani că trebuie să se mai domolească cu toate astea, a reflectat îngrijorat ofițerul de protecție, în timp ce revizua rezultatele care evaluau stilul de viață al acestuia. După atâția ani însă, în care păzise crema societății în Londra, se obișnuise deja cu genul ăsta de dilemă etică. Era însărcinarea lui să se uite într-o altă direcție atunci când un ambasador consuma droguri pe bancheta din spate a mașinii sau când un diplomat aducea câte o prostituată la hotel.

— N-am de gând să stau aici și să îți țin o lecție despre morală sau etică, dar ești foarte vulnerabil din această direcție, a fost tot ce i-a spus lui Berezovski. Așa vor reuși să te ucidă.

Problema nu erau doar fetele. Berezovski era mereu abordat de așa-ziși parteneri de afaceri și aliați politici care-i cereau finanțare pentru vreo afacere nouă sau pentru vreun partid nou aflat în opoziție, iar el accepta prea ușor să se întâlnească cu oricine solicita o

întrevedere cu el.

Apoi mai era provocarea de a separa amenințările Kremlinului de cele provenite din afacerile periculoase făcute de oligarh. Berezovski se încurcase de atâtea ori cu oameni din crima organizată, încât se trezise cu niște adversari direcți neplăcuți, care mai încercaseră să-l elimine în trecut, dar misiunea ofițerului se limita la a-l proteja de asasinii guvernamentali. Problema era că dușmanii personali ai lui Berezovski puteau cu ușurință angaja la negru o echipă de asasini aparținând FSB-ului pentru a se ocupa de el și statul, la rândul lui, era la fel de capabil să ceară ajutorul unui alt oligarh sau șef de mafie pentru a-i orchestra asasinarea pe ocolite, așa că era aproape imposibil să determine cert originea fiecăreia dintre amenințări.

Ofițerul s-a gândit că nu avea sens să-l confrunte pe Berezovski cu privire la aspectele mai întunecate ale vieții sale. Până la urmă, oricum nu i-ar fi răspuns onest. Dar l-a instruit pe oligarh să nu se întâlnească cu nimeni care-l aborda din senin, indiferent de pretext – sexual, comercial sau politic –, fără ca, mai întâi, Scotland Yard să verifice detaliile.

Informațiile care ajungeau de la agențiile britanice de spionaj la departamentul de Protecție Specializată indicau un melanj de noi amenințări, în permanentă schimbare, la adresa lui Berezovski. Ofițerii erau

asaltați de nume și fotografii ale unei liste de indivizi care se schimba rapid, iar aceștia aparțineau ori serviciilor de securitate rusești, ori crimei organizate și se credea despre ei că sunt implicați în diverse planuri de asasinare a oligarhului. Când apărea câte un complot nou, ofițerii îl găseau pe Berezovski și-l extrăgeau de la orice cină sau întâlnire de afaceri unde era prezent pentru a-l avertiza că se afla într-un pericol iminent.

Ofițerul de protecție începuse să simtă că trăia într-un roman de John le Carre, întâlnindu-se cu Berezovski pe furiș, noaptea, în colțuri cețoase de stradă în Belgravia, pentru a-i arăta, la lumina felinarelor, poze cu presupuși asasini și pentru a-l implora, în numele lui Dumnezeu, să nu participe la niciun fel de întrevvedere cu ei.

Celelalte persoane de pe lista de asasinate a Kremlinului se adaptaseră destul de bine la noul lor regim de siguranță. Când nivelul de amenințare la adresa lui Zakaev a fost considerat ridicat, acesta a acceptat o pază armată a locuinței sale și liderul rebel nu se întâlnea niciodată cu nimeni fără o verificare atentă și măsuri de contrasupraveghere. Și Gordievski, și jurnalistul rus erau scrupuloși privind propria lor siguranță. Dar Berezovski era imposibil de indisciplinat.

Și-a sunat de mai multe ori ofițerul de protecție pentru a-l anunța că tocmai se întâlnise cu cineva despre care fusese avertizat că s-ar putea să facă parte dintr-un complot de asasinat. Și refuza categoric să înceteze opoziția și atacurile față de Kremlin. Continua să călătorească în Bielorusia și Georgia pentru a alimenta revolte chiar la ușa lui Putin – inclusiv după ce Scotland Yard îl informase că nu-l putea proteja când se afla în afara Marii Britanii. Și de fiecare dată când mai dădea câte un interviu în care-l ataca pe Puțin, noi informații curgeau de la posturile de ascultare britanice din Moscova, indicând că se făceau noi planuri pentru a-l reduce la tăcere. Era ca și când se simțea vântul înghețat care bătea dinspre est, se gândea ofițerul de protecție.

Dar oligarhul părea să înflorească din asta.

— Sunt ceea ce sunt, zicea el. Sunt Boris Berezovski și tânjesc după conflict.

Parcă avea un soi ciudat de energie distructivă care-l făcea să se îndrepte direct spre pericol, credea ofițerul.

Berlin, Germania – 2007

Scot Young stătea ca pe ace. Petrecuse luni de zile ascuns în Miami, înainte ca vila din Coconut Grove să fie vândută pentru a-i plăti datoriile, și atracția sa

îndelungată spre tărâmul cocainei nu făcuse decât să-i exacerbeze o dependență deja scăpată de sub control. Consuma și alcool din abundență – atât de mult că se îngrijorase chiar și Jonathan Brown. Young încă se purta ca un traficant, cu rulourile lui de cincizeci și zâmbetul sclipitor, dar ceva era clar în neregulă. Prietenul lui se întreba dacă în aceste zile avea ochii sticloși și imposibil de citit din cauza băuturii și a drogurilor. Sau era teama?

Brown se speriasse teribil de asasinarea lui Litvinenko și încercase să discute despre asta cu sinceritate, dar Young fusese superficial.

— Îți vine să crezi – să bei o ceașcă de ceai și să-ți cadă părul? a glumit el. Ce nebunie, Jon!

Brown era îngrijorat și pentru pericolul la adresa lui Berezovski, dar Young n-avea multe de zis nici despre acest lucru și refuza în continuare, cu încăpățânare, să spună ce anume îi provocase subit colaps financiar. După ce a plecat din Miami, a șters-o la Berlin, unde trăia luxos, pe cheltuiala unui prieten, la Ritz-Carlton, căutând aparent noi investitori imobiliari – dar când l-a sunat Brown, a bâlbâit ceva incoerent despre afaceri ciudate cu mașini și cufere pline cu bani. Indiferent cu ce se ocupa, Brown a avut senzația clară că prietenul lui fugea de ceva.

În aceeași perioadă, echipa tot mai mare de avocați și

detectivi a lui Michelle scotocea prin toate afacerile lui Young. Acesta se zbătea să țină ascunse afacerile sale rusești – mutând departe tot felul de cutii cu documente în spații de depozitare din provincie, ștergând hard-discuri, e-mail-uri și distrugându-și telefoanele –, dar în secretele lui exista o scurgere. Michelle șterpелise un laptop vechi, pe care el îl dăruise fetelor, și angajase un expert criminalist în calculatoare pentru a recupera fișierele șterse. Comoara de probe pe care a descoperit-o includea două programe de active care arătau că, în ajunul aparentului său colaps financiar, Young avea proprietăți și investiții de sute de milioane de lire sterline.

Michelle a descoperit și fișiere care sugerau că, înainte de a-și anunța intenția de a-și părăsi soția și de a trimite e-mail-uri criptate prietenilor lui, Young crease o rețea de companii offshore netransparente prin care să realizeze o serie de tranzacții, cu numele de cod Proiectul Abandonul Căsniciei, sugerând că-și rearanja, în secret, afacerile. „Renunț la viața mea pentru moment”, scria într-un e-mail, cu un an înainte de prăbușirea Proiectului Moscova. Tranzacțiile erau atât de complexe, încât avocații, contabilii și detectivii lui Michelle s-au blocat, nereușind să depisteze întreaga semnificație, dar foloseau fișierele pentru a solicita ordine de divulgare în tribunalul de divorț, ca să-l

forțeze pe Young să recunoască unde dispăruseră banii lui.

Young și-a implorat nevasta să se oprească, promițându-i că va găsi o cale să-i plătească zeci de milioane de lire sterline dacă se va opri din scormonit. Niște oameni încercau să-l „crucifice”, a avertizat-o el într-o întâlnire oficială, și dacă nu lăsa lucrurile așa cum erau, el nu va mai fi în viață să-i plătească vreun bănuț. Dar Michelle a refuzat orice ofertă. Era convinsă că soțul ei ascundea milioane – nu se va opri decât atunci când va primi partea care i se cuvenea.

Londra – 2007

De când ajunsese la Londra, Iuri Golubev fusese foarte retras. Îl cunoștea pe Berezovski – orice om relativ important îl știa –, dar păstrase distanța față de bufoneriile lui provocatoare. Golubev reprezenta exact opusul oligarhului: precaut, calm și extrem de religios. Era unul dintre cofondatorii Lukos și, deși se luptase să salveze gigantul petrolier după ce patronul său, Mihail Kodorkovski, fusese aruncat în închisoare, o făcuse cu multă discreție. Golubev lucrase alături de Stephen Curtis pentru a se apăra de atacurile Kremlinului, și când avocatul a fost omorât, el a continuat lupta în tăcere, de unul singur. Dar totul a fost în zadar:

compania Lukos a fost strivită de greutatea taxelor de milioane de dolari inventate retroactiv de oamenii de la Kremlin și declarase falimentul în anul precedent.

Golubev avea șaiszeci și patru de ani și acum, când bătaia se încheiase, existența i se destrăma. Trăia liniștit într-un apartament în Mayfair, la câțiva pași de Selfridges, citea cu aviditate, se ruga deseori și le recita din W. H. Auden vizitatorilor săi. Era o viață destul de plăcută, dar nu se simțise niciodată cu adevărat fericit la Londra. Pe cât era el de echilibrat, devenea sentimental în privința unui singur lucru, și anume Mama Rusia. În unele zile, dorul de casă amenința să-l domine și tânjea să se întoarcă definitiv la Moscova – dar era un vis periculos. După ce patronul lui, Kodorkovski, intrase în conflict cu Puțin, Golubev primise un șir continuu de amenințări și știa că nu era sigur să se întoarcă acasă definitiv.

În Moscova, Golubev avea o colecție privată de icoane ortodoxe – sute de reprezentări frumos colorate ale lui Iisus, ale Fecioarei Maria și ale apostolilor, pictate pe pânză sau sculptate în metal și lemn. Colecția lui se afla printre cele mai importante din Moscova și multe dintre icoane erau suficient de rare pentru a fi foarte valoroase, așa că Golubev se asigura că sunt păzite non-stop. La scurt timp după omorârea lui Litvinenko însă, le-a mărturisit prietenilor că toate

icoanele fuseseră furate într-o spargere. Golubev avea inima frântă din cauză că-și pierduse colecția și era înspăimântat. A zis că intrușii, fără să știe cum, trecuseră de fiecare nivel de siguranță fără să lase nicio urmă. În mintea lui exista o singură entitate capabilă să facă așa ceva – statul. Se temea că spargerea făcea parte dintr-o campanie guvernamentală de intimidare.

În ianuarie, Golubev a zburat în China pentru a-și opera genunchiul, dar a început să nu se simtă bine și s-a întors la Londra mai devreme decât planificase. Zborul său avea escală la Moscova. Câteva zile după ce ajunsese acasă, în Mayfair, nimeni n-a știut nimic de el. Pe 7 ianuarie, un prieten a reușit să intre în apartamentul lui și l-a găsit prăbușit într-un fotoliu. Golubev era mort.

Londra se afla încă în alertă maximă după omorârea lui Litvinenko și moartea unui alt exilat a provocat o mică agitație, dar poliția a închis repede cazul. Golubev nu era unul dintre rușii aflați sub protecția Scotland Yard, nu existau semne de act criminal și testele sugerau că murise din cauza unui infarct, așa că poliția a dat un comunicat prin care declara că moartea fostului director de la Lukos avea cauze naturale. Dar apoi Moscova a contraatacat cu o mișcare neașteptată.

Procurorul general al Rusiei, Iuri Ceaika, a emis un comunicat declarând că există „toate motivele pentru a

bănuî” că în cazul lui Golubev era vorba despre o „moarte violentă” și a cerut autorităților Marii Britanii să investigheze totul. Ceaika a adâncit misterul pretinzând că guvernul rus avea dovezi ale unor încercări de a folosi mercurul cu scopul de a otrăvi câțiva oameni care aveau legături cu Lukos. Situația nu le pica bine observatorilor pentru Rusia. I-au contactat pe cei de la CIA pentru a cere spionilor americani orice informații aveau despre cea mai recentă moarte de pe teritoriul britanic – și, din nou, colegii lor americani au trimis informații care arătau că Rusia era implicată în moartea lui Golubev.

Scotland Yard a respins public sugestia de act criminal și, în absența vreunei probe tangibile, cazul a rămas închis. Dar ofițerul de protecție știa prea bine că nu trebuia să se lase păcălit de ideea că moartea survenise din cauze naturale și și-a dublat eforturile de protejare a lui Berezovski.

Imediat după asasinarea lui Litvinenko, oligarhul stătuse destul de liniștit, dar în primăvară se simțea pregătit să lanseze următorul atac. Într-o zi de aprilie, când s-a trezit ofițerul de protecție, a descoperit că protejatul său acordase un interviu celor de la *The Guardian*, reînnoindu-și declarația că pune la cale înlăturarea violentă a președintelui Puțin. Berezovski pretindea că avea relații apropiate cu membri din elita

conducătoare a Rusiei și finanța planuri secrete pentru o lovitură de stat.

— Trebuie să folosim forța, a declarat el ziarului. Acest regim nu se poate schimba prin mijloace democratice.

Kremlinul a ripostat imediat, denunțând chemarea la revoluție a lui Berezovski ca pe o ofensă criminală care ar trebui să-l lase fără statutul de refugiat în Marea Britanie. Scotland Yard a declarat că va investiga acele acuzații, dar oligarhul nu-și făcea griji: judecătorul Workman hotărâse deja că nu putea fi trimis să fie judecat în Rusia.

Ofițerul de protecție era îngrozit. După cea mai recentă declarație a lui Berezovski, au năvălit informațiile care indicau că FSB pune la cale un nou plan pentru a-l ucide. Și nu era o simplă amenințare. La scurt timp după primele rapoarte, departamentul de Protecție Specializată a primit un telefon urgent: se aflase că un asasin era pe drum spre Marea Britanie.

XIV

Moscova, Londra și Eilat – iunie 2007

Asasinul era o figură înfricoșătoare în lumea interlopă din Rusia – și bărbatul pe care venea să-l

ucidă îl cunoștea. Movladi Atlangheriev era nașul mafiei cecene din Moscova, cunoscut prin lumea interlopă sub numele Lord sau, mai respectuos, Lenin. Începuse prin anii 70 ca un huligan cecen tânăr și inteligent, cu talent la spargeri și căruia îi plăceau mașinile vestice rapide, iar în anii '80, s-a îmbogățit conducând o gașcă de hoți care ocheau studenții înstăriți din capitală. La sfârșitul decadei, odată cu prăbușirea comunismului, i-a convins pe capii cei mai bogați ai grupărilor mafiote cecene din marele oraș să se unească și să formeze un singur și imens sindicat sub conducerea lui – și așa a devenit unul dintre cei mai puternici șefi mafioți din Moscova.

Noua grupare a primit numele de Lozanskaia și și-a afirmat repede forța printr-o serie de încăierări sângeroase cu mafia locală, lăsând pe străzi nenumărate cadavre mutilate ale șefilor bandelor rivale. Escrocheria, șantajul, furturile și asasinatetele țintite constituiau talentele lor. Dar Atlangheriev era un bărbat curtenitor, arăta bine, avea o minte întreprinzătoare ce se potrivea cu garderoba sa de costume bine croite și s-a armonizat perfect cu elita de afaceri a Rusiei, care tocmai lua naștere. Sub conducerea sa, banda s-a ramificat rapid, preluând părți întregi din benzinăriile și reprezentanțele auto din oraș. Așa a stabilit o relație profitabilă cu Berezovski.

La începutul anilor '90, acesta făcea bani frumoși din vânzarea mașinilor Lada prin reprezentanțe aflate sub controlul bandei și apoi plătea protecția celor din Lozanskaia, în timp ce afacerile lui cu mașini creșteau rapid. După ce Berezovski a fost atacat cu o mașină capcană, în lupta cu șeful mafiei Serghei „Sylvester” Timofeev, unii au spus că mafia lui Atlangheriev se răzbunase în numele lui. Și când oligarhul a căzut în dizgrația lui Putin și a fugit în Marea Britanie, lordul interlop cecen a păstrat legătura cu el.

Atlangheriev îl suna din când în când să vorbească despre afaceri și mai apăruse la Londra, făcându-le propuneri ciudate oligarhului și asociaților acestuia. Cu câteva luni înainte de moartea lui Aleksandr Litvinenko, lordul interlop îl căutase pe Ahmed Zakaev.

— Îl cunosc! a exclamat Litvinenko, când prietenul său a menționat cine îl sunase.

Dezertorul și-a amintit de gangsterul cecen de pe vremea când lucra pentru FSB, la divizia de crimă organizată. O parte din munca lui constase în recrutarea de cârțițe care să lucreze sub acoperire în lumea interlopă și Lozanskaia devenise atât de puternică la mijlocul anilor '90, încât FSB-ul era disperat să aibă pe cineva în interior. Colaborarea cu statul aducea multe privilegii – în special, posibilitatea

de a acționa fără a fi pedepsit –, și Atlangheriev s-a dovedit receptiv. Litvinenko jucase un rol-cheie în recrutarea sa.

Fusese o lovitură majoră pentru el că ajutase la racolarea nașului mafiei cecen pentru a fi colaborator FSB, dar acest lucru se întâmpla pe vremea când el încă mai credea în siguranța statului rus. De când fugise, urmărise de la distanță și cu spaimă activitățile celui pe care-l recrutase. Litvinenko aflase că Atlangheriev devenise un element esențial pentru eforturile FSB-ului de a distruge mișcarea separatistă în Cecenia și cea de a sprijini regimul pro-Kremlin. Banda lui fusese implicată în atacurile teroriste sponsorizate de stat și în asasinatele din regiune și jucase un rol atât de important, încât se spunea că primise câteva medalii și un pistol gravat de la însuși șeful FSB, generalul Nikolai Patrușev.

— Este 100% sub controlul FSB-ului, i-a zis Litvinenko lui Zakaev.

O întâlnire cu Atlangheriev s-ar fi tradus printr-un pericol imens, dar cei doi bărbați au fost de acord ca liderul rebel să participe totuși și să înregistreze în secret întâlnirea, pentru ca Litvinenko să o poată da apoi intermediarilor săi de la MI6, ca probă că FSB-ul avea o activitate clară în Londra. Dezertorul a zis că se va ocupa de protecția prietenului său pe durata

întâlnirii.

Zakaev i-a propus lui Atlangheriev să se întâlnească la hotelul Westbury, în Mayfair. A sosit la discretul și slab luminatul bar Polo al hotelului în avans pentru a pregăti terenul. Litvinenko a adus o echipă de ofițeri de securitate care au verificat încăperea de posibile pericole, au strecurat dispozitive de înregistrare sub masa unde urma să stea și să-l aștepte Zakaev pe șeful interlop și au amplasat în jurul lui o echipă de supraveghere. Liderul rebel și-a luat poziția în primire. Văzuse destulă acțiune la vremea lui, dar până și el se simțea ca într-un film cu spioni, cu un membru al echipei de supraveghere la masa de alături și un altul pozând în electrician în colț. Litvinenko nu scosese o vorbă despre proveniența echipei de securitate, dar Zakaev era sigur că aparținea MI6.

Mafiotul cecen a apărut elegant, ca de obicei. Era încă deosebit de chipeș, la cei cincizeci și cinci de ani ai săi: măsliniu și aranjat, cu umeri de înotător ghicindu-se sub cămașa lui albă apretată. *Parcă ar fi George Clooney*, s-a gândit Zakaev. Gangsterul a pus cărțile pe masă imediat. I-a zis că lucra pentru FSB și că a venit cu o propunere direct de la generalul Patrușev. Dacă Zakaev renunța la campania sa împotriva lui Puțin, rușii îi vor da o funcție importantă în guvern.

— Sunt un cecen, i-a zis Atlangheriev liderului rebel.

Poți să ai încredere în mine.

Zakaev era uimit. În tradiția cecenă, dacă un bărbat îl invita pe un altul la drum, era datoria lui solemnă să garanteze protecția invitatului – dar de ce ar încerca să-l ademenească FSB-ul înapoi, dacă nu ca să-l asasineze sau să-l aresteze? apoi telefonul lui Atlangheriev a sunat zgomotos și liderul interlop a sărit în picioare.

— Da, domnule general, a zis el stând drept și uitându-se la Zakaev. Este în fața mea.

Uită-te la el, și-a zis liderul rebel în timp ce Atlangheriev conversa la telefon, arătând un respect lingușitor. Îi este atât de teamă, încât stă drept și când ei nu-l pot vedea. Ce fel de asigurări îmi poate el oferi, dacă-i așa de speriat?

— Este o capcană, i-a zis Litvinenko prietenului său, la finalul întâlnirii. Să n-ai încredere în el.

Dar îl cuprinsese deja entuziasmul: acum aveau probe că FSB-ul îi oferea lui Zakaev o slujbă guvernamentală, în timp ce, în declarațiile publice, oamenii de la Kremlin continuau să afirme că el este omologul lui Osama bin Laden din Cecenia. Zakaev a refuzat oferta de a se întoarce în Rusia, și împreună cu Litvinenko au predat autorităților britanice probele obținute.

Acum, în iunie 2007, un an mai târziu, Atlangheriev

se întorcea la Londra. Iar de această dată, observatorii pentru Rusia știau că venea cu ordine clare să-l omoare pe Berezovski. Cu șase săptămâni mai devreme, primiseră informații că era implicat într-un complot actual al FSB-ului de eliminare a oligarhului și ofițerul de protecție fusese trimis să-l instruiască pe Berezovski să nu se întâlnească sub nicio formă cu el. Acesta nu fusese singurul avertisment: Iuri Felștinski primise și el un telefon de la o sursă cecenă, care-l alertase asupra faptului că se apelase la șeful interlop pentru a-l lichida pe Berezovski, și chiar oligarhul însuși fusese informat despre complot de o sursă separată din FSB.

Mișcările și comunicațiile lui Atlangheriev erau monitorizate și, când acesta a cumpărat bilete de avion spre Londra, cu escală la Viena, MI5 l-a sunat urgent pe ofițerul de protecție.

— Aterizează la Heathrow, a spus vocea de la capătul celălalt. Scoate ținta.

Ofițerul s-a grăbit să ajungă în strada Down pentru a-l avertiza pe Berezovski că asasinul său era pe drum și că trebuia să plece imediat din țară. Ca de obicei, oligarhul s-a înviorat la ideea unei aventuri și a deschis fericit ușa biroului său.

— Încălzește avionul! a strigat el spre recepție, către secretara lui. Trebuie să plec astăzi.

Berezovski a decolat spre Israel, însoțit de un tânăr

ofițer care tocmai se alăturase departamentului de Protecție Specializată, după ce lucrase puțin timp ca patrulă de poliție în Londra, și nu îi venea să creadă că așa va fi noua lui lume. Avionul privat a aterizat pe aeroportul Ben Gurion și grupul a traversat pista către un elicopter care-i aștepta să-i ducă în orașul de coastă Eilat, unde, din apele turcoaz ale Mării Roșii, se ridica sclipind, asemenea înotătoarei dorsale a unui rechin, superiahtul de 200 de milioane de lire sterline al oligarhului.

Ofițerul începător a fost întâmpinat la bord de o gazdă amazoană care l-a condus într-o cabină privată, pe patul căreia a găsit un costum pentru cină, exact mărimea lui. Erau și numeroase haine de schimb – șorturi, sandale, tricouri polo, pantofi, șapcă –, toate cu însemnele iahtului, *Thunder B*. Pe vas se afla o garderobă cu haine de toate măsurile, astfel încât oligarhul să-i poată îmbrăca pe invitații săi așa cum se cuvenea, indiferent de vreme. Tânărul polițist a privit în jur neîncrezător și a hotărât că dacă tot va face asta, să procedeze cum trebuie. S-a îmbrăcat cu sacoul pentru cină, și-a pus papion și a ieșit pe punte.

La Londra, în cadrul departamentului de combatere a terorismului din cadrul Scotland Yard și în cel de Protecție Specializată, angajații se grăbeau să

pregătească un plan de răspuns pentru sosirea asasinului. Ținta primară a atacului era Berezovski, dar informațiile sugerau că și Ahmed Zakaev se afla în pericol. Reședința liderului rebel din Osier Crescent a fost pusă sub paza unor ofițeri de poliție înarmați, iar aceștia au antrenat familia pentru o eventuală evadare, în cazul în care ar fi fost atacată casa. Pe străzile din jur, au fost amplasate echipe de supraveghere, sprijinite de unități tactice de asalt, pregătite să intervină dacă Atlangheriev apărea.

— Este suficient să strănuți și vei primi un răspuns armat, a glumit ofițerul de protecție – din câte a observat el însă, liderul rebel nici măcar n-a zâmbit.

Era ziua de naștere a Marinei Litvinenko – prima pe care o sărbătorea de când îi murise soțul – și ofițerii înarmați au fost trimiși peste drum, și la casa ei, pentru a sta de pază la grătarul organizat pentru prietenii ei.

Țintele fiind păzite, Scotland Yard își permitea să se joace de-a șoarecele și pisica cu asasinul. Ofițerii au pregătit un plan de „urmărire și atac”: cât va fi posibil, echipele de supraveghere îl vor urmări pe Atlangheriev prin Londra, pentru a aduna informații despre activitățile sale, după care vor interveni și-l vor aresta când va părea că se pregătește să lovească.

Asasinul nu venea singur: călătorea cu un băiețel, folosind același mod de operare ca al lui Andrei

Lugovoi, când își adusesese familia la Londra, ca acoperire pentru asasinarea lui Litvinenko.

Ofițerii sperau că, pe parcursul urmărit, noul asasin îi va conduce, poate, la un depozit secret de poloniu în inima orașului.

— Am nevoie de echipe de urmărire. Elicoptere. Trei echipe de supraveghere – șaiszeci de ofițeri în teren, i-a spus ofițerul de protecție comandantului antitero de la Scotland Yard. Avem nevoie să trimiți echipe chimice, biologice, radiologice și nucleare, în costume protectoare complete, pentru a lua mostre din bagajul lui.

Șefii poliției au fost de acord cu strategia – dar apoi s-au trezit chemați la minister, unde fusese stabilită o întâlnire de informare a miniștrilor și oficialilor de la Ministerul de Interne, Ministerul de Externe și a prim-ministrului. La acel moment, Atlangheriev era deja în aer și nu mai dispuneau de prea mult timp, însă ofițerii au întâmpinat rezistență când și-au prezentat planul. Dacă Scotland Yard o să fie surprins când urmărea un agent FSB prin Londra, va fi un mare tam-tam public și consecințele diplomatice cu Rusia vor însemna o altă durere de cap de care guvernul nu avea chef. Nu putea fi asasinul reținut la graniță? Ofițerii au subliniat că Atlangheriev nu comisese încă nicio infracțiune care să determine arestarea lui în

Marea Britanie, iar informațiile care-l implicau în planul de asasinat nu puteau fi dezvăluite fără a expune surse sensibile și posturi de ascultare din Moscova. Înainte de a-l putea aresta, era esențial să-l urmărească pentru a dovedi că se afla realmente aici pentru a-l omorî pe Berezovski.

După o mică dispută, operațiunea s-a aprobat – dar ofițerii au fost instruiți să nu spună nimic presei nici înainte, nici după operațiune. Dacă aveau succes și-l arestau pe Atlangheriev, iar jurnaliștii veneau cu întrebări, declarația lor va fi una scurtă și cât mai vagă posibil. „Poliția a arestat pe cineva. Punct.” Amenințarea la adresa lui Berezovski a fost schimbată din „gravă” în „critică” – ceea ce însemna că un atac era considerat iminent.

Atlangheriev urma să aterizeze în câteva ore. S-a creat rapid o cameră de operațiuni, unde ofițerii comandanți puteau coordona activitățile echipelor de supraveghere din teren, care le includeau pe cele specializate în substanțe periculoase, aflate pe urmele asasinului pentru a depista eventuale urme de radiații, și pe acelea de intervenție pregătite.

Într-o încăpere apropiată se afla un grup secret de ofițeri cu autorizații speciale de securitate, însărcinat cu monitorizarea imediată a informațiilor care soseau de la MI5 și MI6, cu citirea mesajelor lui Atlangheriev și cu

ascultarea convorbirilor lui telefonice în timp real, imediat cum acesta ateriza. Acele informații secrete și materialul interceptat trebuiau păstrate în afara lanțului principal al probelor, deoarece în cazul în care Atlangheriev ajungea vreodată să fie judecat, ar fi trebuit prezentate la proces, ceea ce ar fi dus la dezvăluirea surselor și metodelor folosite. Dar dacă ofițerii găseau ceva relevant, informația trebuia prezentată în camera de comandă și citită ofițerului superior responsabil, pentru a ajuta la luarea deciziilor.

Când centrul de comandă și celula de informații erau funcționale, echipele de supraveghere s-au poziționat în jurul aeroportului, iar cele specializate în radiații și-au îmbrăcat echipamentele de protecție. Sosise momentul ca șefii poliției să-i contacteze pe superiorii de la Heathrow, în vederea pregătirii terenului pentru sosirea asasinului.

Avionul în care se afla Atlangheriev a staționat pe pistă un pic mai mult decât de obicei. Asasinul a așteptat alături de ceilalți pasageri, neștiind că geanta lui fusese luată din cală pentru a fi percheziționată și că ofițerii în echipament de protecție colectau deja probe din interiorul ei. Când pasagerilor li s-a permis să debarce, Atlangheriev și copilul complice au trecut prin controlul pașapoartelor, și-au luat bagajele de pe banda

rulantă și au părăsit vama fără nimic de declarat. Cei doi au ieșit din terminalul aeroportului și s-au apropiat de o stație unde aștepta un taxi negru. Au urcat.

Emblematicile taxiuri negre din Londra sunt de foarte multă vreme arma secretă a ofițerilor de protecție. Puțini londonezi știu că Scotland Yard deține o flotă secretă de asemenea taxiuri pentru a le folosi în operațiuni speciale și serviciile de securitate și informații au și ele propriile lor flote de taxiuri sub acoperire. Mașinile sunt omniprezente și, în consecință, au ajuns aproape invizibile, astfel încât nu exista o cale mai anonimă de a călători prin oraș. Ofițerul de protecție le folosea pentru a-l muta pe Tony Blair în timpul unui complot de asasinare activ, dar și pentru a-l transporta pe romancierul britanico-indian Salman Rushdie prin Londra pe parcursul deceniului când fusese nevoit să se ascundă, după publicarea cărții *Versetele satanice*. Puteai face pe oricine să dispară în compartimentul pentru călători al unui taxi negru, indiferent de importanța persoanei respective – și o cursă de taxi bine sincronizată era deseori cea mai bună cale să te apropii de ținta supravegheată.

Atlangheriev și-a dirijat taximetristul spre Hiltonul de pe Park Lane și s-a așezat pe scaunul din piele, neștiind că tocmai își dezvăluise adresa celor de la Scotland Yard care-i urmăreau fiecare mișcare. Șoferul

i-a lăsat pe asasin și pe tânărul său complice în fața hotelului și cei doi au intrat pe ușile rotative de la baza hotelului zgârie-nori de un albastru strălucitor. Apoi ofițerii din celula de informații s-au grăbit spre centrul de comandă. Atlangheriev îl sunase pe Berezovski.

Când telefonul s-a auzit la bordul iahtului *Thunder B*, oligarhul era deja bine pregătit. În dimineața care a urmat plecării sale grăbite din Marea Britanie, în Eilat sosiseră trei ofițeri de securitate britanici și se îmbarcaseră pe iaht pentru a-l pune în temă. Era o zi fierbinte și ofițerii arătau ciufuliți în șorturile și tricourile lor umede de la transpirație, dar au ignorat generozitatea lui Berezovski, subliniind că se aflau acolo cu treburi serioase. Adunați în jurul unei mese, la umbră, pe puntea inferioară a iahtului, i-au spus că aveau nevoie de ajutorul lui pentru ca Scotland Yard să câștige niște timp. Dacă Atlangheriev își dădea seama că Berezovski era inaccesibil, ar fi putut să abandoneze misiunea și să se întoarcă în Rusia, înainte ca autoritățile să aibă șansa să adune vreo informație. Prin urmare, atunci când presupusul asasin a sunat, oligarhul știa că trebuie să se poarte amical și să-i spună că va fi disponibil pentru o întâlnire în câteva zile.

De obicei, Berezovski nu era genul care să urmeze vreo instrucțiune, dar își savura rolul principal din

centrul acestei operațiuni desfășurate în timp real, împotriva unui agent dușman; de aceea, când l-a apelat Atlangheriev, a făcut cum i s-a spus. Apoi a telefonat în strada Down și le-a zis secretarelor sale să fie atente când va sosi acel presupus asasin și să le spună tuturor celor care sunau că el era ocupat. După aceea, tot ce îi rămânea de făcut era să aștepte. A petrecut câteva zile plăcute la bordul iahtului *Thunder B*, bronzându-se pe punte, făcând scufundări și plimbându-se cu jet skiul său, în timp ce autoritățile britanice îl urmăreau prin Londra pe cel care voia să-l asasineze.

Agenții de supraveghere de la Scotland Yard s-au trezit într-un circuit turistic neașteptat. Speraseră că Atlangheriev ar putea să-i conducă la centrul activității FSB din capitală sau poate la un depozit plin de arme radiologice, însă după ce îl sunase pe Berezovski, asasinul se purtase ca un vizitator care-i arăta orașul copilului său. În vreme ce el și tânărul lui tovarăș se plimbau prin Trafalgar Square și treceau de Palatul Buckingham, ofițerii de la substanțe periculoase se strecurau în urma lor, luând probe și scanând după urme de toxine sau radiații – dar totul se dovedea curat.

Ofițerii credeau că momentul care va semnala că Atlangheriev se pregătea să lovească va fi anunțat de clipa când acesta se va despărți de băiat. Au așteptat,

dar circuitul turistic a durat zile întregi și ofițerul de protecție a început să fie iritat. Berezovski era un om ocupat: nu putea să stea pe iaht pentru totdeauna. Apoi, în sfârșit, echipa de supraveghere a anunțat că asasinul plecase singur de la Hilton.

— Acesta este momentul critic, a strigat ofițerul comandant.

Atlangheriev renunțase la rolul de turist și acum era clar că-și făcea griji că este filat. Cât a umblat prin oraș, a apelat la mișcări de contrasupraveghere ca în manual – a luat-o pe rute ocolitoare, s-a întors din drum, s-a urcat și a coborât din diferite mijloace de transport pentru a păcăli pe oricine ar fi încercat să-l urmărească. Echipele de supraveghere abia au reușit să nu-i piardă urma, în timp ce el vizita diferite adrese – dar nu puteau pătrunde și în interior fără a se da de gol. Apoi o notă de la celula de informații sugera că asasinul avea de gând să cumpere o armă.

— Trebuie să-l săltăm, a zis ofițerul comandant echipei.

Scotland Yard a sunat ofițerii care-l păzeau pe Berezovski pe *Thunder B* și le-au spus să-l pregătească pe oligarh pentru marele său moment. Sosise clipa când trebuia să-l sune pe așa-zisul asasin și să-i propună o întâlnire.

În acea seară, trei ofițeri de poliție în civil au staționat

în holul de primire din strada Down. Recepționerelor de la etajul doi li se ceruse să rămână până târziu, pentru a-l întâmpina pe asasin când va sosi și, pe măsură ce timpul trecea fără ca cineva să apară, erau tot mai neliniștite. După o vreme, au sunat pentru a-l întreba pe portarul vârstnic, de la intrare, dacă venise cineva să-l întâlnească pe domnul Berezovski. Da, a răspuns bărbatul, cu o voce un pic tremurândă, cu doar câteva clipe în urmă sosise un domn și acum mai erau trei alți domni cu el în hol.

— Ce fac domnii acum? a întrebat recepționera.

— Domnii vorbesc, a răspuns portarul. Trei dintre ei sunt întinși pe jos și unul stă în picioare.

Când Atlangheriev a intrat în hol, doi ofițeri l-au înhățat și l-au pus la podea, înainte ca acesta să ajungă la lift, în vreme ce al treilea i-a arătat portarului insigne de poliție. Asasinul a fost arestat în baza suspiciunii de conspirație la crimă și luat în custodia poliției, care l-a interogat două zile, în timp ce copilul complice a fost dat în grija serviciilor sociale.

Dar apoi a venit ordinul să i se dea drumul fără a fi acuzat. Ofițerilor li s-a spus că acuzațiile nu ar fi putut fi dovedite fără a divulga informații care ar dezvălui prea multe despre sursele britanice din Moscova și, dacă acuzau Kremlinul că ordonase un alt asasinat în Marea Britanie, atât de repede după cel al lui

Litvinenko, consecințele diplomatice ar fi fost catastrofale. Așa că l-au predat pe Atlangheriev celor de la emigrări care l-au desemnat „persona non grata” și l-au trimis înapoi în Rusia. Ofițerii au fost asigurați de superiorii lor că asta constituia „o palmă diplomatică peste ochi destul puternică”.

În unele departamente din Scotland Yard s-a creat ceva agitație din cauza deciziei de a trimite acasă asasinul, dar alții au fost mai optimiști. Ofițerul de protecție s-a consolatat cu ideea că FSB-ul ar fi putut ucide un exilat pe teritoriu britanic, dar acum Scotland Yard împiedicase omorârea altcuiva. Din punctul lui de vedere, așa, scorul era egal. L-a sunat pe Berezovski și i-a spus că se poate întoarce în siguranță acasă.

Între timp, ziariștii aflaseră deja despre arestarea spectaculoasă din Mayfair și îi asaltau pe cei de la Scotland Yard cu întrebări. Biroul de presă a oferit răspunsul eliptic pregătit de guvern și, când i-a aterizat avionul, lui Berezovski i s-a spus să nu declare nimic. I s-a precizat că singurul lucru care ar spori riscul unor noi amenințări cu moartea ar fi să pună Rusia într-o situație jenantă din cauza eșecului de a-l asasina.

— Nu atrage atenția și ține capul jos, i-a zis ferm ofițerul de protecție.

La scurt timp după aceea, Berezovski stătea în picioare în cadrul unei ample conferințe de presă din

centrul Londrei și le spunea jurnaliștilor că Scotland Yard tocmai dejucașe un complot al Kremlinului care avea ca scop asasinarea lui.

— Cred că aceiași oameni din spatele acestui complot s-au aflat și în spatele complotului împotriva lui Aleksandr Litvinenko, a zis el. Nu oameni în general, ci însuși Puțin.

Berezovski nu a dat detalii despre persoana care venise după el sau despre modul cum fusese oprit complotul, dar prietenilor le-a spus că trebuia să vorbească despre atentatul la viața sa pentru a se proteja. Păstrarea secretelor de stat era un joc periculos: cel mai sigur era ca lumea să știe adevărul, a conchis el. Și, desigur, oligarhul nu fusese niciodată genul care să rateze șansa unei conferințe dramatice de presă.

Ofițerul de protecție s-a înfuriat.

— Ne-a tras-o în cur, a strigat el în fața ofițerului de legătură de la MI5 responsabil cu monitorizarea amenințărilor împotriva lui Berezovski.

Nu reușea să scape de sentimentul că și el, și colegii lui deveniseră fără să vrea pioni în marele joc al lui Berezovski.

La șase luni după conferința de presă, Scotland Yard a primit un raport referitor la soarta lui Atlangheriev după întoarcerea sa la Moscova. Într-o noapte geroasă de iarnă, când ieșea dintr-un restaurant tradițional din

centrul oraşului, şeful interlop a fost atacat de doi bărbaţi şi îndesat în spatele unei maşini, care a demarat rapid în întuneric. Pentru că a dat greş, asasinul lui Berezovski a fost dus în pădure şi împuşcat, de la mică distanţă, în cap.

Londra – octombrie 2007

După de jucarea complotului de asasinare, pe Berezovski îl cuprinsese o bucurie activă şi se pregătea de o nouă luptă. Oligarhul avea de gând să-l dea în judecată în tribunalele britanice pe Roman Abramovici, vechiul său duşman, pretinzând că în 2001, când cei de la Kremlin porniseră să-i distrugă imperiul de afaceri, fusese obligat să predea acţiunile sale de la Sibneft şi Channel One cu o pierdere masivă. A depus la Curtea Regală de Justiţie, în Londra, o cerere pentru multe miliarde de lire sterline, dar procesul nu putea începe până când Abramovici nu primea citaţie pentru a participa la proces şi Berezovski a petrecut luni de zile încercând şi eşuând să îl descopere pe vechiul său inamic, pentru a-i livra documentele. În acel octombrie a avut, în sfârşit, noroc.

Abramovici era acum patronul echipei de fotbal Chelsea FC din Premier League şi, în ultima vreme, petrecea tot mai mult timp la Londra, de când îşi

părăsise soția pentru un fotomodel de douăzeci și cinci de ani. Magnatul de patruzeci de ani se afla la cumpărături pe strada Sloane când l-a zărit Berezovski. Oligarhul tocmai ieșea din magazinul Dolce & Gabbana când l-a văzut pe Abramovici, flancat de trei gărzi de corp, intrând în magazinul Hermès din apropiere. Și-a trimis una dintre gărzile de corp proprii la autoturismul său Maybach blindat pentru a aduce citația pe care o căra cu el de luni de zile, pregătindu-se pentru un asemenea moment. Și apoi a luat-o spre Hermès, ținând strâns documentele. Cele trei de gărzi ale lui Abramovici i-au blocat drumul la ușa magazinului și între cele două echipe de protecție s-a iscat o încăierare. Berezovski a profitat de ocazie, a forțat ușa și a dat buzna înăuntru.

— Am un cadou pentru tine, a strigat el, înainte de a arunca documentele spre Abramovici și de a face stânga împrejur.

Berezovski a continuat sunând toți jurnaliștii din agenda sa pentru a se lăuda cu triumful său.

— A fost ca o scenă din *Nașul*, i-a zis unui reporter.

Filmarea CCTV din magazin a dovedit că Abramovici primise citația și astfel a început în justiție o luptă epică între cei doi miliardari, care se va întinde pe mai bine de patru ani, scoțând la suprafață detalii uluitoare despre jaful din Rusia anilor '90 și oferindu-i

lui Berezovski o platformă de unde să lanseze o salvă nouă de acuzații incendiare la adresa Kremlinului.

Berezovski se entuziasmase ca un maniac după cele două succese survenite aproape simultan: păcălirea asasinului FSB și transmiterea citației lui Abramovici. Totuși, chiar dacă se simțea eliberat după recenta tentativă eșuată asupra vieții lui, situația îl pusese pe gânduri în legătură cu unele chestiuni administrative care trebuiau rezolvate în cazul morții sale. Ca de obicei în asemenea momente, s-a îndreptat spre Badri Patarkatsișvili pentru ajutor.

— Nu-mi este așa de teamă, i-a zis partenerului său. Dar cred că există lucruri despre care trebui să discutăm în situația că pățesc ceva.

Patarkatsișvili l-a îndemnat să i se destăinuiască și oligarhul a început să enumere obligații extraordinare de care trebuia să se ocupe în cazul unui eșec al specialiștilor de la Scotland Yard. Pe listă avea o serie întreagă de favoruri datorate unui număr amețitor de prietene. Această tânără era studentă și avea nevoie să-i fie plătită educația; această fată nu avea unde să locuiască în Moscova și trebuia ajutată pentru a-și păstra acoperișul deasupra capului. După un recital de vreo jumătate de oră, Patarkatsișvili a dat capul pe spate și a râs de n-a mai putut.

— Boris, fă-mi o favoare, a zis el. Lasă-mă să mor

Înaintea ta.

XV

Londra, Surrey și Tbilisi – noiembrie 2007

Badri Patarkatsișvili nu se obișnuise niciodată cu viața de cetățean britanic. Petrecea o parte din an în Surrey, pentru a fi aproape de Berezovski, și, deși ar fi fost greu să se stabilească mai bine decât la magnifică vilă Downside, tot exista ceva în Marea Britanie care-l făcea să se simtă mic. Faptul că nu învățase niciodată limba era, de asemenea, o piedică, el neputând nici să se bucure de viața culturală, asemenea lui Berezovski, și nici să comunice direct cu armata lor de avocați, bancheri și intermediari britanici. Dar mai era și sentimentul general că acolo nu înțelegea nimeni cine era el, de fapt. Patarkatsișvili nu tânjise niciodată după lumina reflectoarelor și îl lăsa fericit pe Berezovski să fie în centrul spectacolului, dar îi plăcea să fie tratat cu respectul minim pe care simțea că-l merită pentru calitatea lui de miliardar.

În Georgia, lucrurile stăteau cu totul și cu totul altfel. Oligarhul mustăcios era de departe cel mai bogat om al țării și averea lui personală eclipsa într-o asemenea măsură întregul buget al guvernului micului stat lovit

de sărăcie, încât își permitea să trateze Tbilisi ca pe propriul lui oraș-jucărie. Pusese mâna pe echipa de fotbal a orașului, pe echipa de baschet, pe parcul de distracții și pe circ. A construit, în centrul orașului, un mare mall, iar la Marea Neagră, o stațiune imensă pentru vacanțe; și a înființat o rețea națională de televiziune și radio numită Imedi – „speranță” în limba georgiană.

Dacă oamenii lui dădeau de necazuri, apărea ca un salvator cu o pălărie de blană și, fluturând carnetul de cecuri, făcea să le dispară dificultățile. Când guvernul nu a putut achita facturile de gaze și electricitate ale orașului Tbilisi de două ori, a intervenit el și a plătit tot. A fondat proiecte caritabile și școli – chiar și o mănăstire filantropică. Și în 2004, când Comitetul Olimpic Georgian a rămas fără bani, a preluat funcția de președinte și a plătit din buzunarul propriu pentru ca atleții să poată concura la jocurile de la Atena.

Patarkatsișvili era un om de afaceri cu toată ființa lui și vedea războiul lui Berezovski cu Kremlinul ca o amenințare pentru investițiile lor din Vest, așa că a făcut tot ce a putut să stea departe de dramele politice și să se concentreze pe gestionarea banilor. Dar exista o excepție majoră. Pe cât de echilibrat era în majoritatea cazurilor, când venea vorba de patrie, devenea foarte pasional și-i plăcea să fie „cel mai tare” din țara sa.

Poate că din acest motiv, când s-au declanșat, în 2003, în Georgia, proteste masive împotriva guvernului corupt postsovietic, și-a încălcat jurământul de abținere politică și a ajutat la finanțarea opoziției.

Protestele au culminat cu Revoluția Trandafirilor, care a dărâmat regimul și l-a adus la putere pe Mihail Saakașvili, sprijinit de Statele Unite, care avea ca program politic aderarea la UE și NATO. Începuse valul de „revoluții colorate” care a măturat fostele state sovietice, înfuriindu-l pe Putin și consolidând statutul lui Patarkatsișvili de inamic al Kremlinului. Dar relația lui cu Saakașvili s-a deteriorat rapid. Președintele a introdus o serie de reforme economice care amenințau cvasimonopolul lui Patarkatsișvili din sectorul privat al țării și oligarhul s-a răzbunat folosindu-se de posturile de televiziune și radio pentru a ataca noua administrație.

Noului guvern nu i-a luat mult să se afunde în propriile acuzații de corupție și abuzuri ale drepturilor omului și, în 2006, un nou protest a început să înflorească prin țară. La vremea aceea, Patarkatsișvili obosise să se străduiască să încheie afaceri printr-o furtună de mandate de arestare și ordine de blocare venite din partea procurorilor moscoviți, care puneau presiune pe băncile și guvernele străine pentru a sustrage banii pe care el și Berezovski îi luaseră. Căuta

o cale să se împace cu Kremlinul – și atunci i-a venit marea idee.

Puțin trebuia calmat și Patarkatsișvili s-a gândit că Georgia era singurul loc unde interesele lor se aliniau acum. Dacă băga suficienți bani în noua mișcare de protest a țării, putea crea o a doua revoltă suficient de mare cât să îl dea jos pe președintele sprijinit de Statele Unite și să anuleze rezultatul Revoluției Trandafirilor. Să scape Georgia de guvernul prooccidental ar fi fost un cadou gratuit imens pentru Kremlin. Va fi de ajuns acest lucru pentru a obține o grație?

El și Berezovski anunțaseră deja intenția de a „divorța” ca parteneri – informându-și prietenii, în privat, că aranjamentul era o păcăleală pentru a proteja interesele afacerilor lor comune și pentru a plasa un cordon sanitar în jurul activităților politice ale lui Berezovski –, ceea ce însemna că Patarkatsișvili putea să facă propuneri Kremlinului cu o aparentă independență. Poate că-l va convinge pe Putin să o lase mai moale cu atacurile asupra averii lor, primind la schimb înlăturarea lui Saakașvili, în vreme ce Berezovski nu avea decât să continue de la o distanță respectabilă să dea în Kremlin cum voia el.

Lui Berezovski i-a plăcut ideea și a venit cu propriile sugestii. Dacă Patarkatsișvili îl dădea jos pe Saakașvili și apoi candida el la președinție? Dacă reușea, ar fi avut

o întreagă țară sub controlul lor, chiar la ușa Rusiei. Spre surprinderea sa, partenerul lui nu a refuzat ideea, așa că într-o zi, spre sfârșitul primăverii anului 2006, Boris și Badri s-au așezat cu cei mai apropiați consilieri ai lor și au redactat o scrisoare către Puțin. Mesajul era unul de bunăvoință generală, menționând un interes comun în căderea lui Saakașvili și a fost semnat de Patarkatsișvili. Oligarhul georgian a trimis-o la Kremlin – și apoi a dat drumul campaniei de dărâmare a guvernului de la Tbilisi.

A fost nevoie de optsprezece luni ca mișcarea de protest să ducă la izbucnirea unei revolte. Patarkatsișvili vărsase bani în zece grupări de opoziție care montau o campanie crescândă împotriva administrației georgiene și și-a intensificat propriile atacuri la Saakașvili, etichetându-l ca „fascist” și folosindu-se de postul propriu de televiziune pentru a dezlănțui iadul asupra regimului. În noiembrie 2007, zeci de mii de protestatari au ieșit pe străzile din Tbilisi pentru a cere înlăturarea lui Saakașvili.

Forțele de ordine s-au luptat cinci zile cu gaze lacrimogene și tunuri cu apă pentru a împrăștia mulțimea, băgând în spital peste cinci sute de protestatari și apoi au atacat postul TV al lui Patarkatsișvili și i-au oprit emisia. Saakașvili a declarat

cincisprezece zile de stare de urgență și l-a acuzat pe oligarhul georgian că se află în fruntea unui complot sprijinit de Rusia pentru a crea o criză în Tbilisi, dar a anunțat alegeri anticipate în ianuarie anul următor pentru a liniști revolta. Procurorii au declarat că Patarkatsișvili era căutat, fiind acuzat de punerea la cale a unei lovituri de stat, și oligarhul a fugit la vila Downside. Două zile mai târziu, pe 10 noiembrie, și-a anunțat din Marea Britanie intenția de a candida la alegerile prezidențiale.

Patarkatsișvili a dat startul, promițând un miliard de dolari din averea proprie pentru a transforma Georgia într-o „țară sclipitoare”. Banii urmau să fie cheltuiți pe creșterea salariului minim, indexarea pensiilor, plățirea facturilor la utilități în multe dintre căminele georgiene pentru următoarele optsprezece luni și cumpărarea întregii culturi de citrice și struguri a țării.

Diplomații americani din Georgia au privit foarte bănuitori oferta lui Patarkatsișvili. Știau că în mișcarea de opoziție din Georgia mișunau spioni ruși, care lucrau la destabilizarea administrației lui Saakașvili sprijinită de Statele Unite, și bănuiau că Patarkatsișvili avea o „latură întunecată” și că nu era doar omul de viață binevoitor cunoscut de majoritatea asociaților săi. Într-un mesaj secret către Washington, ambasadorul Statelor Unite a scris că, deși oligarhul georgian lucra

de mult ca „executantul” lui Berezovski, rămânea deranjant de apropiat cu anumite „figuri deosebit de dubioase” din FSB – inclusiv cu Andrei Lugovoi. „În ciuda conflictelor cu guvernul Rusiei, se crede despre Patarkatsișvili că este un aliat apropiat al serviciilor de informații rusești”, scria în mesaj.

Era adevărat că Patarkatsișvili păstrase legături cu oamenii din FSB. Nu ascundea aceste legături, spunându-le prietenilor că era bine să-ți ții dușmanii aproape, dar niciodată nu comenta discuțiile de la întâlnirile frecvente din Londra și Tbilisi avute cu acei agenți. Rămânea un mister cât comunica cu elementele statului rus despre activitățile sale din Georgia. Dar bătălia pentru Tbilisi a luat repede o întorsătură urâtă.

Mai întâi, fostul ministru georgian al apărării a ieșit la rampă pentru a-l acuza pe Saakașvili că ordonase asasinarea lui Patarkatsișvili, iar două zile mai târziu ministrul a fost arestat pentru corupție. Apoi Ahmed Zakaev a obținut o înregistrare a unui oficial georgian al securității în care ordona unui cap rebel cecen să-l elimine pe oligarh – fie omorându-l la Londra, fie folosind o bazooka pentru a trage în avionul privat al lui Patarkatsișvili când se pregătea să aterizeze la Tbilisi.

— Chiar dacă ar avea o sută de oameni care să-l păzească, asta n-ar fi o problemă, a zis oficialul. Vom

distruge acele gărzi de corp.

Rebelul cecen a refuzat însărcinarea, înregistrând însă conversația și dându-i-o lui Zakaev, iar Lord Bell i-a ajutat să profite de dovada brutalității lui Saakașvili dând înregistrarea celor de la ziarul *Times* din Londra. Când s-a aflat însă că și Patarkatsișvili se gândise la un plan de asasinare pentru a aranja alegerile, propria lui campanie a fost înghițită de scandal.

În ultima parte a lunii decembrie, oligarhul fusese abordat de un ofițer superior din poliția georgiană care se oferise să-l ajute să răstoarne guvernul și cei doi s-au întâlnit la Londra pentru a discuta despre asasinarea ministrului de interne al țării, ca parte a unui plan complex, care avea ca scop declanșarea unei revolte masive înainte de alegeri. Problema era că șeful din poliție fusese trimis de guvernul georgian și avea echipament de înregistrare. Era o operațiune clasică de flagrant și Patarkatsișvili tocmai fusese prins. Oamenii lui Saakașvili au dat publicității înregistrarea în Ajunul Crăciunului și campania oligarhului s-a făcut praf.

Două săptămâni mai târziu, în ziua alegerilor, Patarkatsișvili a fost zdrobit, luând doar 7% din voturi, iar Saakașvili a fost reales. Înfrângerea a fost răsunătoare – și oligarhul, de obicei un om calm, nu era doar umilit, ci și îngrozit. Planul de a-l elimina pe Saakașvili eșuase și era clar că nu se mai putea întoarce

niciodată în Georgia. Mai mult decât atât, nu mai avea nimic de dat la schimb pentru o înțelegere cu Puțin. Era prins în Marea Britanie și le-a spus prietenilor săi că zilele îi erau numărate. S-a înconjurat cu 120 de gărzii de corp și s-a ascuns în vila Downside săptămâni întregi.

În luna următoare a început să se pună pe picioare și pe 12 februarie s-a îndreptat spre Londra, pentru o întâlnire cu un avocat pe care-l angajase să-l consilieze privind salvarea afacerilor din Georgia. Ca de obicei, oligarhul apelase la cel mai bun din domeniu care putea fi obținut cu bani și Lord Goldsmith, bărbatul care l-a întâmpinat în biroul elegant din Londra, era o figură, fiind fostul procuror general al lui Tony Blair. Întâlnirea s-a transformat într-o mică reuniune festivă: Iuli Dubov și Nikolai Glușkov au venit pentru a-și oferi sprijinul, alături de Berezovski și Lord Bell. Discuțiile au durat peste cinci ore.

Patarkatsișvili a părut energic și activ în cea mai mare parte a întâlnirii, dar spre sfârșit s-a plâns că se simțea indispus și a ieșit afară să ia niște aer proaspăt. După aceea, când exilații stăteau pe trotuar așteptând să le fie aduse mașinile, au glumit că era păcat că nimeni de la FSB nu era prezent să vadă așa o aliniere de staruri, a celor mai groaznici dușmani ai Kremlinului.

Patarkatsișvili și Berezovski s-au retras pe strada

Down pentru o discuție privată, după care georgianul a fost dus înapoi la vila Downside, în Maybachul său de 600.000 de dolari. A luat cina cu soția sa, Inna, dar la scurt timp după masă s-a plâns iarăși că nu se simțea bine și s-a retras la etaj ca să se întindă.

Berezovski a auzit vestea în primele ore ale dimineții. Badri Patarkatsișvili murise. În jurul orei 11.00 p.m., fusese găsit prăbușit în dormitorul lui și nu mai putuse fi resuscitat. Oligarhul a traversat în viteză Surrey până la vila Downside, însă aceasta fusese deja izolată de ofițeri și întreaga proprietate era scanată de radiații, iar poliția nu i-a permis să intre. Lord Bell a primit un telefon îndurerat de la Berezovski pe la 3.00 a.m.

— L-au curățat pe Badri, plângea oligarhul.

Poliția din Surrey a declarat inițial că trata moartea ca fiind suspectă, dar apoi și-au schimbat rapid poziția și au anunțat că autopsia nu indicase „vreun semn” că decesul bărbatului rotunjour, de cincizeci și doi de ani, nu putea avea alte cauze în afara celor naturale. Ca și Golubev, Patarkatsișvili părea să fi murit natural de infarct – o concluzie la care poliția din Surrey a declarat că a ajuns după „testări toxicologice foarte ample”, lucru sprijinit mai apoi de verdictul medicului legist.

Dar spionii britanici nu erau așa de convinși. Sigur, Patarkatsișvili avea dintotdeauna un stil de viață distrugător, se hrănea cu feluri de mâncare georgiene

pline de grăsime, bea la greu și fuma țigară de la țigară, de dimineața până noaptea. Nu exista nicio îndoială că era un candidat perfect la infarct. Dar fusese și ținta câtorva planuri precedente de asasinat și observatorii pentru Rusia știau prea bine că dușmanii lui aveau destule metode să facă o moarte să pară naturală.

Când britanicii i-au contactat pe cei de la CIA pentru asistență, spionii americani au răspuns că ei bănuiau cu tărie că Patarkatsișvili fusese otrăvit. Nu-și puteau da seama dacă însărcinarea fusese dusă la bun sfârșit de asasini georgieni, sau ruși, sau de interlopi din crima organizată, dar toate informațiile lor arătau ferm spre un alt asasinat politic pe teritoriu britanic. Dar cazul poliției a rămas clar închis pentru că nu exista vreo probă criminalistică să sprijine această concluzie și nici nu fusese detectată vreo otravă în cadavrul oligarhului.

Berezovski era disperat.

— O parte din vină îmi aparține, a urlat el. Eu l-am târât în politică, împotriva voinței lui.

A pus să-i fie înrămată o poză alb-negru a lui Patarkatsișvili și a atârnat-o pe peretele din biroul său de pe strada Down, iar el, privind fotografia, ținea toasturi înlăcrimate cu un coniac armean vechi de o sută de ani, cadou de la prietenul lui mort, și fuma Parliament 100 – țigările preferate ale lui Badri. Aproape douăzeci de ani își vorbiseră unul altuia zilnic

și Boris le-a spus tuturor că doar pe mama lui a iubit-o la fel de mult ca pe Badri.

După moartea acestuia însă, prietenii și rudele lui Patarkatsișvili au început să se certe pe afacerile lui – și au descoperit o lume plină de secrete.

Prima revelație șocantă a fost că ani de zile Patarkatsișvili trăise o viață dublă. Cu treizeci de ani în urmă, se căsătorise cu soția sa, Inna, în Tbilisi, și cei doi avuseseră două fete și trei nepoate – dar după moartea sa a apărut o a doua femeie, care a dezvăluit că și ea se căsătorise cu oligarhul georgian – în 1997, în Sankt-Petersburg – și că aveau un băiat de paisprezece ani. A doua soție a lui Patarkatsișvili și copilul voiau și ei o parte din averea lui.

Al doilea șoc a fost că oligarhul georgian murise fără să lase un testament sau instrucțiuni despre cum ar fi trebuit distribuită averea sa supraviețuitorilor. Berezovski a pretins că el și Patarkatsișvili împărțiseră mereu totul pe din două, așa că i se cuvenea jumătate din avere, dar familia defunctului a susținut că cei doi bărbați se separaseră cu totul în timpul divorțului lor economic, așa că partenerul lui nu avea dreptul la niciun ban. Oligarhul a insistat că separarea fusese o păcăleală și că se împărțea încă totul – dar înțelegerea lor se bazase doar pe o strângere de mâini și nu avea

nicio dovadă în acest sens.

Patarkatsișvili se ocupase de ani de zile de toate aspectele practice ale vieții lui Berezovski, lăsându-l să-și continue manevrele politice netulburat de problemele zilnice din afaceri. Acum, când el nu mai era, venise haosul. În vreme ce avocații și consilierii încercau să înțeleagă afacerile lui Patarkatsișvili, au descoperit, strat după strat, companii-fantomă ale unor trusturi obscure, încurcate în fonduri offshore. Multe părți importante din presupusa avere a oligarhului nu erau de găsit și aproape nimic nu era pe numele lui.

Berezovski era îngrozit de încurcătura lăsată în urmă de prietenul său. Nu fusese niciodată atent la cum erau aranjate afacerile lor, unde erau ascunși banii sau cum organizase Patarkatsișvili contractele. Ambii bărbați trăiseră în era sovietică, unde interdicția asupra afacerilor private făcea să nu fie înțelept să lași urme pe hârtie, și înțelegerile erau respectate prin legile nemuritoare ale onoarei și violenței. A sugera să fie ceva scris pe hârtie ar fi însemnat un afront grosolan adus încrederii lor.

Însă acum devenea clar că Patarkatsișvili pusese anumite lucruri pe hârtie – dar fără știința partenerului său. Transferase mari părți din ceea ce Berezovski considera a fi averea lor comună spre alte persoane, trecând dreptul de proprietate asupra bunurilor pe

numele unor prieteni din copilărie, cunoștințe ocazionale și rude îndepărtate. Comori de sute de milioane de lire sterline fuseseră puse sub controlul lui Joseph Kay, un văr prin alianță al lui Patarkatsișvili, din Tbilisi – inclusiv insula Fisher, insulița din Miami plină de vedete, unde Oprah Winfrey și Julia Roberts aveau proprietăți; filiala Buddha-Bar din New York și stațiunile de lux din Spania și Maroc.

Apoi mai erau banii ascunși în New World Value Fund, pe care Boris și Badri îl înființaseră pentru a încasa plățile de la Abramovici, și nenumăratele fonduri și trusturi folosite pentru a extrage banii din Rusia. De multe dintre acestea se ocupase Ruslan Fomicev – un bărbat despre care Berezovski spusese cândva că era singura persoană din lume care știa totul despre afacerile lor dar oligarhul a rămas consternat când finanțistul a trecut de partea familiei lui Patarkatsișvili.

De câțiva ani, Fomicev se îndepărtase treptat de Berezovski. Încă făcea afaceri importante în Rusia și asocierea cu inamicul public numărul unu al Kremlinului aducea numai neazuri. Prin 2005, plecase din biroul acestuia de pe strada Down și moartea lui Patarkatsișvili i-a oferit ocazia de care avea nevoie ca să taie definitiv legăturile.

Când s-a dezlănțuit războiul între Berezovski, Kay și

cele două soții ale defunctului magnat, a urmat una dintre cele mai mari lupte pe avere din istoria juridică. Fostul naș al oligarhilor se încăiera pentru a scăpa de ruina financiară. Berezovski a dat în judecată familia partenerului său privind partea lui de bani și l-a atacat și pe Fomicev, depunând o cerere pentru plata dobânzilor pe un împrumut de 50 de milioane de dolari, acordat finanțistului său cu ani în urmă. Marea lui speranță rămânea cazul împotriva lui Abramovici, care, odată câștigat, i-ar fi adus miliarde de lire sterline din daune. Deoarece Curtis și Moss erau morți de mult și Fomicev era acum dușman, Patarkatsișvili rămăsese singura persoană care ar fi putut atesta existența înțelegerilor private făcute de ei cu Abramovici. Berezovski pierduse la moartea partenerului său nu doar controlul asupra averii sale, ci și martorul-cheie.

După înmormântarea lui Patarkatsișvili, în lunile următoare, Berezovski se tot întreba dacă partenerul lui chiar îi fusese prietenul care părăsise. Nu Badri îl reintrodusese pe Lugovoi în cercul lor? Nu el continuase să răspundă la telefoanele asasinului la mult timp după moartea lui Litvinenko? Partenerul lui rămăsese mereu neplăcut de apropiat cu FSB-ul și căutase cu nerăbdare o cale de a se întoarce la Puțin. Acum se părea că de ani de zile el ascundea averea lor comună astfel încât Berezovski să nu pună mâna pe ea.

La câteva luni după moartea lui Patarkatsișvili, Berezovski și-a chemat asistentul în birou și i-a cerut să dea jos de pe perete portretul partenerului său. Acum era singur. Dar n-avea de gând să înceteze lupta.

Partea a șasea Peregruzka

XVI

Osetia de Sud, Georgia – august 2008

Prin tunelul Roki, tancurile înaintau huruind, strecurându-se printre vârfurile acoperite de zăpadă din munții Caucazul Mare, care formau o barieră naturală amenințătoare între Rusia și Georgia. Se îndreptau spre Osetia de Sud, fortăreața separatistă unde rebelii luptau să se desprindă de Georgia și să se unească cu neamul lor de pe partea rusă a culmii, de când teritoriile fuseseră împărțite la căderea Uniunii Sovietice. Acum, Kremlinul își trimitea cavaleria.

Rusia alimenta de ani de zile separatismul în Osetia de Sud și, de la realegerea președintelui Saakașvili în Georgia, în acel ianuarie, presiunea se acumulase constant. La începutul lui august, luptătorii din Osetia de Sud, sprijiniți de Kremlin, au început să

bombardeze satele georgiene din apropiere și Saakașvili a trimis armata pentru a restaura ordinea. Nimeni n-a prevăzut ferocitatea răspunsului Rusiei.

Kremlinul a ordonat o invazie a Georgiei la scară largă și pe toate fronturile: terestru, aerian, maritim și cibernetic. Trupele au trecut peste graniță pentru a ocupa Osetia de Sud și regiunea rebelă separatistă Abhazia, în vreme ce avioanele de luptă bombardau țara, navele de război ocupau coasta și hackerii dezlănțuiau valuri de atacuri asupra site-urilor guvernului georgian. Era prima dată de la căderea URSS când Rusia invadează un stat suveran, declanșând primul conflict european din secolul douăzeci și unu. Și, atacând un aliat al Statelor Unite care se îndrepta spre aderarea la NATO, Kremlinul ridicase sabia în fața întregii alianțe militare a Vestului.

Cu patru ani mai devreme, Saakașvili deschisese țara spre aderarea la NATO și de atunci America modernizase treptat armamentul georgian; cu doar câteva săptămâni înainte de invazie, trimisese o mie de trupe americane să organizeze un exercițiu de antrenament în afara orașului Tbilisi. Secretarul de stat al Statelor Unite din acel moment, Condoleezza Rice, vizitase Georgia în luna precedentă, stând lângă Saakașvili și promițând sprijin deplin pentru viitoarea aderare a țării la alianță.

— Vom lupta pentru prietenii noștri, a declarat ea.

Dar invazia declanșase o criză la Washington. În ultimul an al administrației Bush, tensiunile cu Moscova se amplificaseră deja, din cauza planurilor Statelor Unite de a construi un sistem de apărare antirachetă în Polonia și Republica Cehă, proiectat pentru a apăra Vestul de atacurile nucleare iraniene. Putin reacționase furios, avertizând că noul sistem va transforma Europa într-un „butoi cu pulbere” și apoi s-a asigurat că vizitează Iranul – salutând președintele țării și apărându-i dreptul de a continua cu programul său nuclear civil.

Statele Unite nu-și permitteau o conflagrație la scară largă cu Moscova: cooperarea Kremlinului era considerată vitală în stoparea dezvoltării de arme nucleare de către Iran și armata Statelor Unite avea nevoie de acces la liniile de aprovizionare rusești pentru a aduce echipament în Afganistan. De aceea, când trupele rusești au intrat în Osetia de Sud și Abhazia, ocupând o cincime din teritoriul recunoscut internațional ca fiind al Georgiei, America nu a luptat pentru prietena ei.

La sfârșitul lui august, Kremlinul a anunțat că eliberase Osetia de Sud și Abhazia de sub ocupația Georgiei, iar acum le recunoștea ca republici independente. Rusia i-a exclus pe observatorii

Națiunilor Unite și UE și a continuat cu semnarea de tratate cu guvernele de facto ale celor două regiuni separatiste, căzând de acord să le integreze în Rusia. Putin mizase pe reticența de a lupta a Vestului – și câștigase.

Geneva, Elveția – martie 2009

Hillary Clinton a sosit la Geneva înarmată cu un mare buton roșu. Președintele Barack Obama preluase Casa Albă hotărât să dezghețe relațiile cu Kremlinul și își trimisese noul secretar de stat să-l întâlnească pe omologul său rus, pe teritoriul neutru al Elveției. Hillary se afla acolo să încerce ceva pentru a detensiona relația cu Moscova.

Și în Rusia avusese loc o schimbare de gardă, măcar la suprafață. Conform Constituției ruse, Putin nu avusese cum să candideze pentru un al treilea mandat consecutiv, la alegerile prezidențiale din anul precedent, așa că se dăduse la o parte pentru a-i permite lui Dmitri Medvedev, locotenentul său loial, să preia conducerea. Vestul nu pricepuse că Putin conducea în continuare țara, din poziția sa temporară de prim-ministru, și cei de la Washington sperau din tot sufletul că noul om de la Kremlin ar putea să fie un real partener de afaceri pentru Casa Albă. Prin urmare,

În luna precedentă, vicepreședintele Joe Biden s-a folosit de primul discurs despre politică externă al administrației pentru a exprima intenția Americii de a „apăsa butonul de Reset” în relațiile sale cu Rusia, iar acum secretarul de stat fusese trimis în Elveția cu o dovadă materială a acelei metafore.

A repara relațiile dificile cu o superputere nucleară rivală, jucând o scenetă în fața presei mondiale, nu ar fi fost o însărcinare ușoară nici cu cea mai elegantă recuzită. Totuși, la o conferință de presă alături de Serghei Lavrov, ministrul rus de externe, Clinton, cu un curaj nebun, a scos o cutie de culoare gri deschis, legată cu panglică și a deschis capacul cu un gest amplu.

— Voiam să vă ofer un mic cadou care reprezintă ceea ce noi toți, președintele Obama, vicepreședintele Biden și eu, am afirmat, zâmbea Clinton, vorbind foarte lent și jucându-se cu butonul scos din cutie, ca și când ar fi mînuit o grenadă. Vrem să *resetăm* relația noastră.

Lavrov s-a uitat la ciudatul cadou. Butonul roșu era așezat pe un soclu de un galben aprins și pe el se vedeau cuvântul englezesc *reset* și cel rusesc *перезгрузка* sau *peregruzka*. L-a întors în mâini și a zâmbit.

— L-ați scris greșit, a zis el.

Oficialii de la Departamentul de Stat trebuiau să se pună la punct cu alfabetul chirilic. Cuvântul rusesc de

pe soclu nu însemna *reset*, cum se intenționase, ci *supraîncărcare*¹³. În încăpere, toată lumea a izbucnit în râs. Lavrov a apăsă oricum pe buton.

Poate că marele gest al Americii nu obținuse efectul dorit, dar cele două țări au emis o declarație comună, promițând un „nou început” în relațiile ruso-americe. Rusia a anunțat inclusiv că armata Statelor Unite putea folosi spațiul său aerian pentru a ajunge în Afganistan, iar America a renunțat la planurile legate de scutul antirachetă. În mai 2010, Rusia a fost, în sfârșit, de acord cu sancțiunile internaționale impuse Iranului din cauza programului său nuclear și, la schimb, Statele Unite au anulat sancțiunile împotriva Rusiei pentru exportul de armament în republica islamistă. Primăvara sosise și gheața părea să se fi topit. Dar următorul îngheț major era pe drum.

New York – iunie și iulie 2010

Anna Chapman era tulburată. Tânăra și fascinantă spioană trăia sub acoperire în New York, aparținând unei celule formate din zece agenți ruși care operau

¹³ Cuvântul din limba rusă care înseamnă resetare este *perezagruzka*, practic, americanii omiseseră o silabă în transcrierea lor de pe butonul roșu. (n. red.).

ilegal în America, și începea să bănuiască faptul că cineva îi vânduse.

Majoritatea colegilor ei jucau rolul unor cupluri căsătorite – trăind în suburbiile înfrunzite, cu servicii ușoare și chiar întemeindu-și familii –, dar Chapman adoptase altă tactică. Înainte să vină în America, se căsătorise cu Alex Chapman, un tânăr englez naiv, dobândind numele de familie britanic, precum și pașaportul care-i oferea noua identitate perfectă, apoi și-a părăsit soțul pentru noua ei misiune. La douăzeci și opt de ani, era cea mai tânără din cercul de spioni, cu un păr roșu ca focul, ochi verzi pătrunzători și un IQ de 162 – toate dovedindu-se utile când se afla în preajma puterii – și poza într-o femeie de afaceri singură, conducând în inima Manhattanului o agenție imobiliară internațională de succes.

Scopul agentei era să stabilească contacte cu figuri importante și să transmită mai departe informațiile culese prin metode clasice de spionaj, cum ar fi sedii secrete, operațiuni clandestine de transferuri și coduri. Dezvoltaseră o relație bună cu un fost ofițer de spionaj și cu un om de știință implicat în dezvoltarea de bombe perforante și acum erau pe punctul de a cultiva o relație cu un oficial din Cabinetul Statelor Unite.

În iunie 2010, în dimineața unei zile de sâmbătă, Chapman a fost chemată de intermediarul pe care-l știa

doar sub numele de Roman. A contactat-o folosind codul lor special și i-a ordonat să se întâlnească cu el la o cafenea, în centrul Manhattanului, ceea ce era ciudat – Roman era un maniac cu două reguli de aur: comunicau numai miercurea și niciodată față în față. De obicei, Chapman își aducea laptopul într-un loc public, precum Macy's sau Barnes & Noble, și Roman parca în apropiere o furgonetă albă ca să-și poată trimite mesaje unul altuia, printr-o rețea wireless criptată. Dar de această dată, el a sosit în persoană și i-a dat sarcina ca în dimineața următoare să predea un pașaport fals unui alt agent.

Chapman a simțit că ceva este în neregulă. Nu numai că întâlnirea viola regulile obișnuite stabilite de Roman, dar noua însărcinare era diferită de orice altceva îi dăduse să facă în trecut. Și-a sunat tatăl, un veteran KGB care lucra la Ministerul Afacerilor Externe la Moscova, să-i spună că se temea că acoperirea i-a fost descoperită și că trebuia să plece din țară. Însă era prea târziu. Agenții FBI îi ascultau telefoanele și s-au năpustit chiar în ziua următoare, iar Chapman și încă nouă agenți din jurul orașelor Washington, New York și Boston au fost arestați.

FBI-ul urmărea rețeaua ilegală de spioni printr-o operațiune cu nume de cod *Povesti cu Fantome*, după obiceiul agenților de a prelua identități de morți.

Chapman avea dreptate: cineva îi vânduse. Anchetatorii le-au citit e-mail-urile, le-au decriptat codurile, le-au interceptat apelurile și le-au filmat pasarea de informații, iar ea nu se întâlnise, de fapt, cu Roman, ci cu un agent american sub acoperire. Două săptămâni mai târziu, spionii au pledat vinovat în tribunalul federal din Manhattan și autoritățile au început pregătirile pentru a-i trimite înapoi în Rusia, în cadrul celui mai mare schimb de spioni dintre Est și Vest de la Războiul Rece.

Povestea despre celula ilegală de spioni ruși a devenit globală – ducând mai târziu la serialul TV de succes *The Americans* – și presa s-a entuziasmat văzând frumusețea lui Chapman. Fotografia tinerei agente trona pe prima pagină a tabloidelor, cu titluri ca SPIONUL CARE IUBEA STATELE UNITE sau ROȘCATA.

— Noi avem spioni așa sexy? I-a întrebat Jay Leno pe Joe Biden la o emisiune difuzată seara târziu.

— N-a fost ideea mea să o trimitem înapoi, a glumit vicepreședintele.

În Marea Britanie, fostul soț al lui Chapman a profitat de rolul secundar avut în această telenovelă internațională, vânzând unui ziar din Londra detalii despre viața sexuală a cuplului și un album plin cu poze intime. Cinci ani mai târziu, la treizeci și șase de

ani, Alex Chapman avea să fie găsit mort într-o casă goală, din portul britanic Southampton. Aparent, murise în urma unei supradoze cu droguri.

Schimbul de spioni s-a realizat rapid, pentru a conserva eforturile delicate ale administrației Obama de a reseta relațiile cu Rusia. Pe 9 iulie, cei zece agenți ilegali au fost trimiși cu avionul la Viena și, chiar pe pistă, a avut loc schimbul contra patru dintre rușii prinși spionând pentru Vest. Agenții au fost întâmpinați ca niște eroi în Moscova, primind de la președintele Medvedev, într-o ceremonie la Kremlin, onoruri pentru serviciile aduse patriei. Chapman a fost personal întâmpinată de Putin și a obținut o poziție de conducere în consiliul pentru tineret din guvern, pe lângă cariera ei de fotomodel și de prezentatoare TV, care înflorea.

Printre agenții vestici eliberați în cadrul schimbului s-a aflat și Serghei Skripal. Fostul ofițer de informații militare fusese condamnat pentru că vânduse secrete către Marea Britanie și, în 2006, fusese încarcerat într-o închisoare militară de maximă securitate, dar acum era un om liber. L-au dus în Marea Britanie, unde și-a întemeiat un nou cămin, în Salisbury, somnorosul oraș construit în jurul unei catedrale. Schimbul de spioni părea să fi decurs avantajos pentru ambele părți.

Dar la scurt timp după ce agenții au revenit la

Moscova, Putin a anunțat că fusese identificat denunțatorul care i-a vândut FBI-ului.

— A fost rezultatul trădării, a tunat el, prevestind o soartă rușinoasă pentru cârțița care descoperise rețeaua ilegală de spioni. Trădătorii o sfârșesc mereu urât: de regulă, sfârșitul lor vine din cauza băuturii sau a drogurilor, într-un șanț.

Vinovatul era Aleksandr Poteiev, un colonel decorat, care câștigase Steaua Roșie pentru eforturile sale pe durata războiului lung și sângeros dus de Rusia în Afganistan, și care, după căderea Uniunii Sovietice, avansase în Serviciul de Informații Externe. Poteiev fusese trimis în Statele Unite în anii '90, iar când a revenit la Moscova a fost numit șefia Direcția S, un departament ultrasecret, organizat pentru a supraveghea celula adormită din America.

Poteiev a fost trimis în judecată pentru trădare de un tribunal militar și Chapman a depus mărturie că el trebuie să fi oferit autorităților americane informațiile care au dus la arestarea ei; agentul FBI care o contactase, dându-se drept Roman, folosise un cod pe care doar Poteiev și intermediarul ei l-ar fi putut cunoaște. Tribunalul l-a condamnat la douăzeci și cinci de ani de închisoare – dar nu au găsit pe nimeni căruia să-i pună cătușele. Poteiev fugise din țară.

În perioada când FBI-ul pune la cale arestarea lui

Chapman și a celorlalți spioni, adjunctul de la Direcția S ceruse spontan șefilor săi un concediu. A luat un tren spre Minsk și de acolo a călătorit spre Ucraina, de unde a făcut rost de un pașaport fals. Poteiev a ajuns apoi într-un refugiu al CIA din Frankfurt, după care a fost ridicat și trimis în America.

— Încearcă să ieși lucrurile cu calm, i-a scris el soției lui într-un mesaj pe care procurorii l-au citit la procesul lui. Nu plec pentru o vreme, ci pentru totdeauna. Nu am vrut, dar a trebuit. Încep o viață nouă și voi încerca să ajut copiii.

Puțin a deplâns evadarea dezertorului într-un interviu televizat.

— Omul și-a trădat prietenii, camarazii de arme și poporul care și-a sacrificat viața pentru patrie, a zis el furios. Cum se poate uita în ochii copiilor lui? E un porc!

Acum, în timp ce se chinuia să repare relațiile cu Moscova, administrația Obama avea o nouă durere de cap. Spionul-maestru, proaspăt ajuns pe teritoriul Statelor Unite, era un agent de informații neprețuit – și se afla direct în vizorul Kremlinului.

Langley, Virginia

Într-o zonă verde din districtul Fairfax, Virginia,

ascuns în pădurea deasă din spatele lacului Langley, se afla sediul CIA. Acolo, șefii spionajului din America luau în calcul o amenințare nou-nouță. Statele Unite găzduiau zeci de dezertori în programul guvernamental de relocare, mulți dintre ei ruși, și în vreme ce fugarii primeau identități noi, ipoteza de lucru fusese mereu că cei de la Kremlin nu vor îndrăzni niciodată să vină după ei în America. Dar Langley era acum inundat de informații care indicau nenumărate amenințări la adresa dezertorilor ruși care trăiau în Statele Unite. Primul pe listă era colonelul Poteiev.

Rușii bănuiau că omul acuzat de deconspirarea cercului de spioni al Annei Chapman fusese recrutat ca agent dublu în perioada petrecută în Statele Unite, în anii '90 și că, de atunci, oferise un flux uimitor de informații strict secrete. Poteiev trebuia apărat. Dar se dovedea a fi un om greu de protejat.

În programul guvernamental al Statelor Unite de relocare a dezertorului, practica standard a CIA era să le ofere lui Poteiev și rudelor sale nume noi și pașapoarte, cu scopul de a le proteja identitățile. Tot în procedura standard stătea scris ca agenția să codeze comunicările dezertorului, să-l ajute să-și găsească un loc de muncă și școli pentru copiii săi, să aranjeze tratament psihiatric pentru depresia care acompania frecvent exilul și chiar să ofere posibilitatea efectuării

unor operații estetice, pentru a le face fețele de nerecunoscut. Dar Poteiev nu voia să se ascundă. Le-a spus intermediarilor de la CIA că el voia să-și păstreze propriul nume. Aceștia l-au implorat să se mai gândească, dar Poteiev a fost implacabil. Nu voia să se furișeze prin umbre. Dacă foștii lui colegi veneau după el, atunci așa să fie.

Nu a avut mult de așteptat. În acel noiembrie, presa rusă a publicat știrea conform căreia fusese trimis un asasin plătit ca să omoare cârtița care-i trădase pe spioni.

— Știm cine este și unde se află, a declarat unui ziar o sursă înaltă din Kremlin. Să n-aveți niciun dubiu – un Mercader a fost trimis deja după el.

Era o referință la Ramon Mercader, comunistul spaniol angajat de KGB, care a fost trimis în Mexic, în 1940, de KGB pentru a-l asasina pe Lev Troțki cu un cuțit de tăiat gheața.

Poteiev se mutase în Florida, unde își trăia noua viață, pescuind și petrecându-și liniștit zilele pe coasta însorită, chiar dacă era sub supraveghere constantă. Bineînțeles că, la puțină vreme după fuga sa, un asasin rus a ajuns la el acasă, cu ordinul de a-l asasina – dar echipa de supraveghere a dat alarma înainte ca Poteiev să fie rănit. Pentru un timp, amenințarea părea să se fi stins. Și apoi, dintr-odată, presa din Moscova a luat foc,

difuzând permanent știrea că trădătorul care îi vânduse Americii pe spionii Rusiei era mort.

Russia 1, canalul de televiziune controlat de Kremlin, era lider de audiență, descriindu-l pe Poteiev ca pe un ofițer de informații cu o „descendență impecabilă”, care își găsisese „tristul sfârșit” după ce își vânduse țara Statelor Unite – încă un exemplu despre cum „viața îi pedepsește pe trădători”. Numele lui Poteiev a fost adăugat la lista, mereu în creștere, de dușmani ai guvernului lui Putin care muriseră în anii recentți și *New York Times* a spus despre el, într-un articol pe prima pagină, că este unul dintre multiplele exemple ale unui trend întunecat.

La trei luni de la transmiterea cumplitului necrolog, „mortul* a intrat într-un Walmart din Florida și a cumpărat o licență pentru a pescui în apă sărată. A completat un formular cu propriul nume și și-a dat adresa de la apartamentul dintr-un bloc înalt, sclipitor, din apropiere. La scurt timp după aceea, s-a înregistrat să voteze ca republican. Poteiev era, de fapt, foarte viu – și în continuare nu se ascundea.

CIA mai văzuse genul acesta de istorii false despre morțile dezertorilor. Rusia le folosea uneori ca modalitate de a-și expune dușmanii, determinându-i să ia legătura cu rudele sau prietenii supravegheați din Rusia, pentru a-i asigura că veștile erau false, oferind

astfel FSB o adresă de e-mail sau un număr de telefon pe care să le spargă. Dar Poteiev trăia deschis, sub propriul nume. Oare Rusia, după ce încercase și nu reușise să-l omoare, apelase la distribuirea de vești false despre moartea lui pentru a-și susține mesajul că trădătorii vor fi striviți?

Indiferent ce se afla în spate, șefii spionajului american au transmis ordine ca povestea să nu fie demascată. Cel mai sigur pentru toți era dacă lumea credea că Poteiev era mort. În cazul în care se afirma că trădătorul era în viață și Rusia se simțea umilită că fusese deconspirată, asasinii ar putea să revină cu adevărat după el. CIA colaborează acum cu FBI pentru a planifica un răspuns comun la viitoarele încercări de asasinare asupra altor exilați ruși din Statele Unite și țintele se aflau sub protecție permanentă. Era o provocare logistică considerabilă. America găzduia în programul său de relocare în jur de o sută de dezertori în acel moment și țara reprezentase mereu un loc unde fugarilor ruși le putea fi asigurată siguranța. Nu mai era cazul.

Postul CIA din Moscova

Omul CIA din Moscova era un veteran corpolent, cu părul alb, care se apropia de sfârșitul carierei și

petrecuse suficient timp în Rusia, încât să devină un pic cinic în privința morții.

— Da, mai întâi, știre bombă – se știe că Putin a comis asasinate; în al doilea rând, mare scofală, era răspunsul lui clasic la ideea de a petrece timp adunând informații despre asasinatele rusești. Eu încerc să obțin planurile și intențiile Kremlinului la o scară mult mai mare decât asasinarea cuiva.

Prefera să-și folosească timpul adunând informații despre ceea ce considera el că sunt marile întrebări strategice – intențiile Rusiei față de NATO, activitățile din Rusia și planurile sale nucleare. Dar postului din Moscova i se solicitase ferm analiza posibilității statului rus de a organiza operațiuni ostile în Statele Unite și acum problema devenise mai presantă. Spionii CIA din Moscova primiseră însărcinarea de a afla cât rău putea să facă Rusia dacă venea după dușmanii săi în America, la fel cum o făcuse altundeva în Vest.

În timp ce studiau victimele existente în rândul antagoniștilor Rusiei de peste Ocean, au observat un trend evident. Ritmul în care exilații ruși din Marea Britanie mureau sfida orice explicație naturală – și, în special, exilații din cercul apropiat al lui Boris Berezovski. Știau că oligarhul era dușmanul cel mai aprig al lui Puțin, așa încât nu constituia vreo surpriză că asociații săi erau ținte și nici nu se așteptau ca

Berezovski să moară în pace. Totuși, ceea ce îi mira foarte tare pe spionii pentru Moscova era ușurința cu care Rusia părea să-și lichideze adversarii în Marea Britanie.

Dacă fugarii ruși vor muri și în Statele Unite cu aceeași regularitate ca în Marea Britanie, lucrul ăsta sigur nu va trece neobservat. Comisiile de supraveghere ale guvernului vor pune întrebări. Agențiile de informații vor arăta un interes mai mare decât cel pe care MI6 părea să-l demonstreze și FBI va pune capăt la asta. Dar, s-au gândit ei, Londra era un cunoscut centru pentru banii rusești, deci poate că asta schimba ecuația.

Când omul CIA din Moscova s-a întâlnit la o bere cu colegii săi de la MI6, i-a întrebat despre ce se petrecea în Marea Britanie.

— Uite, a zis el serios, cum este posibil ca rușii să omoare în mod regulat fără să-și facă prea multe griji despre asta? Adică te duci în Marea Britanie și omori?

Spionii britanici au recunoscut imediat că aveau o problemă.

— Știm că rușii au un program activ de asasinare a oamenilor în Marea Britanie, i s-a răspuns. Dar nu este responsabilitatea noastră. Este a celor de la Scotland Yard.

Spionii din Moscova nu erau singurii care se

minunau de numărul morților din Marea Britanie. La Langley era analizat cu îngrijorare numărul crescând de victime din Marea Britanie dintre dușmanii Kremlinului. Angajații de la serviciile de informații din America urmăriseră morțile din momentul când Berezovski și anturajul său fugiseră din Rusia și mulți trăsese deja concluzia că guvernul britanic era extrem de incapabil în a-și proteja propriii locuitori de lungul braț al statului rus. Dar acest aspect nu îi preocupase până atunci. Una era ca Putin să lichideze ciudatul exil din Marea Britanie, dar păruse de neconceput că va îndrăzni să facă același lucru cu o superputere rivală. Calculele se schimbaseră acum.

Pe măsură ce amenințările la adresa dezertorilor din Statelor Unite creșteau, ca urmare a fugit lui Poteiev, spionii de la Langley rămâneau cu o întrebare inconfortabilă. Faptul că Marea Britanie, cel mai apropiat aliat al Americii, nu reușise să țină piept agresiunii rusești îl încurajase, oare, fără să vrea, pe Putin să creadă că putea să omoare, fără să fie pedepsit, oriunde voia el, în Vest?

*Strada Down și Downing Street, Londra –
din mai până în iulie 2010*

Într-o zi călduroasă din vara lui 2010, în strada Down, la recepție a sosit un om cu ochi de un albastru deschis. A explicat, bâlbâindu-se, că venise cu un cadou pentru domnul Berezovski. Era aparent timidul Rafael Filinov, un magnat din telecomunicațiile ruse, și, cândva, un partener serios de afaceri al lui Boris și al lui Badri; a fost condus la etaj, în biroul privat al oligarhului. Berezovski știa prea bine că Filinov avea relații apropiate cu FSB-ul, dar nu era genul care să întoarcă spatele unei vechi cunoștințe, în ciuda eforturilor ofițerului său de protecție, astfel că l-a primit exuberant pe vizitator și a închis ușa. Filinov i-a înmănat un pachet. A spus că provenea de la un prieten comun din Moscova. Andrei Lugovoi îi transmitea salutări.

Oligarhul s-a uitat la pachet și s-a hotărât că era genul de moment care avea nevoie de martori. Înainte de a desface cadoul, i-a chemat în birou pe secretara lui și pe vechiul director de la Logovaz, Iuli Dubov. Înăuntru se afla un tricou negru cu însemnele echipei CSKA Moscova – echipă pe care el și Lugovoi o priviseră pe stadionul Emirates în noaptea otrăvirii lui Litvinenko. Ar fi putut fi confundat cu un tricou

obișnuit de fotbal, dacă mingea de fotbal din centrul emblemei echipei nu ar fi fost înlocuită cu simbolul internațional care semnala un pericol de radiații. În jurul simbolului scria POLONIUM-210. Mesajul de pe cealaltă parte, VA CONTINUA, nu era deloc mai subtil. Iar pe spate scria: MOARTEA NUCLEARĂ ÎȚI BATE LA UȘĂ.

Berezovski nu a pălit. Era drăguț să afle că nu fusese uitat la Moscova. Deja rămăsese în viață după cel puțin două atentate de asasinare în Marea Britanie și avea siguranța că era aproape indestructibil. I-a spus la revedere lui Filinov și și-a trimis secretara la Scotland Yard să le înmâneze tricoul incriminator.

Lugovoi își permitea să fie așa îndrăzneț. Știa că cei de la Kremlin nu vor renunța la el și Marea Britanie va abandona presiunile de extrădare înainte ca tributul diplomatic să fie prea mare.

— Cu cât britanicii vor insista mai mult asupra problemei, cu atât va fi mai rău pentru relația noastră cu ei, a declarat el într-un interviu acordat agenției de știri Interfax. Și avea dreptate.

Noul premier conservator al Marii Britanii, David Cameron, ajunsese în Downing Street pe 11 mai și nu mai dorea să fie amintite toate comploturile neplăcute despre otrava radioactivă. În centrul planului său de a revigora economia țării lovite de recesiune se aflau

promovarea intereselor britanice în domeniul energiei la Moscova și atragerea de mai mulți bani rusești la Londra, așa că era hotărât să refacă relațiile prietenești cu cei de la Kremlin. Însă chiar în prima zi petrecută în funcția de prim-ministru, guvernul a primit informații noi care indicau un nou complot de asasinat pus la cale de ruși.

De această dată, ținta era Ahmed Zakaev și presupusul asasin era un alt prieten transformat în dușman: un fost soldat separatist cecen, care locuia acum în Muswell Hill, aproape de liderul rebel pe care îl vizita regulat în Osier Crescent. Spionii bănuiau că soldatul schimbase taberele și în prezent lucra pentru regimul prorus din regiune, ca asasin. Se credea că era responsabil de moartea recentă a unui alt fost soldat, împușcat mortal la Viena, după ce implicase guvernul rus în acuzații de tortură. Spionii au spus că asasinul reprezenta o „amenințare serioasă” la viața lui Zakaev. Era nevoie să se acționeze imediat.

Guvernul a acționat repede – dar tăcut. Ministerul de Interne a expulzat soldatul din țară cât de discret posibil, anulându-i permisul de ședere când se afla în afara țării, cu alte treburi. Imediat cum a fost eliminat acest pericol însă, un altul a apărut. Autoritățile s-ar fi putut lipsi de durerea de cap provocată de amenințarea fățișă a lui Lugovoi la adresa lui Berezovski.

Când, la sfârșitul lui iunie, Cameron și Medvedev s-au întâlnit la summitul G8, desfășurat în Canada, au urmat declarații călduroase din partea ambilor lideri – și nimeni nu a menționat asasinarea lui Litvinenko sau amenințările ulterioare la adresa lui Berezovski sau a lui Zakaev. Cameron a declarat că cele două țări au „multe în comun” și a cerut o „relație bilaterală mai puternică”. A informat presa, plin de șarm, că promisese să-l urmărească pe Medvedev pe Twitter și că abia aștepta convorbirile telefonice regulate cu Moscova. Iubirea s-a reafirmat câteva luni mai târziu, când cei doi lideri s-au întâlnit din nou, în Coreea de Sud, și Cameron a anunțat încântat că acceptase invitația de a vizita Rusia, în anul următor.

De acolo, miniștrii au făcut tot ce au putut ca afacerea urâtă legată de asasinatele rusești să nu iasă la iveală. După ce încercările de a-i extrăda pe Lugovoi și Kovtun eșuaseră, guvernul a blocat eforturile Marinei Litvinenko de a obține pentru moartea soțului ei o anchetă publică condusă de un judecător, invocând nevoia de a acorda prioritate „relațiilor internaționale”. Și când alți adversari ai Kremlinului au murit în Marea Britanie, guvernul s-a folosit de diverse ordine privind siguranța națională pentru a împiedica audierea tuturor probelor în cadrul anchetelor – începând chiar din acea vară, în cazul straniu al spionului din geantă.

Încălzirea era la nivel maxim atunci când poliția a spart ușa apartamentului rezidențial oferit de stat unde locuia spionul britanic, în Pimlico, exact peste podul de la River House. Detectivul-șef Colin Sutton și-a încrețit nasul și a intrat. Ziua toridă de august făcea ca temperatura din apartament să fie insuportabilă – dar, altfel, locul era într-o ordine perfectă. *Prea perfectă*, s-a gândit Sutton.

Apartamentul fusese încuiat din exterior și nu exista niciun semn de intrare prin efracție. Cu excepția unui telefon mobil, a unui laptop și a câtorva cartele SIM împrăștiate pe masă, precum și a unei genți sport roșii și suficient de mari North Face, care fusese pusă cu grijă în cadă, nimic nu era deranjat. În geanta cu toate fermoarele trase se afla cadavrul lui Gareth Williams.

Spionul de treizeci și unu de ani era mort de zece zile. Cadavrul era atât de descompus de căldură, încât era imposibil să se descopere cauza morții. Pe marginea căzii, pe fermoarul genții sau pe lacătul închis din afară, nu existau amprente sau urme de ADN. Cheia se afla sub corpul lui, în geantă.

Williams era un excelent spărgător de coduri de la Centrul Guvernamental de Comunicații al Marii

Britanii (GEHQ), un geniu al matematicii care fusese trimis la River House pentru a ajuta spionii de la MI6 să rezolve un caz internațional dificil. Nu venise la muncă de mai bine de o săptămână, dar colegii lui de la MI6 nu s-au îngrijorat. Spionii au anunțat poliția abia după ce sora lui a sunat la GEHQ, să întrebe de ce acesta nu-i răspundea la telefon. Poliția s-a dus în Pimlico, la apartamentul unde locuia acesta și care aparținea serviciului secret, și a găsit cadavrul.

Sutton, un detectiv cu experiență de la departamentul de omucideri din Scotland Yard, fusese sunat de superiorul său în acea după-amiază și acesta îl informase că un spărgător de coduri britanic fusese găsit mort. Șeful lui i-a spus că, din cauza legăturii cu serviciile secrete britanice, echipa de la combaterea terorismului se va amesteca în investigație, dar cazul ținea totuși de omucideri. Așa că ar fi fost bine să se ducă la locul faptei și să le arate cine-i șeful.

Sutton era polițist de omucideri până în măduva oaselor, genul care citea romane polițiste în pauzele dintre rezolvarea crimelor reale și împărțășea bănuiala superiorului lui despre securitatea tenebroasă și serviciile secrete ale Marii Britanii. În opinia lui, colegii săi din unitatea de combatere a terorismului, cu acces liber la informații, se aflau prea aproape de spionii care le furnizau datele strict secrete, interzis a fi împărțășite

cu restul poliției. Nu voia ca aceștia să umble prin jur, încercând să descopere tot ce știau polițiștii de la omucideri – și ceea ce nu știau.

Când Sutton a ajuns la locul faptei, acolo era deja detectivul inspector Brent Hyatt, de la combaterea terorismului. Hyatt devenise o mică celebritate prin cercurile poliției de când primise sarcina de a-l interoga pe Litvinenko pe patul de moarte, dar Sutton n-avea prea mult timp pentru soiul ăsta de fanfaronadă.

— Noi ne vom ocupa de caz, i-a spus grăbit Sutton. Este o omucidere.

Părul i se zbârlise de cum intrase în apartament. I s-a părut că cineva „aranjase” scena crimei – curățând locul, ștergând urmele de ADN și amprente, eliminând orice probă și lăsând telefoanele, laptopul și cartelele SIM ca momeală, pentru ca poliția să le găsească ușor. Voia să afle motivul pentru care spionii întârziaseră să informeze poliția că Williams lipsea. Chiar și după ce sora lui Williams își exprimase îngrijorarea, angajatorul lui a așteptat cinci ore înainte de a informa Scotland Yard. Venise cineva să pună la punct apartamentul, înainte de a chema poliția, pentru ca nimic să nu compromită siguranța națională? Sutton nu avea autoritatea să preia el cazul, dar l-a înmânat

colegei lui mai tinere, DCI¹⁴ Jackie Sebire, și i-a spus să nu se lase intimidată de spioni.

Sebire era un detectiv abil, dar activitatea strict secretă a lui Williams i-a pus piedici în investigație de la bun început. MI6 forța teoria că Williams nu fusese, de fapt, asasinat, ci murise accidental, asfixiat într-un joc sexual ce mersese prost și presa a fost informată că spionul vizitase site-uri de sadomasochiști și cluburi de travestiți, că avea o multitudine de peruci și o colecție de haine de designer în valoare de 15.000 de lire sterline.

Detectivii de la omucideri au făcut presiuni, dar nu au putut să vorbească cu cei alături de care lucrase Williams la MI6 și nici nu au fost lăsați să reexamineze probe importante, fiind însă obligați să se bazeze pe ofițerii de la combaterea terorismului pentru a-și conduce anchetele și a transmite note anonime. Nu s-a comunicat nimic poliției despre un iphone găsit în apartamentul spionului care a fost readus la setările din fabrică și despre cele nouă stick-uri de memorie de calculator descoperite în dulapul lui Williams de la MI6 – Sebire a aflat despre aceste descoperiri când au apărut la întrebările medicului legist despre cauza morții spionului, după mai mult de optsprezece luni.

¹⁴ DCI, detectiv-șef inspector, detective chief inspector, în lb. Engl. (n. red.).

Dar, la acea vreme, șefii de la omucidări renunțaseră deja și închiseseră cazul.

Însă medicul legist a continuat și a transmis un verdict devastator pentru MI6 și centrul de comandă de combatere a terorismului de la Scotland Yard. Doctorița Fiona Wilcox a respins teoria că spionul se sufocase într-un joc sexual și a condamnat scurgerile către presă despre viața privată a acestuia, acuzând că a fost o posibilă încercare „din partea unui terț de a manipula o parte a probelor”. A declarat că moartea lui Williams era „nenaturală și, cel mai probabil, un asasinat”, dând vina pe spionii și polițiștii de la combaterea terorismului că acoperiseră și dăduseră greș în gestionarea probelor, lucru care făcuse imposibilă descoperirea modului în care fusese omorât.

Pe durata întregii anchete, activitatea lui Williams a rămas un secret bine păstrat. Ministrul de externe al Marii Britanii de la acel moment, William Hague, semnase un ordin de imunitate de interes public, împiedicând să se dezvăluie orice informație despre îndatoririle sale la MI6, pe motiv de siguranță națională. Dar îngropate în acele dosare sigilate se aflau cheile pentru ultimul puzzle al spărgătorului de coduri.

Williams lucrase în departamentul legat de Rusia. Tocmai se calificase pentru mobilizare operativă și, în

lunile precedente morții sale, călătorise în mod regulat la Fort Meade, la sediul Agenției Naționale de Securitate a Statelor Unite (NSA), în Maryland, pentru a ajuta la spargerea unor complexe rețele financiare folosite de grupările criminale legate de Kremlin când doreau să miște banii iliciți în jurul lumii. Munca lui era atât de confidențială, încât primise autorizație de acces pentru sediul NSA din deșertul Utah, autorizație încadrată la categoria „mai mult decât strict secret”.

Departamentul de Stat al SUA a cerut să nu se dea publicității nimic despre colaborarea lui Williams cu agențiile de informații americane, așa că guvernul britanic a intervenit pentru a ține detaliile muncii lui departe de dosarul poliției, dosar care a fost predat către ancheta judiciară. Cel puțin public, moartea spărgătorului de coduri avea să rămână o enigmă. Dar în timp ce MI6 se punea în calea investigației celor de la Scotland Yard, împrăștiind teoria că Williams murise ca urmare a ceea ce oamenii în gri numesc „înclinații sexuale neobișnuite”, americanii au trimis la River House un dosar cu informații foarte îngrijorătoare. Datele sosite de la sursele și posturile de ascultare americane sugerau că Williams era victima unui alt asasinat făcut de ruși pe teritoriul britanic.

Berezovski își canaliza toată energia într-o pasiune nou-nouță. Procesele duse pe mai multe fronturi îi aprinseseră o fixație subită pentru virtuțile justiției britanice și devenise extrem de entuziasmat în privința statului de drept și a locului tribunalelor într-o țară civilizată. Era atât de cuprins de extaz, încât și atunci când fosta sa soție a obținut în tribunalele din Londra un acord record la divorț, vreo 220 milioane de lire sterline, luând partea leului din restul lui de avere, el a salutat rezultatul ca pe o dovadă în plus la rigoarea de neclintit a Justiției, cu majusculă.

Însă dincolo de aparența emfatică, adevărul era că Berezovski nu avea în ce altă direcție să se întoarcă. Cum Patarkatsișvili murise și averea lui era praf, îi mai rămânea doar să se adreseze justiției britanice pentru a încerca să recupereze fiecare bănuț posibil de la familia partenerului său și de la foștii săi prieteni care-l trădaseră. Deschidea procese în toate direcțiile și zelul lui belicos era alimentat de două procese câștigate anterior.

Mai întâi, oligarhul s-a luat indirect de guvernul rus. A atacat un bărbat numit Vladimir Terluk, care apăruse într-o emisiune difuzată la un post TV controlat de Kremlin în care-l acuza pe Berezovski de asasinarea lui

Litvinenko. Terluk a declarat că motivul a fost să-l stopeze pe Litvinenko din a dezvălui că el îl ajutase pe Berezovski să obțină azil politic în Marea Britanie prin fraudă. Pretindea că cei doi conspiraseră pentru a pune la cale să-l omoare pe oligarh cu un pix cu vârful otrăvit, ceea ce convinsese, în sfârșit, autoritățile să-i ofere azil și a pretins că știa acest lucru, deoarece Litvinenko încercase să-i ceară ajutorul lui Terluk. Berezovski era sigur că Terluk era sluga FSB-ului și a introdus o acțiune pentru calomnie la Curtea Regală de Justiție a Marii Britanii.

Procesul a fost haotic. Terluk s-a reprezentat singur, dar într-o întorsătură de evenimente descrisă de unul dintre judecători de la Curtea supremă ca „nemaîîntâlnită”, în februarie 2010, la proces a venit o echipă de procurori ruși ca să-l ajute. Cei patru oficiali de la biroul procurorului general din Moscova s-au așezat în sala de proces în jurul lui Terluk, au cerut niște căști ca să poată urmări traducerea simultană a audierii și au intervenit în mod repetat, deși nu erau parte în proces. I-au dat lui Terluk notițe și documente, i-au pregătit cereri și au încercat să-i strecoare judecătorului hârtiile în privat. La un moment dat, unul dintre telefoanele lor mobile a sunat zgomotos în tribunal.

— Probabil că-i domnul Puțin, a glumit avocatul lui

Berezovski.

Când procurorii ruși au cerut să-i pună întrebări lui Berezovski, judecătorul le-a spus că întind coarda. A decis că pretențiile lui Terluk erau false și „aveau intenția de a pune în pericol statutul de refugiat al lui Berezovski și șederea lui în Marea Britanie”, acordându-i oligarhului 150.000 de lire sterline în daune.

Terluk a făcut apel și a încercat să-l implice pe Berezovski în asasinatul lui Litvinenko, introducând noi probe obținute de la Andrei Lugovoi. Mărturia asasinului a fost sprijinită de o declarație din partea lui Vadim Ialovițki, un procuror cu experiență din Moscova. Judecătorul le-a respins apelul, descriind mărturia lui Lugovoi ca nefiind „credibilă” și criticând procurorii ruși pentru încercările lor de a interveni în justiția britanică.

Următoarea victorie a oligarhului s-a materializat în procesul deschis împotriva lui Ruslan Fomicev pentru dobânda pe care finanțistul refuza să o plătească, acumulată la un împrumut de 50 de milioane de dolari ce fusese înghețat de procurorii elvețieni imediat după ce suma îi intrase în conturi. Fomicev s-a luptat din greu pentru a evita să dezvăluie detaliile afacerilor sale cu fostul său șef și avocații săi au susținut că se expunea unui pericol dacă depunea mărturie. Aceștia

au scris într-o cerere că „cei care cooperează cu domnul Berezovski și chiar și foștii și actualii prieteni rămași sunt puși sub urmărire în mod activ în diferite jurisdicții. Unii dintre ei au murit și nu toți de-o moarte naturală”. Dar judecătorul i-a tăiat-o scurt lui Fomicev, ordonându-i să plătească printr-o hotărâre judecătorească usturătoare care-l descria ca martor „mincinos”.

Aceste victorii n-au generat nici pe departe genul de cadou de care Berezovski avea nevoie pentru a-și recupera averea, dar îi aduceau răzbunare și-i stimulau apetitul pentru procesele mai importante care urmau. Se pregătea pentru o bătălie majoră cu Roman Abramovici și războiul cu familia lui Patarkatsișvili era în plină desfășurare.

Izbucniseră dispute și din cauza fondului New World Value, folosit inițial de Stephen Curtis pentru a accepta plățile de la Abramovici către Boris și Badri. Berezovski se lupta cu familia lui Patarkatsișvili pentru pradă, în vreme ce Fomicev era hotărât să obțină și el partea sa și se făceau eforturi pentru a îndepărta familia lui Curtis. Scot Young a mirosit șansa de a face un ban rapid. Intermediarul se întorsese în oraș și a intervenit pentru a negocia o înțelegere, care implica împărțirea fondului între cei aflați în război, asigurându-se să pună deoparte un comision frumușel

pentru eforturile sale.

De când se întorsese de la Berlin, Young făcuse tot ce i-a stat în puteri pentru a ieși din mlaștină. Revenise la căutarea de oferte pentru Berezovski și lucra pentru un grup obscur de ruși din Monaco, canalizându-le banii în Marea Britanie prin proprietăți în Londra, tranzacții la bursă, opere de artă neprețuite și restaurante de lux din Mayfair. Fiind falit, nu mai putea să fie el fațada pentru înțelegeri, dar încă le putea aranja, încasând un comision frumușel pentru asta. Intermediarul revenea în afaceri – dar misterul dispariției averii sale rămăsese nerezolvat. Iar el era mai înspăimântat decât fusese vreodată.

Sasha și Scarlet se transformaseră în două tinere inteligente, aflate în ultimii ani ai adolescenței, cu o educație primită la cele mai bune școli private, și începeau să pună întrebări dificile. Își aminteau de timpurile când aveau cincisprezece pene și zâna măseluță nu le lăsa niciodată mai puțin de o bancnotă nouă de 50 de lire sterline, dar acum fuseseră retrase de la exclusivista școală de fete Francis Holland, unde taxele neplătite erau în valoare de 30.000 de lire sterline, și trăiau vremuri grele, într-un apartament mizerabil în Pimlico, alături de mama lor.

Instanța de divorț hotărâse ca tatăl lor să-i plătească

lui Michelle 27 500 de lire sterline pe lună pentru întreținerea fetelor, dar banii nu apăruseră niciodată. Totuși, el părea să păstreze același stil de viață fabulos, venind să le viziteze într-o serie de mașini rapide și trăind prin apartamente superbe din cele mai exclusiviste enclave din Londra. Dar insista că trăia din generozitatea prietenilor săi și, când îl întrebau unde dispăruseră toți banii, el dădea același răspuns:

— E complicat.

Fetele erau furioase pe tatăl lor pentru că își prinsese familia în pânza sa de minciuni și i-au spus că nu mai tolerau să fie umilite, după ce falimentul lui le lăsase și fără școală. Dar nu puteau să nu-l mai iubească. Sasha avea acum cincisprezece ani și reflecta imaginea tatălui ei: aceiași ochi mari de cățeluș; același zâmbet neastâmpărat. Chiar dacă tatăl lor le-ar fi dezamăgit complet, tot era cumva persoana care o făcea să se simtă cel mai sigur. Putea să-i povestească tot ce-i trecea prin cap și el nu o judeca niciodată. Îl credea invincibil.

Scarlet era cu doi ani mai mare și cu ochii un pic mai mici. Era înaltă și slabă, cu păr lung negru, piele albă de porțelan și ochi verzi intenși; se făcuse fotomodel, pentru a suplimenta finanțele familiei, și voia să obțină note mari la examenele finale. Dar tot își găsea timp să-i scrie tatălui ei de câteva ori pe zi și el o copleșea cu

mesaje de afecțiune. „Te iubesc f mult. Să nu te lași doborâtă de nimeni sau de nimic! Te pricepi la asta. Ești cea mai BUNĂ”, îi scria el.

Pentru a face ca totul să fie bine temporar, Young își vrăjea fetele cu lucruri care să le orbească – bilete VIP la concerte sau vouchere în valoare de 5000 de lire sterline la Topshop, obținute de la prietenul său, magnatul din comerț Sir Philip Green. Le scotea în mod regulat la pizza la restaurantul italian preferat din South Kensington și se ținea întotdeauna de cuvânt când le promitea că va veni, pentru a le oferi îmbrățișări și a le face să râdă. Dacă nu putea fi cu ele, le suna în fiecare zi să le întrebe cum se simt, ce se întâmplă la școală și cum se descurcau cu temele.

În ultimii doi ani însă, telefoanele începuseră să devină mai negre. Într-o seară din anul 2008, fetele erau singure acasă și au primit un telefon de la tatăl lor care, precipitat, cu sufletul la gură, le-a spus că era urmărit și că bănuia că toți ai lui se aflau în pericol. Le-a implorat să se ducă imediat într-un loc sigur, dar le-a avertizat că apartamentul lor ar putea fi filat de anumiți oameni. Următoarea dată când s-a întâlnit cu fetele, le-a spus că totul era în regulă și le-a ignorat întrebările, distrăgându-le atenția cu prosteala lui obișnuită.

În anul următor, la ora 3.00 a.m., Young a sunat la poliție pentru a implora să fie protejat. Polițiștii care

s-au dus la apartamentul lui au notat în raportul lor că acesta „credea că urma să fie asasinat de gangsteri și mafia rusească”. Au spus că nu dormise de trei zile și că, „nu mâncase sau nu băuse nimic toată ziua, cu excepția unui ou scoțian”, deoarece „îi era teamă că va fi otrăvit”. A cerut protecție armată și să fie informate MI5 și MI6. Poliția a stabilit însă că „nu existau informații care să confirme afirmațiile că viața îi era în pericol” și l-au trimis la testare psihiatrică.

Doctorii au concluzionat că Young era „paranoic, cu tendințe maniacale” și că avea un „sistem complex de credințe delirante”. L-au încadrat conform Legii Sănătății Mentale și l-au internat la spitalul St. Charles, unde echipa medicală a observat că părea „transpirat, bănuitor și agitat” – încercând uneori să sărute alți pacienți și să se expună. A acuzat asistentele că erau „în cârdășie cu KGB-ul” și a încercat să dea jos ușile secției pentru a evada.

Câteva zile mai târziu, Young era programat să participe la o audiere pentru divorț cu Michelle și risca închisoarea dacă nu prezenta documente care să justifice pierderile sale. Dar medicii de la spitalul St. Charles i-au scris judecătorului că nu era apt din punct de vedere mental ca să poată participa. Michelle era furioasă, cerând ca Young să fie închis pentru că nu se supunea hotărârilor legiuitorilor, dar judecătorul i-a

făcut lui Young pe plac și a amânat audierea. A doua zi, doctorii au observat o „îmbunătățire semnificativă”: Young nu mai prezenta „trăsături psihotice”, deși încă susținea – însă calm, acum – că temerile lui fuseseră justificate. Pe durata internării, Sasha a fost sunată din nou de tatăl ei, care i-a spus că cineva îl urmărea și a implorat-o din nou să se ducă cu sora ei undeva în siguranță. I-a mărturisit că pusese în mod deliberat la cale internarea pentru că el credea că spitalul era cel mai sigur loc în care să se ascundă.

Temerile lui Young s-au amplificat când doi dintre prietenii lui au murit rapid, unul după celălalt. Paul Castle și Robbie Curtis erau o pereche inseparabilă de agenți imobiliari importanți și vicleni, care cinaseră deseori cu Young și Berezovski la Cipriani, restaurantul lor preferat italianesc din Londra. Castle juca polo cu prințul Charles și era cunoscut de prieteni ca fiind cel care „cheltuiește mai mulți bani decât Dumnezeu” pe șampanie, în vreme ce Curtis își construise averea, la începutul anilor 2000, din închirieri de lux și îi plăcea să se laude că se întâlnește cândva cu fotomodelul Caprice. Ca și Young, cei doi magnați suferiseră recent o cădere financiară dramatică și prietenii lor aflaseră că avuseseră necazuri din cauză că făcuseră afaceri riscante cu gangsteri care aveau legături cu mafia rusească.

Castle a fost primul care a murit. Într-o dimineață din noiembrie 2010, bărbatul de cincizeci și patru de ani bea ceai la hotelul Grosvenor, cum îi era obiceiul, după care s-a dus la birourile sale din Mayfair într-o dispoziție aparent bună. Apoi însă, prietenii lui au auzit că recuperatorii unei bande criminale cu legături rusești au dat buzna, l-au amenințat și l-au forțat să le predea o colecție valoroasă de ceasuri de lux. Castle a ieșit direct din biroul lui și a coborât la stația de metrou din strada Bond, unde a fost surprins de CCTV cum a sărit cu brațele deschise în calea trenului ce se apropia. După moartea sa, prietenii au declarat, sub anonimat, presei că fusese scos din minți de „oameni foarte, foarte neplăcuți”, cu legături cu mafia rusească, care-l amenințaseră că-l omoară lent și dureros dacă nu-și punea singur capăt vieții. Medicul legist a considerat că moartea lui fusese un suicid.

Curtis a fost devastat de moartea lui Castle – și foarte speriat. Le-a spus prietenilor că și el intrase în necazuri cu același grup criminal cu legături rusești care îi făcuse necazuri și lui Castle. A spus că fusese deja aruncat o dată pe fereastră de criminali și era atât de îngrozit, încât a căutat protecția unui grup infracțional din Londra, chiar înainte de moartea sa.

— Trebuie să mă asigur că nu pățesc nimic, le-a spus el gangsterilor londonezi.

— Ne pare rău, dar este prea târziu, i s-a răspuns. Deja s-a pus preț pe capul tău.

La aproape doi ani de la moartea lui Castle, Curtis a coborât pe platforma stației de metrou Kingsbury și s-a aruncat în fața unui tren.

Young n-avea niciun dubiu că prietenii lui fuseseră împinși deliberat spre sinucidere și întâmplările l-au zguduit foarte tare, refuzând inclusiv să discute despre ei la telefon, deoarece era convins că apelurile îi erau monitorizate. Doi ani mai târziu, un alt membru al celor care cinau la Cipriani – antreprenorul britanic și fostul manager al celor de la Tears for Fears, Johnny Elichaoff – se va arunca de pe acoperișul unui mall din Londra după pierderea tuturor banilor într-o afacere cu petrol care a sfârșit catastrofal.

Poliția a tratat toate cele trei cazuri ca sinucideri și nu a făcut nimic pentru a investiga probele despre intimidarea mafiei. Dar spionii de la River House bănuiau că morțile aveau legătură cu Rusia și au cerut în secret informații în Statele Unite. Langley a răspuns că toți trei, Castle, Curtis și Elichaoff, apăreau în dosare de informații americane care documentau asasinări rusești suspecte în Marea Britanie. Spionii americani credeau că morțile ar putea fi dovada unui „grup de sinucideri” orchestrat prin manipulare, intimidare și droguri halucinogene. Și pe ambele maluri ale

Atlanticului existau îngrijorări că în acel an se plănuia o altă lovitură la Londra.

Bancherul rus Gherman Gorbunțov fugise la Londra în 2010, după ce lansase, la Moscova, o acuzație de tentativă nereușită de asasinat asupra unor afaceriști care aveau legături la Kremlin și mafia rusească. În martie 2012, bărbatul de patruzeci și cinci de ani era pe punctul de a solicita azil politic în Marea Britanie și în aceeași lună aranjase să se întâlnească cu anchetatorii ruși, la Londra, pentru a le oferi dovezile pe care se bazau acuzațiile lui. Într-o noapte, Gorbunțov a ajuns acasă, în apartamentul său din Canary Wharf, din Londra, cu un taxi negru și a ieșit în întuneric fără să observe silueta slabă, cu glugă, care-l pândea din umbră. Asasinul a deschis focul, trăgând spre bancher de patru ori, cu un pistol cu amortizor, după care a fugit în labirintul de alei.

Gorbunțov abia a supraviețuit. A fost în comă câteva săptămâni, păzit de douăzeci de polițiști înarmați, apoi și-a revenit și i-a acuzat pe dușmanii săi că ordonaseră asasinarea lui. Acest atac a fost văzut ca un moment de cumpănă pentru mafia rusească din Londra. În deceniul anterior, crima organizată rusească explodase în capitală și bandele rusești erau cunoscute pentru violența lor, dar până atunci mafioții se abținuseră, în general, să deschidă focul la vedere, pe străzile

orașului. Când venise recesiunea, Scotland Yard fusese afectat de tăieri bugetare zdrobitoare și resursele pentru combaterea crimei la nivel înalt se epuizaseră, ajungând la o valoare periculos de scăzută. Dacă mafia moscovită avea suficient curaj să-și facă „treburile murdare” pe față, poliția nu dispunea de posibilitățile necesare pentru a răspunde.

La acel moment, Young renunțase să mai ceară protecția poliției și apelase, în schimb, la ajutorul unui vechi asociat din lumea interlopă a Londrei. Deși trecuseră douăzeci de ani de când făcuse comisioane ciudate pentru cea mai temută familie interlopă din Londra, păstrase o legătură destul de strânsă cu Patrick Adams, astfel încât șeful bandei trimitea cadouri pentru Scarlet și Sasha de zilele lor de naștere. Într-o după-amiază geroasă din 2012, cei doi s-au întâlnit pentru un pahar la Barley Mow, un pub în Mayfair, și după aceea Young le-a spus prietenilor lui că „nu se va întâmpla nimic” pentru că „ei vor avea grijă de el”. Când cei doi își luau rămas-bun în afara pubului însă, habar n-aveau că erau urmăriți.

Hotărâtă să găsească banii dispăruți ai fostul său soț, Michelle angajase un grup de detectivi privați pentru a-i urmări fiecare mișcare și o echipă de supraveghere îl fila permanent ca pietoni, în furgonete și pe motociclete. Echipa îl filmase deja pe Young făcând

afaceri într-o serie de baruri și restaurante exclusiviste din West End, vizitând cele mai elegante hoteluri de cinci stele din Londra și petrecând la Boujis cu noua lui iubită, fotomodelul și vedeta de televiziune Noëlle Reno. Într-o altă zi friguroasă din 2012, l-au spionat în timpul unei întâlniri de la hotelul de cinci stele Dorchester, unul dintre locurile lui preferate, unde a dispărut sus și apoi a coborât tremurând și palid ca un mort. Mai târziu, Young avea să le povestească prietenilor că fusese atârnat peste pervaz într-o cameră din hotel de către „greii” care lucrau pentru mafia rusească.

A șters-o înapoi la apartamentul lui, doar ca să fie fotografiat ieșind cu brațele pline de genți, costume și cămăși. Apoi a oprit la hotelul Columbia din apropiere – un hotel obosit de două stele, foarte departe de gusturile lui scumpe –, unde s-a cazat, plătind cu bani gheață și folosind un alt nume. Spionii lui Michelle l-au urmărit acolo și i-au supravegheat îndeaproape camera, strecurând un microfon cu fir pe sub ușa lui. Într-o convorbire telefonică înregistrată de echipa de supraveghere, Young discuta cu cineva necunoscut despre Berezovski care-și „ținea capul jos”. A sunat-o și pe Sasha, spunându-i din nou că era speriat și implorând-o să le ducă pe sora ei și pe mama lor undeva în siguranță.

Și acela a fost momentul în care, din senin, Michelle a fost abordată de un bărbat cu un mesaj de la Moscova. Guvernul rus voia să o vadă.

Moscova – februarie 2012

Într-o dimineață geroasă din februarie, când avionul Aeroflot a aterizat pe aeroportul Șeremetievo, zăpada măsoara cincizeci de centimetri grosime. Michelle și avocata ei au trecut de sosiri și s-au urcat într-o mașină trimisă de bărbatul care le aranjase vizita: Howard Hill, un anchetator privat londonez care se lăuda cu o linie directă la guvernul rus.

Hill o abordase pe Michelle pentru a-i sugera un târg: să dea dovezile afacerilor derulate între Young și Berezovski procurorilor din Moscova, care-l vâneau pe oligarh, și ei îi vor spune, la schimb, ce știau despre averea lipsă a fostului ei soț.

De la bun început, detectivul privat i-a oferit ceea ce el a spus că erau informații FSB despre legătura dintre Young și Berezovski pentru o serie de afaceri profitabile din domeniul sportului, deschise în Brazilia, Ucraina și Marea Britanie, inclusiv dezvoltarea unui stadion pentru Olimpiada de Iarnă din 2014, ce urma să fie organizată la Soci, Rusia. A aranjat o convorbire cu avocații de la Aeroflot, care i-au spus avocatei lui

Michelle că se credea că Young ajutase cu ascunderea a sute de milioane de dolari pe care oligarhul îi extrăsese de la compania aeriană de stat, când aceasta fusese sub controlul lui. Hill i-a spus lui Michelle că dacă voia să afle mai multe va trebuia să le dea și ea ceva.

La acel moment, tribunalul îl obligase deja pe Young să răspundă la întrebări legate de Proiectul Moscova și, pe un hard-disk confiscat prin ordin judecătoresc, fuseseră găsite niște dosare despre afacere. Vicleșugul de a canaliza banii lui Berezovski în dezvoltări fusese descoperit și avocata lui Michelle a instruit un asistent să copieze documentele pentru călătoria în Rusia. Apoi cele două femei s-au urcat într-un avion către Moscova.

Mașina lor s-a oprit lângă o clădire gri, în apropierea Kremlinului, și cineva le-a direcționat către o intrare laterală. Înăuntru au fost întâmpinate de un bărbat uriaș cu dinții strâmbi, cu o mustață neagră deasă, care s-a prezentat Vadim Ialovițki.

Procurorul general adjunct al Rusiei era un servitor loial și de încredere al Kremlinului. Primise importanta sarcină de a rezista în fața detectivilor de la Scotland Yard care zburaseră, în 2007, la Moscova pentru a investiga moartea lui Litvinenko, restrângându-le accesul la Dmitri Kovtun, și tot el condusesse echipa care se grăbise să-l ajute pe Vladimir Terluk în procesul cu Berezovski și furnizase o declarație scrisă pentru a

sprijini proba lui Andrei Lugovoi. Acum căuta o cale nouă de a-l ataca pe cel mai detestat oligarh al Rusiei.

Ialovițki i-a spus lui Michelle direct că biroul procurorului general deținea informații despre fostul ei soț și că erau pregătiți să i le ofere, la schimb. Dar exista un obstacol: anchetatorul care avea acele fișiere fusese internat în spital, deci nu-l vor putea vedea în acea zi. Dar i-a precizat că asta n-ar trebui să o împiedice să predea hard-disk-urile pe care le adusese cu ea. Ea a refuzat, spunându-i că va preda dovezile ei când va vedea ce avea de oferit la schimb statul rus.

În ziua următoare, după ce grupul s-a bucurat de o cină extravagantă cu procurorii și oficialii guvernamentali, Hill i-a trimis un e-mail avocatei lui Michelle spunându-i că se întâlnise cu un membru de rang înalt al FSB-ului care spusese că agenția de securitate avea „dosare substanțiale” despre Young. Discuțiile pentru a aranja o a doua întâlnire cu Ialovițki au continuat după ce grupul s-a întors la Londra.

Hill revenea periodic, transmițând cererile de probe ale procurorilor care să ateste legătura dintre Young și Berezovski și solicitând o poză și detaliile pașaportului intermediarului pentru ca autoritățile să-i poată verifica vizitele în țară. Avocata lui Michelle a răspuns, dându-le data de naștere a lui Young și câteva poze. Și apoi, dintr-odată, ușa a fost închisă. Hill a raportat că

Parchetul nu mai era dispus să coopereze.

Michelle nu se afla mai aproape de a găsi miliardele lipsă pe care le vâna, dar știa că fostul ei soț ajunsese cumva în vizorul statului rus. Și, în 2012, FSB nu era singura agenție de informații interesată de Young.

Activitățile intermediarului stârniseră deja o asemenea îngrijorare, încât convorbirile lui erau înregistrate de spionii de la sediul din Fort Meade al NSA. Informațiile obținute prin ascultarea convorbirilor lui erau extrem de sensibile, unele dintre ele fiind marcate „strict secret” – cel mai înalt nivel de secretizare, rezervat doar informațiilor care ar provoca „daune excepțional de grave” siguranței naționale dacă ar deveni publice.

Spionii americani monitorizau indivizii care aveau legătură cu grupul fugarilor ruși din Marea Britanie, grup care se diminuea rapid – și Young se afla în centrul acelei rețele. Pe măsură ce oamenii din preajma lui Berezovski și a intermediarului lui mureau pe capete, provocarea consta în depistarea sursei – dacă fuseseră vizați de Kremlin, asasinați de oameni din mafia rusească sau dacă fuseseră împinși deliberat spre suicid – și spionii nu puteau să excludă posibilitatea ca unele dintre morțile aflate în atenția lor să nu fi avut nicio legătură cu Rusia. Pe măsură ce anul 2012 se apropia de final, sistemele de informații americane s-au aprins cu

dovada unei alte morți importante, petrecute pe teritoriul britanic. Și de data asta nu mai exista vreo ambiguitate privitor la cei aflați în spatele asasinatului.

XVIII

St. George's Hill, Surrey – noiembrie 2012

Farurile unei mașini ce se apropia de coama dealului la apus au luminat prin burniță un corp prăbușit. Șoferul a sărit din mașină și un bucătar aflat în trecere, îmbrăcat complet în alb, s-a grăbit să ajute. Bărbatul căzut era mare, necunoscut și foarte palid. Cât timp bucătarul a încercat să-i facă respirație gură la gură, a vomitat în mod repetat și când a sosit ambulanța nu mai răspundea deloc. La scurt timp, inima i s-a oprit.

Mortul era Aleksander Perepilicinîi, un multimilionar misterios, care se mutase, doi ani mai devreme, într-o vilă închiriată în exclusivista enclavă de la St. George Hill și rareori era văzut de vecini, cu excepția alergărilor ocazionale în jurul proprietății îngradite. În acea dimineață, pe 10 noiembrie 2012, bărbatul de patruzeci și patru de ani se întorsese acasă dintr-o misiune secretă în Franța. Nimeni nu știa cu cine se văzuse, însă în timp ce mânca farfuria cu ciorbă acra rusească, pregătită pentru prânzul lui, le povestise

soției și fetei de opt ani că Parisul fusese „chiar cenușiu” și „mohorât”. Apoi a ieșit să alerge și nu s-a mai întors niciodată.

Pentru polițiștii care se deplasaseră la locul unde Perepilicinîi căzuse pe marginea drumului, în acea după-amiază umedă, moartea sa părea un simplu infarct. Nu s-au gândit să-i verifice numele în baza de date folosită de spionii britanici pentru a împărtăși informații cu poliția. Dacă ar fi făcut-o, ar fi văzut că omul căzut la pământ era marcat, reprezentând o țintă clară.

La Moscova, Perepilicinîi fusese un expert în spălarea banilor pentru oficialii guvernului rus și fusese implicat într-o fraudă cu o rețea infracțională condusă de mafiotul Dmitri Kliuev. Infractorii preluau controlul asupra companiilor din Rusia. Apoi falsificau documente, astfel încât să pară că suferiseră pierderi masive și cereau reduceri imense de taxe, aprobate de finanțiștii care ajutau la scoaterea banilor din companii printr-o rețea întinsă de fonduri offshore obscure, controlată de Kliuev și conspiratorii săi din guvern. Păcăleala mersese unsă câțiva ani, permițând bandei să delapideze de la stat echivalentul a 800 de milioane de dolari.

Dar au apărut necazuri când Bill Browder, administratorul unui fond britanico-american, a

observat că un grup de companii pe care le deținea în Rusia suferiseră brusc niște pierderi imense. Browder l-a angajat pentru investigații pe Serghei Magnițki, un avocat din Moscova, specialist în taxe. Avocatul a descoperit că firmele fuseseră preluate fraudulos de banda lui Kliuev și folosite pentru a solicita cea mai mare scutire de taxe din istoria rusă – 230 de milioane de dolari –, rapid aprobată în Ajunul Crăciunului, iar banii fuseseră deturnați imediat cum ajunseseră în conturile lor. Avocatul a săpat mai departe și a identificat funcționarii corupți de la taxe care aprobaseră scutirea, locotenent-colonelul din Ministerul de Interne care conspirase și el cu cei din banda Kliuev și a raportat întreaga escrocherie autorităților.

A fost o mișcare curajoasă și naivă. Autoritățile n-au făcut nimic pentru a ancheta funcționarii și mafioții identificați de Magnițki. Au arestat, în schimb, avocatul și l-au acuzat pe el că a comis fraudă. Avocatul de treizeci și șapte de ani a petrecut aproape un an în spatele gratiilor, unde a refuzat să-și schimbe mărturia, în ciuda faptului că fusese bătut sever. A fost izolat în celule fără ferestre, inundat cu apa de canalizare, privat de mâncare, apă, somn și acces la toaletă și i s-a refuzat dreptul la îngrijire medicală. În noiembrie 2009, după 358 de zile de tratamente extreme, a murit în

închisoare.

Tulburat de moartea lui Magnițki, Browder a declanșat un protest internațional, lansând o campanie de sancționare a funcționarilor răspunzători de fraudă și de moartea avocatului de la Kremlin. Acela a fost momentul în care, în sfârșit, Perepilicinîi s-a întors împotriva celor care-l plăteau. În 2010, la scurt timp după moartea lui Magnițki, a fugit în Marea Britanie și l-a abordat pe Browder cu un depozit exploziv de dovezi care documentau fraudă în detalii sordide.

Dosarele acestuia dezvăluiau cum banii furați din portofelul statului rus fuseseră împărțiți și canalizați într-o rețea completă de offshore-uri, prin mii de tranzacții desfășurate în peste douăsprezece țări vestice – inclusiv Statele Unite și Marea Britanie. Alimentaseră o orgie de cheltuieli pe iahturi, avioane private, vile londoneze, haine de designer și taxe la școli private și exclusiviste. Chiar Perepilicinîi cumpăraseră o vilă de lux pe malul mării, în insula Palm Jumeirah, din Dubai, pentru soțul uneia dintre funcționarele guvernului implicate în fraudă și canalizase milioane în plus în conturile aceluiași soț. Iar în documente se afla îngropată cheia unei realități și mai întunecate.

Perepilicinîi semnase acorduri în numele clienților săi guvernamentali pentru a transfera milioane către o companie misterioasă din centrul unei rețele secrete de

fonduri obscure, utilizată deseori de infractori pentru a scoate bani din Rusia și a aduce bani înapoi acolo. Proprietarul său, ascuns în spatele unei structuri corporatiste opace, era un bărbat pe nume Issa al-Zeydi. Avea să fie demascat de Guvernul Statelor Unite ca omul de față al programului de armament chimic al Siriei. Autoritățile vor avea nevoie de timp pentru a pune totul cap la cap. Dar finanțistul nu dăduse în vileag doar o crimă rusească: expusese o rețea de fonduri obscure, cu toate însemnele unei conduite de bani negri ai Kremlinului. Și această rețea de fonduri finanța dezvoltarea de armament interzis pe plan internațional, armament pe care despotul sirian Bashar al-Assad avea să-l folosească în curând împotriva propriului popor.

Browder a transmis informațiile de la Perepilicinii autorităților din toate țările pe unde trecuseră banii delapidați, declanșând anchete penale în peste douăsprezece jurisdicții. Elvețienii au înghețat conturile bandei Kliuev și fraudă a determinat Statele Unite să emită sancțiuni împotriva a patruzeci și nouă de oameni, inclusiv o rețea de înalți funcționari de la Kremlin. Dar Marea Britanie a refuzat să deschidă o anchetă, în ciuda probelor incontestabile conform cărora 30 de milioane de lire sterline din banii furați ajunseseră la Londra. Ani mai târziu, un detectiv situat

pe o poziție importantă în Agenția Națională pentru Criminalitate a țării avea să iasă în față, pretinzând că el încercase să deschidă un caz, dar un înalt funcționar cu legături la Ministerul de Externe îi ordonase să-l închidă.

Guvernul britanic nu avea chef să se lupte cu Kremlinul din cauza unei fraude, nici nu avea interesul să stopeze fluxul de bani rusești în economia țării, lovită de recesiune. În primăvara lui 2012, când Putin a revenit la Kremlin, după niște alegeri pătate de acuzații că votul fusese aranjat, și a preluat controlul de la Dmitri Medvedev, premierul britanic a lansat valuri de încântare. David Cameron l-a întâmpinat pe reinstauratul președinte rus la Londra, pentru a se uita la competiția de judo pe durata Olimpiadei de Vară din 2012, și, mai târziu în acel an, BP a fuzionat cu Rosneft, gigantul deținut de statul rus, pentru a crea cea mai mare companie petrolieră din lume. Au fost făcute apoi planuri pentru o vizită la Soci, în primăvara următoare.

Între Kremlin și Vest a apărut un nou moment critic, din cauza sprijinului oferit de Rusia regimului sirian, care își ataca brutal propriii civili, și Cameron și-a închipuit că el este omul de stat care ar putea uni fisura. El și Putin au discutat despre vărsarea de sânge de la Damasc la un prânz petrecut la Soci, când au fost servite zece feluri de mâncare, inclusiv budincă de

zahăr ars în formă de Big Ben. Cameron a fost de acord pe durata întâlnirii ca serviciile de informații britanice să reia cooperarea cu FSB-ul, pentru prima dată de la moartea lui Aleksandr Litvinenko.

În ciuda reticenței guvernului central de a acționa pe baza dovezilor de la Perepilicinîi, spionii de la River House s-au arătat foarte interesați. Finanțistul se stabilise în Surrey și devenise o sursă importantă pentru câteva agenții vestice de informații, care investigau fluxul de bani negri care ieșea din Rusia. Știa că-și lua propria viață în mâini. Trei alți conspiratori pe care el îi expusese avuseseră parte de morți premature – unul murise subit de o boală de ficat, un altul, de infarct și al treilea se aruncase de la balcon. Și, la scurt timp după ce a ajuns în Marea Britanie, au apărut primele semne ale propriului său deces.

Relațiile din Rusia îl informaseră pe Perepilicinîi că numele lui se afla pe o listă de asasinate și el a început să primească un flux de mesaje amenințătoare pe Skype. Apoi o companie fondată de Dmitri Kovtun l-a atacat cu o serie de procese pentru banii pe care se presupunea că-i datorează asasinului lui Litvinenko. Finanțistul făcuse o poliță de asigurare de viață de mai multe milioane de lire sterline cu Legal & General cu „scopul de a-și proteja familia” în cazul morții sale

„premature”. Verificările medicale cerute pentru poliță arătaseră că era sănătos – dar câteva luni mai târziu, când murise lângă drum, poliția din Surrey a presupus fără nicio grijă că murise în urma unui infarct.

Când Browder a aflat de moartea denunțatorului și a scris pentru a cere poliției să deschidă o anchetă de crimă, au intervenit superiorii, spunându-le anchetatorilor să minimalizeze suspiciunile referitoare la moartea lui Perepilicinîi. La o lună de la moartea finanțistului, comandantul adjunct Olivia Pinkney i-a ordonat, în timpul unei întâlniri, ofițerului care conducea ancheta să „nu o transforme într-o problema”, remarcând mărunț că, deși la nivel înalt exista „interes” asupra cazului, un funcționar de la Ministerul de Interne „ajuta la menținerea unei perspective la nivelul guvernului central”. Polițistul care se ocupa de caz, inspector-șef Ian Pollard, a promis că declarațiile sale către presă vor fi „anoste și simple” și poliția a anunțat că nu existau „probe care să sugereze implicarea unei terțe părți” în moartea lui Perepilicinîi. A spus că „testele complete și detaliate de toxicologie” nu dezvăluiseră nimic suspect în organismul denunțatorului. Cazul a fost închis.

Dar a urmat o altă mișcare uimitoare. Compania unde își încheiase Perepilicinîi asigurarea de viață a ordonat propriile teste asupra conținutului stomacului

celui decedat și avocații companiei i-au spus medicului legist, care coordona o audiere de rutină în anchetă, că un expert în plante de la grădinile Kew identificase în stomacul lui ceea ce păreau a fi urme de otravă mortală. Expertul a spus că toxina semăna ca structură izbitor de mult cu o plantă chinezească rară cu flori din genul *Gelsemium* – numită „iarba inimii frânte”, deoarece frunzele sale provocau, la înghițire, un stop cardiac. Același expert a declarat mai târziu în anchetă că nu a putut identifica destul de clar substanța pentru că proba trimisă la laborator era într-o cantitate prea mică. Teste suplimentare erau imposibile, din cauză că cea mai mare parte din conținutul stomacului lui Perepilicinîi fusese aruncat de toxicologul poliției.

Descoperirea a fost suficientă pentru a convinge poliția franceză să inițieze propria anchetă, dată fiind misterioasa călătorie a lui Perepilicinîi la Paris cu puțin timp înainte de a muri. Detectivii au deschis un dosar oficial, observând că finanțistul a fost „clar amenințat cu moartea în Rusia” și că le spusese procurorilor elvețieni că se afla „pe lista viitoarelor victime ale mafiei rusești”. Au etichetat cazul ca fiind suspect de „asasinat organizat”.

Vizita la Paris era învăluită în mister. Niciunul dintre membrii familiei, prietenii sau asociații de afaceri ai lui Perepilicinîi nu știa de ce se dusesse în capitala Franței.

Singurele indicii erau că finanțistul luase un tren Eurostar pe 6 noiembrie, se cazase în două hoteluri în același timp și se întorsese pe 10 cu un bon de 1200 de euro de la un magazin Prada de pe Champs-Élysées și cu nimic cumpărat.

Ancheta franceză a ajuns rapid la o pistă fierbinte. Detectivii au confiscat înregistrări arătând că o ucraineană i s-a alăturat lui Perepilicinîi la hotelul de cinci stele Le Bristol pentru două nopți, au comandat „pachetul romantic”, după care au plecat pe 10 noiembrie – ziua în care el a revenit în Marea Britanie și a murit.

Ca urmare a descoperirii, detectivii francezi și-au contactat colegii britanici, dar autoritățile le-au obstrucționat ancheta, susținând că moartea nu era suspectă și nu erau necesare investigații suplimentare. Poliția din Paris a fost îndemnată să aștepte descoperirile medicului legist cu privire la cauza morții lui Perepilicinîi înainte de a continua. Așa că francezii au abandonat descoperirea, ani de zile n-au mai continuat ancheta, în vreme ce la Londra investigarea finanțistului a rămas blocată în birocrația guvernamentală. Și în tot acest timp, femeia cu care Perepilicinîi avusese întâlnirea clandestină trăia într-un apartament de lux de pe extravagantul bulevard Victor Hugo, deținând secretele ultimei nopți în care el fusese

în viață.

Paris – noiembrie 2012

Elmira Medinska mergea degajat pe Champs-Élysées, făcând capetele să se întoarcă după ea la fiecare pas. Chiar și pe cel mai plin de farmec bulevard din Paris, era o priveliște frapantă: mai înaltă decât însoțitorul ei, având un metru optzeci, cu părul de un blond deschis, trăsături angelice și ochi de un albastru închis pătrunzător. Femeia de douăzeci și doi de ani sosise din Ucraina în acea dimineață pentru a treia întâlnire cu Aleksandr Perepilicinîi.

Prima lor întâlnire avusese loc mai devreme în acel an, într-un club de noapte exclusivist din Kiev, după care ea călătorise pentru a i se alătura într-o scurtă vacanță la Nisa, pe Riviera Franceză. Perepilicinîi nu i-a povestit niciodată despre viața, familia sau munca lui. Era chipeș într-un fel familiar, cu părul ciufulit și ochii blânzi, și-i plăcea să o ducă la cumpărături și să-i trimită trandafiri. Dar semnele de pericol apăruseră deja.

Pe durata șederii lor în sudul Franței, la un prânz într-un restaurant, el a răspuns la telefon, a ieșit pe stradă și a început să urle la interlocutor. Și acum, imediat după ce a ajuns ea la Paris, a fost clar că nervii

lui erau întinși la maximum. O dusesse la prânz la Four Seasons, dar continua să iasă pentru a răspunde la apeluri telefonice misterioase, care păreau să-l sperie, și mâinile îi tremurau atât de tare, încât și-a vărsat vinul pe el. Medinska era revoltată. Totdeauna se afla în atenția exclusivă a bărbaților pe care-i distra și i-a spus asta și lui Perepilicinîi. Ca să se revanșeze, el i-a propus să o ducă la cumpărături.

Așa au ajuns pe Champs-Élysées, unde el i-a cumpărat o poșetă de la Prada și o pereche de pantofi negri Louboutins. Cât timp a probat ea pantofii, bărbatul s-a tot plimbat, verificându-și e-mail-ul și a fost atât de distrat, încât i-a cumpărat numărul greșit.

După aceea, chiar și cu ajutorul pachetului romantic de la hotelul Le Bristol, atmosfera a fost rece.

În seara următoare, după ce făcuse rezervări la mai multe evenimente, ca diversivune, Perepilicinîi a încercat să salveze situația, ducând-o pe Medinska la cină la Buddha-Bar din Paris, dar el a rămas tensionat cât au mâncat sushi și tempura. A refuzat să stea cu spatele la ceilalți clienți, cerând locul de pe bancheta cu fața spre exterior și trimițând înapoi alimentele de două ori, înainte de a mânca. Starea i se deteriora din ce în ce mai tare și ea a observat că privirea lui se tot îndrepta spre scări. Imediat cum au terminat, i-a spus că trebuia să iasă afară pentru o gură de aer proaspăt.

Pe stradă s-a simțit mai bine. S-au ținut de mână pe scurtul drum spre hotel. Dar când au ajuns în camera lor, el s-a dus direct la toaletă și a stat o oră acolo. A dat drumul la apă, dar asta n-a acoperit sunetul vomitatului. Când a ieșit într-un final, ochii îi erau roșii și pielea transpirată, dar a refuzat să cheme un doctor.

Dimineăta, cât s-au bucurat de micul dejun cu ouă și ciocolată caldă, a părut că totul era în regulă și, înainte de a se despărți, Perepilicinîi i-a cerut lui Medinska să se vadă din nou, dar ea era dezamăgită. A simțit un junghi de vinovăție când a ajuns acasă și i-a trimis un mesaj în care-și cerea scuze că fusese așa de rece – dar n-a mai primit niciodată un răspuns.

La scurt timp după moartea lui Perepilicinîi, Medinska a deschis o afacere cu modă la Paris și și-a schimbat numele în Elmira Medins, mutându-se într-un apartament somptuos pe bulevardul Victor Hugo. Pe contul ei de Instagram se puteau vedea selfie-uri fermecătoare făcute la hoteluri de cinci stele și la restaurante exclusiviste din Paris, Dubai și Milano. A participat la defilări de modă la Le Bristol, unde se cazase cu Perepilicinîi, și a postat poze de la Four Seasons, unde cinase cu el.

La câteva luni după ce corpul finanțistului a fost găsit în Surrey, a primit un e-mail de la un anchetator britanic care i-a spus că mesajele ei au fost găsite în

telefonul decedatului și a întrebat-o dacă se întâlnise cu el la Paris. Ea a răspuns că se întâlnise și a primit un al doilea e-mail în care era întrebată dacă le cunoștea pe celelalte patru femei care avuseseră legături cu Perepilicinîi. Femeia a scris că nu le știa și și-a dat numărul de telefon, oferindu-se să vină în Anglia, pentru a ajuta cu orice anchetă, dacă el îi făcea rost de o viză. N-a mai primit niciodată un răspuns.

Au trecut ani de zile până când Medinska a fost căutată din nou de poliție. S-a întâmplat după ce o descoperiseră jurnaliștii de la Buzzfeed News și ea își dezvăluise povestea într-un interviu. Abia atunci a fost chemată să depună mărturie în ancheta despre moartea finanțistului, anchetă ce fusese întârziată mai bine de cinci ani. Medinska i-a spus medicului legist că „s-a speriat foarte tare” când a citit despre moartea amantului ei pe internet, „pentru că ultima persoană care l-a văzut la Paris eram eu”.

Până la acea dată, o serie uimitoare de greșeli ale poliției făcuse ca adevărul despre moartea finanțistului să nu mai poată fi aflat vreodată. Nu doar că poliția din Surrey aruncase conținutul stomacului lui Perepilicinîi, dar pierduse și o memorie cache vitală, cu dovezi digitale care făceau lumină asupra ultimelor luni de viață ale acestuia. Fișierele din calculatorul finanțistului dezvăluiau un val de mesaje de

amenințare pe Skype, detalii despre o plată misterioasă de 500 de milioane de dolari, primită cu puțin timp înainte să moară. Dar atât hard-disk-ul inițial cu dovezi, unde se aflau dosarele bărbatului și care fusese în posesia poliției, cât și back-up-ul fuseseră șterse cumva accidental și apoi ofițerii au descoperit că fișierele dispăruseră și de pe serverul unității de combatere a terorismului din regiune, însemnând că nu mai puteau fi recuperate vreodată.

Între timp, conform obiceiului căpătat, guvernul britanic ținea cu unghiile și cu dinții pentru a împiedica aflarea adevărului despre mortul din ancheta sa. Ministrul de interne s-a folosit inițial de certificate pentru imunitate de interes public, pe motiv de siguranță națională, pentru a împiedica dezvăluirea arhivei de documente guvernamentale legate de Perepilicinîi. Și când au apărut alte întrebări despre munca finanțistului pentru MI6, guvernul a obținut un al doilea ordin de secretizare, interzicând dezvăluirea oricărei legături între Perepilicinîi și serviciile secrete britanice.

În anii scurși după moartea finanțistului, numărul victimelor umane ale fraudei expuse de el a continuat să urce. Un avocat, reprezentând familia lui Serghei Magnițki în Rusia, aproape a murit într-o cădere dintr-un balcon de la etajul patru. Un militant, care a

insistat să fie sancționați conspiratorii de la Kremlin, abia a supraviețuit după două tentative de otrăvire. Și regizorul unei piese despre uciderea lui Magnițki a murit de un infarct subit. Șase săptămâni mai târziu a murit și soția acestuia – care, din întâmplare, scrisese scenariul piesei. Cu toate acestea, guvernul britanic a rămas de neclintit în insistența sa că nimic nu sugera că moartea lui Aleksandr Perepilicinîi ar fi avut loc din alte cauze decât cele naturale.

Spionii de la Langley erau furioși. Își avertizaseră colegii din Anglia că cei de la Kremlin își vor intensifica agresiv programul de asasinare pe teritoriul britanic. Acum au căzut de acord că autoritățile britanice „incompetente” trebuiau trase la răspundere, deoarece eșuaseră în a pune capăt unui trend mai mult decât deranjant. Șeful agenției de informații americane a pregătit pentru Congres un raport strict secret „despre folosirea asasinatelor politice de către Federația Rusă, ca formă de politică de stat”, unde descriese mai multe morți în Marea Britanie. Raportul afirma „cu încredere” că Perepilicinîi fusese asasinat la ordinul direct dat de Putin sau de oamenii din cercul lui și că informațiile care susțineau acest fapt fuseseră transmise la MI6. Dar guvernul britanic ignorase și informațiile respective, și alte dovezi care făceau legătura dintre Kremlin și alt asasinat sfidător de pe

teritoriul lor. Așa că Rusia a devenit tot mai îndrăzneță.

Curtea Regală de Justiție, Londra – august 2012

Roman Abramovici nu se afla în ticsita sală de judecată pentru a auzi verdictul, dar oponentul său ar fi preferat să moară decât să rateze marele moment. La capătul unui proces de luni de zile, presărat cu drame la fiecare turnură, judecătoria Gloster era, în sfârșit, pregătită să pronunțe hotărârea și Boris Berezovski ajunsese la Curtea Regală de Justiție dis-de-dimineată, pentru a simți atmosfera.

Oligarhul ajunsese deja la fundul sacului de bani, dar averea îi putea fi restaurată cu o singură mișcare, dacă avea să fie aprobată revendicarea lui de trei miliarde de lire sterline împotriva fostului său protejat. Desigur că înfrângerea l-ar fi ruinat complet, dar nu era genul care să piardă timp gândindu-se la abis. Întrebat de multitudinea de jurnaliști adunați în afara clădirii cu turnulețe a tribunalului dacă se aștepta să câștige, el a răspuns:

— Sunt optimist. Am încredere în sistem, a adăugat el cu o notă de grandoare.

Ceea ce pretindea Berezovski era că el și Patarkatsișvili fuseseră obligați să vândă Sibneft lui

Abramovici la „mult sub valoarea” companiei, aceasta făcând parte dintr-o „operațiune secretă” a Kremlinului de a-i lăsa fără afacerile din Rusia și cerea acele miliarde drept compensație. Dar Abramovici nega totul, pretinzând că Boris și Badri nu deținuseră vreodată o parte din gigantul petrolier și că le plătise 1,3 miliarde de dolari nu ca să le cumpere partea, ci ca recompensă pentru *krîișa* pe care i-o oferiseră când își construia afacerile în anii '90.

Niciunul din ei nu avea hârtii care să le susțină afirmațiile, deoarece toate afacerile lor se bazaseră doar pe o strângere de mână.

— Așa se făceau afacerile, a explicat Berezovski, asemănând Rusia din anii '90 cu „Vestul Sălbatic”.

Mai îngrijorător, după cum a observat judecătoarea, era că „un număr de martori, care ar fi putut să ofere probe importante, erau morți”. Așa că verdictul va trebui să fie în favoarea celui a cărui variantă era crezută de judecătoarea Gloster.

Când depusese mărturie, Berezovski înflorise ca de obicei, folosindu-se de declarația lui pentru a lovi în Kremlin și a șlefui propriul rol în crearea Rusiei postcomuniste.

— Nu vreau să mă prezint ca un erou, dar, din nefericire, sunt împins din nou către așa ceva, a zis el la un moment dat, când explica în timpul interogatoriului

cum alungase el singur comuniștii pentru a asigura realegerea lui Boris Elțin, în 1996.

Abramovici, pe de altă parte, a fost tăcut, măsurat și respectuos. Depusese mărturie în limba rusă și răspunsurile lui fuseseră scurte.

Procesul a fascinat audiența din Marea Britanie și Rusia, aruncând o lumină mistuitoare asupra haosului și jafului din Rusia postsovietică și în ultima zi galerie pentru public era atât de plină, încât funcționarii au fost nevoiți să deschidă o a doua sală de judecată pentru a găzdui lumea. La ora 10.30 a.m., judecătoria Gloster a intrat cu peruca și roba ei și s-a așezat la prezidiu, în timp ce în sala de judecată s-a lăsat tăcerea. Berezovski, care stătea în spate, părea gata să explodeze cât ea-și aranja hârtiile. Apoi, cu o atitudine de gheață, s-a uitat direct spre galerie și i-a demolat cazul.

— După ce am analizat toate probele, consider că domnul Berezovski este un martor care nu a impresionat și, în mod firesc, nu a trezit încredere, care a privit adevărul ca pe un concept tranzitoriu, flexibil, ce poate fi modelat pentru a se potrivi cu scopurile sale curente, a declarat judecătoria. Mâinile oligarhului au zburat spre fața sa. Au existat momente când probele furnizate de el au fost în mod deliberat mincinoase; uneori, se vedea clar că inventa probele în timp ce

vorbea, a continuat ea. În alte momente, am avut impresia că nu era neapărat mincinos în mod deliberat, dar că s-a amăgit singur în a crede propria lui versiune a evenimentelor.

În contrast, Abramovici fusese „un martor sincer și total de încredere”, a spus judecătoarea când i-a acceptat probele.

Berezovski a ieșit amețit din sala de judecată. În loc să plece cu averea refăcută, acum avea de plătit propria factură zdrobitoare pentru cheltuieli de judecată și, suplimentar, încă zeci de milioane pentru acoperirea cheltuielilor de judecată ale lui Abramovici. Erau bani pe care, pur și simplu, nu-i avea. Instanța tocmai aflate că își vânduse deja vila de la Wentworth și pierdea active cu repeziciune pentru a-și plăti datoriile care scăpaseră de sub orice control. Dar ce-l afecta cel mai mult erau cuvintele dure ale judecătoarei, care încă îi răsunau în cap. Berezovski purtase cel mai aprig război informațional imaginabil împotriva tuturor organelor agitatoare ale statului rus. Acum, în câteva propoziții scurte, judecătoarea Gloster îi distrusese reputația pentru totdeauna.

— Sunt absolut uluit de ceea ce s-a întâmplat astăzi, le-a spus el jurnaliștilor din stradă, clătinând din cap într-o ceață de nedumerire. Uneori, am impresia că însuși Putin a scris această hotărâre.

S-a ascuns în spatele Mercedesului său negru și s-a îndepărtat rapid de mulțime.

Oligarhul s-a mutat într-o vilă mai modestă în Ascot, deținută de fosta lui soție, și s-a străduit să-și accepte soarta. Justiția britanică fusese ultima sa iubire și acum, în ochii lui, sistemul îl trădase. A vândut mai multe obiecte valoroase, inclusiv un prețios tablou cu Lenin al lui Andy Warhol, și și-a concediat toate gărzile de corp, cu excepția uneia singure.

Ofițerul de protecție de la Scotland Yard era îngrijorat. De la încercarea lui Atlangheriev, mai fuseseră câteva comploturi bănuite că-și propuseseră să-l asasineze pe Berezovski și amenințările nu dădeau semne să se atenueze. Cele mai alarmante informații veniseră de la Mossad, agenția de spionaj israeliană, ai cărei agenți aflaseră de un complot FSB de a-l face să explodeze pe Berezovski data viitoare când vizita Bielorusia – plantând cincisprezece mine pe drumul către casa acestuia din afara orașului. Ofițerul de protecție fusese trimis în strada Down pentru a-l avertiza pe oligarh că va fi „spulberat” dacă se întorcea în Bielorusia – dar imediat după ce a fost neutralizată această amenințare, au apărut altele. Din clipa când Putin fusese reales mai devreme în acel an, observatorii pentru Rusia detectaseră o înmulțire a numărului de comploturi împotriva lui Berezovski și Scotland Yard

se bazase mereu pe oligarh să achite nota de plată pentru propria securitate. Resursele poliției erau serios diminuate prin programul de austeritate al guvernului și Scotland Yard nu-și permitea să preia nota de plată pentru vastele echipe de gărzii de corp, unități de supraveghere și mașini blindate pentru a-l proteja non-stop. Dar fără acel nivel de pază, Berezovski era o țintă în așteptare.

Ofițerul de protecție s-a dus să-și vadă protejatul în strada Down și a devenit și mai alarmat. Berezovski emanase mereu bani și putere, dar acum arăta neîngrijit și epuizat, de parcă dormise în costum. Ofițerul a încercat să expună câteva idei despre sporirea detaliilor siguranței lui personale, dar Berezovski i-a închis gura. I-a spus că existase o vreme când era așa de bogat, încât abia știa valoarea milioanei de dolari. Dar acum buzunarele lui erau goale.

— Sunt falit, a spus el înainte să se despartă.

Berezovski nu mai putea să susțină lupta începută cu familia lui Patarkatsișvili și ceilalți acționari din New World Value Fund și a fost obligat să ajungă la o înțelegere în afara instanței, pentru o sumă secretă. Afacerea a fost parțial intermediată de Scot Young, care vizitase strada Down, părând neîngrijit și cu ochii goi, cu o șapcă de baseball și în blugi. *Arată ca un vagabond,*

s-a gândit secretara oligarhului când a intrat intermediarul. Avea să fie ultima afacere pe care Young o va face vreodată pentru Berezovski. Veniturile s-au pierdut imediat în datoriile enorme și cheltuielile de judecată.

Oligarhul suferea cumplit și a început să ia antidepresive; și-a deschis și un cont pe Facebook pentru a posta mesaje incoerente, deplângându-și aroganța. „Regret și cer iertare pentru lăcomie. Am tânjit la bogății, fără să mă gândesc că asta a fost în detrimentul altora, a scris el. Regret și cer iertare pentru ceea ce a dus la ascensiunea la putere a lui Vladimir Puțin”. Situația sa a fost mediatizată din greu în Rusia – spre încântarea diabolică a unui vechi adversar.

În decembrie 2012, Andrei Lugovoi a luat cuvântul în parlamentul rus, ca să comenteze răutăcios căderea oligarhului.

— la antidepresive, l-a batjocorit asasinul, și zboară de la Londra în Israel la clasa economică, în locul avionului său privat.

Dar Lugovoi a spus că aflate că „infamul și banditul magnat* complota să cheltuiască banii pe care-i primea din New World Value Fund pentru a finanța noi activități anti-Kremlin și i-a acuzat pe cei implicați în asta de „cinism pur, ticăloșie, nerușinare de cel mai înalt grad”. Lugovoi a declarat că transmisese un dosar

cu probe procurorilor ruși și FSB-ului și a cerut reprimarea tuturor celor care-i ofereau asistență financiară lui Berezovski.

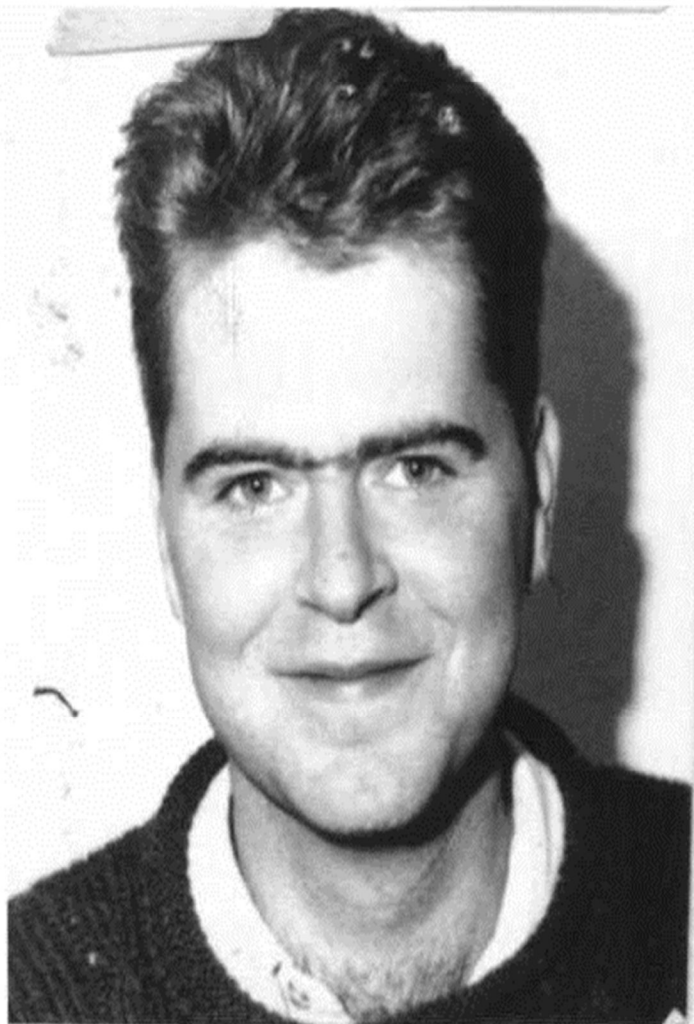
La scurt timp după discursul lui Lugovoi, Michelle Young a primit un teledon de la un alt anchetator privat, care a pretins că avea o legătură cu FSB-ul.

— Se vor ocupa de Boris Berezovski, a spus el. Credea că ea ar fi trebuit să știe că șeful fostului ei soț era pe cale să ajungă într-un „sac de cadavre”.

Aleksandr Perepilicini, un finanțist rus care a fugit în Marea Britanie pentru a atrage atenția asupra unei fraude imense cu legături la Kremlin, a leșinat și a murit brusc în noiembrie 2012, în timp ce alerga în apropierea casei lui din Surrey, Anglia

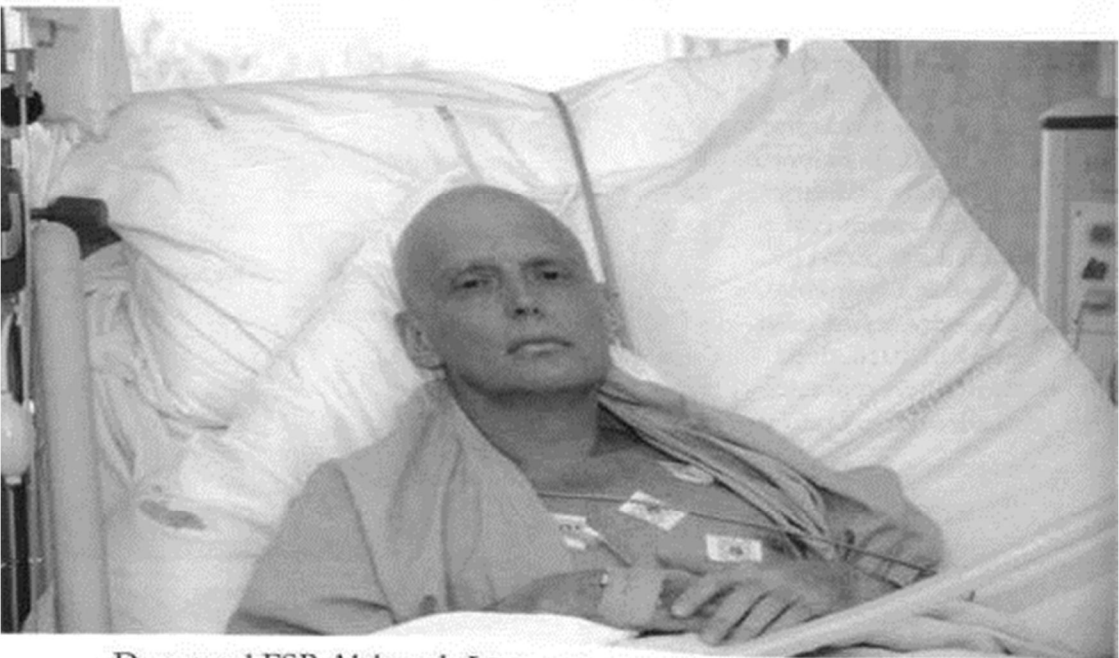
Dr. Matthew Puncher, omul de știință care a măsurat doza fatală de poloniu radioactiv utilizată de doi agenți ruși pentru a îl otrăvi pe Alexandr Litvinenko, în Londra, a fost găsit mort în 2016, după înjunghieri repetate, în casa lui din Oxford

Magnatul agent imobiliar Robbie Curtis făcea parte din grupul celor care cinau frecvent cu Young și Berezovski la Cipriani, restaurantul lor preferat italianesc din Mayfair.

El a fost al doilea din grup care a murit în urma unei aparente sinucideri, atunci când s-a aruncat, în 2012, într-o stație de metrou, în fața unui tren

Dezertorul FSB Aleksandr Litvinenko a murit încet, sub reflectoarele presei din întreaga lume, după ce a fost otrăvit cu poloniu radioactiv, în 2006. El a permis ca imaginile care surprindeau starea lui foarte gravă, după ce slăbise și îi căzuse părul, să înconjoare globul, acuzând apoi puterea de la Kremlin că a ordonat uciderea sa (Getty Images)

Fostul țar al propagandei lui Vladimir Putin, Mihail Lesin, în timp ce intră în hotelul Dupont Circle din Washington, pe 4 noiembrie 2015. În dimineața următoare, el a fost găsit mort, în apartamentul său din hotel, în urma bătăilor sălbatice primite (FBI)

Scot Young (în stânga) s-a întâlnit cu șeful crimei organizate, Patrick Adams, la un pahar, la Barley Mow, un pub în Mayfair, și după aceea Young le-a spus prietenilor lui că „nu i se va întâmpla nimic” pentru că „aveau grijă de el”. Dar, când cei doi își luau rămas-bun în afara pubului, nu șiau că erau urmăriți

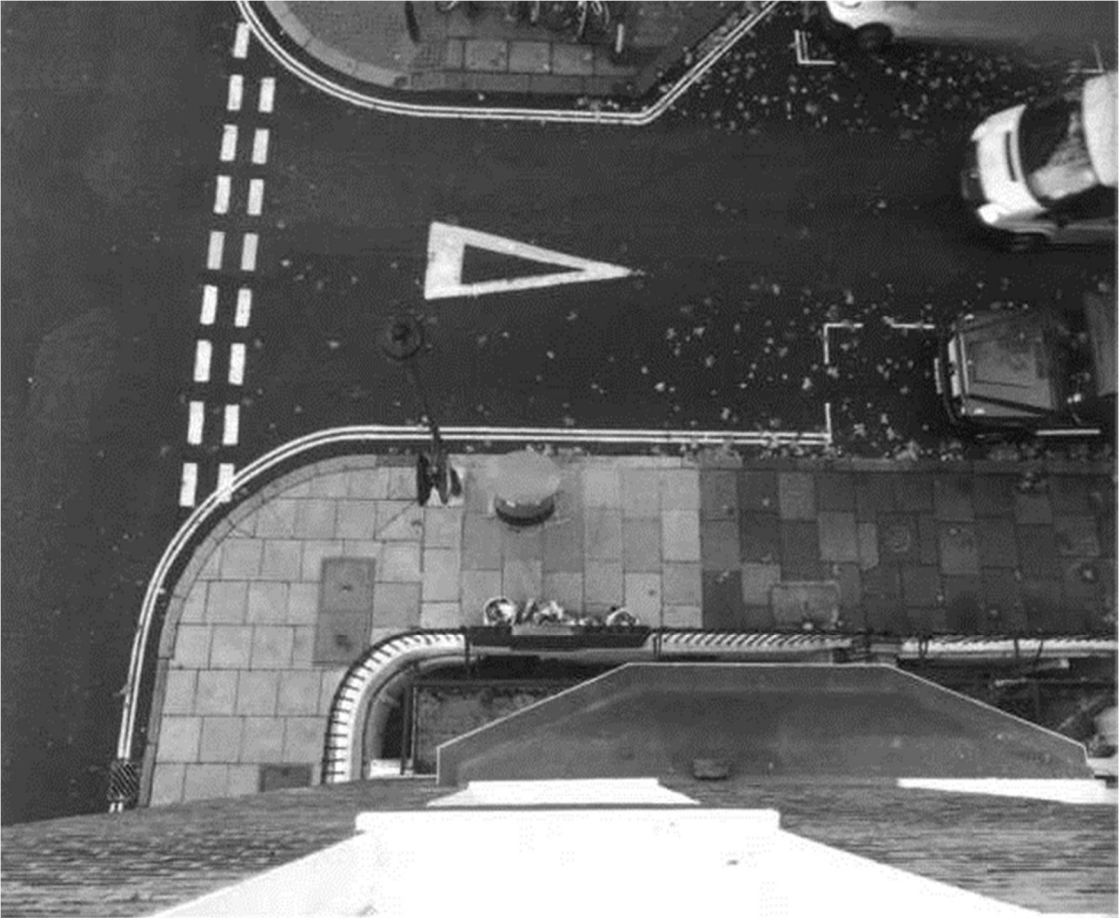

Young (al doilea din stânga) a fost filmat la clubul de noapte Boujis, alături de iubita lui Noelle Reno (stânga îndepărtată). Deja le spunea prietenilor, familiei și poliției că era urmărit de o echipă de ucigași plătiți ruși

Probe de la scena morții lui Young, inclusiv pantofii și șosetele stropite cu sânge, precum și telefoanele existente în buzunarul lui atunci când a căzut (*Laura Gallant, BuzzFeed News*)

Imaginea care se vedea de la fereastra de unde Scot Young a căzut și și-a găsit moartea, corpul lui înfigându-se în țepii gardului de fier forjat de dedesubt

De partea cealaltă a pervazului, în praful de acolo, ficele lui Young, Sasha și Scarlet, au găsit linii slabe de zgârieturi, cam la distanța dintre degetele unei mâini

Partea a șaptea Căderea

XIX

Parcul Titness, Ascot, Anglia – 23 martie 2013

Când singura gardă de corp a lui Boris Berezovski a intrat, vila părea ciudat de tăcută. Era începutul după-amiezii dintr-o zi geroasă din martie și Avi Navama fusese plecat câteva ore, cu niște comisioane. Fostul agent Mossad îl păzea pe Berezovski de șase ani, suficient de mult timp cât să se gândească la el ca la un al doilea tată, iar cândva ar fi refuzat să-l lase nepăzit chiar și o singură clipă. Acum însă, când toate celelalte gărzi de corp fuseseră concediate și nu mai existau servitori, trebuia ca el să îndeplinească toate aceste roluri pentru șeful lui – bucătar, bonă, băiat de comisioane – și să încerce de unul singur să-l păzească.

Berezovski nu era de găsit nicăieri în interiorul vilei ca un castel, unde locuia de luni de zile prin mila fostei sale soții, și Navama a observat că pe telefonul său mobil se adunaseră apeluri și mesaje. Urcând scările, garda de corp a găsit ușa băii încuiată. A ciocănit, dar nu i s-a răspuns. Când a văzut că, oricât de mult lovește în ușă, nu primește niciun răspuns, a dărâmat ușa.

Oligarhul zăcea întins pe spate pe podeaua băii, cu chipul de un mov închis. În jurul gâtului era legată o parte din eșarfa sa preferată din cașmir negru, cealaltă parte atârând deasupra, de șina din metal a dușului. Navama a îngenuncheat și și-a lipit urechea de buzele stăpânului său, dar erau tăcute. Dușmanul Kremlinului murise.

În ultimele sale luni de suferință, Berezovski părăsise un om care se îndrepta spre ștreang și când poliția din Thames Valley a sosit, atât garda sa de corp, cât și fiica cea mare a oligarhului, Elizaveta, le-au spus că vorbise de multe ori despre sinucidere. Ușa de la baie fusese încuiată și nu existau semne de luptă. O mică panică s-a iscat când un detector de radiații a sunat alarma și specialiștii în substanțe periculoase au intervenit pentru a verifica dacă existau urme de radioactivitate, dar nu s-a găsit nimic. Poliția a anunțat repede că moartea lui Berezovski nu era suspectă și a închis cazul.

Vestea că cel mai sfidător oligarh al Rusiei căzuse, în sfârșit, în propria sabie i-a divizat pe prietenii lui. Unii, cei care fuseseră martori la afundarea în depresie a lui Berezovski, credeau că fusese capabil de sinucidere, dar majoritatea erau convinși că, în cele din urmă, căzuse victimă asasinilor ruși care-l vâneau de ani de zile.

— Boris a fost omorât, a zis Jonathan Brown.

Lord Bell, expertul în relații publice al oligarhului, le-a spus tuturor că nu exista niciun dubiu asupra celui responsabil de moartea sa.

— Dacă-l superi pe Puțin, dispari.

Când ofițerul de protecție de la Scotland Yard a aflat de moartea lui Berezovski, a fost distrus. Și-a amintit prin câte trecuse ca să-l păzească pe nesupusul oligarh – telefoanele panicate când apăreau noi amenințări; întâlnirile aprinse de la COBRA; avertismentele șoptite, la lumina felinarelor, în colțurile străzilor din Mayfair.

După toate câte s-au întâmplat, s-a ajuns la asta, s-a gândit el. S-a dus în strada Down pentru a-și oferi condoleanțele angajaților oligarhului, dar mobila se scotea deja din biroul de la al doilea etaj.

Căderea dușmanului numărul unu al Rusiei a fost o ocazie excelentă de propagandă pentru Puțin. A profitat de ea, declarând public că oligarhul îi trimisese recent două scrisori prin care se pune la mila Kremlinului.

— A scris că a făcut multe greșeli și a cerut să fie iertat și să i se permită să se întoarcă în patria sa, a zis Puțin, adăugând că scrisorile au fost „destul de intime” și că nu le va publica, pentru că Dumnezeu nu ar aproba o asemenea expunere.

Presa rusă a fost informată că Abramovici primise și

el o scrisoare de scuze, pe care i-o livrase personal lui Pușin.

Reacția din presa rusă, controlată în mare parte de Kremlin, s-a manifestat veninos la moartea lui Berezovski. Channel One, canalul deținut cândva de Boris și Badri, l-a etichetat drept un „geniu malefic”, în vreme ce un alt canal moscovit l-a numit un „maestru al haosului” și un tabloid popular l-a descris ca pe un „păianjen gigant care a reușit să prindă așa de mulți înalți oficiali în plasa sa”. Ziarul independent *Novaya Gazeta*, pentru care lucrase cândva Anna Politkovskaia, i-a făcut lui Berezovski cea mai echilibrată descriere, afirmând în editorialul său că oligarhul „văzuse Rusia ca pe o tablă de șah, dar una pe care doar el avea voie să mute piesele”.

Familia lui Berezovski era convinsă că fusese asasinat. Tocmai voiau să zboare în Israel pentru o vacanță în familie și iubita lui mamă fusese diagnosticată cu cancer terminal – nu puteau să creadă că ar fi abandonat-o când mai avea câteva luni de trăit.

Elizaveta spusese inițial poliției că tatăl ei își exprimase dorința de a muri, și asta era adevărat, dar în mintea ei această afirmație nu excludea o crimă. Colapsul mental subit al lui Berezovski i se păruse prea rapid și puternic pentru a fi credibil. Într-o zi, palid și tremurând, el îi mărturisise că avea senzația că „o

reacție chimică în interior” îl face să simtă o disperare așa de profundă. Se întreba dacă nu cumva în ultimele luni tatăl ei fusese otrăvit cu vreo substanță misterioasă psihotropă și a decis să investigheze pe cont propriu moartea lui.

În anul următor, când polițiștii din Thames Valley au vrut să închidă ancheta despre moartea oligarhului, afirmând că era vorba despre o sinucidere, Elizaveta era gata să-i înfrunte. Medicul legist l-a auzit întâi pe anatomo-patologul de la Ministerul de Interne, care condusese autopsia oficială și concluzionase că rănilor lui Berezovski corespundeau unei spânzurări. Dar Elizaveta ceruse ajutorul doctorului Bernd Brinkmann, un expert german în studiul asfixierii, pentru a examina fotografiile cadavrului tatălui ei – și mărturia lui a făcut praf cazul poliției.

Brinkmann a anunțat că rănilor lui Berezovski „n-aveau cum” să corespundă spânzurării, declarând, în schimb, că oligarhul fusese atacat din spate și strangulat înainte de a fi atârnat de șina dușului. Semnele de pe gâtul oligarhului erau „complet diferite de semnele strangulării prin spânzurare” – fiind circulare, în loc de a avea formă de V – și Brinkmann a observat că fata acestuia avea o culoare pronunțată, în timp ce victimele spânzurate sunt, de obicei, palide. Mai exista și o rană proaspătă la ceafa lui Berezovski, o

coastă fracturată și o amprentă neidentificată pe șina dușului.

În raportul poliției, se afirma că Berezovski căpătase leziunile suplimentare atunci când eșarfa se rupsesse și corpul său căzuse și i-au spus medicului legist că erau „mulțumiți” că Berezovski își luase propria viață. Dar Elizaveta a oferit o perspectivă diferită anchetei.

— Eu pot să mă gândesc la mulți oameni interesați ca tatăl meu să moară, a zis ea. Întrebată dacă știa cine sunt acei oameni, ea a răspuns: Cred că știm cu toții.

Kremlinul încerca de ani de zile să-l reducă la tăcere pe Berezovski și fiica lui credea că, de această dată, reușise.

— A spus că Putin era un pericol pentru întreaga lume, i-a zis ea medicului legist, și acum puteți vedea asta.

Cu mărturii așa de contradictorii, medicul legist, doctorul Peter Bedford, a spus că el nu putea determina dincolo de orice îndoială rezonabilă cum murise Berezovski și s-a stabilit un verdict deschis.

Poziția oficială a poliției nu a fost văzută prea bine în toate departamentele de la Scotland Yard. Câțiva ofițeri de la unitățile de Protecție Specializată și combaterea terorismului, care petrecuseră ani de zile monitorizând amenințările la adresa lui Berezovski, aveau să bănuiască mereu că acesta fusese, de fapt, asasinat.

Știau că Rusia era perfect capabilă de a simula sinuciderea unei persoane, strecurând în prealabil victimei droguri psihotrope pentru a da credibilitate.

În spatele scenei, așa cum devenise deja tradițional când murea câte un exilat rus pe teritoriu britanic, spionii de la River House și-au contactat colegii din Statele Unite pentru a le cere informații despre moartea oligarhului. Răspunsul de la Langley n-a fost o surpriză. Americanii bănuiau că Berezovski fusese asasinat. Nu aveau dovada că omorul fusese realizat la ordine directe de la Kremlin, dar probele care făceau legătura dintre moartea oligarhului și Rusia erau considerate convingătoare. Berezovski își făcuse mulți dușmani în războiul său de la distanță cu Rusia și le oferise multe motive să-l vrea mort. Dar spionii americani bănuiau că o singură manevră îi pecetluise soarta.

Berezovski avea orele numărate de când finanțase Revoluția Portocalie, care dărmase regimul pro-Kremlin de la Kiev, în 2004. Și acum, cu dușmanul său mort, Putin se pregătea să-și exercite definitiv autoritatea asupra Ucrainei.

Crimeea și Londra – februarie 2014

În februarie 2014, sub acoperirea întunericului,

parlamentul din Crimeea a fost înconjurat de oameni mascați care aveau asupra lor AK-47 și lansatoare de grenade folosite de armata rusă. Purtau veste antiglonț verzi neinscripționate pentru a le ascunde stăpânii, dar acționau sub egida Kremlinului. În primele ore ale dimineții, trupele susținute de Rusia au luat cu asalt sediul guvernului din turbulenta regiune separatistă a Ucrainei, apoi au preluat controlul asupra aeroportului local și au blocat bazele sale militare. Când soarele a răsărit, steagul Rusiei flutura deja pe acoperișul clădirii parlamentului și Crimeea fusese ocupată.

Cu scena astfel pregătită de soldați fără uniforme cunoscute, la care Putin se referea cu afecțiune ca „omuleții lui verzi”, acesta a ordonat o invazie rusească la scară totală a regiunii separatiste din Ucraina și, într-o lună, anunța anexarea Crimeei ca subiect federal al Rusiei. Oamenii în verde, înarmați și sprijiniți de Kremlin, au avansat și au ocupat regiunile turbulente Donețk și Luhansk, din estul Ucrainei. Au declarat independența celor două regiuni, declanșând un conflict armat în toată regula cu guvernul Ucrainei, în care mii de oameni au murit, în vreme ce Kievul a fost lovit cu valuri paralizante de atacuri cibernetice direct din Moscova.

Anexarea Crimeei a marcat sfârșitul oricărei speranțe serioase că Putin putea fi extras din partea înghețată și

Rusia a fost, în sfârșit, rapid exclusă din instituțiile și alianțele ordinii mondiale liberale. Țările NATO au încetat orice cooperare politică și militară cu Moscova și Rusia a fost eliminată din G8. Președintele Obama a semnat o serie de ordine executive, dispunând sancțiuni economice zdrobitoare și UE a procedat în același mod, paralizând și mai mult economia Rusiei, după scăderea subită la nivel global a prețului petrolului. Negocierile comerciale bilaterale majore au fost suspendate. Și Statele Unite și-au revitalizat planurile pentru sistemul antirachetă de la granița Rusiei.

În primele zile ale invaziei, premierul britanic a sperat că problema va trece fără a dăuna relațiilor sale cu Putin și pe Downing Street a fost fotografiat un consilier superior, ținând un document unde se declara că Marea Britanie nu va susține sancțiunile „sau nu va închide centrul financiar londonez pentru ruși”. Dar întreaga anexare a unui teritoriu european suveran de către Putin era prea mult.

— Așa este imposibil să faci afaceri cu el, a reflectat în privat un ministru al Cabinetului, în timp ce guvernul evalua consecințele.

David Cameron nu avea de ales și trebuia să iasă la luptă. A făcut o declarație către Kremlin și, măcar o dată, nu și-a măsurat cuvintele.

— Aceasta este o pătrundere neautorizată într-un stat suveran și o înhățare a unei bucăți din teritoriul său, fără respectarea legii, a zis el.

Marea Britanie a procedat ca și celelalte state membre NATO, a suspendat toate cooperările militare cu Moscova și a sprijinit sancțiunile UE.

Următoarea mișcare a Moscovei a fost, fără îndoială, cea mai sfidătoare. În iulie, forțele din Donețk, sprijinite de Kremlin, au doborât un avion cu pasageri al Malaysia Airlines, ce plecase de la Amsterdam spre Kuala Lumpur, omorând toți cei 298 oameni de la bord. Imaginile prin satelit și alte dovezi digitale au arătat că în ziua prăbușirii fusese adusă din Rusia o rachetă de uz militar și se trăsesse de pe un câmp dintr-o zonă controlată de rebelii sprijiniți de Kremlin, după care lansatorul a fost dus în grabă peste graniță. Printre morți se aflau zece britanici.

Cameron a cerut să vorbească la telefon cu Putin pentru a-și exprima furia în legătură cu atacul și a fost și mai furios când președintele rus l-a umilit, răspunzându-i după trei zile. S-a dovedit că asta reprezentase ultima picătură.

Două zile mai târziu, ministrul de interne, Theresa May, a anunțat că guvernul va lansa, în sfârșit, o anchetă completă, publică, privitor la uciderea lui Aleksandr Litvinenko.

Era o schimbare completă de atitudine. Până atunci, guvernul stătuse în calea tuturor eforturilor depuse de Marina Litvinenko pentru a afla adevărul despre cine ordonase asasinarea soțului ei. Se deschisese o anchetă după ce încercările de a-i extrăda pe principalii doi suspecți eșuaseră și judecătorul care prezida a promis atunci o anchetă „deschisă și neînfricată” – dar a fost blocat când ministrul de externe a obținut un ordin de imunitate de interes public, prin care stopa dezvăluirea de informații critice secretizate. Judecătorul, Sir Robert Owen, i-a cerut ministrului de interne să stabilească o anchetă publică cu autoritatea de a analiza materialul secret în audieri cu ușile închise, dar chiar și această propunere a fost respinsă. Theresa May a recunoscut într-o explicație în scris că „relațiile internaționale reprezentaseră un factor important”.

Văduva dezertorului a depus o cerere pentru reexaminare judiciară a acelei decizii, punând în continuare presiune, chiar și după ce miniștrii i-au respins cererea de ajutor legal pentru a-i acoperi costurile.

— Eu chiar vreau să aflu adevărul, le-a spus ea, în lacrimi, reporterilor, pe treptele Înaltei Curți.

În acel februarie, trei judecători hotărâseră în favoarea ei, descriind refuzul lui May de a iniția o anchetă ca „irațională” și „eronată din punct de vedere

legal”.

De atunci, guvernul a rămas tăcut. Dar la șase zile după doborârea zborului MH17, May a anunțat că Marina Litvinenko putea să primească, în sfârșit, ziua ei în instanță.

Owen a fost adus pentru a conduce procedurile și audierile au început. Pe parcursul următoarelor optsprezece luni, în cadrul anchetei, se vor asculta declarațiile publice ale unora dintre cei mai acerbi critici ai lui Puțin, în vreme ce, în privat, judecătorul s-a afundat în studierea unei arhive de informații strict secrete, care documentau adevărul sângeros despre liderul rus pe care Vestul îl curtase așa de mult timp.

Dacă guvernul credea că mișcarea sa tardivă către justiție ar fi putut servi ca factor de descurajare, calculase greșit. Putin a strâmbat din nas la anchetă și, pe durata audierilor, l-a decorat personal pe Andrei Lugovoi cu o medalie „pentru servicii aduse patriei”. Și campania de asasinat a Rusiei avea să ia amploare.

XX

Marylebone, Londra – decembrie 2014

Piața londoneză era nemișcată și rece când corpul a căzut, alunecând silențios sub lumina lunii și aterizând

cu o bufnitură. Înjunghiat în piept de țepii gardului din fier forjat, se bălăngănea sub lămpile de pe stradă, în timp ce sângele îi curgea pe trotuar. Deasupra, o fereastră de la etajul patru era deschisă, cu luminile dinăuntru aprinse.

Omul care tocmai murise se numea Scot Young. Fostul intermediar de succes era deja al nouălea din cercul de prieteni și asociați de afaceri al lui Berezovski care murea în condiții suspecte, în Marea Britanie. În noaptea de 8 decembrie 2014, când polițiștii au intrat în apartamentul acestuia, nici măcar nu s-au obosit să caute amprente. I-au declarat pe loc moartea ca fiind o sinucidere și au închis cazul.

Înainte de căderea sa fatală, Young ajunsese umbra celui care fusese odinioară: mai înspăimântat după moartea lui Berezovski, hăituit zi și noapte de creditori furioși și ținând cu unghiile și dinții să ascundă secretele afacerilor sale rusești.

După șapte ani, șaiszeci și cinci de audieri la divorț și trei luni de închisoare pentru sfidarea Curții, tot nu oferise o explicație satisfăcătoare pentru dispariția subită a averii sale și Înalta Curte fusese obligată să ia decizia finală orbește.

— După ce am făcut tot ce-am putut, tot bănuiesc că a ascuns 45 de milioane de lire sterline de această instanță, a zis judecătorul.

Lui Young i s-a ordonat să-i dea jumătate din această sumă lui Michelle și alte câteva milioane în plus, pentru a acoperi cheltuielile ei de judecată, spunându-i-se că „această datorie va exista pentru totdeauna”.

Banii nu s-au materializat, așa că Michelle și-a continuat investigația legată de localizarea averii dispărute. Însă cu puțin timp înainte de moartea lui, ea a primit un telefon disperat de la fostul ei soț.

— Într-un final, am dat-o de gard complet, a zis el. Recunosc și îmi cer scuze. Ai fost o soție foarte bună. Obișnuiai să-mi pregătești baia, să-mi faci ceai.

I-a făcut o ofertă: dacă înceta să mai sape, el va găsi 30 de milioane de lire sterline pe care să i le dea în ziua următoare. Dar Michelle i-a răspuns că nimic nu era suficient după ce „ascunsese milioane de lire sterline” și convorbirea lor s-a încheiat furios.

— Bine, Michelle, a zis el înainte să închidă. Eu am încercat cu frumosul. Ai să rămâi cu nimic.

Câteva săptămâni mai târziu, când a auzit vestea fatalei căderi a fostului ei soț, Michelle a intrat tremurând în dormitorul fetei ei mai mici.

— Tatăl tău a sărit de pe o clădire, a zis ea amețită.

Sasha nu credea. Cu câteva zile înainte, tatăl ei o sunase să-i spună că se interna într-un spital psihiatric, pentru a nu fi în pericol. Ar fi trebuit să mai fie internat

câteva zile.

Sasha a sunat-o pe sora ei Scarlet și cele două s-au dus să-și vadă tatăl la spital. Dar Young nu era acolo. Angajații le-au adus șervețele cât ele au sunat, în lacrimi, la poliție și au implorat în van să afle ce se petrecuse. Apoi, căutând pe telefoanele lor mobile, au găsit articole despre moartea tatălui lor: căzuse de la fereastra dormitorului său de la etajul patru și se înfipsese în țepușele de fier de dedesubt – atât de adânc, încât o mare parte din gard a trebuit să fie tăiat pentru a se putea scoate corpul din el. Cele două femei au ieșit din spital poticnindu-se și au vomitat afară.

Abia pe la ora 8.00 p.m. Poliția a apărut la ușa lor – la două zile după căderea lui Young. Polițiștii le-au spus că tatăl lor se sinucisese și că moartea sa nu va fi anchetată.

Dar Sasha și Scarlet „nu credeau deloc” că tatăl lor își luase viața. Știau că fusese înspăimântat de moarte chiar până la sfârșit și că avea o frică teribilă de înălțime. Acum își dădeau seama că el le telefonase amândurora cu doar câteva minute înainte să-i fie găsit cadavrul în țepi și păruse calm și vesel.

L-au sunat pe Jonathan Brown. Magnatul somonului afumat fusese unul dintre preferații lor printre prietenii tatălui lor, încă din vremea copilăriei, la Miami, și i-au povestit printre lacrimi că tatăl lor era mort. Reacția lui

Brown a fost ambiguă. A fost evident „curățat”, a zis el, „ca toți ceilalți”. Avea două întrebări: prima: „Cine era responsabil?” Și a doua: „Eu urmez?”

Brown s-a urcat în primul avion spre Londra și cei trei au făcut un pact: dacă poliția nu va investiga asta, ei o vor face.

Întâi s-au dus să vorbească cu logodnica lui Young, Noëlle Reno. Ea le-a spus aceleași lucruri pe care le comunicase și poliției – că ea și Young se despărțiseră chiar înainte de internarea lui în spital și el revenise acasă pe neașteptate, în jur de ora 3.30 p.m., pe 8 decembrie, exact atunci când ea aștepta un lăcătuș. Reno a zis că s-au certat și Young a refuzat să plece. În timpul altercației, unul dintre telefoanele ei a căzut din greșeală în toaletă, așa că, după ce a fost schimbată încuietoarea, l-a lăsat pe Young în apartament și s-a dus să-și cumpere unul nou. Pe drum, Young a sunat-o pe celălalt telefon și i-a zis:

— Am să sar. Rămâi la telefon și ai să mă auzi.

Ea a închis și câteva minute mai târziu el căzuse – în jur de 5.15 p.m.

Pentru Sasha și Scarlet, povestea asta nu se potrivea cu telefoanele calme și vesele primite de la tatăl lor în aceeași perioadă. Un apel către Scarlet, la 5.08 p.m., îi intrase în căsuța vocală și încă avea înregistrarea. „Bună, Scarlet, voiam doar să-ți spun că te iubesc

enorm, mi-e foarte dor de tine și sunt bine, nu-ți face griji despre mine. Te iubesc! Pa”, spunea mesajul. Îl ascultase de mii de ori, încercând să-l înțeleagă.

Un minut mai târziu – cu doar cinci minute înainte să cadă –, a apelat-o pe Sasha să-i spună și ei că o iubește și că o va suna din nou dimineața. Nu este ceva neobișnuit pentru cei pe punctul de a se sinucide să lase mesaje celor dragi, mesaje care să nu le trădeze intențiile, dar fetele lui Young, pur și simplu, nu puteau să creadă că acele apeluri fuseseră niște mesaje de rămas-bun – așa că au continuat să investigheze.

Apoi s-au dus cu Brown să examineze locul unde căzuse tatăl lor. În noaptea precedentă, cei trei trecuseră cu mașina pe lângă apartament, cât era încă sigilat cu bandă de poliție, și s-au speriat când au văzut lumina aprinsă la fereastra de sus. Acum au intrat pe ușa spartă de poliție și au analizat locul unde Young își petrecuse ultimele sale momente.

Apartamentul era imaculat, cu pereți albi curați și covor crem. S-au dus în dormitor și s-au îndreptat spre fereastra de unde căzuse Young. Trăgând în sus de ea, cele două tinere au descoperit că se deschidea doar vreo cincizeci de centimetri, cam distanța de la cotul la degetele tatălui lor. De cum au văzut fereastra, au fost de acord că era greu de crezut că tatăl lor s-ar fi aruncat singur.

— Fereastra aia este prea mică și el era foarte înalt, a zis Sasha. Tar fi luat câteva minute doar să pătrundă prin ea.

Și mai ciudat, pe marginea îngustă a ferestrei, aranjate ordonat pe un singur rând, se găseau o cutie de Coca-Cola fără zahăr, un pachet de Marlboro mentolat și o brichetă. Tatăl lor ar fi trebuit să sară fără să le atingă pentru a se azvârli pe deschizătura îngustă, fără a dărâma niciunul dintre obiecte. Asta nu părea posibil.

Aplecându-se pe fereastră, s-au uitat în jos la ultima imagine văzută de tatăl lor și au observat gardul de fier ascuțit prefigurându-se jos. Pentru ele, era de neconceput că el se aruncase în acei țepi – mai ales cu teama lui aproape paralizantă de înălțimi. Și apoi au zărit ceva ce le-a dat fiori.

De partea cealaltă a pervazului, în praful de-acolo, existau linii slabe de zgârieturi, cam la distanța dintre degetele unei mâini.

— Bănuiesc că sunt lăsate de el, în timp ce se lupta pentru viața sa, a zis Sasha.

Au făcut fotografii cu interiorul apartamentului, cu deschiderea îngustă a ferestrei și cu semnele de pe pervaz. Asta era deja mai mult decât făcuse poliția. Cele două tinere au deschis dulapul și fiecare a îmbrăcat câte unul dintre puloverele pufoase și mari

ale tatălui lor, care încă mai aveau mirosul lui. Apoi s-au dus să confrunte poliția.

S-au întâlnit cu sergent-detectivul Christopher Page, ofițerul superior care hotărâse că moartea lui Young nu era suspectă. Cele două fete i-au zis lui Page că tatăl lor le sunase în sâmbăta dinainte să moară ca să le spună că era în pericol. Scarlet a explicat că el cunoștea „personaje dubioase”, inclusiv „o grămadă de oligarhi ruși”, și le avertizase „constant” că „trebuie să fim atente, el trebuia să fie atent, toată lumea trebuia să fie atentă”. Mai mulți dintre prietenii și asociații tatălui lor muriseră în condiții suspecte, au subliniat fetele, inclusiv Boris Berezovski și Robbie Curtis.

Page n-a fost impresionat. Relatarea lui Reno despre ultimul apel al lui Young, în care amenința că sare, era suficient pentru a exclude orice investigație.

— Din punctul nostru de vedere, a fost un caz clar, le-a zis detectivul. A amenințat că se va sinucide.

— V-ați uitat la filmările CCTV să aflați cine a intrat și a ieșit din acel apartament? a întrebat Brown.

— Răspunsul este nu știu, a zis Page. Bănuiesc că nu.

— Dar v-ați putea uita, a implorat Brown. Pentru că fetele suferă și vor trăi cu această apăsare tot restul vieților lor.

— Putem să urmărim doar informațiile și probele pe care le avem, a zis acru Page. Știu că asta nu vă

răspunde la întrebările sau la teoriile despre subiect.

— Vrem filmările CCTV, a insistat Scarlet. Pentru noi este foarte important. Și apartamentul a fost inspectat cum trebuie? Ați luat amprentele recente? Ați făcut ceva?

— Ținând cont de circumstanțe, nu a fost nevoie, a zis Page.

Într-un final, detectivii au fost de acord să verifice camerele CCTV din zonă, deși poliția va recunoaște mai târziu că nu s-au uitat la filmări decât șase luni mai târziu, când medicul legist le-a ordonat să facă asta. Întâmplător, în momentul în care Young a căzut, toate camerele din piață erau îndreptate în altă direcție, nu spre fereastră.

Michelle era convinsă că fostul ei soț își înscenase propria moarte ca să nu plătească partajul și Brown spera în secret ca ea să aibă dreptate. Voia să se convingă singur, așa că s-a dus la morgă să inspecteze cadavrul. *Dacă nu este el, ce mușamalizare a dracului de uimitoare i-a ieșit*, s-a gândit el, hotărându-se să tacă și să-i facă o ultimă favoare prietenului său. Dar n-a avut un astfel de noroc.

Două sute de oameni au participat la înmormântarea lui Young. Un bărbat necunoscut le-a abordat pe surori în mulțime și le-a avertizat să „înceteze cu întrebările” despre cum murise tatăl lor – și lucrurile au devenit și

mai ciudate când Brown s-a ridicat să-și rostească elogiul și preotul l-a prezentat ca „unul dintre ultimii membri supraviețuitori ai Proiectului Moscova”. Sicriul era însoțit de trandafiri albi care formau cuvântul TATI. Brown a mers alături de Sasha și Scarlet la mormântul tatălui lor și a stat lângă ele cât timp corpul lui a fost coborât în pământ.

Ancheta privitoare la moartea lui Young a început în iulie 2015. Medicul legist a audiat-o întâi pe doctorița psihiatru care-l externase din spital, în după-amiaza morții sale. Ea a spus că, atunci când s-a internat, Young părea să fie în pragul unui „episod maniacal”, declarând că acesta „auzea voci și se simțea nesigur, de parcă niște oameni voiau să-l omoare” și spunându-i doctoriței că se gândise pentru o clipă să se arunce de la un balcon, dar că-l oprise gândul la fetele lui. După patru zile în spital, Young era „stabil și bine”, negând orice gânduri de autorănire. Bănuind că episodul maniacal fusese provocat de folosirea de cocaină, ea l-a considerat suficient de refăcut, l-a externat și el a plecat din spital pe la 2.30 p.m.

Psihiatra a declarat la anchetă că ar fi fost puțin probabil ca Young să redevină maniacal chiar după ce ieșise din spital, doar dacă nu folosisese multe droguri. Dar testele toxicologice au demonstrat că era curat și treaz când a căzut. Jaqueline Julyan, avocata care lucra

pentru fetele lui Young, a redat mesajul vocal pe care Young l-a lăsat pentru Scarlet și i-a cerut psihiatrei să comenteze ce dezvăluia despre starea lui mentală.

— Tot ce pot să deduc este că semnele unei etape maniacale nu există acolo, a răspuns ea. Este normal și se potrivește cu starea în care se afla când l-am externat mai devreme, în acea zi.

Apoi doctorul Nathaniel Cary, medicul patalog de la Ministerul de Interne care făcuse autopsia, a depus mărturie că, în afară de rănila „corespunzătoare unei căderi în țeapă”, Young avea o „rană gravă la cap”, zgârieturi pe brațe, pe încheietură și pe degetul mare și o tăietură la vârful degetului mijlociu. Julyan a vrut să afle cum s-a ales cu aceste răni în plus. Era probabil ca Young „să se fi lovit de ceva când a căzut, a zis Cary, adăugând că uneori oamenii se lovesc de copertine”. Dar la casa din piața Montagu nu existau copertine și nimeni nu se deranjase să verifice dacă era posibil ca el să se fi lovit de altceva în cădere.

În ceea ce privește rănila de pe brațele și mâinile lui Young, medicul patalog a declarat că erau „tipice căderilor”, pentru că „oamenii se pot agăța pentru a rămâne înăuntru”. Doar că se presupunea că Young se aruncase singur pe fereastră, în mod deliberat. Avocata a întrebat dacă medicul patalog a verificat pervazul pentru a stabili dacă existau semne care ar fi putut

explica rănille.

— Aceasta ar fi responsabilitatea polițiștilor de la locul faptei, a zis el.

Sergent-detectivul Page a depus mărturie. Julyan i-a arătat o poză cu urmele de pe pervaz și l-a întrebat dacă au fost examinate de polițiștii aflați la locul faptei.

— Nu le-am văzut, a zis el. Era întuneric.

Avocata l-a întrebat dacă le-a văzut când s-a întors în timpul zilei.

— Nu m-am întors, a răspuns el.

Detectivul a recunoscut că fereastra era așa de mică încât era „difícil să ieși prin ea” și a afirmat, întinzându-și brațele înainte, ca Superman, că Young sărise „cu mâinile înainte”. Dar asta nu explica cum se lovise la cap. Julyan voia să afle de ce polițiștii închiseseră fereastra înainte de a fotografia locul faptei, în loc să o lase deschisă pentru a documenta deschizătura îngustă prin care Young se presupunea că sărise.

— Pentru că vremea se putea schimba și nu voiam să pierdem probele medico-legale, a răspuns Page.

Dar poliția nu făcuse nicio descoperire medico-legală.

Avocata a întrebat cum s-a întâmplat ca Young să aterizeze în gard – la un metru distanță de zid.

— N-am idee. Aceste lucruri ar fi fost anchetate dacă

moartea ar fi părut suspectă, dar nu s-a întâmplat asta, a răspuns polițistul.

La sfârșitul audierii, medicul legist a declarat că, deși ea credea că poliția avea „perfectă dreptate” că nu existau „circumstanțe suspecte”, nu putea să ignore probele aduse de fetele lui Young și câțiva dintre prietenii lui că în minutele dinaintea morții sale el păruse calm la telefon – și a notat că poliția nu a explicat nici semnele de pe pervaz, nici traiectoria corpului lui Young de la fereastră în gard.

— Am ajuns la concluzia că dovezile sunt neconcludente pentru a determina starea lui mentală sau intenția avută când a ieșit pe fereastră, a zis ea.

Ancheta a stabilit un verdict deschis.

Era o victorie pentru Sasha și Scarlet, care nu-și doriseră ca moartea tatălui lor să rămână o sinucidere. Cu toate astea, nu aveau răspunsuri adevărate legate de moartea lui. Dar, în vreme ce poliția a închis cazul, a respins legăturile rusești și îngrijorările celor două fiice ale victimei, spionii de la River House îi întrebau în secret pe colegii lor americani dacă afacerile dubioase din Moscova ale intermediarului îl ajunseseră, în sfârșit, din urmă.

Spionii din Langley le-au răspuns că da, bănuiau, într-adevăr, că un alt asasinat a trecut de plasa celor de la Scotland Yard. Moartea lui Young era un motiv în

plus ca oficialii din serviciile de informații americane să creadă că se accelera campania de asasinare a Kremlinului. Și temerile lor, că valul de ruși morți s-ar putea întinde și pe țărmurile lor, aveau să se adeverească în curând. Unul dintre pionii lui Putin se îndrepta spre Washington.

Washington, DC – noiembrie 2015

Într-o dimineață de noiembrie a anului 2015, înainte de răsărit, creierul mefistofelic din spatele mașinăriei globale de propagandă a lui Vladimir Putin a intrat în holul hotelului Dupont Circle, în Washington, DC, și a plătit 1200 de dolari bani gheață pentru un apartament de lux. Mihail Lesin era mintea diabolică ce lucrase cu Berezovski pentru a-l aduce la putere pe Puțin, în anul 2000, după care condusesse în numele președintelui, reprimarea jurnalismului independent din poziția lui de ministru al presei – un bărbat robust, cu un cap ca un bulb, care-și câștigase porecla de Buldozer pe vremea când adusesse sistematic sub controlul Kremlinului ziarele și posturile de televiziune din Rusia. Marea sa realizare fusese invenția rețelei Russia Today – rețeaua de propagandă pe care o construise pentru Puțin, ca să „promoveze Rusia pe plan internațional” – și care se transformase, sub

supravegherea sa, într-un gigant de nivel mondial.

Răspândirea influenței RT devenise o sursă majoră de îngrijorare pentru Guvernul Statelor Unite: dezinformarea larg diseminată despre ocuparea estului Ucrainei și doborârea zborului MH17 îl determinase pe secretarul de stat al Statelor Unite de la acea vreme, John Kerry, să denunțe rețeaua ca fiind un „megafon propagandistic” pentru Moscova. Dar acum Lesin era pregătit să-și trădeze propria lui idee. Se alăturase listei de fugari ruși căzuți din grațiile Moscovei care se ascundeau în Vest și se afla la Washington pentru a se întâlni cu Guvernul Statelor Unite.

Zilele de glorie ale mogulului media se terminaseră în 2009, când Dmitri Medvedev ajunsese președintele Rusiei. Pe parcursul următorilor trei ani, Lesin a călătorit prin lume, cheltuind cu generozitate și petrecând la greu pe *Serenity*, un iaht de 40 de milioane de dolari. A petrecut tot mai mult timp în Statele Unite, împrăștiind 28 de milioane de dolari pe proprietăți de lux în California pentru el, pentru fiica lui – Ekaterina Lesina și șeful biroului RT – și pentru fiul lui, Anton Lessine, producător la Hollywood. Lesin a fost mereu genul de om care înflorea lucrurile și trăia intens, dar în perioada petrecută în afara Rusiei scăpase din frâu o problemă cu alcoolul, care deja devenise periculoasă. În 2012, când Putin a revenit la Kremlin și l-a invitat

Înapoi pe coridoarele puterii, acesta deja începuse să se detașeze.

Lesin s-a întors la Moscova pentru a prelua Gazprom-Media și a început cu includerea uneia dintre puținele supape majore ale Rusiei rămase independente în conglomeratul deținut de stat. Dar obiceiul lui de a dispărea la chefuri zile întregi a stricat, la un moment dat, relația dintre el și Kremlin și apoi l-a ajuns din urmă în timpul petrecut în Statele Unite. Senatorul Roger Wicker aflase despre febra achizițiilor lui Lesin din California și, în 2014, a scris Departamentului de Justiție, solicitând o anchetă pentru suspiciunea de corupție și spălare de bani. Cazul a fost trimis la secția penală a Departamentului de Justiție și acela a fost momentul în care Lesin și-a dat, brusc, demisia din Gazprom-Media și a dispărut.

În vara lui 2015, spionii americani aflaseră că șeful propagandei lui Putin se ascundea în Europa, temându-se pentru viața sa. La Moscova, se zvonea că președintele rus îi dăduse, în sfârșit, drumul când atrăsese atenția guvernului american și, fără *krîișa* Kremlinului, multitudinea lui de dușmani începuse să vină după el. Spionii auziseră că Lesin era ascuns în Alpii elvețieni și solicita protecție.

Asemenea schisme rare, apărute în orbita bine controlată a Kremlinului, oferă oportunități

inestimabile pentru a aduna informații – și, prin ancheta asupra averii lui Lesin, Departamentul de Justiție avea moneda de schimb pentru a negocia cu Lesin. Oficialii au început să comunice cu fugarul printr-o terță persoană, care a indicat că acesta era pregătit să coopereze.

Așa a ajuns Lesin la hotelul Dupont Circle, sub acoperirea întunericului, pe 4 noiembrie 2015, în ajunul întâlnirii sale de la Departamentul de Justiție. Oficialii îl așteptau nerăbdători a doua zi să povestească felul cum funcționau lucrurile în interiorul RT și despre relațiile cu Kremlinul. Dar înainte de asta, potențialul lor informator avea douăzeci și patru de ore de pierdut.

Lesin s-a baricadat în apartamentul de lux cu două sticle de vin roșu, șase cutii de Guinness și o sticlă de whisky Johnnie Walker și, în scurt timp, se împleticea beat pe coridoarele hotelului. După ce a fost băgat înapoi în camera lui, un agent de pază l-a verificat după-amiaza devreme și l-a găsit mort de beat. Agentul l-a întrebat dacă are nevoie de ajutor, dar Lesin i-a pus o mână pe umăr și a rostit amețit „niet”.

Un alt agent și-a băgat capul pe ușă chiar după ora 8.00 p.m. Și l-a văzut pe Lesin leșinat pe podea. Respira, dar nu s-a trezit și agentul s-a retras. În dimineața următoare, un alt angajat a intrat în apartamentul de lux să-i spună oaspetelui dezordonat

că este momentul să facă check-out-ul. Camera era presărată cu sticle de alcool goale și Lesin era întins cu fața în jos, în mijlocul mizeriei. De data asta nu respira.

Oficialii de la Departamentul de Justiție au primit dezamăgitoare veste că mult așteptata lor întâlnire cu arhitectul imperiului media global al lui Putin nu va mai avea loc. Lesin era mort. Fusesse omorât de traumatismele de la cap – și gâtul, trunchiul, brațele și picioarele fuseseră și ele lovite. Medicul legist a observat și că osul hioid al mortului era fracturat – o rană asociată de obicei cu strangularea.

FBI-ul a fost chemat pentru a ajuta poliția locală în investigație, dar, după o anchetă de unsprezece luni, un procuror federal a făcut un anunț privit cu neîncredere de agenții care cunoșteau cazul. Moartea lui Lesin nu era nimic altceva decât un accident trist, a declarat procurorul. Țarul media se ciomăgise *singur* de moarte, căzând de mai multe ori de beat ce era în camera sa „după zile de consum excesiv de alcool”. Cazul a fost închis.

În interiorul FBI, agenții șopteau furios despre o mușamalizare, pentru că știau ce se afla în dosarul închis al anchetei morții lui Lesin. Documentele acestuia includeau probe critice de la înregistrările de supraveghere ale interogatoriilor martorilor, conținut care de atunci încolo va rămâne secret. Autoritățile

ascunseseră peste 150 de pagini de probe care fuseseră adunate de un mare juriu, ce investigase în spatele ușilor închise moartea mogulului. Și mai exploziv, agenții apropiați cazului știau că FBI-ul avea un raport confidențial care conținea informații strict secrete de la Moscova – și contrazicea direct varianta oficială prin care se afirmase că Lesin murise accidental.

Autorul raportului era Christopher Steele, fostul șef al biroului pentru Rusia din MI6; acesta conducea acum o agenție de informații privată care lucra deseori pentru FBI. Steele avea să atingă mai târziu faima internațională ca autorul unui dosar prin care susținea că Rusia îl „cultivase, sprijinise și ajutase” pe Donald Trump, în perioada premergătoare alegerilor din Statele Unite, și cunoștea prea bine programul de asasinate al Kremlinului, de pe vremea când fusese în eșaloanele superioare ale spionajului britanic. Își pistonase cu întrebări incomode rețeaua de surse de la nivel înalt din Rusia, despre moartea teribilă a lui Lesin, și înmânase raportul final FBI-ului.

Raportul lui Steele spunea că agenții de securitate ai statului, angajați la negru de un oligarh apropiat al lui Putin pe care țarul media îl supăraseră, îl ciomăgiseră pe Lesin până murise. Bătăușii fuseseră instruiți să-l bată pe Lesin, nu să-l omoare, spunea Steele, dar exageraseră. Asta se adăuga la șoaptele pe care spionii

Statelor Unite le auziseră în Moscova. Adunaseră informații care indicau că gărzile de corp ale aceluiși oligarh nominalizat de Steele îl bătuseră mortal cu o bâtă de baseball pe fostul șef al propagandei lui Puțin.

Oficialii Statelor Unite se temeau că amenințarea asasinatelor rusești ajunsese în cele din urmă la ei acasă – un ofițer cu rang înalt al securității naționale s-a arătat îngrijorat, în privat, că Kremlinul începuse „să facă aici ce făcea deja cu regularitate la Londra”.

Relațiile dintre Est și Vest nu fuseseră așa de grav afectate de pe vremea Războiului Rece. În anul dinaintea morții lui Lesin, hackerii din Moscova penetraseră sistemele informatice de la Casa Albă și de la Departamentul de Stat, în primul atac cibernetic al Rusiei împotriva Statelor Unite. Și în acel septembrie, Rusia a sfidat America și aliații săi, lansând o intervenție militară completă pentru susținerea dictatorului sirian Bashar al-Assad, cât timp acesta continua reprimarea sângeroasă a rebelilor sprijiniți de Vest.

Cu toate astea, a se opune Rusiei era în continuare o opțiune periculoasă. În același an, Iranul acceptase, în sfârșit, un acord pe termen lung care să limiteze programul său nuclear și să permită inspectorilor internaționali de armament să intre în țară, iranienii obținând, la schimb, diminuarea sancțiunilor – și Rusia

avusese un rol-cheie în negocieri. Pentru ca acordul să se concretizeze, era încă nevoie de acțiuni decisive, iar cooperarea continuă a Moscovei era esențială.

În cele din urmă, când vechile temeri ale celor de la Langley s-au materializat și când un inamic proeminent al Kremlinului a murit pe teritoriu american, autoritățile americane s-au inspirat din manualul britanic. Au închis ancheta.

XXI

Curtea Regală de Justiție, Londra – ianuarie 2016

Marina Litvinenko aștepta în primul rând din sala de judecată 73. Lângă ea se afla fiul ei Anatoli, acum un tânăr de douăzeci și doi de ani, cu o cărare într-o parte care să se potrivească accentului perfect britanic, și în spatele lor stăteau doi dintre puținii prieteni în viață ai soțului ei: Iuli Dubov, arătând ca un profesor, cu ochelarii lui cu rame mari, și Ahmed Zakaev, care sosise cu o splendidă căciulă de blană. Ancheta asupra morții lui Litvinenko ajunsese, în sfârșit, la verdict și galeria pentru public era plină de spectatori care așteptau nerăbdători hotărârea judecătorului.

Exista un acord general că judecătorul sigur îi va găsi vinovați pe Lugovoi și Kovtun, din cauza urmei

evidente radioactive lăsate de cei doi prin toată Londra. Marea întrebare era dacă va merge mai departe. Ancheta se presupunea că era complet imparțială și fără presiuni politice și diplomatice, dar mulți dintre cei aflați în încăpere își pierduseră de mult încrederea în sistemul britanic. Va fi judecătorul atât de curajos, încât să acuze direct statul rus? Sau va fi o altă treabă de mântuială tipic britanică?

Sir Robert Owen a sosit și s-a așezat, salutând sala de judecată arhiplină. Înainte de a se retrage pentru a-și scrie hotărârea, judecătorul prezidase audieri lungi cu public și trecuse în revistă munți de informații secrete, în privat. Owen era un stâlp al sistemului – un judecător cu experiență și păr alb, care se retrăsese recent de la Înalta Curte – și își bazase hotărârea pe care urma să o ia pe analiza calmă, avocățească a probelor. Dar a demarat rezumatul oral al concluziilor sale cu o emoție perceptibilă.

— Nu există *nicio îndoială*, a început el atent și fără grabă, de parcă așternea, cu fiecare silabă, niște mine, că Aleksandr Litvinenko a fost otrăvit de domnul Lugovoi și domnul Kovtun.

Pe chipurile răsturnate spre el, din primul rând, s-a văzut ușurarea și știrea a început să apară pe ecranele televizoarelor prin toată țara. Judecătorul și-a aplecat umerii de parcă se pregătea pentru următoarea sa

declarație.

— Am ajuns la concluzia că există o mare probabilitate că, atunci când domnul Lugovoi l-a otrăvit pe domnul Litvinenko, a făcut-o la instrucțiunile FSB-ului, a continuat el. Am concluzionat că și domnul Kovtun a acționat tot la instrucțiunile FSB-ului.

A fost un moment uimitor și tăcerea din sala de judecată părea electrizantă. Owen aruncase vina pentru asasinarea lui Litvinenko direct la ușa agenției de siguranță a statului rus. Cuvintele judecătorului zburau acum pe toate canalele de știri și editorii eliberau deja primele pagini ale ziarelor din ziua următoare. Owen, ai cărui obraji erau vizibil îmbujorați, a făcut o lungă pauză, îndreptându-și spatele și a continuat. Următoarea sa declarație era mai mult decât s-ar fi așteptat oricine altcineva.

— Am *mai* concluzionat că operațiunea FSB-ului de a-l omorî pe domnul Litvinenko a fost probabil aprobată de domnul Patrușev, șeful de la acea vreme a FSB-ului, a zis el. Și, de asemenea, a continuat plecând un pic capul și privind drept în față, de președintele *Pușin*.

Din galeria pentru public s-au auzit strigăte de „Da!” După ani de zile de refuzuri și ordine de secretizare și discreție diplomatică, era un moment hotărâtor

inimaginabil: un judecător britanic îndreptase degetul acuzator direct spre Kremlin.

Owen nu se limitase doar la judecarea cauzei morții lui Litvinenko; a considerat că era de datoria lui să analizeze ce motive se aflau în spatele crimei. Ascultase declarații de la peste șaiszeci de martori, inclusiv colaboratorii lui Litvinenko din Marea Britanie și Rusia, oficiali de la MI6, polițiștii care îi anchetaseră moartea și oamenii de știință care descoperiseră urmele de poloniu care duceau direct la Moscova. Ahmed Zakaev depusese mărturie. La fel și Iuli Dubov, Nikolai Glușkov și Iuri Felștinski. Unii – precum Boris Berezovski și Badri Patarkatsișvili – depuseseră mărturie dincolo de mormânt, prin declarațiile pe care le dăduseră poliției la momentul morții dezertorului. Și însăși munca lui Litvinenko informase ancheta. Hotărârea de 328 de pagini a lui Owen era o bombă de mare amploare, plină de probele incendiare împotriva Kremlinului pe care dezertorul le adunase de-a lungul anilor – toate împachetate în limbajul decent al sistemului judiciar britanic.

Judecătorul a expus teoria lui Litvinenko că atentatele de la apartamente, care omorâseră aproape 300 de oameni în Rusia, fuseseră „opera FSB-ului, cu scopul de a oferi justificarea pentru un război în Cecenia, și, în cele de urmă, pentru a crește

perspectivele politice ale domnului Puțin”, observând că volumul scris de dezertor despre subiect fusese „mai mult decât un pamflet politic” și era „produsul unei cercetări atente”. A expus și bănuielile lui Litvinenko că atacarea teatrului din Moscova era o altă operațiune de diversiune a FSB-ului și că Anna Politkovskaia fusese unul dintre oamenii asasinați în Rusia, din cauză că investigase legătura dintre stat și respectivele atrocități. Și judecătorul a notat că Litvinenko adunase informații care indicau „o complicitate între banda Tambov și oficialii KGB, incluzându-i pe Vladimir Putin și Nikolai Patrușev”, în perioada când aceștia lucraseră în cadrul agenției de siguranța statului a Rusiei.

Owen a fost de părere că dovezile pe care le auzise în ședința publică reprezentau un „caz circumstanțial puternic” că statul rus se afla în spatele asasinării lui Litvinenko – dar totalitatea materialelor din fața lui, inclusiv „considerabila cantitate” de informații secrete, pecetluiseră verdictul său final. Și nu vedea asasinarea lui Litvinenko ca pe ceva izolat: o observat că „principalii oponenți ai președintelui Puțin, inclusiv cei care trăiau în afara Rusiei, riscau să fie asasinați”. Hotărârea extraordinară a lui Owen a fost publicată pe site-ul anchetei, împreună cu stenogramele audierilor publice și mii de pagini de probe.

După verdict, Marina Litvinenko a stat cu bărbia

ridicată pe treptele de la Înalta Curte.

— Sigur că sunt foarte mulțumită de faptul că o instanță britanică, având cele mai înalte standarde de independență și corectitudine, a dovedit că soțul meu a spus adevărul pe patul său de moarte, când l-a acuzat pe domnul Puțin, a zis ea spre camerele TV. Ministrul de interne îi scrisese deja „promițându-i acțiune”, a spus ea, adăugând că ar fi fost „de neconceput ca premierul să nu facă nimic”. Și apoi a coborât treptele; în sfârșit, se terminaseră cei zece ani de luptă pentru a smulge adevărul despre moartea soțului ei din ghearele guvernului.

La scurt timp după aceea, când Theresa May s-a adresat Camerei Comunelor, a minimalizat rapid perspectiva unor represalii reale împotriva Rusiei. Ministrul de interne a condamnat asasinarea, spunând că a fost „o încălcare flagrantă și inacceptabilă a legislației internaționale”, dar a explicat că nu era în interesul Marii Britanii să se îndepărteze de Putin când Vestul avea nevoie de ajutorul lui pentru a rezolva criza din Siria și a combate amenințarea reprezentată de ISIS. La Forumul Economic Mondial de la Davos, David Cameron a reiterat acea idee când a fost întrebat ce acțiuni are de gând să ia împotriva Rusiei, în lumina hotărârii lui Owen.

— Este necesar ca la un anumit nivel să continuăm să

avem un anumit fel de relație cu ei, pentru că este nevoie de o soluție privind criza din Siria – da, avem nevoie, a spus prim-ministrul. Dar o facem cu ochii limpezi și cu o inimă foarte rece.

Reacția Rusiei la verdictul anchetei a fost una pur disprețuitoare.

— A existat un scop de la bun început: defăimarea Rusiei și a oficialilor ei, a declarat purtătoarea de cuvânt a ministerului de externe, avertizând că rezultatul „tensionase atmosfera generală a relațiilor noastre bilaterale”.

Lugovoi a denigrat totul, ca de obicei, descriind ancheta ca o „încercare patetică a Londrei de a folosi scheletul din dulap pentru a-și susține ambițiile politice” și purtătorul de cuvânt al lui Putin a ridiculizat descoperirile judecătorului, spunând că sunt un exemplu de „umor subtil britanic”.

Până la urmă, guvernul britanic a făcut gestul simbolic de a ordona înghețarea tuturor activelor din Marea Britanie aparținând lui Lugovoi și Kovtun – nu că ar fi fost clar că vreunul dintre ei deținea ceva. În ceea ce privea Marea Britanie, aici se termina totul. Miile de pagini de probe strânse de ancheta Litvinenko au fost mutate în Arhivele Naționale, dosarele poliției au fost închise undeva și echipele de detectivi și oameni de știință ai guvernului, care construiseră cazul

pe care se baza explozivul verdict, s-au întors la zilele lor normale de lucru. Dar în Rusia încă exista rana.

Rusia – februarie 2016

Centrala nucleară de la Maiak este un loc atât de secret, încât pe parcursul multor zeci de ani nici măcar nu a existat pe hartă. Îngropată în pădurile din munții Ural și înconjurată de o zonă interzisă, cu suprafața de 250 de kilometri pătrați, este sediul celor mai bine protejate secrete nucleare ale țării. Aici a fost locul de naștere al proiectului bombei atomice sovietice și locul unei serii de dezastre nucleare devastatoare care, până la căderea URSS, s-au mușamalizat zeci de ani. Este unul dintre cele mai contaminate locuri din lume, cunoscut drept „cimitirul pământului”. Și la începutul anului 2016, tocmai căpătase o nouă pretenție de notorietate.

Reactorul de la Maiak fusese dezvăluit în probele prezentate în ancheta condusă de Owen ca fiind, cel mai probabil, sursa poloniului folosit pentru a-l omorî pe Litvinenko. Această deducție se bazase parțial pe măsurătorile făcute de doctorul Matthew Puncher, un om de știință respectabil al guvernului, care făcea parte din una dintre echipele de oficiali de la Sănătate Publică aduse după moartea dezertorului pentru a

analiza contaminarea radioactivă a organismului acestuia. Puncher avusese însărcinarea de a determina cantitatea exactă de poloniu administrată lui Litvinenko și descoperirea lui avea implicații incendiare. Decedatul ingerase o doză de douăzeci și șase de ori mai mare decât fusese nevoie pentru a-l omorî și rarul izotop nuclear în asemenea cantități putea proveni dintr-un singur loc de pe planetă: reactorul de la Maiak, aflat sub controlul statului rus.

În 2006, Puncher era un savant nuclear fără pretenții, pe la vreo treizeci și cinci de ani, cu părul vâlvoi și un zâmbet timid, iar calculele sale îl vor ajuta, fără să vrea, pe Vladimir Putin să comită cel mai șocant și mai cunoscut asasinat. Zece ani mai târziu – și la doar o lună după ce se dăduse verdictul incriminator în ancheta lui Owen se întorcea în Rusia pentru a termina un proiect extrem de secret de studiere a nivelurilor de contaminare într-o zonă cunoscută ca fiind periculos de radioactivă: tocmai la centrala nucleară a Kremlinului, ascunsă bine în munții Ural.

După ce o serie de deversări nucleare provocaseră îmbolnăviri, mutații și cancer pe scară largă în populația locală, oamenii de la centrala de la Maiak se văzuseră nevoiți să accepte ajutor străin pentru a-și îmbunătăți siguranța și Puncher fusese numit să coordoneze un proiect anglo-american guvernamental,

care să măsoare efectele expunerii la plutoniu asupra muncitorilor. Era o însărcinare de prestigiu – cu nume de cod Proiectul 2.4 –, dar se întorcea îngrozit în Rusia, să-și termine munca, având în vedere verdictul lui Owen.

Puncher și colegii lui mai vizitaseră Rusia de câteva ori, când construiseră programele informatice care să măsoare radiațiile la Maiak, iar în timp ce-și desfășurau activitatea, observaseră ceva alarmant. Erau urmăriți și bănuiau că și ascultați de niște oameni de care se temeau că provin din FSB. Și în precedenta lună decembrie, în penultima lui vizită în munții Ural, Puncher mai pățise ceva.

Bărbatul de patruzeci și șase de ani se întorsese dintr-un drum de cercetare schimbat pentru totdeauna. Fusese mereu un om constant optimist, dar căzuse subit într-o depresie puternică, pe care niciunul dintre cei care-l cunoșteau nu puteau să o înțeleagă. Părea să-și fi pierdut interesul pentru copiii lui și soția trebuia să-l roage inclusiv să se îmbrace și să se spele.

Chiar și așa, a rămas hotărât să-și termine cercetarea, drept care și-a adunat curajul pentru a se întoarce în februarie în Rusia, pentru ultima sa călătorie. Colegii lui au considerat că vizita decurge bine. Dar când Puncher s-a întors acasă de data asta, era într-o stare de suferință și mai atroce. Le-a spus familiei și colegilor că

făcuse o „greșeală” matematică serioasă în Proiectul 2.4 și că era atât de flagrantă, încât își făcea griji că ar putea ajunge în închisoare.

Colegii lui au fost uimiți. Nu li se părea mare lucru „eroarea de cod” pe care tot insista Puncher că o făcuse – din câte își dădeau ei seama, el doar folosisese un alt drum pentru a ajunge la același rezultat și nu afecta acuratețea măsurătorilor sale. Colegul său, George Etherington, l-a asigurat că teama sa de a fi trimis în judecată nu era „întemeiată” și că „atunci când va privi în urmă, se va întreba de ce se îngrijorase așa de mult”. Dar Puncher a rămas inexplicabil de neconsolat. Era atât de abătut din cauza misterioasei greșeli, încât mama lui s-a simțit obligată să-l întrebe dacă va muri cineva.

Fiul ei a asigurat-o că nu exista riscul să se întâmple așa ceva.

Oxfordshire, Anglia – mai 2016

Când poliția a intrat în casa din cărămidă roșie, a găsit corpul savantului întins pe podeaua bucătăriei. Sângele cursese în jurul lui din rănilor deschise de la gât, brațe și stomac. Nu exista niciun semn de luptă – toată mobila era la locul ei – și un cuțit mare de bucătărie zăcea în mână lipsită de viață a doctorului Puncher. O a

doua lamă, mai mică, se afla în chiuvetă.

Detectivul polițist Rachel Carter, ofițerul local de la poliția din Thames Valley care a inspectat bucătăria, a observat că scena era „foarte neobișnuită”. Rareori văzuse atâta sânge sau răni de înjunghiere atât de devastatoare. Dar soția lui Puncher a spus poliției că moartea soțului ei avea sens. Îl afectase atât de profund munca lui, a zis ea, încât cu o săptămână înainte încercase să se spânzure cu cablul de la calculator. Și astfel, în ciuda rolului lui Puncher în rezolvarea asasinatului lui Litvinenko și a riscurilor călătoriilor sale de cercetare din Rusia, detectivii au decis că nu mai era nimic de investigat. Poliția a concluzionat că savantul reușise să se înjunghie și să se taie în mod repetat cu două cuțite separate, după care se prăbușise din cauza rănilor. Și au închis cazul.

Detectivul polițist Carter a recunoscut, în proba pe care a dat-o pentru ancheta despre moartea lui Puncher, că rănilor acestuia fuseseră „foarte extinse” și pierduse mult prea mult sânge ca să fie credibil că el se rănisese cu două cuțite.

— La început mi-a provocat un disconfort, i-a spus ea medicului legist. N-am știut cum și-a provocat toate acele răni fără să-și piardă cunoștința. Dar în ciuda dubiilor inițiale, detectivul a spus că, în cele din urmă, era „convinsă” că Puncher se sinucisese. Toate

informațiile primite au confirmat că era foarte deprimat, a completat ea.

Sinuciderile prin răni multiple de înjunghiere sunt foarte rare – dar medicul patolog de la Ministerul de Interne, doctorul Nicholas Hunt, a depus mărturie că, deși el nu putea „să excludă complet” crima, era posibil ca Puncher să se fi înjunghiat de multe ori și să rămână conștient. A observat că savantul avea mici răni la mâini, care ar fi putut fi dobândite dacă s-ar fi apărat de „atacul unui terțe persoane cu o lamă”, dar era posibil și ca lama cuțitului să se fi „udat de la sânge” și să-i alunece printre degete.

Soția lui Puncher i-a spus medicului legist că dispoziția soțului ei se „schimbase complet” după ce acesta s-a întors din Rusia. Un om care iubea să facă teme cu copii lui și să gătească, care în general avea o atitudine pozitivă, dintr-odată „își pierduse interesul”, a spus ea.

Colegii lui Puncher erau la fel de derutați, iar angajatorul său de la Departamentul de Sănătate Publică al Angliei i-a spus medicului legist că nu existase niciodată vreun motiv să aibă dubii asupra calității muncii lui. Misterul despre ce se întâmplase în Rusia ca să-i provoace savantului o criză subită de angoasă mentală a rămas nerezolvat pentru totdeauna. Dar medicul legist, Nicholas Graham, a fost de acord

cu poliția și a decis că moartea lui Puncher reprezenta o sinucidere.

În spatele scenei, deși ancheta poliției fusese închisă, agențiile de spionaj ale Statelor Unite au furnizat MI6 informații care sugerau că moartea lui Puncher era încă un asasinat al Rusiei, care trebuia adăugat numărului actual de victime. Au spus că era posibil că Rusia să-l fi împins pe savant să se sinucidă. Dar, în opinia lor, cel mai probabil fusese omorât.

— Rapoartele noastre de informații scriu clar că, în ultimii ani, Kremlinul a intensificat agresiv eforturile de a elimina și a reduce la tăcere dușmanii pe care-i are în afara granițelor, a observat un oficial american după găsirea cadavrului lui Puncher. Mai ales în Marea Britanie.

După verdictul anchetei, Kremlinul a avut grijă ca nimeni să nu piardă semnificația politică a morții savantului. Channel One, controlat de stat, a transmis o emisiune, numind moartea lui Puncher o „foarte ciudată sinucidere” și întrebându-se:

— De ce se temea Matthew Puncher? O fi făcut o greșală în cazul Litvinenko? a fost ipoteza prezentatorului. Potrivit autorităților britanice, această întrebare nu este relevantă.

Nikolai Gluskov a fost ultimul dintre exilați care a murit. De când dispăruse Berezovski, vechiul director al Aeroflot trăia o viață modestă, îmbătrânind într-o casă murdară din suburzii, în sud-vestul Londrei, cu un câine bătrân și ramolit și o pisică pe nume Braveheart. Avea șaiszeci și opt de ani și boala de sânge care-i amenințase viața pe perioada detenției la Lefortovo îl adusese la condiția de a merge în baston. Dar mai avea de dus o ultimă luptă.

Aeroflot îl chemase în judecată pe Gluskov la Înalta Curte din Marea Britanie, pretinzând că el și Berezovski furaseră 120 de milioane de dolari de la compania aeriană, în perioada când fusese sub controlul lor, și exilatul sărăcit nu avea altă opțiune decât să se reprezinte singur. Se cufundase în cărți despre legi și contabilitate pentru a-și pregăti apărarea și le spunea tuturor că va fi exonerat și va dovedi ce pretinsese de la bun început: că Aeroflot opera de ani de zile ca o fațadă pentru spionajul rusesc în toată lumea. Dar nu era orb să nu-și dea seama ce pericol înfrunta.

După ce murise Berezovski, Glușkov a declarat în *The Guardian* că Putin trecea în revistă lista de asasinate cu dușmanii din Marea Britanie, adăugând sumbru: „Nu

mai văd pe nimeni rămas în afară de mine”. Nouă luni mai târziu, s-a prăbușit după ce a băut șampanie cu doi ruși, la barul unui hotel în Bristol. Când și-a revenit, le-a spus paramedecilor că el credea că fusese otrăvit. Era hotărât să ajungă la proces, unde avea de gând să ardă câteva din cadrele superioare ale serviciilor de informații rusești, referitor la implicarea lor în Aeroflot, dar le-a mărturisit prietenilor că se temea că zilele lui erau numărate.

Exilatul trebuia să apară în instanță pentru o audiere preliminară în cazul Aeroflot într-o dimineată din luna martie 2018, însă banca apărării a rămas goală.

— Mă așteptam să-l văd pe domnul Glușkov, dar nu-l văd, i-a spus judecătorului unul dintre avocații companiei aeriene a statului.

Un grefier a ieșit pe hol să-l strige pe pârât, dar nu a primit niciun răspuns.

Când fiica lui Glușkov a trecut pe la el să vadă ce face, și-a găsit tatăl mort. Fusese strangulat cu lesa câinelui său.

Presa rusească a zugrăvit moartea lui Glușkov ca o întâlnire gay care a mers prost și un post radio a pretins că exilatul ar fi putut să moară de SIDA. Dar de data asta n-a existat nicio sugestie a autorităților britanice că moartea lui Glușkov ar fi putut să fie doar un accident obscen sau o sinucidere.

În aceeași noapte în care a fost găsit corpul său, zeci de ofițeri de la combaterea terorismului i-au înconjurat casa și au ridicat corturile poliției în curtea din față. Scotland Yard a confirmat cauza morții ca fiind comprimarea gâtului – indicând o strangulare fie cu mâna, fie cu lesa câinelui – și a anunțat că ofițerul-comandant de la combaterea terorismului va conduce investigația „din cauza asocierilor pe care se credea că domnul Glușkov le avusese”. Mai târziu, au dat publicității o filmare video a unei furgonete negre, surprinsă în apropierea casei lui, în noaptea în care fusese strangulat, cerând să fie contactați de oricine avea informații.

Răspunsul proactiv al poliției care urmase după descoperirea corpului lui Glușkov era într-un complet contrast cu refuzul încăpățânat din anii anteriori de a investiga morțile oricărui dintre prietenii lui. Dar în martie 2018, lumea tocmai se schimbase dramatic.

Glușkov a fost găsit strangulat la o săptămână după ce Rusia dezlănțuise un atac cu arme chimice pe străzile din Salisbury și guvernul fusese, în sfârșit, forțat să ia atitudine. Astfel că, de această dată, a tratat asasinarea tulbure a unui alt exilat rus drept ceea ce era: uciderea unui dușman al Kremlinului pe teritoriu britanic.

Atacul cu noviciok asupra lui Serghei și a Iuliei Skripal dintr-o duminică ploioasă în Salisbury a fost cea mai recentă salvă dramatică dintr-o serie de mișcări tot mai războinice ale Kremlinului. Statul securist al lui Putin ajutase la propulsarea lui Donald Trump la Casa Albă, printr-o campanie conjugată de amestecare în alegerile din Statele Unite din 2016. Laboratoarele sale de hackeri, fabricile de troli pe internet și fermele de știri false semănaseră dezbinare, tulburări și dezinformări în democrațiile din Europa, în vreme ce finanțarea grupărilor extremiste marginale stârnise o cursă a urii și a violenței în jurul lumii. Sponsorizase o încercare de lovitură de stat în Muntenegru, când țara se apropia de aderarea la NATO, și declanșase atacuri cibernetice și mai perfide asupra guvernelor vestice. Și, cu toate eforturile depuse pentru ca Rusia să facă parte din soluție în Siria, aceasta sprijinise regimul lui Bashar al-Assad cu atacuri militare tot mai feroce asupra rebelilor sprijiniți de Vest, în timp ce dictatorul gaza sute din oamenii săi cu arme chimice interzise internațional.

Liderii Statelor Unite și ai Europei se făcuseră că nu văd crimele Kremlinului atât de multă vreme, încât omul din interior se strecurase până la ei și acum acțiunile lui Putin au declanșat un război asimetric cu Vestul. În spatele orbirii colective, existaseră multe

speranțe: speranțe de a convinge Rusia să adere la căldura ordinii mondiale liberale de după război, să împartă bogățiile cu care fusese binecuvântată pe vastele câmpuri de petrol și gaze, să revitalizeze economiile vestice lovite de recesiune cu un flux constant de bani rusești. Speranțe și că Putin ar fi putut reprezenta o soluție la unele dintre cele mai grele probleme de rezolvat ale lumii: flagelul terorismului islamic, ambițiile nucleare ale Iranului și Coreei de Nord, criza din Siria. Dar acum, și nu pentru prima dată în istorie, Vestul deschidea ochii și-și dădea seama că prețul concilierii era prea scump.

După ce sute de cetățeni britanici au fost expuși la o neurotoxină mortală și Kremlinul a răspuns la muștrările Vestului cu o sfidare caustică, nu se putea nega că acea campanie de asasinate declanșată de Rusia scăpase de sub control. Sancțiunile n-au stăvilit vărsarea de sânge și valurile de expulzări diplomatice păreau doar să ațâțe focul. Cum putea fi Putin oprit, în afară de declanșarea unui război total?

Acea era întrebarea care răsuna pe coridoarele de la Westminster, după atacul asupra familiei Skripal, dar nimeni nu a oferit o soluție convingătoare. Și guvernul se confrunta acum cu o listă crescândă de întrebări, fără să descopere vreun răspuns util. În săptămânile ulterioare tentativei de asasinat din Salisbury,

solicitările de răspunsuri despre morțile premature ale altor exilați și ale asociaților lor în Marea Britanie deveneau tot mai zgomotoase.

În anul precedent, jurnaliștii de investigație care lucrau pentru BuzzFeed News pe ambele maluri ale Atlanticului publicaseră o serie de povești care dezvăluiau campania de asasinate dusă de Rusia în Vest. Seria cartografiase o rețea de paisprezece lovituri suspecte în Marea Britanie, inclusiv morțile lui Boris Berezovski, ale tovarășilor lui de exil și ale intermediarilor lor britanici, dar și moartea lui Mihail Lesin, în America. De asemenea, dezvăluia faptul că agențiile de informații americane transmiseseră informații colegilor lor din Marea Britanie, prin care toate morțile erau legate de Moscova, dar în fiecare caz autoritățile răspunseseră închizând orice anchetă și puseseră probele sub cheie.

În atmosfera belicoasă care pusese stăpânire pe Westminster după atacul asupra celor doi Skripal, un cor tot mai puternic de politicieni cerea autorităților să ia măsuri față de valul de morți suspecte pe care le dezvăluiseră jurnaliștii. Cedând în fața presiunii, ministrul de interne a anunțat, în sfârșit, că guvernul va reinvestiga toate cele paisprezece cazuri, cu ajutorul poliției și al MI5.

Dosarele de caz închise la Scotland Yard și la secțiile

locale de poliție de prin comitate erau clar pline de praf. Unele, precum dosarele morților avocaților lui Berezovski, Stephen Moss și Stephen Curtis, din 2003 și, respectiv, 2004, stătuseră necitite mai bine de zece ani. În multe cazuri, inclusiv cel al decesului lui Scot Young, se adunaseră puține sau chiar zero probe. Nu fusese căutat niciun martor; nu fusese păstrată nicio filmare CCTV; nu se făcuse nicio descoperire medico-legală la locul faptei. Pentru ofițerii chemați să desfășoare reexaminarea, era o sarcină aproape imposibilă să reînvie cazuri care fuseseră lăsate să stea atâta timp – și trebuie să fi părut și una inutilă. Ce lucru bun ar fi putut să iasă prin scormonirea secretelor și a scheletelor îngropate de așa de mult timp, când orice suspect se afla la mii de kilometri distanță?

La șase luni după anunțarea reexaminărilor, guvernul a închis pe tăcute și fără vreo explicație toate cele paisprezece reanchetări. Într-o scurtă scrisoare către Comisia pentru Afaceri Interne a Parlamentului, ministrul de interne a confirmat că Scotland Yard terminase reexaminările și hotărâse că nu exista „nicio bază” pentru a continua investigațiile. Nu s-au oferit explicații.

Scrisoarea recunoștea că guvernul informase în secret doi parlamentari importanți – președintele Comisiei de Afaceri Interne și șeful Biroului de Siguranță și

Informații al Parlamentului, câinele de pază – despre motivele pentru care refuza să comenteze public decizia de a închide cele paisprezece cazuri. Informările au fost făcute sub reguli speciale, ceea ce însemna că puteau fi efectuate în secret și conțineau informații secrete. Între timp, ministrul de interne obținuse un ordin de secretizare, pentru a interzice dezvăluirea rezultatelor reexaminărilor din ancheta despre moartea lui Aleksandr Perepilicinîi, anchetă care, la aproape șase ani de la eveniment, era blocată în continuare în birocrăție. Trei luni mai târziu, în absența vreunei „probe directe de crimă”, medicul legist a decis că finanțistul murise de cauze naturale.

Dar guvernul britanic era pregătit, în sfârșit, să facă un lucru public, să vorbească. După ce s-a aflat că atacul asupra celor doi Skripal fusese realizat de doi membri ai agenției de informații militare a Rusiei, Theresa May a jurat să folosească „toate uneltele disponibile din aparatul nostru de siguranță națională” pentru a reacționa, și a criticat Rusia pentru „disimularea și minciunile” sale în legătură cu evenimentele de la Salisbury.

— Încercările lor de a ascunde adevărul, a tunat prim-ministrul de pe podeaua din Camera Comunelor, pur și simplu, sporesc vinovăția lor.

Dar genul ăsta de vorbe venea ușor – acum că

guvernul britanic ascunsese adevărul despre propria complicitate tăcută în campania de asasinate, campanie pentru care era, în sfârșit, pregătit să acuze Kremlinul. Această complicitate va rămâne îngropată în siguranță în dosarele secrete pentru care se agitase atâta să le încuie.

Mulțumiri

Această poveste nu ar fi văzut niciodată lumina tiparului fără munca fenomenală a colegilor mei de la BuzzFeed News. Tom Warren, Richard Holmes, Jane Bradley, Alex Campbell și Jason Léopold: să muncesc cu voi, eroilor, a fost cea mai mare aventură a vieții mele profesionale și vă mulțumesc pentru fiecare secundă. Mark Schoofs ne-a călăuzit cu amestecul său alchimist de viziune și rigoare, provocându-ne să țintim mai sus de fiecare dată și, fără conducerea lui motivațională, munca noastră ar fi fost doar o umbră. Mulțumiri speciale și lui Alex și Mark, pentru editările lor scilpitoare la acest manuscris, și lui Tom, pentru verificarea meticuloasă a faptelor. Îi datorez multe, inclusiv titlul acestei cărți, geniului lui Ariei Kaminer. Eliot Stempf a avut grijă de siguranța noastră cât timp am întreprins investigații prin teritorii periculoase, lucru pentru care nu-i vom putea mulțumi niciodată

suficient. Și îi sunt profund recunoscătoare lui Ben Smith, pentru că a făcut din BuzzFeed News genul deloc curajos și scilipitor, unde pot înflori anchete spinoase.

Mulțumiri agentei mele, Bridget Matzie, pentru că a văzut potențialul de a transforma investigația noastră într-o carte și pentru că a sprijinit proiectul cu asemenea abilitate și vitalitate; editorului meu de la Little Brown, Phil Marino, pentru gândurile sale motivaționale despre încadrarea acestei narațiuni, și Barbarei Clark, pentru cea mai ageră activitate de copiere și editare pe care am văzut-o vreodată.

Voi fi etern recunoscătoare și voi admira numeroasele surse care și-au asumat riscul de a vorbi și de a ne furniza dovezile care stau la baza acestei povești.

Iubirea și aprecierea mea pentru incredibila mea mamă, Libby Blake, pentru că a citit manuscrisul cu ochi de vultur, în timp ce îl scriam la tastatură – și pentru că este o lumină constantă de curaj, forță și integritate în viața mea.

În final, toată iubirea mea și mulțumiri din inimă lui Duncan Piper-Blake – primul și ultimul meu cititor –, pentru camera din grădină primită în dar, pentru toată magia pe care o aduci și pentru nesfârșitele aventuri ce vor veni.

Bibliografie

Dawisha, Karen. *Putins Kleptocracy*. New York: Simon & Schuster, 2014.

Gessen, Masha. *The Man Without a Face*. London: Granta Books, 2012.

Goldfarb, Alex, Marina Litvinenko. *Death of a Dissident*. London: Simon & Schuster, 2007.

Harding, Luke. *A Very Expensive Poison*. London: Guardian Books, 2016.

Hayman, Andy and Margaret Gilmore. *The Terrorist Hunters*. London: Corgi Books, 2009.

Hollingsworth, Mark, Stewart Lansley. *Londongrad*. London: Fourth Estate, 2009.

Knight, Amy. *Orders to Kill*. New York: St. Martins Press, 2017.

Litvinenko, Alexander and Yuri Felshtinsky. *Blowing Up Russia*. London: Gibson Square Books, 2007.

Lucas, Edward. *Deception*. London: Bloomsbury, 2012.

Myers, Steven Lee. *The New Tsar*. London: Simon & Schuster, 2015.

Ostrovsky, Arkady. *The Invention of Russia*. London: Atlantic Books, 2015.

HEIDI BLAKE este redactor de investigații internaționale la *Buzzfeed News* și coordonatoarea unei echipe de reporteri premiați de o parte și de alta a Atlanticului.

Ea a câștigat mai mult de douăzeci de distincții media, naționale și internaționale, iar investigația echipei sale cu privire la asasinatele rusești din Occident a fost desemnată finalistă la Premiul Pulitzer, în 2018.

Heidi Blake a fost anterior redactor la *Sunday Times*, unde activitatea ei privind corupția din FIFA a ajutat la demascarea și distrugerea lui Sepp Blatter, președintele FIFA în perioada 1998–2015.

Este coautor al volumului *The Ugly Game: The Qatari Plot to Buy the World Cup*.

Demonstrând o înțelegere a artei spionajului, Blake descrie atacurile nemiloase ale Kremlinului împotriva inamicilor săi din Rusia, dar și din Marea Britanie, dezvăluind cu abilitate numeroase asasinat și intrigi politice. Cu o atenție excepțională pentru detalii și un stil superb, cartea trebuie să fie citită, în egală măsură, de cetățeni și de factorii decizionali.

DANIEL HOFFMAN,
fost director de departament în cadrul CIA

Nu am putut s-o las din mână. Este o lectură convingătoare de la început până la sfârșit și o bijuterie a jurnalismului de investigație. Cartea descrie o crimă sponsorizată de către stat, desfășurată la scară industrială. A fost nevoie de jurnaliști curajoși care să desfacă împreună puzzle-ul și să-l dezvăluie lumii. Detaliile cărții sunt extraordinare, poveștile individuale sunt palpante. Această carte trebuie citită.

CHRIS PHILLIPS,
fost șef al Biroului Național de Securitate
și Antiterorism al guvernului britanic

